

საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი
დიპლომატია და სამართალი

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
DIPLOMACY AND LAW

N1-2 (8)
2021

ახალი უმაღლესი სასწავლებელი
NEW HIGHER EDUCATION INSTITUTE

იმპაქტ ფაქტორის მქონე რეფერირებადი საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალი

დიპლომატია და საგარეო

ISSN 2449-2655

№1-2(8)2021

International, Peer-Reviewed, Scientific Journal with Impact Factor

Diplomacy and Law

გამომცემლობა „უნივერსალი“

საქართველო, თბილისი 2021

Georgia, Tbilisi 2021

UDC (უაკ) 327+341.7

ჟურნალ „ლიკლომატია და სამართლის“ სარედაქციო საბჭო:

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე, მთავარი რედაქტორი

თამარ გარდაფხაძე — სამართლის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი, საქართველოს სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის რექტორი

სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე, რედაქტორი

დავით გეფერიძე — სამართლის დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი

სარედაქციო საბჭოს წევრები:

ანა ანტჩაკ-ბარზანი — ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი, ფინანსებისა და მენეჯმენტის ვარშავის უნივერსიტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების კათედრის გამგე;

ანატოლი ფრანცუზი — სამართლის დოქტორი, პროფესორი, კიევის ეკონომიკისა და სამართლის უნივერსიტეტის სამართლის დისციპლინების კათედრის გამგე;

მამუკა მდინარაძე — სამართლის დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს პარლამენტის წევრი;

კახი ყურაშვილი — სამართლის დოქტორი, ნიუ ვიუენ უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სერგი კაპანაძე — საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;

ავთანდილ ხაბაია — სამართლის დოქტორი, აფხაზეთის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

სიმონე ჯომეტი — ეკონომიკის დოქტორი, რომუალო დელ ბიანკოს (ფლორენცია, იტალია) ფონდის გენერალური მდივანი;

ანნა მარუაშვილი — ეკონომიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე;

ქეთევან ჯიჯიშვილი — პოლიტიკის დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის საერთაშორისო ურთიერთობების პროგრამის ხელმძღვანელი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი;

მანანა ნანიტაშვილი — ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ბიზნესის ადმინისტრირების პროგრამის ხელმძღვანელი;

ლალი გარდაფხაძე — განათლების დოქტორი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი;

ნოდარ გრძელიშვილი — ახალი უმაღლესი სასწავლებლის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი, ახალი უმაღლესი სასწავლებლის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების ფაკულტეტის ტურიზმის პროგრამის ხელმძღვანელი, ეკონომიკის დოქტორი, აფილირებული პროფესორი

ქართული ტექსტის კორექტორი — ზურაბ სანადირაძე

ინგლისური ტექსტის კორექტორი — სოფიო მორალიშვილი, ფილოლოგიის დოქტორი

ISSN 2449-2655

© ახალი უმაღლესი სასწავლებელი, 2021

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2021

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიტკოვსკაიას 4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@gmail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

UDC (ჯპკ) 327+341.7

Editorial Board of the journal *Diplomacy and Law*

Editor-in-Chief

Tamar Gardapkhadze – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Higher Education Institute, Academician of the Georgian Academy of Social Sciences, Rector of New Higher Education Institute

Deputy Editor-in-Chief

David Geperidze – Editor, Doctor of Law, Affiliated Professor at Gori State Teaching University, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences

Editorial Board Members

Anna Antczak-Barzan – Doctor of Philosophy, Professor, Head of the Department of International Relations at University of Finance and Management in Warsaw

Anatoli Francuz – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Law at Kiev University of Economics and Law

Mamuka Mdinardze – Doctor of Law, Professor, Member of the Parliament of Georgia

Kakhi Qurashvili – Doctor of Law, Affiliated Professor at New Vision University

Sergi Kapanadze – Doctor of International Relations, Professor, Illia State University

Avtandil Khazalia – Doctor of Law, Academician of the Abkhazian National Academy of Sciences, Affiliated Professor at Sokhumi State University

Simone Jiometti – PhD in Economics, General secretary of Romualdo Del Bianco foundation (Florence, Italy)

Anna Maruashvili – Doctor of Economics, Affiliated Professor at New Higher Education Institute, Vice Dean of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute

Ketevan Jijeishvili – Doctor of Politics, Affiliated Professor at Georgian Technical University, Head of the program of International Relations of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute

Manana Nanitashvili – Doctor of Economics, Head of the program of Business Administration at New Higher Education Institute

Lali Gardapkhadze – Doctor of Education, Affiliated Professor at New Higher Education Institute

Nodar Grdzelishvili – Doctor of Economics, Head of Scientific Research Centre at New Higher Education Institute, Head of the program of Tourism of the Faculty of Business, Law and Social Sciences at New Higher Education Institute, Affiliated Professor

Georgian language Editor – Zurab Sanadiradze

English language Translation – Sophio Moralishvili, Doctor of Philological Sciences

ISSN 2449-2655

© New Higher Education Institute, 2021

Publishing House “UNIVERSAL”, 2021

4, A. Politkovskaia., 0186, Tbilisi, Georgia ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

ჟურნალი იბეჭდება ახალი უმაღლესი სასწავლებლის სრული დაფინანსებით

აკრძალულია საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში „დიპლომატია და სამართალი“ გამოქვეყნებული მასალების გადაბეჭდვა, გამრავლება ან გავრცელება სარედაქციო საბჭოს წერილობითი ნებართვის და წყაროს მითითების გარეშე.

წინამდებარე გამოცემაში წარმოდგენილი მოსაზრებანი ეკუთვნის მხოლოდ და მხოლოდ მის ავტორებს და არ წარმოადგენს საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალის პოზიციას ან პოლიტიკას.

The Journal is published with the full funding of the new higher education institute

The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect views or policies of the International Scientific Journal “Diplomacy and Law”.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or dissemination without prior written permission of the editorial board or without citing the source.

დამფუძნებელი – ახალი უმაღლესი სასწავლებელი newuni.edu.ge

თანადამფუძნებლები:

ვარშავის ეკონომიკისა და ჰუმანიტარულ

მეცნიერებათა უნივერსიტეტი

საქართველოს უნივერსიტეტების ასოციაცია

საერთაშორისო სამართლის ასოციაცია

vizja.pl

sua.ge

intlaw.ge

Founder – New Higher Education Institute

newuni.edu.ge

Co-founders:

university of economics and human sciences in Warsaw

Association of Georgian Universities

Association of International Law

vizja.pl

sua.ge

intlaw.ge

სარჩევნი

სამეცნიერო სტატიები

სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულება

ია ხარაზი, თამარ გარდაფხაძე	7
კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობების სამართლებრივი ბუნების შესახებ (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები)	
Ia Kharazi, Tamar Gardapkhadze	19
<i>About the Legal Nature of Legally Binding Relations (Theoretical and Practical Aspects)</i>	
გულნარა იმედაშვილი, დავით გეფერიძე	29
კონცესიები თანამედროვე საერთაშორისო საჰაერო ტრანსპორტის სფეროში	
G. Imedashvili, D. Geperidze	38
<i>Concessions in Modern International Air Transport</i>	
ნანა ციხისტავი, ანი ომიადე	46
კულტურათაშორისი დიალოგი თანამედროვე მსოფლიოს გამოწვევებისა და საფრთხეების საპირწონედ	
Nana Tsikhistavi, Ani Omiadze	53
<i>Intercultural Dialogue as a Balance to the Challenges and Threats of the Modern World</i>	
ნანა ციხისტავი	59
რას წარმოადგენს სამოქალაქო რელიგია აშშ-ში და როგორია მისი როლი ქვეყნის პოლიტიკურ, იდეოლოგიურ და ეკონომიკურ სფეროებში?	
Nana Tsikhistavi	68
<i>What is Civic Religion in the US and what kind of role it plays in the political, ideological and economic spheres of the country?</i>	
ივანე ბალახაშვილი	75
საჯარო მომსახურების, როგორც ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების, ზოგადი თეორიის საფუძვლის რღვევა	
Ivane Balakhashvili	84
<i>Disruption of Public Service as Basis of General Theory for Administrative Contracts</i>	
ზვიად გოგრიჭიანი	91
ორგანიზებული ჯგუფის საკითხი სისხლის სამართალში	
Zviad Gogrichiani	98
<i>The Issue of Organized Group in Criminal Law</i>	

ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების მიმართულება

მარინა ლუარსაბიშვილი.....	102
საქართველოს საინვესტიციო გარემოს გამოწვევები კოვიდ-პანდემიის პერიოდში	
Marina Luarsabishvili.....	106
<i>Challenges of Georgia's Investment Environment during the Covid-Pandemic Period</i>	
ასმათ შამუგია.....	109
21-ე საუკუნის ორგანიზაცია, როგორც სტრატეგიული მართვის ობიექტი	
Asmat Shamugia.....	117
<i>An Organization of 21st Century as an Object of Strategic Management</i>	
ნაირა ყირიმლიშვილი, მაია გელაშვილი.....	123
კოვიდპანდემია და მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისა და ფისკალური სტაბილურობის შესაძლებლობები საქართველოში	
Naira Kirimlishvili, Maya Gelashvili.....	128
<i>The Covid-19 Pandemic and Opportunities for Sustainable Economic Development and Fiscal Stability in Georgia</i>	
ნინო მღვდელაძე.....	132
ბულალტრული აღრიცხვის თავისებურებები მეურნეობრიობის თანამედროვე პირობებში	
Nino Mgvdeladze.....	136
<i>Features of Accounting in Business Entities in Modern Conditions</i>	

სამართლისა და სავაჭრო ურთიერთობების ურთიერთობების მიმართება

ია ხარაზი

*სამართლის დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი*

თამარ გარდაფხაძე

*სამართლის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი*

კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობების სამართლებრივი ბუნების შესახებ (თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები)

ანოტაცია

სტატიაში გამოკვეთილია კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობების, სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ვალდებულებათა ურთიერთმიმართების, მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენციის შესაძლებლობის, სავინდიკაციო და დელიქტური სარჩელების ურთიერთმიმართების, სავინდიკაციო და კონდიქციური სარჩელების ურთიერთმიმართების და სხვა აქტუალური პრობლემები.

სტატიაში აღნიშნული საკითხები გამოკვლეულია გერმანულ, ფრანგულ და ინგლისურ სამართალთან შედარებითი ანალიზის ჭრილში, წარმოდგენილია სასამართლო პრაქტიკა.

სტატიაში განვითარებულია მოსაზრება იმის შესახებ, რომ: მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენციის განმარტების მეთოდების კომპლექსური გამოყენებისა და სამოქალაქო კოდექსის ღირებულებათა სისტემის ერთიანი გააზრების გარეშე სამართლებრივად დასაბუთებული კვალიფიკაცია შეუძლებელია. ასევე, ხაზგასმულია, რომ: „ვალდებულების წარმოშობის საფუძვლები ერთმანეთზე ურთიერთქმედებს, საზოგადოებრივი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირების უნივერსალურ მიზანს ემსახურება. თითოეული მათგანის შინაარსისა და დანიშნულების გააზრების გარეშე დასაბუთებული იურიდიული შედეგის მიღება შეუძლებელია. ეს საფუძვლები, როგორც ცალ-ცალკე, ასევე ერთობლივადაც ზოგადი ფორმულირების სახით არის ჩამოყალიბებული, თუმცა ყოველი ცალკეული შემთხვევის გათვალისწინებით შესაბამის სამართლებრივ შინაარსს იძენს და ამით საშუალებას აძლევს მხარეებსა და სასამართლოს, რომ თავიანთი გადაწყვეტილებები კანონმდებლის ნებას დაუქვემდებარონ;

სტატიაში გამოკვეთილია სავინდიკაციო და დელიქტური, სავინდიკაციო და კონდიქციური სარჩელების ურთიერთმიმართების პრობლემები და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები, სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ვალდებულებათა ურთიერთმიმართება, მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენციის შესაძლებლობა, სავინდიკაციო და დელიქტური სარჩელების ურთიერთმიმართება, სავინდიკაციო და კონდიქციური სარჩელების ურთიერთმიმართება.

1. კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობის ადგილი სამოქალაქო სამართლის სისტემაში

კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობების სამართლებრივი ბუნების სამართლებრივი მოწესრიგება თანამედროვე სამოქალაქო კანონმდებლობის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა. აღნიშნულის უზრუნველსაყოფად განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობა ცდილობს შექმნას ისეთი საკანონმდებლო ნორმები, რომლებიც ამომწურავად მოაწესრიგებს აღნიშნულ საკითხებს და მას მეტ სინათლეს მოჰფენს.

„რომის სამართლიდან მომდინარე ტრადიციისა და ევროპული სამოქალაქო კოდექსების შესაბამისად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი გამოჰყოფს კანონის ძალით ვალდებულების წარმოშობის ისეთ საფუძვლებს, როგორცაა დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულება და უსაფუძვლო გამდიდრება. ამ ორი საფუძვლის გარდა ქართული სამოქალაქო კოდექსი კანონისმიერად მიიჩნევს ვალდებულებას, რომელიც დაკავშირებულია ქონებაზე რამდენიმე პირის უფლების ერთდროულად არსებობასთან – ე.წ. საზიარო უფლებებთან“¹.

გერმანული სამოქალაქო კანონმდებლობა ერთმანეთისაგან განასხვავებს გარიგებისა და კანონის საფუძველზე წარმოშობილ ვალდებულებით ურთიერთობებს. პირველი წარმოიშობა ხელშეკრულებით (§ 311-ის პირველი ნაწილი) ან ცალმხრივი გარიგებით (მაგ., ჯილდოს საჯაროდ დაპირება, § 657), ხოლო კანონის საფუძველზე წარმოშობილი ვალდებულებითი ურთიერთობა – კანონის ძალით (მაგ; 677 და მომდევნო პარაგრაფები, 812-ე და მომდევნო პარაგრაფები, 823-ე და მომდევნო პარაგრაფები)².

1. სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ვალდებულებათა ურთიერთმიმართების შესახებ

ვალდებულების წარმოშობის განსხვავებული საფუძვლის არსებობა არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ თითქოს ისინი ერთმანეთისაგან იზოლირებულად მოქმედებენ. **326-ე მუხლი** პირდაპირ მიუთითებს მათ შორის არსებულ ურთიერთკავშირზე და ადგენს, რომ წესები სახელშეკრულებო ვალდებულების შესახებ გამოიყენება ასევე არასახელშეკრულებო ვალდებულებათა მიმართ, თუ ვალდებულების ხასიათიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს³. როგორც **326-ე ნორმის** დისპოზიციიდან ირკვევა, „ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი შეიცავს ნორმებს, რომლებიც ზოგადია ყველა სახის ვალდებულებათა მიმართ. ეს ნიშნავს, რომ ზოგადი ნაწილი ვრცელდება, როგორც სახელშეკრულებო, ისე არასახელშეკრულებო ვალდებულებებზე“⁴. ბუნებრივია, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი განამტკიცებს ცალკე ვარს, რომელიც მხოლოდ სახელშეკრულებო სამართალს ეხება, ისინი სპეციფიკურია და ხელშეკრულების დადების თავისუფლების, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებისა და ხელშეკრულებიდან გასვლის თავისებურებებს არეგულირებენ. მაგრამ, ცხადია, ჩნდება კითხვა: ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნორმები მხოლოდ ხელშეკრულებებს ეხება, თუ ვრცელდება არასახელშეკრულებო ურთიერთობებზეც? და პასუხიც ცალსახაა, ისევე **326-ე მუხლის** დისპოზიციიდან გამომდინარე, არეგულირებენ სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ურთიერთობებიდან გამომდინარე ვალდებულებებს (ვალდებულების შესრულება, ზიანის ანაზღაურების ნორმები, პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა, ვალდებულების შეწყვეტა და სხვ., არასახელშეკრულებო სფეროს ისევე აწესრიგებენ, როგორც სახელშეკრულებოს), ხოლო თუ რომელი ნორმები გამოიყენება არასახელშეკრულებო ვალდებულებათა მიმართ, ეს სასამართლოს კომპეტენციაა.

საქმე № ას-179-506-09 22 ოქტომბერი, 2009 წელი, ე. თბილისი განმარტების საგანი: საზიარო საგანში მონაწილეობა კუთვნილი წილის განსაზღვრა (სამოქალაქო კოდექსის 954-ე მუხლი): საკასაციო პალატამ საზიარო საგანში მონაწილეობა კუთვნილი წილის განსაზღვრის (სამოქალაქო კოდექსის 953-ე მუხლი) შესახებ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა, კერძოდ: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 953-ე მუხლის თანახმად, თუ უფლება რამდენიმე პირს ერთობლივად ეკუთვნის, მაშინ გამოიყენება ამ თავის წესები, თუკი კანონიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. უდავო ფაქტია, რომ ზემოაღნიშნული მიწის ნაკვეთი საზიარო საკუთრების უფლებით ეკუთვნის ორივე მხარეს. ამასთან ერთად საჯარო რეესტრის ამონაწერის მიხედვით მიწის ნაკვეთზე წილები მხარეთა შორის არ არის განაწილებული. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 954-ე მუხლის თანახმად, თუ სპეციალურად სხვა რამ არ არის დადგენილი, თითოეულ მონაწილეს ეკუთვნის თანაბარი წილი. განსახილველი ნორმის თანახმად, წილების

¹ ძლიერიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, ჯვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, სახელშეკრულებო სამართალი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2014, 74.

² კროპოლერი, იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თბილისი, 2014, გვ. 107.

³ ცერცვაძე გიორგი, სახელშეკრულებო სამართალი, ავტ. კოლ. ძლიერიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, ჯვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2014, 81.

⁴ ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამომცემლობა „სამართალი“, 2001, 83.

განაწილების თანაბრობის პრინციპი არ არსებობს მაშინ, თუ დადგენილია წილის კუთვნილების სპეციალური წესი, რაც შეიძლება განსაზღვრული იყოს კანონით ან მხარეთა (ან მათ წინამორბედ მესაკუთრეთა) შორის დადებული ხელშეკრულებით. კონკრეტულ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლო უთითებს იმ გარემოებაზე, რომ ჯერ კიდევ 1990 წლისათვის, თ. ს-ის წინამორბედ მესაკუთრესა და ა. რ-ძეს შორის განსაზღვრული იყო საზიარო საგნის მართვისა და სარგებლობის წესი, ათეული წლების მანძილზე დაიყო საზიარო ქონება და ნაკვეთებს შორის გავლენიანი იყო მყარი სასაზღვრო ბეტონის მიჯნა, რამდენადაც აღმართულია მავთულბადის ღობე ჯერ კიდევ წინამორბედი მესაკუთრეების მიერ. საკასაციო პალატა განმარტავს, რომ აღნიშნული გარემოება მიუთითებს საზიარო უფლების მესაკუთრეთა მიერ სპეციალური შეთანხმების არსებობაზე¹.

საფუძვლების ურთიერთდამოკიდებულების გააზრება გულისხმობს მათ შორის უპირატესის (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) გამოვლენას. აღვნიშნავთ, რომ ხელშეკრულება უმთავრესად, ემსახურება მხარეთა კერძო ავტონომიას და თავისუფლების იდეის რეალიზაციას. დელიქტურ სამართალსა და სხვა კანონისმიერ ვალდებულებებს კი უფრო სამოქალაქო ბრუნვის დაცვის, მისი სტაბილურობის უზრუნველყოფისა და პრევენციის ფუნქციები ეკისრებათ. ისინი ავსებენ ერთმანეთს და საბოლოო ჯამში, ერთიან სოციალურ ინტერესს ემსახურებიან².

„სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ვალდებულებების შესახებ მოძღვრება ევროპის კონტინენტის სამართლებრივი ტრადიციის ნაწილია. საერთო სამართლის (განსაკუთრებით ამერიკული სამართლის) სივრცეში ამ კლასიფიკაციას და მის შესაბამისად მოთხოვნის საფუძვლების განსხვავებას ერთმანეთისაგან ნაკლები პრაქტიკული დატვირთვა აქვს. მაგალითად, გერმანელი ან ქართველი მოსამართლე ხელშეკრულების დარღვევას დელიქტად არ განიხილავს. დელიქტური სამართლის ერთ-ერთ ცნობილ ამერიკულ სახელმძღვანელოში კი მითითებულია, რომ „ხელშეკრულების დარღვევა ასევე შეიძლება იყოს დელიქტი, თუ დამრღვევს უნდა გაეთვალისწინებინა, რომ მის მიერ ხელშეკრულების დარღვევას შეეძლო ზიანი მიეყენებინა მეორე მხარისათვის...“³. სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო (ამ შემთხვევაში) დელიქტურ ვალდებულებათა ასეთი „აღრევა“ ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს ამ ინსტიტუტების (ხელშეკრულების, დელიქტის) მიერ გარანტირებული დაცვა ამერიკაში ან ბრიტანეთში ორაზროვანი და არაეფექტურია. უბრალოდ, საერთო სამართლის სისტემა⁴ სამართლის მიზნებს სტილურად განსხვავებული რეგულირების მეთოდებით აღწევს, რაც მოულოდნელი არ უნდა იყოს კონტინენტური ევროპის იურიდიულ ტრადიციებზე აღზრდილი იურისტისათვის⁵.

2. მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენციის შესაძლებლობის შესახებ

ერთსა და იმავე ფაქტობრივ გარემოებებზე დაყრდნობით, შესაძლებელია რამდენიმე დამოუკიდებელ მოთხოვნათა წარმოშობა, ე. ი. მოთხოვნათა კონკურენცია, რაც შესაძლებელია სხვადასხვა საფუძვლიდან წარმოიშვას, ან კიდევ, ერთი და იმავე მოთხოვნის საფუძველს ემყარებოდეს. მაგალითად, გამყიდველის მიერ სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, 491-ე და 405-ე მუხლების შესაბამისად, მყიდველი უფლებამოსილია, მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა, ან/და ფასის შემცირება. მიუხედავად იმისა, რომ ეს მოთხოვნები განსხვავებულია, ერთმანეთისგან დამოუკიდებელია, თუმცა მათი დამფუძნებელი სამართლებრივი ნორმა ერთია⁶. ამ მოთხოვნათა შორის სახებია **ე. წ. ალტერნატიული კონკურენცია**, კერძოდ, უფლებამოსილმა პირმა უნდა აირჩიოს აღნიშნულ მოთხოვნათაგან ერთ-ერთი და განახორციელოს იგი. მყიდველის მიერ შერჩეული მოთხოვნის განხორციელების, განსაკუთრებით კი მისი განხორციელებით დასახული მიზნის მიღწევის შემდეგ, მოთხოვნა,

¹ საქმე № ას-179-506-09 22 ოქტომბერი, 2009 წელი, ქ. თბილისი განმარტების საგანი: საზიარო საგანში მონაწილეთა კუთვნილი წილის განსაზღვრა, <http://www.supremecourt.ge>
² Hoffman, Die Koordination des Vertrags und Deliktsrechts in Europa, 2006, 25. წყარო: დიეირიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, სვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, სახელშეკრულებო სამართალი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2014, 82.
³ Church/Corbett/Richard/White, Tort Law, The American and Louisiana Perspectives, 2008, 390. წყარო: დიეირიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, სვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, სახელშეკრულებო სამართალი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2014, 82.
⁴ საერთო სამართლის სიტემის დელიქტურ სამართალზე შესაბამის თავში გვექნება საუბარი განცრვობით.
⁵ ცერცვაძე გიორგი, სახელშეკრულებო სამართალი, ავტ. კოლ. დიეირიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, სვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2014, 82.
⁶ შეად. Kühlenbeck, Von den Pandekten zum Bürgerlichen Gesetzbuch Band 1, 1898, S. 555. ციტირებულია: ჩაჩავა სოფიო, მოთხოვნებისა და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია, ევროპული და შედარებით სამართლის ინსტიტუტის გამოცემა, თბილისი, 2011, 20

რომელიც არ იქნა არჩეული უფლებამოსილი პირის მიერ, როგორც წესი, ქარწყლდება¹.

მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველთა კონკურენცია სახეზეა, როდესაც ერთი და იგივე ან მსგავსი ფაქტობრივი გარემოებები რამდენიმე მოთხოვნის დამფუძნებელ ნორმათა შემადგენლობას, კერძოდ, აღწერილობითი ნაწილით გათვალისწინებულ წინაპირობებს, აკმაყოფილებს. ასეთ შემთხვევაში უნდა განისაზღვროს, აღნიშნული მოთხოვნის საფუძველთაგან მხოლოდ ერთ-ერთი უნდა იქნეს გამოყენებული, თუ შესაძლებელია, რამდენიმე მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძველი ერთდროულად არსებობდეს.²

ცხადია, სამართლებრივი მოთხოვნები მიმართულია გარკვეული სამართლებრივი ინტერესების დაკმაყოფილებასა და ერთი და იმავე სამართლებრივი ინტერესის დაკმაყოფილებისთვის სრულიად შესაძლებელია რამდენიმე სამართლებრივი საშუალება არსებობდეს. ერთი და იმავე მიზნის მიღწევაზე მიმართული მოთხოვნები ხშირად დამოუკიდებელი როდია. ასეთ შემთხვევაში საუბარია ერთი და იმავე მიზნის მიღწევაზე არსებულ რამდენიმე საშუალებაზე, ანუ მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველთა კონკურენციაზე.

როგორც ზემოთ, **326-ე მუხლის** ანალიზისას აღვნიშნეთ, სახელმწიფოებო ვალდებულების შესახებ წესები არასახელმწიფოებო ვალდებულებათა მიმართაც გამოიყენება, თუკი ვალდებულების ხასიათიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. ბუნებრივია, სახელმწიფოებო და არასახელმწიფოებო ვალდებულებათა მარეგულირებელი ნორმების მჭიდრო ურთიერთკავშირი ხშირად ხდება ხოლმე მოთხოვნის საფუძველების აღრევის საფუძველი. მოთხოვნის საფუძველი არის სამართლებრივი ნორმა, რომელიც პირს მოთხოვნის უფლებას ანიჭებს³. „ზოგჯერ დელიქტური და სახელმწიფოებო ვალდებულებები ერთმანეთზე იმდენად გადაჯაჭვულია, რომ, მოთხოვნის საფუძველის სწორი იდენტიფიცირება რთულდება. ავიღოთ ასეთი მაგალითი: *ა-მ ბ-საგან იყიდა დაავადებული შინაური პირუტყვი და იგი საკუთარი პირუტყვის ჯოგში შეურია, რამაც გამოიწვია ჯანმრთელი პირუტყვის დაავადება და დაცემა; ან კიდევ, მევენახეს ვენახის შესაწამლად არასწორად შეურჩიეს ვენახის შესაწამლი ნივთიერება და ვენახი გაფუჭდა, გლეხმა მოსავალი ვერ მიიღო და ბუნებრივია ზიანსაც განიცდიდა. ისმის კითხვა: დელიქტურ სამართალდარღვევასთან გვაქვს საქმე თუ სახელმწიფოებოსთან, რომელიც გამოიწვია დაზარალებული მხარისათვის სწორი ინფორმაციის მიუწოდებლობა? ხომ შეიძლება დაზარალებული მხარისათვის არსებითი მნიშვნელობა არც კი ჰქონდეს მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველს, მისთვის მთავარი მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაა, თუმცა სასამართლოს სწორი, დასაბუთებული, კანონიერი გადაწყვეტილების მისაღებად მოთხოვნის საფუძველის სწორი იდენტიფიცირებას და სასამართლოს მიერ შესაბამისად სწორი კვალიფიკაციის მიცემას გადაწყვეტი მნიშვნელობა გააჩნია. ბუნებრივია, გამყიდველს შეუძლია ამტკიცოს, რომ მან ჯანმრთელი პირუტყვი მიჰყიდა მეორე მხარეს (მყიდველს) – პირველ შემთხვევაში, ხოლო მეორე შემთხვევაში გამყიდველმა ამტკიცოს ხარისხიანი ვენახის შესაწამლი საშუალების მიყიდვა მყიდველისათვის (**სსკ მ. 487-ის** თანახმად, „გამყიდველმა მყიდველს უნდა გადასცეს ნივთობრივი და უფლებრივი ნაკლისაგან თავისუფალი ნივთი“), მაგრამ ორივე შემთხვევაში დაზარალებული მხარეები უფლებამოსილი არიან შესაბამისი მტკიცებულების მოშველიებით მოითხოვონ ზიანის კომპენსაცია. ცხადია, ამ ორივე და, სხვა მსგავს შემთხვევაში სასამართლო კვალიფიკაციისათვის ერთ-ერთი გადაწყვეტი მნიშვნელობა ექნება **სსკ-ის 318-ე მუხლს**, რომლის თანახმად, „ვალდებულებიდან შეიძლება გამომდინარეობდეს ამა თუ იმ ინფორმაციის მიღების უფლება. ინფორმაციის გაცემა უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მაშინ, როცა მას მნიშვნელობა აქვს ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრისათვის და კონტრაპენტს შეუძლია საკუთარი უფლების შელახვის გარეშე გასცეს ეს ინფორმაცია“. *ცხადი და ნათელია ფაქტი იმის შესახებ, რომ ორივე განხილულ მაგალითში მყიდველები უფლებამოსილი იყვნენ მიეღოთ ინფორმაცია ნასყიდობის სავნის ხარისხის შესახებ, რაც ამ შემთხვევაში არ განხორციელებულა და ასეთი ინფორმაციის გაცემით გამყიდველის „საკუთარი უფლება“ არ ილახებოდა, რაც მან არ გააკეთა და მყიდველს არსებითი ზიანი მიაყენა. მყიდველი ხომ უფლებამოსილია ნაყიდი ნივთით უსაფრთხოდ ისარგებლოს და მისგან გარკვეული სარგებელი მიიღოს. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ ფაქტს, რომ ინფორმაციის მიუწოდებლობამ დიდი ზარალი მიაყენა მხარეებს (მყიდველებს – დაიღუპა პირუტყვი, ვენახი გაფუჭდა და მოსავალი ვერ მიიღო პირმა, რომელიც შეიძლება მყიდველებისათვის შემოსავლის ძირითადი წყარო იყო და არა მარტო მათთვის, არამედ მათი ოჯახებისათვის), ნათელი ხდება, რომ ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება სახელმწიფოებო ვალდებულების ერთ-ერთ ელემენტად უნდა იყოს მიჩნეული ამ შემთხვევაში და ამით გამოწვეული დარღვევა სახელმწიფოებო დარღვევად უნდა განვიხილოთ.**

¹ იქვე

² იქვე

³ გერმანულ კონცეფციას მოთხოვნის საფუძველის შესახებ იზიარებს ქართული დოქტრინა და პრაქტიკა

„მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენციის განმარტების მეთოდების კომპლექსური გამოყენებისა და სამოქალაქო კოდექსის ღირებულებათა სისტემის ერთიანი გააზრების გარეშე სამართლებრივად დასაბუთებული კვალიფიკაცია შეუძლებელია“¹. „მოთხოვნის საფუძვლებს შორის კონკურენციის უპირატესად გამოსაყენებელი სამართლის ნორმის შერჩევა მოსამართლის კომპეტენციაა“². ცხადია, უმრავლეს შემთხვევაში მხარისათვის საერთოდ არ არის საინტერესო რომელ ნორმაზე დაყრდნობით მიიღებს სასამართლო გადაწყვეტილებას, – მისთვის ხომ მთავარი მისი უფლების განხორციელებაა, მისი დაკმაყოფილებაა, ან პირვანდელ მდგომარეობაში აღდგენაზე (რესტიტუცია) ან კიდევ მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაზე საუბარი. მისთვის ხომ მთავარი რეზულტატია. ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ მოსამართლემ სწორად არ ააგოს მსჯელობა კანონის საფუძველზე და არ მიიღოს სწორი, დამაჯერებელი, დასაბუთებული გადაწყვეტილება. „ეს აუცილებელია არა მარტო ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებისათვის, ასევე სამართლებრივი სტაბილურობის უზრუნველყოფისათვის. სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეებს უფლება აქვთ იცოდნენ არა მხოლოდ კანონის ნორმატიული დანაწესი, არამედ ისიც, თუ რა პრაქტიკულ შედეგთან არის დაკავშირებული ამა თუ იმ ნორმის გამოყენება სასამართლოს მიერ. ეს მათ შესაძლებლობას აძლევს წინასწარ განსაზღვრონ საქმის პერსპექტივა და არ დაკარგონ დრო ხანგრძლივი და მომქანცველი სასამართლო პროცესების წარმოებაში“³.

ხშირია სასამართლო წარმოებისას შემთხვევები, როცა მოსარჩელე სწორად ვერ აცალიბებს სარჩელს, მოსამართლეს კი არ აქვს უფლება, ბუნებრივია, გასცდეს მხარის მოთხოვნას. სამოქალაქო პროცესში მოსამართლე ვერ დაეხმარება მოსარჩელეს სარჩელის სწორად ფორმულირებაში, ეს ადვოკატების პრეროგატივაა დაეხმაროს მიმართვის შემთხვევაში მხარეს და სწორად შეუდგინოს ფორმულარი სარჩელისა, მაგრამ **მოთხოვნის საკუთარი მიხედვლებით შერჩევა** არ უნდა აგვერიოს **მოთხოვნის საფუძვლის სწორ შერჩევაში**. სასამართლო ვალდებულია დააკმაყოფილოს სწორად დაყენებული მოთხოვნა, იმ შემთხვევაშიც კი, როცა მოსარჩელე მოთხოვნის საფუძველს ვერ უთითებს სწორად. *მაგალითად, ა-მ სასამართლოში შეიტანა სარჩელი მეზობლის, ბ-ს წინააღმდეგ, რომელმაც სამშენებლო მასალები ისე დაყარა საერთო ეზოში, რომ ა-ს ხელი ეშლება საერთოდ, ეზოში გამოსვლასა და დროულად სამსახურში მისვლას. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში მოსამართლემ უნდა დააკმაყოფილოს მოსარჩელე ყველა შემთხვევაში, იგი სსკ-ის 172-ე მუხლის მიუთითებს ხელშეშლის აღკვეთაზე (ნეგატორული სარჩელი), თუ 992-ე მუხლის მიუთითებს (დელიქტური სარჩელი). ამ ვარიანტებიდან ყველაზე ოპტიმალურის მიღებაზე მოსამართლეა ვალდებული. მოსარჩელე უნდა დაკმაყოფილდეს.*

„მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია „წმინდა იურიდიული“ საკითხია და შეიცავს იმის საფრთხეს, რომ კაზუისტური მსჯელობით გატაცებულებს დაგვაგვიწყდეს თუ რას ემსახურება სამართლის ნორმა და მხოლოდ ფორმალურ-ლოგიკური დასაბუთების საფუძველზე შევეცადოთ, ქმედების კვალიფიკაციასა და მოთხოვნის საფუძვლის დაზუსტებას. სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს, რომ დაზარალებულის ინტერესი – მიიღოს მისთვის მიყენებული ზიანის ადეკვატური ანაზღაურება – არ უნდა დაიკარგოს მხოლოდ იმის მცდელობაში, რომ უზრუნველყოს გადაწყვეტილების ფორმალური შესაბამისობა კანონთან“⁴. მოსამართლემ უნდა გაითვალისწინოს გარემოება, რომ სამართლის ნორმათა კონკურენციის დროს გამოიყენება ნორმა, რომელიც პროცესში გამარჯვებული მხარის სამართლებრივი ინტერესის დაცვას ყველაზე ეფექტურად და მარტივად უზრუნველყოფს“⁵.

თბილისის სააპელაციო სასამართლომ (სუსგ, 2011 წლის 22 თებერვლის № ას-802-751-2010 განჩინება) ლაკონურად და ზუსტად ჩამოაყალიბა მოსამართლის მოვალეობა მოთხოვნის საფუძვლად არსებული ნორმის შერჩევასთან დაკავშირებით, კერძოდ: „... რაც შეეხება აპელანტების მითითებას სასამართლოს მიერ იმ ნორმათა გამოყენების თაობაზე, რომლებზედაც არ მიუთითებია მოსარჩელეს, პალატამ განმარტა, რომ სასამართლო ვერ გასცდება მხარის მიერ მითითებულ ფაქტობრივ გარემოებებსა და მოთხოვნებს, ხოლო სწრაფი და ეფექტური მართლმსაჯულების განხორციელების მიზნით, მხარეთა შორის არსებული სადავო საკითხების გადაწყვეტისათვის, დადგენილი ფაქტობრივი გარემოებებისადმი სამართლის ნორმის შეფარდება სასამართლოს პრეროგატივას წარმოადგენს და იგი შეზღუდული არ არის მხოლოდ მხარის მიერ მითითებული სამართლის ნორმებით; სასამართლოს მიერ მხარის მიერ მითითებული სამართლებრივი საფუძვლის შეცვლით მოსარჩელის მიერ მოთხოვნის საფუძვლად მითითებული ფაქტობრივი გარემოებები არ უნდა შეიცვალოს და ა.შ.

¹ ცერცვაძე გიორგი, სახელმწიფო სამართალი, ავტ. კოლ. ძლიერიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, სვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, გამომცემლობა „მერიდიანი, 2014, 83.
² ჩაჩავა სოფიო, მოთხოვნებისა და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია, 2011.
³ ცერცვაძე გიორგი, დასახ. ნაშრ; 84.
⁴ შეად; Larenz, Lehrbuch des Schuldrechts, 12 Auflage, Bd II, Bt, 1981, 688-689. წყარო: ძლიერიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, სვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, სახელმწიფო სამართალი, გამომცემლობა „მერიდიანი, 2014, 85.
⁵ იქვე

ბემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, დასკვნის სახით აღვნიშნავდით, რომ „ვალდებულების წარმოშობის საფუძვლები ერთმანეთზე ურთიერთქმედებს, საზოგადოებრივი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირების უნივერსალურ მიზანს ემსახურება. თითოეული მათგანის შინაარსისა და დანიშნულების გააზრების გარეშე დასაბუთებული იურიდიული შედეგის მიღება შეუძლებელია. ეს საფუძვლები, როგორც ცალ-ცალკე, ასევე ერთობლივადაც ზოგადი ფორმულირების სახით არის ჩამოყალიბებული, თუმცა ყოველი ცალკეული შემთხვევის გათვალისწინებით შესაბამის სამართლებრივ შინაარსს იძენს და ამით საშუალებას აძლევს მხარეებსა და სასამართლოს, რომ თავიანთი გადაწყვეტილებები კანონმდებლის ნებას დაუქვემდებარონ“¹.

1. სავინდიკაციო და დელიქტური სარჩელების ურთიერთმიმართების შესახებ

სამოქალაქო კოდექსის 172-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, „მესაკუთრეს შეუძლია მფლობელს მოსთხოვოს ნივთის უკან დაბრუნება...“ რომლის დარღვევა იწვევს მესაკუთრის მიერ სავინდიკაციო სარჩელის წარდგენას სასამართლოში.

„172 I მუხლი (**rei vindicatio**) რომაული სამართლის ტრადიციის მიხედვით, წარმოადგენს სანივთო მოთხოვნის უფლებას და მიმართულია საკუთრების უფლების ჩამორთმევის წინააღმდეგ. ვინდიკაციური სარჩელის არსი გამომდინარეობს საკუთრების აბსოლუტური ბუნებიდან². სავინდიკაციო მოთხოვნის უფლებასთან მიმართებაში უპირატესობა ენიჭება საკუთრების კეთილსინდისიერად მოპოვების ასევე, კანონის საფუძველზე საკუთრების მოპოვების წესებს. 170-ე მუხლის მიხედვით, მესაკუთრის უფლებამოსილებების განხორციელების წინაპირობა არის ნივთის მფლობელობა. შესაბამისად, 172 I მუხლის მიზანია, მესაკუთრის მიერ ნივთზე მფლობელობის მოპოვება, რომელიც მან დაკარგა“³.

სავინდიკაციო სარჩელები ცნობილია ჯერ კიდევ რომის სამართლიდან, კერძოდ, „რომის სამართალი სანივთო სარჩელებს „**ვინდიკაციებს**“ უწოდებდა, ხოლო პირად სარჩელებს „**კონდიქციებს**“. ასეთი დაყოფა ემსახურებოდა სარჩელის ხასიათის განსაზღვრას, რაც ნივთის სასამართლო „დევნისათვის“, ჯარიმისათვის ან კიდევ ორივესთვის იყო გამიზნული“⁴. სავინდიკაციო და ნეგატორული სარჩელები ცნობილია გერმანული სამართლისთვისაც. „რომის სამართლიდან მოყოლებული დღემდე ცივილისტურ აზროვნებას რაიმე განსაკუთრებული არაფერი შეუქმნია საკუთრების დასაცავად. ამჟამადაც სავინდიკაციო და ნეგატორული სარჩელები რჩება საკუთრების უფლების დაცვის აღიარებულ სანივთო-სამართლებრივ საშუალებებად... კონკრეტული მესაკუთრისათვის მთავარია, არა იმდენად საკუთრების დამრღვევის პიროვნებაზე ზემოქმედება, რამდენადაც ამ საკუთრების დაცვის გარანტიები, კერძოდ, სანივთო-სამართლებრივი საშუალებანი“⁵. ვინდიკაციის მაშინ მიმართავენ პირები, როცა მესაკუთრეს წართმეული აქვს ნივთზე ფლობის უფლება. „ვინდიკაციის ვითარებაში მესაკუთრეს შერჩენილი აქვს მხოლოდ ნივთზე საკუთრების უფლება, რომელიც თავისთავად არამატერიალური უფლებაა და ვის ხელშიც არ უნდა იყოს საკუთრების ობიექტი, მესაკუთრეს ეს უფლება არ წაერთმევა. ვინდიკირების წესი მთლიანადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ რა გზითაა გამოსული მესაკუთრის ხელიდან საკუთრების ობიექტი“⁶. შეიძლება რომ ნივთი მესაკუთრის ხელიდან გამოვიდეს მისი ნების საწინააღმდეგოდ (მოპარეს, უკანონო სანქციებით ჩამოართვეს და სხვ.). ასეთ შემთხვევაში კანონი ყოველთვის უტოვებს უფლებას მესაკუთრეს ვის ხელშიც არ უნდა იყოს ნივთი – უკან გამოითხოვოს, ხოლო თუ მისი დაბრუნება გამორიცხულია, მაშინ შესაბამისი ღირებულების გადახდა მოითხოვოს უკანონო მფლობელისაგან, ე.ი. სახეზე გვაქვს დელიქტური⁷ სარჩელი (სარჩელის საფუძვლის შეცვლის გამო სავინდიკაციო სარჩელი დელიქტურ სარჩელად გარდაიქმნება), რომელიც დელიქტური ვალდებულებებისაგან წარმოიქმნება⁸. **„დელიქტური ვალდებულება**

¹ იქვე.

² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 6 აპრილის N ას-205-198-2012 გადაწყვეტილება.

³ <http://www.gccc.ge/wp-content/uploads/2016/07/Artikel-172.pdf> ავტ. თორთლაძე ლევან

⁴ ლობჯანიძე გივი, რომის სახელმწიფო და სამართალი, I, საგამომცემლო ცენტრი ქუთაისი, 2009, 198.

⁵ ზოიძე ბესარიონ, ქართული სანივთო სამართალი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 2003, 96.

⁶ ზოიძე ბესარიონ, ქართული სანივთო სამართალი, 97.

⁷ დელიქტი – ლათ. სამართალდარღვევა, დანაშაული.

⁸ რომის სამართალი დელიქტებიდან, სასამართლო დარღვევებიდან აღმოცენებული სარჩელების ნაწილი ემსახურებოდა ჯარიმების ამოღებას, ნაწილი კი – ნივთებისას, რის გამოც ისინი შერეულად იწოდებოდნენ. შერეული ბუნების სარჩელები გულისხმობდა როგორც სანივთოს, ასევე პირადს. მაგალითად, სარჩელი სამკვიდროს გაყოფის თაობაზე, ასევე სარჩელი საერთო ქონების გაყოფის შესახებ, საზღვრების დადგენის შესახებ და სხვ.

სამართლის დარღვევით წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება¹. დელიქტური სარჩელი არასახელშეკრულებო ზიანის ანაზღაურებას ემსახურება. თუ სახელშეკრულებო ზიანი შეიძლება ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი ვალდებულების, კანონის ან ადმინისტრაციული აქტის შეუსრულებლობით იქნეს მიყენებული, იქედან გამომდინარე, რომ მხარეები უკვე იმყოფებოდნენ ერთმანეთთან სახელშეკრულებო ურთიერთობებში, **არასახელშეკრულებოდ** კი ითვლება ისეთი ზიანი, რომელიც მიყენებულია ისეთი დარღვევის შედეგად, როდესაც მხარეები არ იმყოფებიან ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში. „არასახელშეკრულებო ზიანი წარმოიქმნება უშუალოდ სამართალდარღვევიდან (დელიქტი), ამიტომ მას **დელიქტურ ვალდებულებას** უწოდებენ. მას ხშირად უწოდებენ ასევე „სამართალდარღვევიდან წარმოშობილ ვალდებულებას“, „უნებართვო ქმედებისაგან წარმოშობილ ვალდებულებას“². დელიქტური ვალდებულებების დროს პირი სხვა პირისათვის ზიანის მიყენებისას იჭრება მის აბსოლუტურ უფლებებში და ამიტომაც დელიქტური სარჩელის მიზანი დაზარალებულის იმ მდგომარეობაში აღდგენაა, „რომელიც იარსებებდა, რომ არ დამდგარიყო ანაზღაურების მავალდებულებელი გარემოება“³. თუ ვინდიკაციური სარჩელის დაკმაყოფილებისას საგანი უკან უბრუნდება უფლებამოსილ პირს ნატურით⁴ (ვინდიკაცია სახეზეა, როცა ნივთი არ განადგურებულია), დელიქტური სარჩელის დროს კი შესაძლებელია ზიანის ანაზღაურება მოხდეს ნატურით, ფულადი კომპენსაციის სახით, ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ფულადი ანაზღაურება შეუძლებელია (არაუფლებამოსილმა პირმა ნივთი განკარგა და მესამე პირი კეთილსინდისიერი შემძენია, ნივთი დაკარგა, დაზიანა და პირვანდელ მდგომარეობაში მისი აღდგენა შეუძლებელია, ნივთი შეუცვლადია და სხვ.). „სავინდიკაციო სარჩელით დაზიანებული ნივთის გამოთხოვისას, როდესაც ხდება ზიანის ანაზღაურება, სახეზეა არა ორი სარჩელი – სავინდიკაციო და დელიქტური, არამედ ზიანის ანაზღაურება ამ შემთხვევაში სავინდიკაციო სარჩელის თანმდევი ვალდებულება“⁵.

2. სავინდიკაციო და კონდიქციური სარჩელების ურთიერთმიმართება

*ბუნებითი სამართლის თანახმად, სამართლიანია, რომ არავინ გამდიდრდეს სხვის ხარჯზე
პოპონიუსი
სხვისი ნუ გინდა, შენი იკმარე, აი დედაბოძი სამართლისა
ილია*

პოპონიუსის ზემოთქმულმა ხატოვანმა გამოთქმამ ჩაუყარა საფუძველი რომის სახელმწიფოში სწორედ უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმების შემოტანას. „რომის სამართალში ქონებრივი გადაადგილების უკუქცევას უსაფუძვლოდ მიღებულის ამოღების მიზნით **condictio** ეწოდებოდა, ხოლო იმ სარჩელებს, რომლებიც მიმართული იყო უსაფუძვლოდ მიღებული ქონების დაბრუნებისაკენ ისე, რომ არ იყო მითითებული მოთხოვნის საფუძველი, კონდიქციური სარჩელები ეწოდებოდა⁶. „ძველი რომის ფორმულარულ პროცესში, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, **condictio** გაგებულია „აბსტრაქტულად, ანუ არ არის მითითებული მოპასუხის ვალდებულების საფუძველი, ცივილისტური სარჩელი პირისადმი (**action in personam**) სარჩელი იმ ვალდებულების შეუსრულებლობის გამო. ვალდებულება შეიძლება იყოს მოვალის მიერ მოსარჩელისათვის გარკვეული თანხის ან ნივთის გადაცემა.

თანამედროვე ცივილისტური დოქტრინის, თუ კანონმდებლობის თანახმად, ამ სარჩელით⁷ ხდება სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე, სხვისი ქონებრივი სიკეთის ხარჯზე, პირის არამართლზომიერი თუ მართლზომიერი მოქმედების

¹ ჩიტოშვილი თამარ, დელიქტი და დელიქტურ ვალდებულებათა ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტი, ჟურნალი „მართლმსაჯულება“, №1, 2008, 49.

² ჩიკვაშვილი შალვა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, რედ; ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი; გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2001, 379.

³ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, მ. 408. ნ. 1.

⁴ კრედიტორი, რომელსაც სამოქალაქო ბრუნვის ნაკლები იმედი აქვს, მისთვის უმჯობესი ხდება მოითხოვოს ნატურით ანაზღაურება. სხვანაირად, კრედიტორისათვის ნატურით ანაზღაურების მოთხოვნა დროის უქმად ხარჯვა იქნებოდა, როცა იცის, რომ ფულადი ანაზღაურებით სადავო ნივთს უფრო ადვილად შეიძენს.

⁵ ზოიძე ბესარიონ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, რედ; ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი; გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2001, 452.

⁶ ცვაიგერტი კონრად, კოტცი ჰაინ, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კვლევა სამართლის სფეროში, ტომი II, გამომცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა თ. ნინიძის, თარგმ. ე. სუმბათაშვილის, თბილისი, 2001, 228.

⁷ საუბარია კონდიქციურ სარჩელზე.

ან დაუძლეველი ძალის შედეგად მიღებულის¹ (შეძენილი ან დაბოვილი) უკან დაბრუნება, რითაც მიიღწევა ქონებრივი მიმოქცევის წონასწორობის აღდგენა დაზარალებულის ქონებრივი სფეროს აღდგენით².

უსაფუძვლო გამდიდრების ინსტიტუტის შინაარსი ისეთი ქონების მოძრაობის უკუქცევაა, რომელიც საფუძველს მოკლებულია ან რისი საფუძველიც არასოდეს არსებობდა. აქედან გამომდინარე, აქ განსაკუთრებული ფორმით გამოიყენება **კეთილსინდისიერების პრინციპი**. ამდენად ქონების მიმოქცევა, რომელიც ამ პრინციპზე ორიენტირების შესაბამისად არ მოხდება, უკან უნდა დაბრუნდეს³. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და ვაჭრობის საქმეთა პალატამ 2007 წლის 20 ივნისის განჩინებით⁴ განმარტა, რომ უსაფუძვლოდ გამდიდრების ინსტიტუტის მიზანს – უსაფუძვლოდ, უსამართლოდ შეძენილი ქონების ამოღება, ანუ სამართლებრივი წონასწორობის აღდგენა წარმოადგენს. გაუმართლებლად შეძენილი ქონებაში იგულისხმება შეღავათის, უპირატესობის, უფლების ამოღება, ე. ი. ქონებრივი ნაშთის ამოღება იმ პირის სასარგებლოდ, რომლის ხარჯზეც მოხდა სხვა პირის ქონების გაზრდა და არაქონებრივი დანაკლისის შევსება.

გერმანიაში მოსარჩელის უშუალო მოქმედებებით უმართებულად შესრულებულის დაბრუნებულის შესახებ **სარჩელები („Leistungskondiktion“)** უშუალოდ იმის წინააღმდეგ არის მიმართული, ვის სასარგებლოდაც შესარულა თავისი ვალდებულებები მოსარჩელემ სათანადო საფუძვლის გარეშე (*sine causa*), და არა იმ პირთა წინააღმდეგ, ვინც გაშუალებულად იღებენ მოგებას არამართებულად შესრულებულისაგან⁵. კონდიქციის კრედიტორს შეუძლია, თავად მოითხოვოს უსაფუძვლოდ მიღებული საგნის უკან დაბრუნება. რამდენადაც ამ უკანასკნელის გამოთხოვა არ არის გამორიცხული მისი თვისებებისა თუ სხვა საფუძვლის გამო⁶. ეს ხორციელდება უკვე უშუალოდ § 812-ის პირველი ნაწილის ან § 816-ის პირველი ნაწილიდან გამომდინარე. უკან დაბრუნების ფორმა განისაზღვრება უსაფუძვლოდ მიღებული საგნის მიხედვით (იხ. § 812-ის მე-4 და შემდეგი ველები): ამდენად უნდა მოხდეს საკუთრების უფლების გადმოცემა, ან მიღებული სარეგისტრაციო ჩანაწერი თანხმობის შედეგად უნდა ამოიშალოს საჯარო რეესტრიდან⁷. გარდა ამისა, უნდა დაბრუნდეს საგნის გამოყენების შედეგად მიღებული სარგებელი (§100). განსხვავებით გამკაცრებული პასუხისმგებლობისაგან (მდრ. § 987-ის მე-2 ნაწილს), უსაფუძვლოდ გამდიდრებული ვალდებულია მხოლოდ ფაქტობრივად მიღებულ სარგებელზე⁸. და ბოლოს, უკან დაბრუნების მოთხოვნის უფლება ვრცელდება ასევე განსაზღვრულ სუროგატებზე. „მიღებული უფლების საფუძველზე“ შეძენილია ფულადი თანხა, რომელსაც კონდიქციის მოვალე მიღებული მოთხოვნის რეალიზაციის შედეგად იღებს. გაბატონებული შეხედულების თანახმად, გარიგების საფუძველზე მიღებული სუროგატი („*commodum ex negotiatione*“); მაგ., შემდგომში განხორციელებული გასხვისებიდან ამონაგები) უნდა დაბრუნდეს... არა პირველი ნაწილის თანახმად⁹, არამედ მხოლოდ ღირებულების ანაზღაურების პროცესში მე-2 ნაწილის¹⁰ თანახმად. სხვაობა: მე-2 ნაწილის თანახმად, მოვალეს შეუძლია მიღებული მოგების დატოვება.

პირი, რომელიც იყენებს სხვის უფლებას, ვალდებულია აღნიშნული უფლების მფლობელს გამოყენებულის ღირებულება იმ შემთხვევაშიც კი გადაუხადოს, თუ შეძლებს დაამტკიცოს, რომ თავად უფლების მფლობელი არ გამოიყენებდა ან

¹ ჩიტოშვილი თამარ, ქონების უსაყიდლოდ განკარგვა, როგორც უსაფუძვლოდ გამდიდრების საფუძველი, ჟურნალი „მართლმსაჯულება“, №2, 2008, 93. წყარო: ქოჩაშვილი ქეთევან, მოთხოვნის საფუძველთა კონკურენცია უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვისას, წიგნიდან: შენგელია რომან, სამართლის პრობლემები, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2012. 285.

² შატერაშვილი ლევან, უსაფუძვლო გამდიდრება: სამართლიანი სამართალი? ჟურნალი „სამართალი“, №6-7, 2000, 35. წყარო: ქოჩაშვილი ქეთევან, მოთხოვნის საფუძველთა კონკურენცია უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვისას, წიგნიდან: შენგელია რომან, სამართლის პრობლემები, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2012. 285.

³ ბილინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძველების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი, 2004-2009, 75.

⁴ ას-24-379-07.

⁵ ცვაიგერტი კონრად, კოტი ჰაინ, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი II, გამოცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა თ. ნინიძის, თარგმ. ე. სუმბათაშვილის, თბილისი, 2001, 233.

⁶ შესაბამისად მოქმედებს § 818-ის მე-2 ნაწილი, კერძოდ, „თუ უკან დაბრუნება შეუძლებელია მიღებული ქონების თვისებების გამო, ან თუ მიმღები სხვა საფუძვლიდან გამომდინარე უუნაროა, დააბრუნოს იგი, მაშინ მან უნდა აანაზღაუროს ქონების ღირებულება.“

⁷ კროპპოლერი იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, მე-13 გადაამუშავებული გამოცემა, თბილისი, 2014, 615.

⁸ იქვე.

⁹ „უკან დაბრუნების ვალდებულება ვრცელდება მიღებულ სარგებელზე, ისევე როგორც იმაზე, რასაც მიმღები იძენს მიღებული უფლების საფუძველზე ან საზღაურის სახით შეძენილი საგნის განადგურების, დაზიანებისა თუ ჩამორთმევისათვის.“

¹⁰ „თუ უკან დაბრუნება შეუძლებელია მიღებული ქონების თვისების გამო, ან, თუ მიმღები სხვა საფუძვლიდან გამომდინარე უუნაროა, დააბრუნოს იგი, მაშინ მან უნდა აანაზღაუროს ქონების ღირებულება.“

ვერ შეძლებდა უფლების გამოყენებას. უსაფუძვლო გამდიდრების შესახებ სარჩელის მიზანი ის კი არ არის, რომ ანაზღაუროს მოსარჩელის ქონების შემცირება – ეს იქნებოდა გადახდა ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში, – არამედ უსაფუძვლოდ გამდიდრებულის ქონების „მატება“ იმ მონაწილეს მიანიჭოს, ვისაც ამგვარ „მატებაზე“ უპირატესი უფლება გააჩნია. ეს პირი, რა თქმა უნდა, მესაკუთრეა: მართლწესრიგი მხოლოდ მას ანიჭებს უფლებას გამოიყენოს თავისი ქონება შეხედულებისამებრ, ან თუ ისურვებს, სხვებს დაართოს ნება (ანაზღაურების საფასურად)¹. გერმანიის და შვეიცარიის სამოქალაქო სამართალში არის ზოგადი ნორმები უსაფუძვლო გამდიდრების რესტრუქციის თაობაზე, რასაც ვერ ვხვდებით ფრანგულ სამართალში. „აღნიშნულის ერთ-ერთი მიზანი ის არის, რომ პოტიე (Pothier), რომლის ნაშრომებმა დიდი გავლენა იქონია საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსზე ვალდებულებითი სამართლის ნაწილში, დიდ ყურადღებას უთმობდა „**condictio indebiti**“-ს (სარჩელი შეცდომით უსამართლოდ გადახდილის დაბრუნების თაობაზე) უსაფუძვლო გამდიდრებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის სხვა ფორმების საზიანოდ. ამას გარდა, მან მნიშვნელოვნად გააფართოვა „ნებართვის გარეშე სხვისი საქმეების წარმართვის“ („**negotiorum gestio**“) კვაზი-სახელმწიფოებო კონსტრუქციის სამოქმედო სფერო. ამრიგად, აუცილებლობის შემთხვევაში უმართებულოდ შესრულებულის (ხელმწიფოებების გარეშე) ანაზღაურების მრავალრიცხოვანი შემთხვევები მოცემული სარჩელის მეშვეობით წყდება. საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსში უსაფუძვლო გამდიდრების შესახებ გაბნეული უამრავი ნორმიდან უმთავრესი ეხება შეცდომით უმართებულოდ გადახდილის დაბრუნებას და ნებართვის გარეშე სხვისი საქმეების წარმართვას². საფრანგეთის სამოქალაქო სამართლის მიხედვით, „მოსარჩელის საკუთარი ქმედების შედეგად უსაფუძვლო გამდიდრების შესახებ სარჩელის“ გამოყენების უმეტესი შემთხვევა ექცევა „უმართებულოდ გადახდილის დაბრუნების შესახებ“ (**repetition de l'indu**) საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის ნორმების მოქმედების სფეროში... ასევე უნდა მოვიხსენიოთ სარჩელები სხვისი უფლებების ხელყოფის შესახებ (**Eingriffserwerl**): მაგალითად, გენეალოგიის სპეციალისტი არმცოდნე პირს აცნობებს მის ნათესაურ კავშირს გარდაცვლილთან და შესაძლებლობას, სავინდიკაციო სარჩელით განახორციელოს საკუთარი სამემკვიდრეო უფლება. თუ მოცემულმა პირმა სასამართლოს ძალით მართლაც მიიღო მემკვიდრეობის კუთვნილი ნაწილი, მაგრამ არ უხდის გასამარჯვლოს სპეციალისტს, ინფორმაციის მიწოდებისათვის, უკანასკნელს შეუძლია მემკვიდრის წინააღმდეგ აღძრას სარჩელი „ინფორმაციის ღირებულების კომპენსირებისათვის“³.

რაც შეეხება ინგლისურ სამართალს, თანამედროვე ინგლისური დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა სულ უფრო იხრება იმის აღიარებისაკენ, რომ ინგლისური პრეცედენტული სამართლის ნებისმიერი სარესტრუქციო სარჩელები ემყარება პრინციპს, რომლის თანახმად, მოსარჩელის სანაცვლოდ მოპასუხის მიერ მიღებული მოგება „უსაფუძვლო გამდიდრებას“ წარმოადგენს. „უსაფუძვლო გამდიდრების პრინციპი“ მოიცავს სამ რამეს: ჯერ ერთი, მოპასუხე უნდა გამდიდრდეს „მოგების“ ნახვის მეშვეობით. მეორეც, „მოგება მიღებული უნდა იყოს მოსარჩელის წყალობით, მესამე, როგორც შედეგი, არაკანონიერია ნება დაერთოს მოპასუხეს მიითვისოს აღნიშნული მოგება“⁴.

თუ გავავლებთ პარალელს სავინდიკაციო და კონდიქციურ სარჩელებს შორის, დავინახავთ, რომ ორივე არასახელმწიფოებო ხასიათისაა, შესაძლოა წარედგინოს ნივთის გამოთხოვის შესახებ კეთილსინდისიერ და არაკეთილსინდისიერ მფლობელებს, რამეთუ მათ ხელში ქონება უსაფუძვლოდ აღმოჩნდა, „საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ნორმალურად განვითარების შემთხვევაში იგი სხვის ხელში უნდა გადასულიყო“⁵. ვითომ-კრედიტორი ვალდებულია (რომელმაც კრედიტორის ხარჯზე სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე შეიძინა ან დაბოგა, გაზარდა თავისი ქონება სხვისი ქონების ხარჯზე, ან დაბოგა ის (პირს უნდა დაეხარჯა საკუთარი სახსრები სამართლებრივი სიკეთის მისაღებად, მან კი სხვისი სახსრების გამოიყენა), არ გადაუხადა სხვას განსაზღვრული თანხა (რომელიც უნდა გადაეხადა), ან კიდევ სხვისი სიკეთე ხელყო და სხვ.) დააბრუნოს უკანონოდ მიღებული ან ზიანის კომპენსაცია მოახდინოს.

¹ ცვაიგერტი კონრად, კოტცი ჰაინ, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კვლევა სამართლის სფეროში, ტომი II, გამოცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა თ. ნინიძის, თარგმ. ე. სუმბათაშვილის, თბილისი, 2001, 234.

² ცვაიგერტი კონრად, კოტცი ჰაინ, დასახ. ნაშრ; 236

³ ცვაიგერტი კონრად, კოტცი ჰაინ, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კვლევა სამართლის სფეროში, ტომი II, გამოცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა თ. ნინიძის, თარგმ. ე. სუმბათაშვილის, თბილისი, 2001, 239

⁴ ცვაიგერტი კონრად, კოტცი ჰაინ, დასახ. ნაშრ; 239

⁵ შენგელია რომან, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, მეოთხე, ტომი II, რედ. ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი, გამომცემლობა თბილისი, 2001, 353

სავინდიკაციო სარჩელების საგანი საერთოდ ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ნივთია, ხოლო კონდიქციური სარჩელით ხდება გვაროვნული ნივთების, მათ შორის, ფულის, ასევე ქონებრივი უფლებების გამოთხოვა. თუ კონდიქციის დროს ქონება ისე არსებობს იმ სახით, რა სახითაც არსებობდა მიმღებისათვის გადაცემის მომენტში, მაშინ უფლებამოსილი პირისთვის მოხდება იმავე ქონების დაბრუნება, ხოლო თუ ქონება იმ სახით აღარ არსებობს, მისი დაბრუნება მოხდება იმავე სახის ქონებით ან შეთანხმების საფუძველზე იმავე ღირებულების სხვა სახის ქონებით ან ანაზღაურდება მისი ღირებულება¹. იმ შემთხვევაში, როცა ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ნივთის დაბრუნება შეუძლებელია (ვთქვათ, დაკარგვის, განადგურების და ა. შ. შედეგად), მაშინ ვინდიკაციური სარჩელი შეიძლება ჩაანაცვლოს კონდიქციურმა სარჩელმა ან მსგავსი ნივთის ჩანაცვლებით, ან კიდევ შესაბამისი (ნივთის საფასური) კომპენსაციით. ნივთის ნაცვლად ანაზღაურება ვინდიკაციისას არ ხდება, რადგან ეს წინააღმდეგობაში მოდის სავინდიკაციო სარჩელის არსთან. **ქართულ ცივილისტურ დოქტრინაში არსებობს მოსაზრება, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ ავლენს მკვეთრ მიჯნას კონდიქციურ და სავინდიკაციო სარჩელებს შორის, ანუ არ კრძალავს კონდიქციური სარჩელით ინდივიდუალური ნივთის გამოთხოვის შესაძლებლობას².** ინდივიდუალური ნივთების მესაკუთრის მფლობელობიდან გამოსვლისას მესაკუთრე ინარჩუნებს მასზე ტიტულს, ხოლო მფლობელი სამართლებრივი საფუძვლის გარეშე ფლობს. კონდიქციური ვალდებულება ეფუძნება დაზარალებულის მხრიდან საკუთრების უფლების დაკარგვას და შემქმნის მიერ მის შექმნას. ვინდიკაციისას ნივთს ითხოვს მესაკუთრე პირისგან, ვისაც არ წარმოშობია ნივთზე საკუთრება, ხოლო კონდიქციის შემთხვევაში ნივთი ვითომ კრედიტორის (მოპასუხე) საკუთრებაშია და ის აბრუნებს უსაფუძვლოდ მიღებულს³. „არაუფლებამოსილი პირი ვალდებულია, ყველაფერი რაც უსაფუძვლოდ მიიღო, დაუბრუნოს უფლებამოსილ პირს. ამ შემთხვევაში კონდიქციური ვალდებულება ჰგავს სავინდიკაციო მოთხოვნისას წარმოშობილ ვალდებულებებს. ორივე შემთხვევაში ქონების სხვისი უსაფუძვლო მფლობელობიდან გამოთხოვის საკითხი დგება. პირველ შემთხვევაში ფული ან სხვა გვაროვნული ნივთი შეიძლება არაუფლებამოსილი პირის საკუთრებაში მოხდეს და ეს უკანასკნელი ვალდებულ იქნება უდავო წესით დააბრუნოს უსაფუძვლოდ მიღებული. ეს ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობაა. მეორე შემთხვევაში, ვინდიკაცია ეხება იმ ქონებას, რომელზეც არაუფლებამოსილ პირს საკუთრების უფლება არ წარმოშობია და ამის საფუძველზე ითხოვს ნამდვილი მესაკუთრე ქონების დაბრუნებას სხვისი უკანონო მფლობელობიდან. ასეთ შემთხვევაში მოთხოვნა შეიძლება სადავო იყოს და მას სანივთო-სამართლებრივი ურთიერთობის სახე ჰქონდეს⁴. მაგალითად, „ა“-ს ჩუქების დაპირების საფუძველზე „ბ“-ს თვის უნდა გადაეცა ძვირადღირებული ორიგინალური ბეჭედი. დაპირებული საჩუქრის გადაცემის ვალდებულების შესრულება „ა“-საგან მოითხოვა „ც“-მ „ბ“-ს დავალებით. „ა“-მ შეასრულა მოთხოვნა და „ც“-ს ვადასცა დაპირებული საჩუქარი. თუმცა გაირკვა, რომ „ა“-სა და „ბ“-ს შორის დადებული დაპირება აღმოჩნდა ბათილი, რადგან „ა“-ს არ ჰქონდა მითითებული ბეჭდის ვაჩუქების უფლება. მოხდა თუ არა ბეჭდის გადაცემასთან ერთად საკუთრების უფლების გადასვლა „ბ“-ზე. ვინაიდან ორიგინალური ბეჭედი არის ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ქონება, ორიგინალურ ბეჭედზე საკუთრების უფლება კვლავ ვაჩნია „ა“-ს და შესაბამისად „ბ“-საგან ორიგინალური ბეჭდის გამოთხოვა უნდა მოხდეს არა უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმების ნორმების შესაბამისად, არამედ სავინდიკაციო სარჩელის საფუძველზე, როგორც სხვისი უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა.

გამოდის, რომ ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ქონების მიმართ დაზარალებულს უნარჩუნდება, ხოლო დაზარალებულსა და ვალდებულ პირს შორის წარმოიშობა სანივთო-სამართლებრივი ურთიერთობა, რაც იმას გულისხმობს, რომ ნივთის მფლობელ პირს დაზარალებული მესაკუთრისაგან წაეყენება სავინდიკაციო სარჩელი.

ზემოთ აღნიშნული მაგალითიდან გამომდინარე, „ა“-ს უსაფუძვლოდ გადაცემული ორიგინალური ბეჭდის გამოთხოვის უფლება აქვს „ბ“-საგან და არა „ც“-საგან, რომელიც ასრულებდა „ბ“-ს მითითებას.

¹ ჩიტოშვილი თამარ, უსაფუძვლო გამდიდრების დავალებისა და მოთხოვნის უფლების დათმობის საფუძველზე შესრულებულის შედეგები, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, 2011, 82; Соломина Н., Возврат неосновательного обогащения в натуре, ж. „Хозяйство и право“, №10, 2008, 118. წყარო: ქოჩაშვილი ქეთევან, მოთხოვნის საფუძველთა კონკურენცია უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვისას, წიგნიდან: შენგელია რომან, სამართლის პრობლემები, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2012, 286

² ჯანაშია ლევან, კონდიქციური ვალდებულებანი, ჟურნალი „სამართალი“, №10-12, 2004, 35

³ შენგელია რომან, ქონებრივი ზიანი და მისი ანაზღაურების ვალდებულება, თბილისი, 1991, 51.

⁴ შენგელია რომან, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, მეოთხე, ტომი II, რედ. ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი, გამომცემლობა თბილისი, 2001, 367-368

სავინდიკაციო და კონდიქციურ სარჩელთა შორის განმასხვავებელ ნიშნად მიიჩნევა ასევე, მოპასუხის მხარეზე ქონებრივი სარგებლის შექმნის ხასიათი (სასყიდლიანი თუ უსასყიდლო). კონდიქციური სარჩელით ხდება ამოღება ქონებრივი სარგებლის, რომელიც მოპოვებულია შექმნის მიერ უსასყიდლოდ – მან შეიძინა ისე, რომ არაფერი დახარჯა ან დაზოგა, რაც უნდა დაეხარჯა, ხოლო ვინდიკაციისას ბრუნდება ქონება, რომელიც მოპასუხემ მოიპოვა, როგორც სასყიდლით, ისე უსასყიდლოდ¹.

რაც შეეხება კეთილსინდისიერება – არაკეთილსინდისიერების ფაქტს, კონდიქციურ ვალდებულებაში, განსხვავებით ვინდიკაციისაგან, იგი არავითარ მნიშვნელობას არ იძენს. ამ შემთხვევაში მოპასუხის უკანონო ქმედების კვალიფიკაცია არ ხდება, „რადგან კანონი არ უკავშირებს უსაფუძვლო გამდიდრების შედეგებს მხარეთა სუბიექტურ დამოკიდებულებას ნივთის შექმნის სამართლებრივი საფუძვლისადმი². კეთილსინდისიერი შექმნის ფიგურა ვლინდება მხოლოდ ვინდიკაციის დროს³. ზემოაღნიშნული ფაქტორები უსაფუძვლო გამდიდრების დროს არ ცვლის ქონების მდგომარეობას, მის სამართლებრივ სტატუსს, ის არის იმ პირის ქონებრივ სფეროში, სადაც არსებობის სამართლებრივი საფუძველი არ გააჩნია და ექვემდებარება დაბრუნებას⁴.

„გასათვალისწინებელია ისეთი შემთხვევაც, როდესაც სავინდიკაციო სარჩელის დაკმაყოფილება მოხდება ანუ ნივთის მესაკუთრისათვის დაბრუნება შეიძლება გახდეს კონდიქციური სარჩელის წარდგენის საფუძველიც, რაც შეიძლება უკავშირდებოდეს ნივთის გამოყენებით მიღებული სარგებლის გამოთხოვას. მოთხოვნა წაეყენება, როგორც კეთილსინდისიერ, ისე არაკეთილსინდისიერ მფლობელს, რომელმაც სარგებელი ნახა ნივთის უსაფუძვლოდ მფლობელობის პერიოდში. რაც უნდა მოწესრიგდეს, როგორც სავინდიკაციო სარჩელის (სსკ მუხ: 163, 164), ისე კონდიქციური სარჩელის (სსკ მუხ: 976, 979) საფუძველზე“⁵.

¹Комивич А. В. Новый аспект реализации кондикционных обязательств, <http://legalib.ru.civillaw/novyi-rcalizatsii-kondiktсионnyh-obyazatelst.html>, {21.07.2011}. წყარო: ქოჩაშვილი ქეთევან, მოთხოვნის საფუძველთა კონკურენცია უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვისას, წიგნიდან: შენგელია რომან, სამართლის პრობლემები, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2012, 287

² Брагинский М. М. Витрянский В. В. Договорное право, кн. 1, Общие положения, м., 2002, 654. წყარო: ქოჩაშვილი ქეთევან, მოთხოვნის საფუძველთა კონკურენცია უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვისას, წიგნიდან: შენგელია რომან, სამართლის პრობლემები, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2012, 288

³ Брагинский М. М. Витрянский В. В. Договорное право, кн. 1, Общие положения, м., 2002, 808. წყარო: ქოჩაშვილი ქეთევან, მოთხოვნის საფუძველთა კონკურენცია უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვისას, წიგნიდან: შენგელია რომან, სამართლის პრობლემები, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2012, 288

⁴ჯანაშია ლევან, კონდიქციური ვალდებულებანი, ჟურნალი „სამართალი“, №10-12, 2004, 35

⁵ ჩიტოშვილი თამარ, უსაფუძვლო გამდიდრების შემთხვევები თეორიისა და პრაქტიკის ჭრილში, გამომცემლობა „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2019, 48

ლიტერატურა:

➤ ქართულ ენაზე:

1. ძლიერიშვილი ზურაბ, ცერცვაძე გიორგი, რობაქიძე ირაკლი, სვანაძე გიორგი, ცერცვაძე ლაშა, სახელმწიფოებრივი სამართალი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2014
2. ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამომცემლობა „სამართალი“, 2001
3. ჩაჩავა სოფიო, მოთხოვნებისა და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია, ევროპული და შედარებითი სამართლის ინსტიტუტის გამოცემა, თბილისი, 2011
4. ლობჯანიძე ვივი, რომის სახელმწიფო და სამართალი, I, საგამომცემლო ცენტრი ქუთაისი, 2009
5. ზოიძე ბესარიონ, ქართული სანივთო სამართალი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 2003, 96
6. ჩიტოშვილი თამარ, დელიქტი და დელიქტურ ვალდებულებათა ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტი, ჟურნალი „მართლმსაჯულება“, №1, 2008
7. ჩიკვაშვილი შალვა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, რედ; ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი; გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2001
8. ზოიძე ბესარიონ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, რედ; ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი; გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2001
9. ცვაიგერტი კონრად, კოტცი ჰაინ, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კეო სამართლის სფეროში, ტომი II, გამომცემის მეცნიერული რედაქცია და ბოლოთქმა თ. ნინიძის, თარგმ. ე. სუმბათაშვილის, თბილისი, 2001
10. ჩიტოშვილი თამარ, ქონების უსასყიდლოდ განკარგვა, როგორც უსაფუძვლოდ გამდიდრების საფუძველი, ჟურნალი „მართლმსაჯულება“, №2, 2008
11. ქიჩაშვილი ქეთევან, მოთხოვნის საფუძველთა კონკურენცია უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვისას, წიგნიდან: შენგელია რომან, სამართლის პრობლემები, საიუბილეო კრებული, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2012
12. შატბერაშვილი ლევან, უსაფუძვლო გამდიდრება: სამართლიანი სამართალი? ჟურნალი „სამართალი“, № 6-7, 2000
13. ბილინივი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი, 2004-2009
14. შენგელია რომან, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, მეოთხე, ტომი II, რედ. ჭანტურია ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი, გამომცემლობა თბილისი, 2001, 353
15. ჩიტოშვილი თამარ, უსაფუძვლო გამდიდრების დავალებისა და მოთხოვნის უფლების დათმობის საფუძველზე შესრულებულის შედეგები, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, 2011
16. ჯანაშია ლევან, კონდიქციური ვალდებულებანი, ჟურნალი „სამართალი“, №10-12, 2004
17. შენგელია რომან, ქონებრივი ზიანი და მისი ანაზღაურების ვალდებულება, თბილისი, 1991
18. ჯანაშია ლევან, კონდიქციური ვალდებულებანი, ჟურნალი „სამართალი“, №10-12
19. კროპპოლერი, იან, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, სასწავლო კომენტარი, თბილისი, 2014

➤ უცხოურ ენაზე:

1. Hoffman, Die Koordination des Vertrags und Deliktsrechts in Europa, 2006
2. Kahlenbeck, Von den Pandekten zum Buergerlichen Gesetzbuch Band 1, 1898
3. Larenz, Lehrbuch des Schuldrechts, 12 Auflage, Bd II, Bt, 1981
4. Комивич А. В. Новый аспект реализации кондикционных обязательств, <http://legalib.ru.civillaw/novyi-rcalizatsii-kondiktsionnyh-obyazatelst.html>
5. Брагинский М. М. Витрянский В. В. Договорное право, кн. 1, Общие положения, М., 2002

➤ სასამართლო პრაქტიკა:

საქმე № ას-179-506-09 22 ოქტომბერი, 2009 წელი, ქ. თბილისი განმარტების საგანი: საზიარო საგანში მონაწილეთა კუთვნილი წილის განსაზღვრა, <http://www.supremecourt.ge>
საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 6 აპრილის N ას-205-198-2012 გადაწყვეტილება.
<http://www.gccc.ge/wp-content/uploads/2016/07/Artikel-172.pdf>

Ia Kharazi,

Affiliated Professor of Sukhumi State University

Invited Professor of Kutaisi State University

Tamar Gardapkhadze,

Rector of the New Higher

Education Institute, Professor

ABOUT THE LEGAL NATURE OF LEGALLY BINDING RELATIONS (THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS)

Key words: legal obligation relations, relationship between contractual and non-contractual obligations, the possibility of competing grounds of demand, relationship between vindication and delict claims, relationship between vindication and conduction claims

1. The place of legally binding relationship in the civil law system

The most significant problem of contemporary civil law is the legal control of the legal nature of legally binding relationships. The majority of industrialized nations are working to establish such legal norms that will thoroughly govern the aforementioned difficulties and provide more clarity on them in order to ensure this.

«The Civil Code of Georgia specifies such grounds for the origination of responsibilities under the force of law, such as completing other people's affairs without a request and unfair enrichment, in accordance with the tradition derived from Roman law and European civil codes. Along with these two reasons, the Georgian Civil Code also recognizes as legal a duty associated to the concurrent existence of the right of numerous people to the property, or what is known as having shared rights “.

German civil law distinguishes between contractual and statutory obligations. The first arises from a contract (the first part of §311) or a unilateral transaction (e.g. a public promise of a reward, § 657), and an obligation relationship arising on the basis of law - by force of law (e.g. 677 et seq., 812 et seq., 823 and subsequent paragraphs)¹.”

1. On the relationship between contractual and non-contractual obligations

The existence of different grounds for the origination of the obligation should not be understood as if they operate in isolation from each other. Article 326 directly indicates the relationship between them and establishes that the rules on contractual obligations are also applied to non-contractual obligations, if nothing else follows from the nature of the obligation.² As it is clear from the provision of the 326th norm, «the general part of the obligation law contains norms that are general to all types of obligations. This means that the general part applies to both contractual and non-contractual obligations».³ Naturally, the general part of the obligation law will establish a separate door, which only applies to contractual law, they are specific and regulate the peculiarities of the freedom to conclude a contract, the standard conditions of the contract and the withdrawal from the contract. But the question clearly arises: do the general norms of

¹ Zurab Dzlierashvili, Tsertsvadze Giorgi, Robakidze Irakli, Svanadze Giorgi, Tsertsvadze Lasha, Contract Law, “Meridian” publishing house, 2014, 74.

² Kropholler Ian, German Civil Code, educational commentary, Tbilisi, 2014, p. 107

³ Tsertsvadze Giorgi, Contract law, Authors: Zurab Dzlierashvili, Tsertsvadze Giorgi, Robakidze Irakli, Svanadze Giorgi, Tsertsvadze Lasha, “Meridian” publishing house, 2014, 81.

the law of obligation apply only to contracts, or do they extend to non-contractual relations as well? And the answer is unequivocal, again based on the provisions of Article 326, they regulate the obligations arising from contractual and non-contractual relations (performance of obligations, norms of compensation for damages, restoration of the original state, termination of obligations, etc., they regulate the non-contractual sphere in the same way as the contractual one), and which norms Applied to non-contractual obligations, it is a competence of the court.

Case No. AS-179-506-09 October 22, 2009, city Tbilisi, Subject of the clarification: Determination of the share of the participants in the shared object (Article 954 of the Civil Code): The Cassation Chamber made an important clarification regarding the determination of the share of the participants in the shared object (Article 953 of the Civil Code), namely: according to Article 953 of the Civil Code of Georgia, if the right belongs to several persons jointly, then the rules of this chapter are applied, unless otherwise provided by law. It is an indisputable fact that the above-mentioned plot of land belongs to both the parties by the right of joint ownership. Along with this, according to the extract from the public register, the shares on the land are not distributed between the parties. According to Article 954 of the Civil Code of Georgia, unless otherwise specified, each participant has an equal share. According to the norm in question, the principle of equal distribution of shares does not exist if a special rule of share ownership is established, which can be determined by law or by an agreement concluded between the parties (or their previous owners). In a specific case, the appellate court points to the fact that as early as 1990, between T.S-dze previous owner and A.R-dze, the rule of management and use of the shared object was defined for ten years and it was a shared property and there was a path between the plots, solid boundary concrete border, on which a barbed wire fence had been erected by the previous owners. The Chamber of Cassation explains that the mentioned circumstance indicates the existence of a special agreement by the owners of the share right.¹

Understanding the interdependence of the bases involves identifying the dominant one (if any) among them. We note that the contract primarily serves the private autonomy of the parties and the realization of the idea of freedom. Tort law and other legal obligations have the functions of protection of civil turnover, ensuring its stability and prevention. They complement each other and ultimately serve the common social interest”.²

“The doctrine of contractual and non-contractual obligations is part of the legal tradition of the European continent. In the space of common law (especially American law), this classification and the difference in the basis of the demand according to it have less practical weight. For example, a German or Georgian judge does not consider breach of contract as a delict. In one of the well-known American manuals of tort law, it is indicated that “a breach of contract can also be a tort if the breacher should have foreseen that his breach of contract could cause harm to the other party...”.³ Such “confusion” of contractual and non-contractual (in this case) tort obligations should not be understood as if the protection guaranteed by these institutions (contract, tort) in America or Britain is ambiguous and ineffective. Simply, the common law system⁴ achieves the goals of the law with stylistically different regulation methods, which should not be unexpected for a lawyer brought up on the legal traditions of continental Europe.⁵

¹ Case No. AS-179-506-09 October 22, 2009, city Tbilisi Subject of clarification: Determination of the share of the participants in the shared subject, <http://www.supremecourt.ge>

² Hoffman, Die Coordination des Vertrags und Deliktsrechts in Europa, 2006, 25. Source: Dzierashvili Zurab, Tsertsvadze Giorgi, Robakidze Irakli, Svanadze Giorgi, Tsertsvadze Lasha, Contractual Law, “Meridiani” publishing house, 2014, 82.

³ Church/Corbett/Richard/White, Tort Law, The American and Louisiana Perspectives, 2008, 390. Source: Dzierashvili Zurab, Tsertsvadze Giorgi, Robakidze Irakli, Svanadze Giorgi, Tsertsvadze Lasha, Contractual Law, “Meridian” publishing house, 2014, 82.

⁴ We will discuss the tort law of the common law system in detail in the corresponding chapter.

⁵ Tsertsvadze Giorgi, Contract Law, Authors: Dzierashvili Zurab, Tsertsvadze Giorgi, Robakidze Irakli, Svanadze Giorgi, Tsertsvadze Lasha, “Meridiani” publishing house, 2014, 82.

2. On the ability to compete the basis of the request

It is possible to generate many independent requests based on the same factual circumstances, or competition of demands, which may emerge from various grounds or even from the same grounds of need. For instance, under Articles 491 and 405, the buyer has the right to demand contract cancellation and/or a price reduction in the event that the seller violates the contractual obligation.

However, their founding legal norm is one.¹ Among these requirements, there is a so-called alternative competition, in particular, the authorized person must choose one of the mentioned requirements and implement it. After the implementation of the request selected by the buyer, and especially after achieving the goal set by its implementation, the request that was not selected by the authorized person, as a rule, is dismissed.²

The competition of the legal bases of the request occurs when the same or similar factual circumstances meet the composition of the norms establishing several requests, in particular, the prerequisites provided by the descriptive part. In such a case, it should be determined whether only one of the grounds for the mentioned request should be used, or if it is possible to have several legal grounds for the request at the same time.³

Obviously, legal requirements are aimed at satisfying certain legal interests, and it is quite possible to have several legal means to satisfy the same legal interest. Requirements aimed at achieving the same goal are often not independent. In such a case, we are talking about several means of achieving the same goal, i.e. competition of legal grounds for the request.

As we previously stated, in the analysis of Article 326, the rules on contractual obligations are also applied to non-contractual obligations, if nothing else follows from the nature of the obligation. It is natural that the close interrelationship of the norms regulating contractual and non-contractual obligations often becomes the basis for confusing the basis of the request. The basis of the request is a legal norm that gives the person the right to request.⁴ “Sometimes tort and contractual obligations are so intertwined that it becomes difficult to correctly identify the basis of the claim. Let us take such an example: “A” bought diseased domestic cattle from “B” and mixed them with his/her herd of cattle, which caused disease and death of healthy cattle; Or again, the vine grower chose the wrong substance to treat the vineyard and the vineyard was spoiled, the farmer could not get a harvest and naturally suffered losses. The question arises: are we dealing with a delictual offense or a contract, which was caused by not providing the correct information to the injured party? For the injured party, the legal basis of the request may not even be of essential importance, the main thing is compensation for the damage caused to him, however, in order to make a correct, justified, legal decision of the court, the correct identification of the basis of the request and the giving of the correct qualification by the court are of crucial importance. Naturally, the seller can claim that he/she sold healthy livestock to the other party (the buyer) - in the first case, and in the second case the seller can claim to sell quality vineyard chemical to the buyer (according to Article 487 of the Civil Code, “the seller must hand over to the buyer a material and legal defect-free Item”), but in both cases, the injured parties are entitled to claim compensation for damages with appropriate evidence. Obviously, in both of these and other similar cases, **Article 318 of the Civil Code** will be of crucial importance for judicial qualification, according to which, “the right to receive this or that information can be derived from obligations.” Disclosure of information must be ensured when it is important for determining the content of the obligation and the contrahent can provide this information without prejudice to its own right. It is indisputable and clear the

¹ Compare: Kühlenbeck, Von den Pandekten zum Bürgerlichen Gesetzbuch Band 1, 1898, S. 555. Cited in: Chachava Sofio, Competition of Demands and Grounds of Demand, Publication of the Institute of European and Comparative Law, Tbilisi, 2011, 20

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ The German concept of the basis of demand is shared by Georgian doctrine and practice

fact that in both considered examples, the buyers were entitled to receive information about the quality of the subject of purchase, which was not implemented in this case, and by providing such information, the seller's "own right" was not violated, which he/she did not do and caused significant damage to the buyer. After all, the buyer has the right to safely use the purchased item and receive certain benefits from it. If we take into account the fact that the failure to provide information caused a lot of damage to the parties (the buyers - cattle died, the vineyard was ruined and the harvest could not be obtained, which could have been the main source of income for the buyers, and not only for them, but for their families). It becomes clear that the obligation to provide information should be considered as one of the elements of the contractual obligation in this case, and the violation caused by this should be considered as a contractual violation.

"Without the complex application of the methods of definition of the basis of competition and the unified understanding of the value system of the Civil Code, a legally justified qualification is impossible." "The selection of the rule of law to be applied preferentially among the grounds of the request is the competence of the judge".¹ Obviously, in most cases, the party is not at all interested in which norm the court will make a decision based on, - for him/her, the main thing is to exercise his/her right, to satisfy it, or to restore it to its original state (restitution) or to compensate for the damage caused. After all, the main thing is the result is for him/her. This does not mean that the judge does not properly reason on the basis of the law and does not make a correct, convincing, justified decision. "This is necessary not only for the establishment of a uniform judicial practice, but also for the provision of legal stability. The participants of the civil turnover have the right to know not only the normative provision of the law, but also what practical result is connected with the application of this or that norm by the court. This gives them the opportunity to determine the perspective of the case in advance and not to waste time in long and exhausting court proceedings."²

There are often cases in court proceedings when the plaintiff cannot formulate the claim correctly, and the judge does not have the right to naturally go beyond the request of the party. In the civil process, the judge cannot help the plaintiff in formulating the claim correctly, it is the prerogative of the lawyers to help the party in the case of appeal and correctly draw up the form of the claim. The court is obliged to satisfy the correctly set request, even if the claimant fails to state the basis of the request correctly. For example, "A" filed a lawsuit against his/her neighbor, "B", who dumped construction materials in the common yard in such a way that it prevents "A" from going out to the yard and getting to work on time. In this particular case, the judge must satisfy the plaintiff in all cases, whether he/she refers to Article 172 of the Civil Code for the prevention of interference (negatory action), or whether he/she refers to Article 992 (delict action). The judge is obliged to accept the most optimal of these options. Plaintiff must be satisfied.

"Competition of the grounds of the request is a "pure legal" issue and contains the danger that those who are obsessed with casuistic reasoning will forget what the norm of law serves and try to qualify the action and specify the basis of the request based only on formal-logical reasoning.

The court should take into account that the interest of the victim - to receive adequate compensation for the damage caused to him - should not be lost only in an attempt to ensure the formal compliance of the decision with the law".³ The judge should take into account the fact that during the competition of legal norms, the norm is used, which ensures the protection of the legal interest of the winning party in the process in the most effective and simple way".⁴

The Tbilisi Court of Appeals (February 22, 2011 judgment # AS-802-751-2010) succinctly and accurately formulated the judge's duty regarding the selection of the norm underlying the request, namely: "**...As for**

¹ Chachava Sofio, *Competing Demands and Demand Basis*, 2011.

² Tsertsvadze Giorgi, *ibid.* p. 84.

³ Comp.: Larenz, *Lehrbuch des Schuldrechts*, 12 Auflage, Bd II, Bt, 1981, 688-689. Source: Dzlierashvili Zurab, Tsertsvadze Giorgi, Robakidze Irakli, Svanadze Giorgi, Tsertsvadze Lasha, **Contract Law**, "Meridian" publishing house, 2014, 85.

⁴ *Ibid.*

the appellants' reference to the court's application of the norms that the plaintiff did not refer to, the Chamber explained that the court cannot go beyond the factual circumstances and requirements indicated by the parties. And in order to implement fast and effective justice, to resolve the disputed issues between the parties, the relation of the legal norm to the established factual circumstances is the prerogative of the court and it is not limited only by the legal norms specified by the party; By changing the legal basis by the court indicated by the party, the factual circumstances indicated by the claimant as the basis of the request should not be changed, etc.

Based on the above, we would note as a conclusion that “the bases of origin of obligations interact with each other, serve the universal purpose of legal regulation of public relations. Without understanding the content and purpose of each of them, it is impossible to get a justified legal result. These grounds are formulated both separately and jointly as a general formulation, however, taking into account each individual case, they acquire the appropriate legal content and thus allow the parties and the court to submit their decisions to the will of the legislator.¹

1. On the relationship between vindictive and tort claims

“172 Article I (rei vindicatio) according to the tradition of Roman law, represents the right of demand and is directed against the deprivation of the right of ownership. The essence of the vindictive claim derives from the absolute nature of ownership.² In relation to the right to demand vindication, priority is given to the rules of obtaining property in good faith, as well as the rules of obtaining property based on the law. According to Article 170, the prerequisite for the exercise of the rights of the owner is the ownership of the thing. Therefore, the purpose of Article 172 I is for the owner to regain ownership of the thing that he lost.”³

Vindictive lawsuits are known from Roman law, in particular, “Roman law called civil lawsuits “**vindications**” and personal lawsuits “**condictions**”. Such a division served to determine the nature of the claim, which was intended for the judicial “prosecution” of the thing, for a fine, or for both. Vindication and negation actions are also known to German law. “From Roman law to the present day, civilized thought has not created anything special to protect property. Even now, vindictive and negatorial lawsuits remain recognized commercial and legal means of protecting property rights.... For a specific owner, the most important thing is not so much the impact on the person of the property violator, as the guarantees of protection of this property, in particular, commercial and legal means. ⁴Vindication is applied by persons when the owner has been deprived of the right to possess the thing. “In the situation of vindication, the owner has only the right of ownership of the thing, which is an immaterial right in itself, and no matter who owns the object of ownership, this right will not be taken away from the owner. The rule of vindication depends entirely on the way in which the object of ownership left the hands of the owner. It is possible that the thing comes out of the owner’s hands against his/her will (stolen, confiscated by illegal sanctions, etc.).⁵ In such a case, the law always leaves the right to the owner, regardless of whose hand the item is, to demand it back, and if its return is impossible, then to demand payment of the corresponding value from the illegal owner, i.e. We have a tort claim ⁶(due to the change of the basis of the claim, the vindication claim is transformed into a tort claim), which arises from tort obligations.⁷ “**Delict obligation is the obligation**

¹ Ibid.

² Decision No. As-205-198-2012 of the Supreme Court of Georgia of April 6, 2012.
<http://www.gccc.ge/wp-content/uploads/2016/07/Artikel-172.pdf> Author. Thortladze Levan

³ Lobzhanidze Givi, Roman State and Law, I, Publishing Center Kutaisi, 2009, 198.

⁴ Zoidze Besarion, Georgian Civil Law, “Metsniereb” Publishing House, Tbilisi, 2003, 96.

⁵ Zoidze Besarion, Georgian Commercial Law, 97.

⁶ Delict - lat. Offense, crime.

⁷ Roman law, part of the lawsuits arising from delicts, legal violations, served to collect fines, and part of the things, because of which they were called mixed. Lawsuits of a mixed nature meant both civil and personal. For example, a claim on the division of the estate, as well as a claim on the division of common property, on establishing boundaries, etc.

to compensate damages caused by violation of the law”.¹ Tort claims serve to recover non-contractual damages. If contractual damage can be caused by non-fulfillment of the obligation arising from the contract, law or **administrative act**, based on the fact that the parties were already in contractual relations with each other, non-contractual damage is considered to be caused as a result of such a violation, when the parties are not in legal-obligatory relations. “**Non-contractual** damage arises directly from the violation of law (delict), therefore it is called tort liability. It is also often called “obligation arising from a violation of law”, “obligation arising from an unauthorized act”.²In the case of tortious obligations, a person injuring another person infringes on hi/hers absolute rights, and therefore the purpose of a tortious lawsuit is to restore the victim to the state “that would have existed if there was no obligation to pay”.³ If the object is returned to the authorized person in kind when the vindication claim is satisfied (the vindication is valid when the object was not destroyed), in the case of a tort claim it is possible to compensate the damage in kind, in the form of monetary compensation, this is only in the case when monetary compensation is impossible⁴ (an unauthorized person disposed of the object and a third party is a bona fide buyer, the item is lost, damaged and cannot be restored to its original condition, the item is irreplaceable, etc.). “When retrieving a damaged item with a vindictive action, when damages are compensated, there are not two lawsuits - vindictive and delict, but compensation of damages in this case is an accompanying obligation of the vindictive lawsuit.”⁵

2. Reciprocity of Vindictional and Condictioal Lawsuits

‘By the law of nature it is right that nobody should be unjustly enriched at another’s expense’. Pomponius
“Yours is enough; don’t desire anyone else’s; this is the cornerstone of law.”
Illia

The above symbolic expression of Pomponius laid the foundation for the introduction of unjust enrichment norms in the Roman state. “In Roman law, the reversal of the transfer of property in order to remove what was unjustly received was called **condictio**, and those lawsuits aimed at the return of unjustly received property without specifying the basis of the claim were called condictio lawsuits.⁶ “In the formulaic process of ancient Rome, as we mentioned above, condictio is understood “abstractly, that is, the basis of the defendant’s obligation is not specified, a civil lawsuit against a person (action in personam) is a lawsuit due to failure to fulfill that obligation. The obligation may be the transfer of a certain amount or item by the debtor to the claimant. According to the modern civil doctrine, if according to the legislation,⁷with this lawsuit, without a legal basis, at the expense of someone else’s property, the return of what was obtained⁸(acquired or saved) as a result of a person’s unlawful or lawful action or irresistible force, thereby achieving the restoration of the balance of property circulation by restoring the victim’s property sphere.”⁹

¹ Tamar Chitoshvili, Delict and some legal aspects of tortious obligations, “Justice” magazine, #1, 2008, 49.

² Chikvashvili Shalva, Commentary on the Civil Code of Georgia, book four, volume II, ed.; Chanturia Lado, Zoidze Besarion, Ninidze Tedo, Shengelia Roman, Khetsuriani John; “Meridian” publishing house, Tbilisi, 2001, 379.

³ Civil Code of Georgia, Article 408. N. 1.

⁴ A creditor with less hope of civil turnover is better off asking for payment-in-kind. Otherwise, for the creditor, asking for payment-in-kind would be a waste of time, when he knows that he can buy the disputed item more easily with cash payment.

⁵ Zoidze Besarion, Commentary on the Civil Code of Georgia, Book Four, Volume II, ed.; Chanturia Lado, Zoidze Besarion, Ninidze Tedo, Shengelia Roman, Khetsuriani John; “Meridian” publishing house, Tbilisi, 2001, 452.

⁶ Konrad Zweigert, Kotzi Hein, An Introduction to Comparative Jurisprudence in the Field of Private Law, Volume II, scientific preface of the edition by T. Ninidze, transl. E. Sumbatashvili, Tbilisi, 2001, 228.

⁷ It is about a conditional lawsuit.

⁸ Chitoshvili Tamar, Free disposal of property as a basis for unjust enrichment, “Justice” journal, #2, 2008, 93. Source: Kochashvili Ketevan, Competition of grounds of demand when reclaiming an item from illegal possession, from the book: Shengelia Roman, Law Problems, Jubilee Collection, Publishing House “Law”, Tbilisi, 2012, 285.

⁹ Shatberashvili Levan, Unjust enrichment: fair justice? “Law” journal, # 6-7, 2000, 35. Source: Kochashvili Ketevan, Competition

The content of the institution of unjust enrichment is the reversal of a movement of property that lacks a foundation or that never had a foundation. Therefore, the principle of good faith is used here in a special way. Thus, the circulation of property, which does not take place in accordance with this principle, should be returned.¹ *The Chamber of Civil, Entrepreneurial and Bankruptcy Affairs of the Supreme Court of Georgia explained in its ruling of June 20, 2007 that the purpose of the Institute of Unjust Enrichment is to remove unjustly acquired property, that is, to restore legal balance. Unjustly acquired property means removal of privilege, advantage, right, e. i. Removal of property surplus in favor of the person at whose expense another person's property was increased and filling of non-property deficit.*

In Germany, actions for the return of wrongfully performed by the direct actions of **the plaintiff** (“**Leistungskondiktion**”) are directed directly against those for whose benefit the plaintiff performed his obligations without a proper basis (**sine causa**), and not against those who indirectly benefit from the wrongful performance.² The creditor of the **condition can himself demand the return of the unreasonably received object**.³ As long as the request of the latter is not excluded due to its properties or other grounds. This is done directly from the first part of **§ 812** or the first part of **§ 816**. The form of return is determined according to the object received without reason (**see the 4th and following fields of §812**): thus, the ownership right must be transferred, or the received registration record must be removed from the public register as a result of consent. In addition, the benefit from the use of the subject (**§100**) must be returned. Unlike strict liability (compare Section 2 of **§ 987**), **unjust enrichment** is liable only for benefits actually received. Finally, the right to request a return also applies to designated surrogates. “**On the basis of the received right**” a monetary amount is purchased, which the debtor of the condition receives as a result of the realization of the received request. According to the prevailing view, a surrogate received on the basis of a transaction (“**commodum ex negotiatione**”);⁴ eg proceeds from subsequent disposals) must be returned... not under Part 1, but only under Part 2 in the process of recovery of value. Difference: According to section 2, the debtor can leave the profit.

A person who uses another person's right is obliged to pay the value of the used right to the owner of the said right even if he/she can prove that the right owner himself/herself would not use or could not use the right. The purpose of an unjust enrichment lawsuit is not to compensate for the plaintiff's diminution of property—that would be a payment in a damages account—but to award an “increase” in the unjust enrichment's property to the party who has a superior right to such “increase.” This person is, of course, the owner: the law only gives him/her the right to use his property as he sees fit, or to let others (for a fee) if he chooses.⁵ In German and Swiss civil law, there are general norms regarding the restitution of unjust enrichment, which we do not find in French law. “One of the purposes of the above is that Pothier, whose works had a great influence on the French civil code in the part of the law of obligations, paid much attention to the “**condictio indebiti**” (**claim for the return of unjustified payment by mistake**) and other forms of liability related to unjust enrichment. to the detriment. In addition, he greatly expanded the “**negotiorum gestio**” (**negotiorum gestio**).⁶

of the grounds of demand when claiming an item from illegal possession, from the book: Shengelia Roman, Problems of Law, Jubilee Collection, Publishing House “Samartali”, Tbilisi, 2012. 285.

¹ Biolingi H., Lutringhaus P., Systematic analysis of the bases of separate requests of the Civil Code of Georgia, Bremen-Tbilisi, 2004-2009, 75.

² AS-24-379-07.

³ Konrad Zweigert, Kotzi Hein, An Introduction to Comparative Jurisprudence in the Field of Private Law, Volume II, scientific review of the edition by T. Ninidze, transl. E. Sumbatashvili, Tbilisi, 2001, 233

⁴ Section 2 of **§818** applies accordingly, namely, “If return is impossible due to the properties of the property received, or if the recipient is unable to return it due to some other reason, then he must compensate the value of the property.”

⁵ Konrad Zweigert, Kotzi Hein, An Introduction to Comparative Jurisprudence in the Field of Private Law, Volume II, scientific review of the edition by T. Ninidze, transl. E. Sumbatashvili, Tbilisi, 2001, 234

⁶Ibid. 236

Scope of quasi-contractual construction. Thus, in case of necessity, numerous cases of wrongly performed (without contract) compensation are resolved through this lawsuit. Among the numerous norms of unjust enrichment in the French civil code, the most important one concerns the return of wrongly paid by mistake and managing other people's affairs without permission.¹ According to French civil law, most cases of use of "claims for unjust enrichment as a result of the plaintiff's own actions" fall under "**repetition de l'indu**" in the scope of the norms of the French Civil Code... we must also mention claims for infringement of the rights of others (**Eingriffserwerl**): **For example, a genealogy specialist informs an uninformed person of his/her kinship with the deceased and the possibility of exercising his/her right to inherit through a vindictive action. If the person in question has actually received a part of the inheritance by the force of the court, but does not pay a fee to the specialist for providing information, the latter can file a claim against the heir for "compensating the value of the information".**²

As far as English law is concerned, modern English doctrine and jurisprudence is increasingly inclined to accept that any restitutionary claims under English case law are based on the principle that the gain made by the defendant in return for the plaintiff constitutes "unjust enrichment". The "principle of unjust enrichment" involves **three things: First, the defendant must be enriched by the prospect of "profit". Second, "the profit must be due to the plaintiff, third, as a consequence, it is unlawful to allow the defendant to appropriate the said profit.**³

If we draw a parallel between vindication and conditional claims, we will see that both are of a non-contractual nature, and may be presented to conscientious and unscrupulous owners of the object, because the property in their hands turned out to be unjustified, "in the case of normal development of public relations, it should have been transferred to someone else's hands".⁴ A so-called creditor is obliged (who has acquired or saved without a legal basis at the creditor's expense, increased his/her property at the expense of someone else's property, or saved it (a person had to spend his own funds to obtain a legal good, and he/she used someone else's funds), not to pay another a specified amount (which must to pay), or to encroach on someone else's good, etc.) to return what was illegally received or to compensate for the damage.

The subject of vindictive lawsuits is generally an item determined by individual characteristics, while conditional lawsuits claim family items, including money, as well as property rights. If during the condition the property still exists in the form in which it existed at the time of transfer to the recipient, then the same property will be returned to the authorized person, and if the property no longer exists in that form, it will be returned with the same type of property or based on an agreement with another type of property of the same value or its value will be compensated.⁵ In the event that the item specified by the individual cannot be returned (say, as a result of loss, destruction, etc.), then the vindication claim can be replaced by a condition claim or by the replacement of a similar item, or by an appropriate (cost of the item) compensation. Compensation in lieu of thing is not done in vindication, as it contradicts the essence of vindication action. **In the Georgian civil doctrine, there is an opinion that the Civil Code of Georgia does not draw a sharp line between conditional and vindictive lawsuits, that is, it does not prohibit**

¹ Zweigert Konrad, Kotzi Hein, Ibid. 236

² Konrad Zweigert, Kotzi Hein, An Introduction to Comparative Jurisprudence in the Field of Commercial Law, Volume II, scientific review of the edition by T. Ninidze, transl. E. Sumbatashvili, Tbilisi, 2001, 239

³ Zweigert Konrad, Kotzi Hein, Ibid 239

⁴ Shengelia Roman, Commentary to the Civil Code of Georgia, Book IV, Fourth, Volume II, ed. Chanturia Lado, Zoidze Besarion, Ninidze Tedo, Shengelia Roman, Khetsuriani John, Publishing House Tbilisi, 2001, 353

Shengelia Roman, Property damage and the obligation to compensate it, Tbilisi, 1991, 51.

⁵ Chitoshvili Tamar, The results of the execution based on the assignment of unjust enrichment and the surrender of the right to demand, Journal. «Justice and Law», #2, 2011, 82; Соломина Н., Возврат неосновательного обогащения в натуре, ж. «Хозяйство и право», №10, 2008, 118. Source: Kochashvili Ketevan, Competition of the grounds of demand when claiming an item from illegal possession, from the book:

the possibility of claiming an individual item with a conditional lawsuit.¹ When individual items are removed from the owner's possession, the owner retains title to them, and the owner holds without legal basis. Conditional liability is based on the loss of ownership by the victim and its acquisition by the buyer. In the case of vindication, the owner demands the item from a person who does not have ownership of the item, and in the case of condition, the item is allegedly owned by the creditor (defendant) and he returns the unjustly received.²

“The unauthorized person is obliged to return to the authorized person everything that he/she received without reason. In this case, the conditional obligation is similar to the obligations arising from the vindication request. In both cases, the question of claiming the property from someone else's unjustified ownership arises. In the first case, money or other personal property may fall into the possession of an unauthorized person, and the latter will be obliged to return what was received without reason in an indisputable manner. This is an obligation-legal relationship. In the second case, the vindication refers to the property over which the unauthorized person did not have the right of ownership, and on this basis the real owner requests the return of the property from the illegal possession of another. In such a case, the request may be disputed and it may have the form of a commercial-legal relationship.³

For example, on the basis of a promise to give a gift to “B”, an expensive original ring was to be given by “A”. “C” demanded from “A” the fulfillment of the obligation to transfer the promised gift on the instructions of “B”. “A” fulfilled the request and gave the promised gift to “C”. However, it turned out that the promise made between A and B was void because A had no right to give the specified ring. Whether the transfer of ownership to “B” took place with the transfer of the ring. Since the original ring is property determined by an individual sign, the ownership right to the original ring still belongs to “A” and therefore the original ring must be claimed from “B” not in accordance with the norms of unjust enrichment, but on the basis of a vindictive action, as the claim of an item from someone else's illegal possession.

It turns out that the victim is retained in relation to the property determined by the individual sign, and between the victim and the liable person, a commercial-legal relationship arises, which means that the person who owns the thing will be brought a vindication lawsuit from the injured owner.

Based on the above-mentioned example, “A” has the right to demand the original ring transferred without reason from “B” and not from “C”, who fulfilled the instructions of “B”.

The nature of acquisition of property benefits on the part of the defendant (paid or free) is also considered a distinguishing mark between vindictive and conditional claims. A conditional lawsuit is used to remove the property benefits obtained by the buyer for free – he/she purchased without spending or saving anything that should have been spent, and during vindication, the property that the defendant obtained both with a bribe and free of charge is returned.⁴

As for good faith - the fact of bad faith, in conditional obligation, in contrast to vindication, it does not acquire any importance. In this case, the defendant's illegal action is not qualified, “because the law does not connect the consequences of unjust enrichment with the subjective attitude of the parties to the legal

¹ Janashia Levan, Conditional Obligations, “Law” journal, No. 10-12, 2004, 35

² Shengelia Roman, Problems of Law, Jubilee Collection, Publishing House “Samartali”, Tbilisi, 2012, 286

³ Shengelia Roman, Commentary to the Civil Code of Georgia, Book IV, Fourth, Volume II, ed. Chanturia Lado, Zoidze Besarion, Ninidze Tedo, Shengelia Roman, Khetsuriani John, Publishing House Tbilisi, 2001, 367-368

⁴ Комивич А. В. Новый аспект производства кондикционных обязательств, <http://legalib.ru.civillaw/novyi-rcalizatsii-kondiktсионnyh-obuazatelst.html>, {21.07.2011}. Source: Kochashvili Ketevan, Competition of grounds of demand when claiming an item from illegal possession, from the book: Shengelia Roman, Problems of Law, Jubilee Collection, “Samartali” Publishing House, Tbilisi, 2012, 287

basis of the purchase of the item.¹ The figure of a bona fide buyer is revealed only during vindication.² The above-mentioned factors during unjust enrichment do not change the state of the property, its legal status, it is in the property area of the person, where it does not have a legal basis for existence and is subject to return.³

“It is necessary to take into account the case when the vindication claim is satisfied, that is, the return of the item to the owner can become the basis for filing a conditional claim, which may be related to the demand for benefits obtained from the use of the item. Claims are made against both the bona fide owner and the unscrupulous possessor who benefited from the wrongful possession of the thing. This should be settled both on the basis of a vindictive claim (Civil Code of Georgia Articles: 163, 164) and a conditional claim (Civil Code of Georgia Articles: 976, 979)”⁴

¹ Брагинский М. М. В. Витрянский В. Negotiable law, book 1, Общие положения, М., 2002, 654. Source: Kochashvili Ketevan, Competition of grounds of demand when claiming an object from illegal possession, from the book: Shengelia Roman, Law problems, jubilee collection, Publishing House “Law”, Tbilisi, 2012, 288

² Брагинский М. М. В. Витрянский В. Negotiable Right, о кн. 1, Общие полужания, М., 2002, 808. Source: Kochashvili Ketevan, Competition of grounds of demand when claiming an item from illegal possession, from the book: Shengelia Roman, Law problems, jubilee collection, publishing house “Law”, Tbilisi, 2012, 288

³ Janashia Levan, Conditional Obligations, journal”Law”, #10-12, 2004, 35

⁴ Chitoshvili Tamar, Cases of unjust enrichment in terms of theory and practice, “Bona Causa” publishing house, Tbilisi, 2019, 48

გულნარა იმედაშვილი

*ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის აფილირებული პროფესორი*

დავით გეფერიძე

*საერთაშორისო სამართლის დოქტორი,
გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აფილირებული პროფესორი*

**კონცესიები თანამედროვე საერთაშორისო საჯარო
ტრანსპორტის სფეროში**

ანოტაცია

კონცესია წარმოადგენს მთავრობასა და კომპანიას შორის დადებულ ნებისმიერ გარიგებას, რომელშიც კერძო კომპანია მთავრობისაგან გარკვეული პირობების დაცვით იღებს შესაბამისი მომსახურების უფლებას. კონცენსიური შეთანხმების ობიექტებად, უპირველეს ყოვლისა, გვევლინება ისეთი სოციალური მნიშვნელობის ობიექტები, რომელთა პრივატიზება არ შეიძლება. კერძოდ: აეროდრომები, რკინიგზა, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სისტემები, ინფრასტრუქტურის, განათლების, კულტურის და ჯანდაცვის ობიექტები.

კონცესიების მთავარი მიზანია, თავიდან აგვაცილოს ბუნებრივი მონოპოლიები. კონკურენტუნარიან ბაზრებზე პირდაპირი კონკურენცია კონცესიების გარეშე შესაძლებელია. ამიტომ, კონცესიის გაცემამდე, მთავრობამ უნდა განსაზღვროს შესაძლებელია თუ არა პირდაპირი კონკურენცია ამა თუ იმ სფეროში კონცესიის გარეშე და რისი მიღწევაა შესაძლებელი ბაზრის სტრუქტურის რეფორმირებით.

ხშირ შემთხვევაში, მთავრობა პრივატიზების ნაცვლად კონცესიით გადასცემს აქტივებს, თუ ტექნოლოგიური ინოვაცია შექმნის ან ხელს შეუწყობს მონოპოლიის განვითარებას. აქედან გამომდინარე, თუ კონცესია საშუალებას აძლევს კონცესიონერს, მოიზიდოს ფინანსები, მაშინ ბაზრების დიდი ნაწილი შეიძლება კონცესიების საშუალებით ფუნქციონირებდეს. მიუხედავად ამისა, მომსახურების ზოგიერთი სახეობა კონცესირებას არ ექვემდებარება. ეს მოიცავს ინფრასტრუქტურას, რომელიც არ შეიძლება გადაეცეს კერძო ოპერატორს ექსკლუზიური უფლებით და ისეთ მომსახურებას, რომელიც მთავრობის სტრატეგიული, უშიშროებისა და უსაფრთხოების ინტერესებშია (მაგ., პორტებისა და აეროპორტების კონტროლი). იმ ობიექტების ექსკლუზიური უფლებით გადაცემა, რომლებიც განკუთვნილია კონცესიონერის მიერ გასაწევი მომსახურებისათვის (როგორებიცაა, აეროპორტები, პორტებსა და გზატკეცილებთან მისადგომი გზები და ა.შ.), დამოკიდებულია მთავრობის უნარზე შექმნას ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო და მოიზიდოს პოტენციური ინვესტორები. გარკვეულ სირთულეს წარმოადგენს კონცესიის პირობებით ისეთი საქმიანობის განხორციელება, რომელიც დაკავშირებულია ადგილობრივ ბაზარზე შემოსავლების ეროვნულ ვალუტაში მიღებასთან, როდესაც არ არსებობს სავალუტო კურსის მერყეობისაგან დაცვის მექანიზმი. სავალუტო კურსის მერყეობა გავლენას ახდენს კონცესიონერზე, როდესაც ის იძენს აქტივებს ან იღებს სესხს საერთაშორისო ბაზრებზე ქვეყნის გარეთ. ეს ნიშნავს, რომ სავალუტო რისკი გადადის მომხმარებლებზე, რაც მომხმარებლების საზიანოდ ზრდის ფასებს.

ჩვენ მიერ წარმოდგენილ სტატიაში სწორედ ამ საკითხებზეა საუბარი, კერძოდ მოცემულია სხვადასხვა ქვეყანაში – საქართველოში, სომხეთში, რუსეთში, მოლდოვასა და ლიეტუვაში (ყოფილი ლიტვა), ასევე აღმოსავლეთის ქვეყნებში – ალბანეთში, ბულგარეთსა და სერბეთში საკონცესიოდ გაცემული

აეროპორტების მდგომარეობის ანალიზი, საუბარია კონცესიის დადებით და უარყოფით მხარეებზე, და ბოლოს, ტრანსპორტის კონცესიის სირთულის გამო, **დასკვნის** სახით მოცემული გვაქვს პრობლემების გადაჭრის ჩვენეული ხედვა:

ფრიად მნიშვნელოვანია, რომ ქვეყნების მთავრობებმა გაითავისონ უდიდესი პასუხისმგებლობა, რომელიც მათ ეკისრებათ საკონცესიო ხელშეკრულების გაფორმებისას, ისეთი სახის სტრატეგიული დანიშნულების ობიექტებზე, როგორცაა საჰაერო ტრანსპორტის მიწისზედა ინფრასტრუქტურა;

თანამედროვე ეტაპზე აეროპორტების კომერციულ საქმიანობაში შემოსავლების ძირითად წყაროს წარმოადგენს არასაავიაციო საქმიანობა და აეროსანავიგაციო მომსახურება, მიგვაჩნია რომ, ეს აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული საკონცესიო ხელშეკრულების დადებისას;

აეროპორტების მოდერნიზაციის განხორციელების პროცესში მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს გრძელვადიანი დაფინანსების მოზიდვა. მსოფლიო პრაქტიკაში კონცესიის მექანიზმის გამოყენება ხშირად დაკავშირებულია ინფრასტრუქტურულ ობლიგაციებთან. ისინი მაღალი საიმედოობით გამოირჩევიან და ინვესტორებისთვის მოაქვთ გარანტირებული შემოსავალი. მიგვაჩნია რომ საქართველოშიც შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას სახელმწიფო და კერძო ობლიგაციები, როგორც დიდი საინვესტიციო-საკონცესიო პროექტების დაფინანსების დამატებითი წყარო.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო საჰაერო ტრანსპორტი; ფინანსები; აეროპორტები; ხელშეკრულებ(ებ)ი; აეროსანავიგაციო მომსახურები.

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში კონცესიების როლი თანდათან იზრდება. თუკი XX საუკუნის განმავლობაში იგი ძირითადად ბუნებრივი რესურსების ასათვისებლად გამოიყენებოდა, 90-იანი წლებიდან კონცესიის პირობებით ექსპლოატაციაში გადაეცემა მრავალი სახეობის სახელმწიფო ქონება.

კონცენსიური შეთანხმების ობიექტებად, უპირველეს ყოვლისა, გვევლინება ისეთი სოციალური მნიშვნელობის ობიექტები, რომელთა პრივატიზება არ შეიძლება. კერძოდ: აეროდრომები, რკინიგზა, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სისტემები, ინფრასტრუქტურის, განათლების, კულტურის და ჯანდაცვის ობიექტები.

კონცესიების მთავარი მიზანია, თავიდან აგვაცილოს ბუნებრივი მონოპოლიები. კონკურენტუნარიან ბაზრებზე პირდაპირი კონკურენცია კონცესიების გარეშეც შესაძლებელია. ამიტომ, კონცესიის გაცემამდე მთავრობამ უნდა განსაზღვროს შესაძლებელია თუ არა პირდაპირი კონკურენცია ამა თუ იმ სფეროში კონცესიის გარეშე და რისი მიღწევაა შესაძლებელი ბაზრის სტრუქტურის რეფორმირებით.

მთავრობა ხშირად აძლევს კონცესიონერს ექსკლუზიურ უფლებებს. ხშირ შემთხვევაში ეს არასასურველია, რადგან ბაზარზე ახალი კონკურენტის გამოჩენა აძლიერებს პირდაპირ კონკურენციას. ამასთანავე, ექსკლუზიური უფლებების გაცემის ძირითადი მიზნები, როგორებიცაა კერძო ოპერატორისათვის უფრო ხელსაყრელი პირობების შეთავაზება ან სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემის გადაჭრა, შესაძლებელია სხვა ალტერნატიული საშუალებებითაც.

მხარეებს შორის რისკის გადანაწილება საკონცესიო კონტრაქტის ბირთვს წარმოადგენს, რომლის

თეორიული პრინციპია: კონკრეტული რისკი უნდა აიღოს იმ მხარემ, რომელსაც უკეთ შეუძლია ამ რისკის მართვა, კონტროლი და მისი დაზღვევა. კონცესიის კიდევ ერთ მნიშვნელოვან სირთულეს წარმოადგენს ის, რომ მან უნდა დააბალანსოს არსებული სახელშეკრულებო პირობები და მათი მოდიფიკაციის საზღვრები. მაგალითად, შესაძლებელი უნდა იყოს სამოქმედო მიზნების ხელმეორედ მოლაპარაკება წინასწარ განსაზღვრული და ზუსტი პროცედურის მიხედვით. ჩვეულებრივ, მთავარი ყურადღება უნდა მიექცეს საბოლოო შედეგს და არა შედეგის მიღწევის გზებს. ეს საშუალებას მოგვცემს უფრო მოქნილი გავხადოთ კონცესიონერის საქმიანობა.

კონცესიის საგნის გადაცემისას უპირატესობა უნდა მიენიჭოთ ისეთ მექანიზმებს, რომლებიც ხელს უწყობენ კონკურენციას კონკრეტულ ბაზარზე. ზოგ შემთხვევაში მხარეთათვის მისაღებია წინასწარ შეთანხმებული ისეთი მექანიზმების გამოყენება, როგორცაა ბენჩმარკინგი და სხვა კონტრაქტორებისათვის პროექტის განხორციელებაში მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა.

საყურადღებოა ეკონომიკის იმ სექტორების სიღრმისეული ანალიზი, სადაც გამოიყენება კონცესია, ვინაიდან შესაძლოა სრული პრივატიზაცია იყოს უფრო მისაღები, ვიდრე საკონცესიო ხელშეკრულების დადება. ნებისმიერ შემთხვევაში მთავრობა ინარჩუნებს პოლიტიკის განსაზღვრის უფლებას.

მთავრობა პრივატიზების ნაცვლად კონცესიით გადასცემს აქტივებს, თუ ტექნოლოგიური ინოვაცია შექმნის ან ხელს შეუწყობს მონოპოლიის განვითარებას. აქედან გამომდინარე, თუ კონცესია საშუალებას აძლევს კონცესიონერს, მოიზიდოს ფინანსები, მაშინ ბაზრების დიდი ნაწილი შეიძლება კონცესიების საშუალებით ფუნქციონირებდეს. მიუხედავად ამისა, მომსახურების ზოგიერთი სახეობა კონცესირებას არ ექვემდებარება. ეს მოიცავს ინფრასტრუქტურას, რომელიც არ შეიძლება გადაეცეს კერძო ოპერატორს ექსკლუზიური უფლებით და ისეთ მომსახურებას, რომელიც მთავრობის სტრატეგიული, უშიშროებისა და უსაფრთხოების ინტერესებშია (მაგ., პორტებისა და აეროპორტების კონტროლი).

ხშირ შემთხვევაში მომსახურება შესაძლოა გასწიოს კერძო კომპანიამ თავის საკუთრებაში მყოფი აქტივების ან კონცესიის მეშვეობით. ამავდროულად მთავრობა იტოვებს ამ საქმიანობის მარეგულირებლის როლს, რათა მართოს სატრანსპორტო პილიტიკა და შექმნას ყველასათვის ხელმისაწვდომი სატრანსპორტო ქსელი.

იმ ობიექტების ექსკლუზიური უფლებით გადაცემა, რომლებიც განკუთვნილია კონცესიონირებისათვის, როგორცაა, აეროპორტები, პორტებსა და გზატკეცილებთან მისაღვლომი გზები და ა.შ., დამოკიდებულია მთავრობის უნარზე შექმნას ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო და მოიზიდოს პოტენციური ინვესტორები. გარკვეულ სირთულეს წარმოადგენს კონცესიის პირობებით ისეთი საქმიანობის განხორციელება, რომელიც დაკავშირებულია ადგილობრივ ბაზარზე შემოსავლების ეროვნულ ვალუტაში მიღებასთან, როდესაც არ არსებობს სავალუტო კურსის მერყეობისაგან დაცვის მექანიზმი. სავალუტო კურსის მერყეობა გავლენას ახდენს კონცესიონერზე, როდესაც ის იძენს აქტივებს ან იღებს სესხს საერთაშორისო ბაზრებზე ქვეყნის გარეთ. ეს ნიშნავს, რომ სავალუტო რისკი გადადის მომხმარებლებზე, რაც მათ საზიანოდ ზრდის ფასებს.

განსხვავებულია დამოკიდებულება, როდესაც მთავრობა კონცესიით გასცემს ახალი ობიექტის მშენებლობისა და ოპერირების უფლებას, ან ახალი სახის მომსახურებას. აქ თავის მნიშვნელობას ინარჩუნებს კონკურენცია ტრანსპორტისა და უძრავი ქონების ბაზრებზე. ეს შეიძლება ნაწილობრივ მიღწეულ იქნეს კონკურსანტებისადმი იმის მოთხოვნით, რომ მათ თავიანთ კონსორციუმებში შეიყვანონ სატრანსპორტო და უძრავი ქონების კომპანიები (ოპერატორები). კონცესიონერებისათვის მომგებიანი იქნება, თუ უძრავი ქონების ბიზნესის განვითარება განაპირობებს მოთხოვნას სატრანსპორტო საშუალებებზე, მაგრამ ამასთანავე უნდა გავითვალისწინოთ ის საფრთხე, რომელიც წარმოიქმნება ტრანსპორტისა და უძრავი ქონების ერთ კონცესიაში გაერთიანებით:

➤ თუ ტრანსპორტის განვითარება დაკავშირებულია მომგებიანი უძრავი ქონების განვითარებასთან,

არასაკმარისი ყურადღება დაეთმო სატრანსპორტო ობიექტს და კონცესიონერს შესაძლოა, არ ჰქონდეს საკმარისი მოტივაცია, ეფექტურად და ხარისხიანად იმოქმედოს, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მას აუნაზღაურდება განვითარებისა და მშენებლობის საფასური.

➤ ძნელია, განისაზღვროს კონცესიისათვის შესაფერისი ხანგრძლივობა, როდესაც ერთად ხდება მიწისა (ან საპაეო სივრცის) და სატრანსპორტო ობიექტის კონცესირება.

➤ როდესაც კონცესია შეიცავს მიწას ან განვითარების უფლებებს, მაშინ კონცესიონერებს შეუძლიათ, დააწესონ მონოპოლიური საიჯარო გადასახადი კომერციულ საქმიანობაზე, ისეთზე, როგორცაა, ბენზინის გასამართი სადგურები გზატკეცილებზე.

ამასთან, გასათვალისწინებელია სახელმწიფო სექტორის არაჯეროვანი ფუნქციონირების შედეგად მიღებული ისეთი შემაფერხებელი ფაქტორები, როგორებიცაა თანამშრომელთა ზედმეტი რაოდენობა, კადრების მომზადება, გარემოს დაბინძურების საკითხები და ა.შ., რომლებიც იზოლირებული უნდა იყოს კონცესიის სხვა ელემენტებისაგან. მათი გამოსწორება საკუთარ თავზე უნდა აიღოს მთავრობამ ან კონცესიონერმა.

ტვირთების გადაზიდვის შემთხვევაში, როდესაც ბაზარზე დომინირებს ერთი გადამზიდველი და მას მონოპოლიური მდგომარეობა უკავია, ეს შესაძლებლობას აძლევს მას ბაზარს უკარნახოს ტარიფები და მომსახურების ხარისხი, მაშინ მომხმარებელი მასზე დამოკიდებული ხდება. ამ სიტუაციის გამოსასწორებლად მთავრობას შეუძლია დააწესოს კონცესია იმ მარშრუტზე, რომელზეც ტვირთგამგზავნს მონოპოლიური მდგომარეობა უკავია. ასეთი სახის კონცესიის მიღების ყველაზე აშკარა კანდიდატი არის ტვირთგამგზავნების კონსორციუმი, რადგან მას ეფექტური მუშაობის მოტივაცია აქვს. მიუხედავად ამისა, ხელშეკრულება უნდა იცავდეს სხვა ტვირთგამგზავნებისა და გადამზიდველების ინტერესებსაც. ზოგადი კონცესიის კიდევ ერთი ალტერნატივაა საერთო სახის კონცესიის გაცემა, რაც ტვირთგამგზავნს უფლებას უნდა აძლევდეს, ობიექტის მოხმარების დამატებითი, რეგულირებადი გადასახადის პირობით, გამოიყენოს თავის მფლობელობაში მყოფი აქტივები მოცემული პროექტის განსახორციელებლად.

კონცესიის წარმატება დამოკიდებულია კომპანის უნარზე მოიზიდოს პროექტისათვის საჭირო კაპიტალი. საკონტრაქტო ვალდებულებების დასაკმაყოფილებლად კომპანიებს შესაძლოა დასჭირდეთ კაპიტალის სესხება მხოლოდ ოპერირების უფლებაზე, მაგალითად ტექნიკის შესაცვლელად. კერძო ოპერატორები იმ შემთხვევაში ჩადებენ ინვესტიციას ამ პროექტში, თუ ისინი ფიქრობენ, რომ ინვესტიციაზე ამონაგები, ტოლი იქნება იმ მოგებისა, რომელსაც ისინი შესაბამისი რისკის პირობებში სხვაგანაც მიიღებდნენ. მთავრობას თავის მხრივ სურს სტაბილური საკონცესიო ხელშეკრულება. ორივე მხარეს სჭირდება იმის ცოდნა, თუ რა დონის რისკი ახლავს პროექტს და მოსალოდნელი მოგების ოდენობა.

კერძო კაპიტალისათვის დამახასიათებელია ის, რომ კონცესიის სავარაუდო მოგების პროგნოზი უნდა იყოს გათვლილი მაღალ დონეზე, რათა გაადვილდეს დაფინანსება. ინვესტორები ყოველთვის ითხოვენ, რომ საკონცესიო პროექტის შესწავლა და ანალიზი განხორციელდეს „საერთაშორისოდ აღიარებული დამოუკიდებელი ექსპერტების მიერ“. დაფინანსების მიღება ასევე დამოკიდებულია კონცესიაში პასუხისმგებლობის განსაზღვრასა და განაწილებაზე. სხვა კრიტერიუმები მოიცავს: სამთავრობო გარანტიებს, ხელშეკრულების ხანგრძლივობას, შემოსავლების უსაფრთხოებას, გირაოს ბაზრის არსებობას, შემოსავლების უცხოურ ვალუტასთან დამოკიდებულებას, ხელშეკრულების დასრულებისა და შეჩერების პირობებს.

წარმატებული კონცესიის პროექტისათვის აუცილებელია, ყურადღება მიექცეს ყოველ ელემენტს, რათა თავი ავარიდოთ საკანონმდებლო გართულებებს. საჭიროა ყველა ელემენტისადმი ინდივიდუალური მიდგომა, რადგან არ არსებობს ერთიანი წინასწარ განსაზღვრული სქემა წარმატებული კონცესიის მისაღწევად.

კონცესირების ერთ-ერთი მთავარი მიზანია, სახელმწიფოს მიერ პოლიტიკური ჩარევის ალბათობის

შემცირება, რაც შესაძლოა გამოიხატოს მთავრობის მიერ მომსახურების ტარიფების დაწესებაში.

თუ მთავრობას კონცესია სჭირდება საზოგადოებისათვის მომსახურების გასაიაფებლად, იგი იხელმძღვანელებს ყველაზე მაღალი ფისკალური სარგებლის კრიტერიუმით. თუ ფასები ფიქსირებული არ არის საკონკურსო დოკუმენტაციაში, კონკურენცია შეიძლება წარიმართოს მონოპოლიური ფასის საფუძველზე. თუ კონცესიონერი განიცდის კონკურენციას სხვა რომელიმე ოპერატორის ან სატრანსპორტო სახეობის მხრიდან, მაშინ იგი ვერ დაუწესებს მომხმარებლებს მონოპოლიურ ფასს და შესაბამისად მომხმარებლები ისარგებლებენ კონკურენტული ტარიფით.

სიტუაცია უფრო მარტივია, როდესაც მთავრობა აწესებს ტარიფს და კანდიდატები შეირჩევიან იმის მიხედვით, თუ რომელ მათგანს შეუძლია მომსახურების გაწევა მინიმალურ ფასად. ეს ჩვეულებრივი პრაქტიკაა სამგზავრო ტრანსპორტისათვის და შესაძლებელია მისი გამოყენება ინფრასტრუქტურაშიც. როდესაც ასეთი პრაქტიკაა გამოყენებული, მთავრობა განსაზღვრავს ხელშეკრულების პირობებს. იმისათვის, რომ ხელშეკრულება შესრულდეს, მასში უნდა ჩაიდოს საჯარიმო სანქციები და წამახალისებელი პირობები.

უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება შემოსავლებთან დაკავშირებული რისკის შეფასებას. როდესაც შემოსავლებს იღებს ოპერატორი, მაშინ ხარჯებიც და რისკიც მას ეკუთვნის. როდესაც შემოსავლებს იღებს მთავრობა, მაშინ კონცესიონერს ეკუთვნის დანახარჯის რისკი, ხოლო მთავრობას – შემოსავლის რისკი.

ბრიტანული და სხვა სამგზავრო ტრანსპორტის კონცესიების მაგალითიდან გამომდინარე, რაც უფრო მეტ კანდიდატს იზიდავს კონცესიები, კონტრაქტის ფასიც უფრო კონკურენტულია. ზოგ შემთხვევაში კონცესიის პრინციპების ჩამოყალიბებით მთავრობა პროექტის დეტალების გადმოცემის ნაცვლად აღწერს გადასაჭრელ პრობლემებს და სთხოვს კონკურსანტებს, დეტალურად მოამზადონ თავიანთი შეთავაზება და წარმოადგინონ კონკურსის დროს. ზოგჯერ ისინი აქვეყნებენ დეტალურ მოთხოვნებს, თუ რას უნდა აკმაყოფილებდეს საკონკურსო წინადადება (როგორცაა, მაქსიმალური ხარჯი და მინიმალური მომსახურება). სხვა შემთხვევებში პრობლემა გადმოცემულია ზოგადი პირობების სახით. ასეთ დროს მთავრობა მოითხოვს ყოველი წინადადების დეტალურ განხილვას ექსპერტების მიერ. მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი მიდგომა ნაკლებად გამჭვირვალეა, ის საშუალებას იძლევა, კონკურსანტებმა მოძებნონ ინოვაციური გადაწყვეტილებები და არც ერთი წინადადება არ იყოს უგულვებელყოფილი ბიუროკრატიული შეზღუდვების გამო. საკონცესიო ხელშეკრულების ფორმატი უზრუნველყოფს მთავრობის მიერ საზოგადოების წინაშე თავისი ვალდებულებების ეფექტურად განხორციელების საუკეთესო მექანიზმს.

კონცესიის პერიოდის ბოლო წლები ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან ეს ის დროა, როდესაც კომპანია იღებს ინფრასტრუქტურაში თავის მიერ ჩატარებული ინვესტიციის შედეგს, რომელიც კონცესიის პერიოდზე გაცილებით ხანგრძლივი უნდა იყოს. აქედან გამომდინარე, ხელშეკრულება უნდა შეიცავდეს პუნქტებს, რომლებიც განსაზღვრავენ, რომ თუ კომპანია ვერ შეძლებს ობიექტებისა და მომსახურების სათანადო დონეზე შენარჩუნებას კონცესიის ბოლო წლებში, მაშინ ეს ობიექტები მათ ჩამოერთმევათ მთავრობის მიერ და კონცესიონერები ვალდებული იქნებიან გადაიხადონ ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ჯარიმები.

იმის გამო, რომ კონცესიის მიზანია კერძო სექტორის ჩართვა სატრანსპორტო მომსახურებაში, კონცესიის ხელშეკრულების ძალაში შესვლის შემდეგ მთავრობის კონტროლი უნდა შეიზღუდოს, ამიტომ ხელშეკრულება უნდა იყოს დეტალური და გასაგები, განსაკუთრებით გრძელვადიანი ხელშეკრულების დროს. მკაფიოდ უნდა განისაზღვროს კომპეტენციები და თითოეულ მხარეს უნდა შესწევდეს უნარი, განახორციელოს ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებები. მთავრობის როლი ხელშეკრულების დამთავრების შემდეგ საკმაოდ მნიშვნელოვანია. ის მოიცავს:

მთავრობის ზედამხედველობას. მთავრობის კომპეტენციაა, რომ უზრუნველყოს კონცესიონერის მიერ გადასახადის გამოთვლის მეთოდის სწორი ფორმულის დადგენა და მისი გამოყენება განსაზღვრულ ვადაში.

ჯარიმების განმსაზღვრელი პირობები, კონცესიის მსგავსად, ძალაში უნდა შევიდეს ხელშეკრულების მიღებისას.

მიწით უზრუნველყოფას. როგორც წესი, მთავრობა ფლობს მიწას და გასცემს მას იჯარით კონცესიონერზე. ეს შეიძლება მრავალნაირად განხორციელდეს. ხელშეკრულებაში შეიძლება აღნიშნული იყოს, რომ მთავრობამ უნდა უზრუნველყოს მიწის შესყიდვა გარკვეული დროით.

თანამშრომელთათვის კომპენსაციების გადახდას. რიგ შემთხვევებში მთავრობა პასუხისმგებლობას იღებს თავის თავზე ტრანსპორტის სფეროში დასაქმებულთა წინაშე, თუ კონცესიონერს სურს მათი განთავისუფლება. ზოგიერთი კონცესია საკონკურსო კრიტერიუმის სახით აწესებს შესანარჩუნებელი სამუშაო ადგილების რაოდენობას. ხანგრძლივი ხელშეკრულების შემთხვევაში კონცესიონერებს მომსახურების ხარისხის შესანარჩუნებლად სჭირდებათ ინვესტირება. პორტის, აეროპორტისა და რკინიგზის კონცესიებისას კონცესიონერი ინვესტირებას ახორციელებს დამხმარე აქტივებში, რომელთა სიცოცხლის ხანგრძლივობა აღემატება კონცესიის პერიოდს. ასეთი ქმედების წახალისებისათვის მთავრობამ წინასწარი შეთანხმებით შესაძლოა, აანაზღაუროს ინვესტიციები.

კონცესია სახელმწიფოებისთვის მიმზიდველია იმდენად, რამდენადაც იგი საშუალებას იძლევა მოიზიდოს კერძო ინვესტორი ისე, რომ არ დაკარგოს ინფრასტრუქტურაზე კონტროლი და ხელშეკრულების ვადის დასრულების შემდეგ დაიბრუნოს საკუთრება ამ ობიექტებზე სქემის–“BOT: Built-Operate-Transfer” შესაბამისად.

მსოფლიო ბანკის შეფასებით, 1990 წლიდან დღემდე მსოფლიოში ხელმოწერილ იქნა 80-ზე მეტი საკონცესიო შეთანხმება აეროდრომებისა და აეროპორტების ინფრასტრუქტურული ობიექტების (ძირითადად ახალი სამგზავრო ტერმინალების) მშენებლობის, მოდერნიზაციისა და თანამედროვე ტექნიკური აღჭურვის მიზნით. დღეისათვის ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში მსხვილი კონცესიური პროექტები განხორციელდა ტირანას (ალბანეთი), სკოპიეს (მაკედონია), ვარნისა და ბურგასის (ბულგარეთი), ერევნის (სომხეთი), თბილისისა და ბათუმის აეროპორტებში.

ფრიად მნიშვნელოვანია, რომ ქვეყნების მთავრობებმა გაითავისონ უდიდესი პასუხისმგებლობა, რომელიც მათ ეკისრებათ საკონცესიო ხელშეკრულების გაფორმებისას, ისეთი სახის სტრატეგიული დანიშნულების ობიექტებზე, როგორცაა საჰაერო ტრანსპორტის მიწისზედა ინფრასტრუქტურა, რომ არ განმეორდეს ისეთივე გაუგებრობანი, რაც დაშვებული იყო თურქულ „ტავ და ურბანი“ კომპანიასა და საქართველოს მაშინდელ ხელისუფლებას შორის გაფორმებულ ხელშეკრულებაში, რის გამოც აუცილებელი გახდა მრავალი წლის განმავლობაში ხელშეკრულების პირობების რამდენიმეჯერ გადახედვა და მათი შეცვლა – დაზუსტება.

როგორც ცნობილია, თურქული „ტავ და ურბანი“, რომელიც “ტავ ჯორჯიას” დამფუძნებელი კომპანიაა, **თბილისის** საერთაშორისო აეროპორტში 15-წლიანი მართვის უფლებით 2005 წელს შემოვიდა. თბილისის საერთაშორისო აეროპორტის ახალი სამგზავრო ტერმინალის აშენებაზე თურქულმა კომპანიამ 62 მილიონი აშშ დოლარი დახარჯა და გადასცა ექსპლოატაციაში 2007 წელს. კომპანიამ ასევე 15 მლნ აშშ დოლარის ინვესტიცია განახორციელა ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტის რეკონსტრუქციაზე. როგორც ცნობილია, „ტავ და ურბანი“ საქართველოში სულ 95 მლნ დოლარის ოდენობის ინვესტიცია უნდა განახორციელოს.

თბილისის საერთაშორისო აეროპორტში კომპანია “ტავ ჯორჯიას” ახალი ასაფრენი ზოლის რეკონსტრუქციის შემდეგ “ტავ ჯორჯიას” თბილისის აეროპორტის მართვის უფლება გაუხანგრძლივდა. ხელშეკრულება მართვის უფლების 10 წლითა და 9 თვით გაგრძელებასთან დაკავშირებით “ტავ ჯორჯიასა” და სახელმწიფოს მფლობელობაში მყოფ “საქართველოს აეროპორტების გაერთიანებას” შორის გაფორმდა. დოკუმენტის თანახმად, „ტავ ჯორჯიას” თბილისის საერთაშორისო აეროპორტი მართვაში 2037 წლის ნაცვლად 2027

წლამდე გადაეცა. ხელშეკრულების ახალი ვერსია მოიცავს კონკრეტულ ვალდებულებებს და აღსრულების მექანიზმებს ინფრასტრუქტურის მოდერნიზაციისა და მოვლა-პატრონობის თაობაზე. ახალი ხელშეკრულებით, „ტავს“ განესაზღვრა ისეთი ვალდებულებები, რაც 2005 წელს გაფორმებულ ხელშეკრულებაში გათვალისწინებული არ იყო, უპირველესად, ეს ეხება ასაფრენი და დასაფრენი ზოლის რეკონსტრუქციას და დამატებას, რაც თანამედროვე პირობებში უკვე განხორციელდა.

2018 წელს მიღებულ იქნა კანონი „საჯარო და კერძო თანამშრომლობის შესახებ“ კანონი ადგენს საჯარო და კერძო თანამშრომლობის სამართლებრივ საფუძვლებს, მათ შორის საჯარო და კერძო თანამშრომლობის პროექტის შემუშავებასა და განხორციელებასთან დაკავშირებულ წესებსა და პროცედურებს, საჯარო და კერძო თანამშრომლობის პრინციპებს, შესაბამის ინსტიტუციურ სისტემას, აგრეთვე საჯარო და კერძო თანამშრომლობასთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებს. კანონის მოქმედება თანაბრად ვრცელდება კონცესიასა და არაკონცესიურ საჯარო და კერძო თანამშრომლობაზე.

კანონმა კიდევ უფრო მკაფიოდ განსაზღვრა კონცესიონერის ვალდებულებები და უფლებები, რამაც ხელი შეუწყო ჩვენს ქვეყანაში საკონცესიო შეთანხმების გამოყენების შესაძლებლობების გაფართოებას.

2001 წელს სომხეთის მთავრობამ კორპორაციასთან „Corporation America“ გააფორმა საკონცესიო ხელშეკრულება, რომლის მფლობელია სომხური წარმოშობის არგენტინელი მეწარმე ედუარდო ეურნეკიანი, **ერევნის** აეროპორტის „ზვარტნოცის“ 30 წლით კონცესიის ხელშეკრულებით გადაცემის თაობაზე. ხელშეკრულების თანახმად, კონცესიონერს 2031 წლამდე აეროპორტის მოდერნიზაციისათვის (ითვალისწინებდა მის ტექნიკურ აღჭურვილობასა და მენეჯმენტს) უნდა მოეხდინა 100 მლნ. აშშ. დოლარის ინვესტირება. აეროპორტის განვითარების გეგმის შესაბამისად, კორპორაციის მიერ განხორციელდა მთელი რიგი სამუშაოები, რამაც აეროპორტის მწარმოებლურობა გაზარდა და 2015 წლისათვის მიაღწია 3.8 მლნ. მგზავრს. (2014 წელს აეროპორტი „ზვარტნოცი“ მოემსახურა ბოლო 20 წლის განმავლობაში რეკორდული რაოდენობის მგზავრს –2 მლნ–ს). ამ ხელშეკრულებით სომხეთის ხელისუფლება 30 წლით გათავისუფლდა აეროპორტის ინფრასტრუქტურის დაფინანსების ვალდებულებისაგან, რომელიც მთლიანად თავის თავზე აიღო კონცესიონერმა.

იმისათვის, რომ 2025 წლისათვის მგზავრთა რაოდენობა 5 მლნ–მდე გაზარდოს, კომპანიის მენეჯმენტი უკვე დღეს ამუშავებს მომავლის გეგმას და ახორციელებს მის რეალიზებას. შედეგმაც არ დააყოვნა, 2013 წელს დუბაიში ჩატარდა მეორე საერთაშორისო გამოფენა „განვითარებადი აეროპორტები-2013“, სადაც ერევნის საერთაშორისო აეროპორტი „ზვარტნოცი“ აღიარეს დსთ–ს სივრცეში საუკეთესო აეროპორტად.

ტირანას „Rinas“ აეროპორტი შესაძლებელია კონცესიის სანიმუშო მაგალითად ჩაითვალოს. 2015 წლის აპრილის მდგომარეობით, უკვე 10 წელია პრივატიზებულია და მიუხედავად სკეპტიციზმისა, ყველაზე წარმატებულ შემთხვევად ითვლება. ალბანეთში ტირანას Rinas აეროპორტი 20 წლიანი „BOOT“ კონცესიით აიღო კონსორციუმმა, რომელსაც უძღვება Hochtief (AviAlliance), რომელიც ფლობს საწესდებო კაპიტალის 47%-ს. კომპანიის სხვა აქციონერებია: Entwicklungsgesellschaft (31.7%) და AAEF ალბანურ-ამერიკული ფონდი (21.3%). აეროპორტის კომპანიის სახელია ტირანას საერთაშორისო აეროპორტი SHPK (TIA), რომელმაც დაისახა მიზნად ახალ აეროპორტში სტაბილურად მოეხდინა საოპერაციო პროცესების ოპტიმიზაცია და ექცია ის ალბანეთის ყველაზე გამართულ ინფრასტრუქტურულ საშუალებად. 2007 წელს აშენდა ახალი ტერმინალი მგზავრებისთვის. ამ პროექტს თან ახლდა გარკვეული რისკები. ალბანეთი იმ მომენტისთვის, კერძოდ 2005 წლისათვის ჯერ კიდევ პოლიტიკურად და ეკონომიკურად გარდამავალ ეტაპზე იმყოფებოდა. 2009 წლისა და 2013 წლის საყოველთაო არჩევნებმა ქვეყანას სტაბილურობა მოუტანა და დადგა ეკონომიკური ზრდის პერიოდი, ქვეყანაში საბოლოოდ დამკვიდრდა საბაზრო ეკონომიკა. საკონცესიო ხელშეკრულებამ აეროპორტს დიდი წარმატებები მოუტანა, ამაზე მეტყველებს მისი ძირითადი პარამეტრები. 2005 წელს, როდესაც „TIA“-მ გადაიბარა „Rinas“ აეროპორტი, მაშინ ის 600,000 მგზავრს

ემსახურებოდა წელიწადში, მას შემდეგ მისი წარმადობა გაიზარდა და უკვე 2014 წლისთვის მგზავრთა რიცხვმა 1.8 მილიონს მიაღწია.

ბულგარეთი – სოფია, პლოვდივი, რუსე და გორნა ორაპოვიცას აეროპორტების კონცესიები: 2015 წლის აპრილში ბულგარეთის ტრანსპორტის მინისტრმა განაცხადა, რომ მთავრობა განიხილავს სოფიის აეროპორტის კონცესიის შესაძლებლობას. მთავრობამ მხარი დაუჭირა იმ მიდგომას, რომ აეროპორტის ინფრასტრუქტურა საჭიროებს კომპლექსურ მოდერნიზაციას. თუკი დადებითად გადაწყდება კონცესიის საკითხი, მაშინ უპირველეს ყოვლისა ამ საკითხის კოორდინაცია დაიწყება ევროკავშირის და ევროპის ცენტრალური ბანკის ერთობლივი ძალისხმევით. ბულგარეთის ეკონომიკის მინისტრი იმედოვნებს, რომ თუკი მოხდება კონცესიის მინიჭება, ის უფრო მეტად წარმატებული იქნება ვიდრე ვარნას და ბურგასის შემთხვევები.

ლიეტუვა ბალტიის სამი ქვეყნიდან ერთ-ერთი სახელმწიფოა, რომელსაც მნიშვნელოვანი ეკონომიკური წარმატებები აქვს, თუმცა პოლიტიკურად სენსიტიურ ზონაში იმყოფება. სამივე სახელმწიფოზე მნიშვნელოვანი ნეგატიური გავლენა იქონია 2008–09 წლების ფინანსურმა კრიზისმა, თუმცა ლიეტუვამ მოახერხა მისი დაძლევა და ევროკავშირის ქვეყნებში ერთ-ერთ ყველაზე სწრაფად მზარდ ეკონომიკად გადაიქცა. ლიეტუვის სტაბილური პროგრესი განპირობებულია ექსპორტის ზრდით, თუმცა რუსეთის ეკონომიკის დასუსტება აფერხებს ამ ტენდენციას. ლიეტუვა ევროზონას 2015 წლის 1 იანვარს შეუერთდა. დღეისათვის ლიეტუვა ტენდერს აცხადებს საოპერაციო კონცესიის ხელშეკრულებაზე ქვეყნის სამ აეროპორტზე (ვილნიუსი, კაუნასი და პალანგა), რომელიც 2014 წელს გაერთიანდა და ერთ სტრუქტურად ჩამოყალიბდა (ლიეტუვიური აეროპორტები). ტრანსპორტის მინისტრი ხაზგასმით აცხადებს, რომ ეს ნაბიჯი არ გულისხმობს პრივატიზაციას და აეროპორტები კვლავინდებურად სახელმწიფოს მფლობელობაში დარჩება. სახელმწიფო იმედოვნებს, რომ გამოჩნდება „ძლიერი უცხოური კომპანია“, რომელიც დაინტერესდება ამ წინადადებით და შემოიყვანს ახალ ვადამზიდავეს, შექმნის და დანერგავს ახალ მარშრუტებს. „Air Lithuania“-ს წარუმატებლობის შემდეგ სახელმწიფო აღარ აპირებს ხელი შეუწყოს შემდგომ მცდელობას შეიქმნას „ფლაგმანი ვადამზიდი“. მაგრამ ისმის კითხვა: თუკი ახალი მარშრუტების შემოღება და განვითარება არის ერთადერთი მიზანი, და აქვე არ არის ხსენება ინვესტირების ან მომსახურების დონის ამაღლების ხელშეკრულების თაობაზე, მაშინ უფრო შესაფერისი მარტივი მენეჯმენტ-ხელშეკრულება ხომ არ იქნებოდა ვიდრე შეთავაზებული კონცესია? უცხოელ ოპერატორს შეაფერხებს ის ფაქტი, რომ ეს სამი აეროპორტი გაერთიანდა იმისთვის, რომ უკეთ ემუშავათ ერთობლივად, და არა იმისთვის, რომ გაეწიათ ერთმანეთისთვის კონკურენცია. ამ მომენტისთვის კი შემოიღეს ახალი საფასო სისტემა, რომელიც ყველა აეროპორტზე ერთნაირად ვრცელდება.

ბელგრადის საერთაშორისო აეროპორტში მგზავრთა ნაკადმა 2015 წლისათვის მიაღწია 5,5 მლნ. მგზავრს, რაც 31%-ით მეტია წინა წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით. მთავრობა გეგმავს მომდევნო ორი წლის განმავლობაში 20 მილიონი ევროს ინვესტირებას იმისათვის, რომ სახელმწიფომ მოიზიდოს პოტენციური ინვესტორი აეროპორტის კონცესიის პირობებით ამუშავებაზე, რათა კიდევ უფრო გაფართოვდეს აეროპორტის ინფრასტრუქტურა და მოხდეს მისი მოდერნიზაცია. ფირმა „Vinci“ უკვე აცხადებს ინტერესს ამ წინადადების მიმართ.

დასკვნის სახით შეიძლება ჩამოვყალიბოთ:

- ✓ წარმატებული კონცესიის საფუძველს წარმოადგენს იმის ცოდნა, თუ რა კავშირია გადაწყვეტილების მიღების კრიტერიუმებსა და მათ ერთობლიობას შორის (მაგ. მოკლევადიანი და დაბალი ტარიფის კონცესია წარმატებული ვერ იქნება);
- ✓ კრიტერიუმების გამჭვირვალობა აუცილებელია. ხშირად შესაძლებელია კრიტერიუმების მინიმუმამდე დაყვანა. ეს ხდება კონცესიის ზოგიერთი მიზნის, როგორც სტანდარტის ან კონტრაქტის ერთ-ერთი პირობის სახით წარმოდგენით. თუ კრიტერიუმების შემცირება არ ხერხდება, მაშინ მათ უნდა მიესადაგოს მათი

ფულადი სახის განმსაზღვრელი გარკვეული წონა;

✓ მთავრობამ მუდმივად უნდა შეამოწმოს კრიტერიუმები კონცესიის შექმნისას დასახული არასასურველი მოტივაციების მოსასპობად. ტრანსპორტის კონცესიის სირთულის გამო, განსაკუთრებით ტარიფის სტრუქტურაში, მშენებლობისა და მომსახურების სფეროებში, პრობლემები შეიძლება თვალსაჩინო არ იყოს, სანამ ყველა დეტალი არ დაიხვეწება;

✓ თანამედროვე ეტაპზე აეროპორტების კომერციულ საქმიანობაში შემოსავლების ძირითად წყაროს წარმოადგენს არასავაიაციო საქმიანობა და აეროსანავიგაციო მომსახურება, რაც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული საკონცესიო ხელშეკრულების დადებისას;

✓ ჩვენი აზრით, აეროპორტების მოდერნიზაციის განხორციელების პროცესში მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს გრძელვადიანი დაფინანსების 15-25 წელი) მოზიდვა. მსოფლიო პრაქტიკაში კონცესიის მექანიზმის გამოყენება ხშირად დაკავშირებულია ინფრასტრუქტურულ ობლიგაციებთან. აშშ-სა და სხვა განვითარებულ ქვეყნებში ინფრასტრუქტურულ ობლიგაციებს უშვებენ, როგორც სახელისუფლებო ორგანოები, ასევე კერძო ინვესტორები. ისინი მაღალი საიმედოობით გამოირჩევიან და ინვესტორებისთვის მოაქვთ გარანტირებული შემოსავალი. მიგვაჩნია, რომ საქართველოშიც შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას სახელმწიფო და კერძო ობლიგაციები, როგორც დიდი საინვესტიციო-საკონცესიო პროექტების დაფინანსების დამატებითი წყარო.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს 2018 წლის კანონი „საჯარო და კერძო თანამშრომლობის შესახებ“.
2. Albers, S, et al. (2005), Strategicalliances between airlines and airports-theoretikal assesmentand praqtical evidence, Journal of AirTransport Management,11(2),49-58
3. Concessions in Transport L.Nicola Shaw Kenneth M. Gwilliam Louis S. Thompson Discussion Paper November 2006
4. World Bank s Private Participation in infrastructure (PPI) Project Database (электронный ресурс). Режим доступа:http://ppi.worldbank.org.
5. Francis, G.et al(2004), Airports perspectives on the growth of lovcost airlines and the remodeling of the airport-airline relationship, Tourizm Menagment, 25(4), 507-514.
6. Freathy, P. (2004),The commercialisacion of European airports: successful strategies iin a deqade of turbulence?, Journal of Air Transport Management, 10(3), 191-197
7. Graham, A, (2007) Managing Airports-An international perspective; Elsevier LTD., Butterworth-Heinemann.
8. Geuens, M. et al (2004), Deelopng a typology of air shoppers, Tourism Management, 25(5), 615-622.
9. Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно-частного партнёрства // Европейская экономическая комиссия ООН. Нью-Йорк, 2008.
10. Еремин В.Л., Крамаренко А.В „Концессионный механизм как эффективное средство модернизации аэропортовой инфраструктуры”. журнал «ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика», №4 2010г
11. www.auditescort.ge/xelshekrulebebi/zogadi/frenshaizingi.doc

G. Imedashvili

*Academic Doctor of Business Management,
Affiliated Professor of New Higher Education Institute*

D. Geperidze

*Doctor of International Law,
Affiliated Professor of Gori State University*

CONCESSIONS IN MODERN INTERNATIONAL AIR TRANSPORT

Abstract

A concession is any transaction concluded between the government and a company, in which a private company receives the right to provide services from the government under certain conditions. The objects of the concessional agreement are, first of all, objects of such social importance that cannot be privatized. Namely: airports, railways, public transport systems, infrastructure, education, culture and healthcare facilities.

The main purpose of concessions is to avoid natural monopolies. Direct competition without concessions is also possible in competitive markets. Therefore, before granting a concession, the government should determine whether direct competition is possible in this or that field without a concession and what can be achieved by reforming the market structure.

In many cases, the government will concession assets rather than privatize them if a technological innovation creates or promotes the development of a monopoly. Therefore, if the concession allows the concessionaire to raise finance, then a large part of the markets can be operated through concessions. Nevertheless, some types of services are not subject to concession. This includes infrastructure that cannot be transferred to a private operator with exclusive rights and services that are in the strategic, safety and security interests of the government (e.g. control of ports and airports).

The exclusive transfer of facilities intended for services to be provided by the concessionaire (such as airports, access roads to ports and highways, etc.) depends on the government's ability to create a favorable investment environment and attract potential investors.

It is relatively difficult to carry out such activities under the terms of the concession, which are related to the receipt of income in the national currency in the local market, when there is no mechanism to protect against exchange rate fluctuations. Exchange rate fluctuations affect the concessionaire when it acquires assets or borrows from international markets outside the country. This means that currency risk is passed on to consumers, driving up prices to the detriment of consumers.

In the article presented by us, we are talking about these issues, in particular, an analysis of the state of concession airports in different countries - Georgia, Armenia, Russia, Moldova and Lithuania (former Lithuania), as well as in Eastern countries - Albania, Bulgaria and Serbia is given, we are talking about the positive and negative sides of the concession, And finally, due to the complexity of the transport concession, we have given as a conclusion our vision of solving the problems:

It is very important that the governments of the countries understand the great responsibility that they have when signing the concession agreement for such strategic purpose objects as air transport ground infrastructure;

At the modern stage, the main source of income in the commercial activity of airports is non-aviation activity and aeronautical services. We believe that this must be taken into account when concluding a concession agreement;

In the process of modernization of airports, attracting long-term financing is an important problem. In world practice, the use of the concession mechanism is often associated with infrastructure bonds. They are characterized by high reliability and bring guaranteed income to investors.

We believe that it is possible to use state and private bonds in Georgia as an additional source of financing large investment-concession projects.

Keywords: international air transport; finances; airports; contract(s); Air navigation services.

The role of concessions in the development of the world economy is gradually increasing. If during the 20th century it was mainly used for the exploitation of natural resources, since the 90s many types of state property have been put into operation under concession conditions.

The objects of the concessional agreement are, first of all, objects of such social importance that cannot be privatized. Namely: airports, railways, public transport systems, infrastructure, education, culture and healthcare facilities.

The main purpose of concessions is to avoid natural monopolies. In competitive markets, direct competition is possible without concessions. Therefore, before granting a concession, the government should determine whether direct competition is possible in this or that field without a concession and what can be achieved by reforming the market structure.

The government often grants exclusive rights to the concessionaire. In many cases, this is undesirable, because the appearance of a new competitor in the market increases direct competition. In addition, the main goals of granting exclusive rights, such as offering more favorable conditions for a private operator or solving a socio-economic problem, can be achieved by other alternative means.

The distribution of risk between the parties is the core of the concession contract, the theoretical principle of which is: a specific risk should be taken by the party that is better able to manage, control and insure this risk. Another important issue with the concession is that it must balance the existing contractual conditions and its modification limits. Usually, the main focus should be on the end result and not on the ways to achieve the result. This will allow us to make the activity of the concessionaire more flexible.

When transferring the subject of the concession, preference should be given to mechanisms that promote competition in a specific market. In some cases, it is acceptable for the parties to use pre-agreed mechanisms such as benchmarking and the possibility for other contractors to participate in the implementation of the project.

An in-depth analysis of the segment of the economy where the concession is used is noteworthy, since full privatization may be more acceptable than the conclusion of a concession agreement. In any case, the government retains the right to determine policy.

Instead of privatizing, the government will give assets under concession if a technological innovation creates or promotes the development of a monopoly. Therefore, if the concession allows the concessionaire to raise finance, then a large part of the markets can be operated through concessions. Nevertheless, some types of services are not subject to concession. This includes infrastructure that cannot be transferred to a

private operator with exclusive rights and services that are in the strategic, safety and security interests of the government (eg control of ports and airports).

In many cases, the service may be provided by a private company through its own assets or through a concession. At the same time, the government reserves the role of regulator of this activity in order to manage the transport policy and create a transport network accessible to all.

To transfer with exclusive rights the facilities intended for concession, such as airports, ports, roads connecting to highways, depend on a Government's ability to create a favorable investment environment and attract potential investors. Certain difficulty arises when carrying out such activities under the terms of the concession, which are related to the receipt of income in the national currency in the local market, when there is no mechanism to protect against exchange rate fluctuations. Exchange rate fluctuations affect the concessionaire when it acquires assets or borrows in international markets outside the country. This means that currency risk is passed on to consumers, which increases prices to their detriment.

The attitude is different when the government grants a concession to build and operate a new facility or provide a new type of service. Competition in the transport and real estate markets retains its importance here. This can be achieved in part by requiring competitors to include transport and real estate companies (operators) in their consortia. It will be profitable for concessionaires if the development of real estate business leads to the demand for vehicles. But at the same time, we must take into account the danger that arises from combining transport and real estate in one concession:

- If transport development is linked to profitable real estate development, insufficient attention will be paid to the transport facility and the concessionaire may not have sufficient motivation to operate effectively and efficiently, especially when he is compensated for development and construction fees.
- It is difficult to determine the appropriate duration for a concession when land (or airspace) and a transport facility are being concessioned together.
- When the concession includes land or development rights, then the concessionaires can impose a monopoly rent tax on commercial activities, such as petrol stations on highways.

In addition, it is necessary to take into account the hindering factors resulted by irregular functioning of the state sector, such as the excessive number of employees, personnel training, environmental pollution issues, etc., which should be isolated from other elements of the concession. The government or the concessionaire should take responsibility for their correction.

In the case of cargo transportation, when one carrier dominates the market and has a monopoly position, which gives it the opportunity to dictate the rates and quality of service to the market, then the consumer becomes dependent on it. To remedy this situation, the government can establish a concession on the route on which the shipper has a monopoly position. The most obvious candidate for this kind of concession is a consortium of shippers, because it has the motivation to work efficiently. Nevertheless, the contract must also protect the interests of other shippers and carriers. Another alternative to the general concession is the issuance of a general concession, which should allow the consignor, subject to an additional, adjustable fee for the use of the facility, to use the assets in his possession for the implementation of the given project.

The success of the concession depends on the company's ability to raise the necessary capital for the project. To meet contractual obligations, companies may need to borrow capital only for the right to operate, for example to replace equipment. Private operators will invest in this project if they believe that the return on investment will be equal to the profit they would have received elsewhere under conditions of appropriate

risk. The government, for its part, wants a stable concession agreement. Both parties need to know the level of risk involved in the project and the amount of expected profit.

It is typical for private capital that the expected profit forecast of the concession should be calculated very accurately in order to facilitate financing. Investors always demand that the study and analysis of the concession project be carried out by “internationally recognized independent experts”. Obtaining funding also depends on the definition and allocation of responsibilities in the concession. Other criteria include: government guarantees, duration of the contract, security of income, existence of a collateral market, dependence of income on foreign currency, termination and suspension conditions of the contract.

For a successful concession project, it is necessary to pay attention to every element in order to avoid legal complications. An individual approach to all elements is required, as there is no single predetermined scheme for achieving a successful concession.

One of the main objectives of concessioning is to reduce the probability of political interference by the state, which may be manifested in the establishment of service tariffs by the government.

If the government needs a concession to make public services cheaper, it will be guided by the criterion of the highest fiscal benefit. If the prices are not fixed in the tender documents, the competition may be conducted on the basis of monopoly price. If the concessionaire faces competition from any other operator or mode of transport, then it will not be able to impose a monopoly price on consumers and therefore consumers will benefit from a competitive tariff.

The situation is simpler when the government sets a tariff and candidates are selected based on which of them can provide the service at the lowest cost. This is a common practice for passenger transport and can be used in infrastructure as well. When such a practice is applied, the government determines the terms of the contract. In order for the agreement to be fulfilled, it should include penal sanctions and incentive conditions.

The greatest importance is given to the assessment of risk related to income. When the operator receives the revenues, then the costs and risks belong to him. When the revenue is received by the government, then the concessionaire bears the cost risk and the government bears the revenue risk.

Following the example of the British and other passenger transport concessions, the more candidates the concessions attract, the more competitive the contract price. In some cases, by establishing the principles of the concession, the government, instead of giving the details of the project, describes the problems to be solved and asks the contestants to prepare their proposal in detail and present it during the competition. Sometimes they publish detailed requirements for what a competitive proposal must meet (such as maximum cost and minimum service). In other cases, the problem is presented in the form of general conditions. At such times, the government requires a detailed review of each proposal by experts. Although such an approach is less transparent, it allows the contestants to find innovative solutions and no proposals are discarded due to bureaucratic constraints. The concession agreement format provides the best mechanism for the government to effectively fulfill its obligations to the public.

The last years of the concession period are very important, because this is the time when the company receives the results of its investment in infrastructure, which should last much longer than the concession period. Therefore, the contract should include clauses that specify that if the company is unable to maintain the facilities and services at an appropriate level in the final years of the concession, then these facilities will be confiscated by the government and the concessionaires will be obliged to pay the fines stipulated in the contract.

Since the purpose of the concession is to involve the private sector in the transport service, government control should be limited after the concession agreement enters into force, so the agreement should be

detailed and understandable, especially in the case of a long-term agreement. Competences should be clearly defined and each party should be able to fulfill the obligations under the agreement. The role of the government after the conclusion of the agreement is quite important. It includes:

Government supervision. It is the competence of the government to ensure that the concessionaire determines the correct formula for the tax calculation method and applies it within the specified time. The terms defining the penalties, like the concession, must come into force when the contract is accepted.

Land provision. Typically, the government owns the land and leases it to a concessionaire. This can be done in many ways. The contract may state that the government must ensure the purchase of the land for a certain period of time.

Payment of compensations to employees. In some cases, the government takes responsibility for transport workers if the concessionaire wants to lay off them. Some concessions set the number of jobs to be maintained as a competitive criterion. In the case of a long-term contract, concessionaires need to invest to maintain the quality of service. In port, airport and railway concessions, the concessionaire invests in ancillary assets whose lifespan exceeds the concession period. To encourage such action, the government may reimburse investments by prior agreement.

The concession is attractive to the states as it allows to attract a private investor without losing control over the infrastructure and after the end of the contract to regain the ownership of these objects according to the “BOT: Built-Operate-Transfer” scheme.

According to the World Bank, since 1990, more than 80 concession agreements have been signed around the world for the construction, modernization and modern technical equipment of airfields and airport infrastructural facilities (mainly new passenger terminals). To date, large concession projects in Central and Eastern Europe have been implemented in the airports of Tirana (Albania), Skopje (Macedonia), Varna and Burgas (Bulgaria), Yerevan (Armenia), Tbilisi and Batumi.

It is very important that the governments of the countries take the greatest responsibility when signing the concession agreement, on such strategic purpose objects as air transport ground infrastructure, so that the same misunderstandings are not repeated as in the case of Turkish “Tav and Urban” and the previous government of Georgia. Due to that, it became necessary to review the terms of the agreement several times over many years and to change and clarify them.

As is known, the Turkish “Tav and Urban”, which is the founding company of “Tav Georgia”, entered Tbilisi International Airport with a 15-year management right in 2005. The Turkish company spent 62 million USD on the construction of the new passenger terminal of Tbilisi International Airport and put it into operation in 2007. The company also invested 15 million USD in the reconstruction of Batumi International Airport. As it is known, “Tav and Urban” should invest a total of 95 million dollars in Georgia.

After the reconstruction of the new runway of TAV Georgia company at Tbilisi International Airport, TAV Georgia has been extended the right to manage Tbilisi Airport. An agreement regarding the extension of the management right for 10 years and 9 months was signed between TAV Georgia and the state-owned “Union of Georgian Airports”. According to the document, TAV Georgia was given the management of Tbilisi International Airport until 2027 instead of 2037. The new version of the agreement includes specific obligations and enforcement mechanisms regarding infrastructure modernization and maintenance. According to the new agreement, such obligations were defined for TAV that were not provided for in the agreement signed in 2005, first of all, it refers to the reconstruction and addition of the takeoff and landing strip, which has already been implemented under modern conditions.

In 2018, the law “On Public and Private Cooperation” was adopted. The law establishes the legal foundations of public-private cooperation, including the rules and procedures related to the development

and implementation of the public-private cooperation project, the principles of public-private cooperation, the relevant institutional system, as well as other issues related to public-private cooperation. The law applies equally to concession and non-concessional public and private cooperation.

The law defined the obligations and rights of the concessionaire even more clearly, which helped to expand the possibilities of using the concession agreement in our country.

In 2001, the government of Armenia signed a concession agreement with Corporation America, whose owner is Eduardo Eurnekian, an Argentinian entrepreneur of Armenian origin, on the transfer of the Yerevan airport to Zvartnots for a period of 30 years. According to the agreement, the concessionaire had to pay 100 million for the modernization of the airport (including its technical equipment and management) until 2031. USA. Invest dollars. In accordance with the airport development plan, a number of works were carried out by the corporation, which increased the productivity of the airport and reached 3.8 million by 2015. passenger. (In 2014, “Zvartnots” airport served a record number of passengers in the last 20 years - 2 million). With this agreement, the government of Armenia was freed for 30 years from the obligation to finance the infrastructure of the airport, which was completely taken over by the concessionaire.

In order to increase the number of passengers to 5 million by 2025, the company’s management is developing a future plan today and implementing it. The result did not delay, in 2013, the second international exhibition “Developing Airports-2013” was held in Dubai, where Yerevan International Airport “Zvartnots” was recognized as the best airport in the CIS area.

Tirana’s “Rinas” airport can be considered as a typical example of a concession. As of April 2015, it has been privatized for 10 years and, despite skepticism, is considered the most successful case. Tirana’s Rinas Airport in Albania has been taken over by a consortium led by Hochtief (AviAlliance), which owns 47% of the charter capital, under a 20-year BOOT concession. Other shareholders of the company are: Entwicklungsgesellschaft (31.7%) and AAEF Albanian-American Foundation (21.3%). The name of the airport company is Tirana International Airport SHPK (TIA), which has set itself the goal of steadily optimizing operational processes at the new airport and making it the most efficient infrastructure facility in Albania. In 2007, a new passenger terminal was built. This project was accompanied by certain risks. At that moment, namely in 2005, Albania was still in a transitional stage politically and economically. The general elections of 2009 and 2013 brought stability to the country and a period of economic growth began, the country finally established a market economy. The concession agreement has brought great success to the airport, as evidenced by its main parameters. In 2005, when TIA took over Rinas Airport, it served 600,000 passengers a year, and since then, its performance has increased, reaching 1.8 million passengers by 2014.

Bulgaria - Sofia, Plovdiv, Ruse and Gorna Orahovitsa Airport Concessions: In April 2015, Bulgaria’s Minister of Transport announced that the government was considering the possibility of a Sofia Airport concession. The government has supported the approach that the airport infrastructure needs complex modernization. If the issue of the concession is resolved positively, then first of all the coordination of this issue will begin with the joint efforts of the European Union and the European Central Bank. Bulgaria’s Minister of Economy hopes that if the concession is granted, it will be more successful than the cases of Varna and Burgas.

Lithuania is one of the three Baltic states that has significant economic success, but is located in a politically sensitive area. All three countries were significantly affected by the financial crisis of 2008-09, but Lithuania managed to overcome it and become one of the fastest growing economies in the EU. Lithuania’s steady progress is due to the growth of exports, although the weakening of the Russian economy is hindering this trend. Lithuania joined the Eurozone on January 1, 2015. Currently, Lithuania is bidding for an operating concession agreement for three airports in the country (Vilnius, Kaunas and Palanga), which were united in

2014 and formed into a single structure (Lithuanian Airports). The Minister of Transport emphatically states that this step does not imply privatization and the airports will continue to be owned by the government. The state hopes that a “strong foreign company” will appear, which will be interested in this proposal and bring in new carriers, create and introduce new routes. After the failure of “Air Lithuania”, the government does not intend to support the next attempt to create a “flagship carrier”. A foreign operator would be hampered by the fact that the three airports were brought together to work better together, not to compete with each other. At the moment, a new price system has been introduced, which applies to all airports in the same way.

By 2015, the passenger flow at **Belgrade** International Airport reached 5.5 million. per passenger, which is 31% more compared to the same indicator of the previous year. The government plans to invest 20 million euros over the next two years in order for the state to attract a potential investor to operate the airport under concession terms. in order to further expand the airport infrastructure and modernize it. The company “Vinci” has already declared its interest in this proposal.

As a **conclusion**, we can formulate:

- ✓ The basis of a successful concession is knowing the relationship between the decision-making criteria and their combination (eg short-term and low-tariff concession will not be successful);
- ✓ Transparency of criteria is necessary. It is often possible to minimize the criteria. This is done by introducing some of the objectives of the concession as a standard or one of the terms of the contract. If it is not possible to reduce the criteria, then they should be given a certain weight determining their monetary form;
- ✓ The government should constantly review the criteria for creating concessions to eliminate undesirable motivations. Due to the complexity of the transport concession, especially in the tariff structure, construction and service areas, problems may not be apparent until all the details are worked out;
- ✓ At the modern stage, the main source of income in the commercial activity of airports is non-aviation activity and aeronautical services, which must be taken into account when concluding a concession agreement;
- ✓ In our opinion, attracting long-term funding (15-25 years) is an important problem in the process of modernization of airports. In world practice, the use of the concession mechanism is often associated with infrastructure bonds. In the USA and other developed countries, infrastructure bonds are issued by both government bodies and private investors. They are characterized by high reliability and bring guaranteed income to investors. We believe that it is possible to use state and private bonds in Georgia as an additional source of financing large investment-concession projects.

References:

1. The 2018 Law of Georgia “On Public and Private Cooperation”.
2. Albers, S, et al. (2005), Strategicalliances between airlines and airports-theoretikal assesmentand praqtical evidence, Journal of AirTransport Management,11(2),49-58
3. Concessions in Transport L.Nicola Shaw Kenneth M. Gwilliam Louis S. Thompson Discussion Paper November 2006
4. World Bank s Private Participation in infrastructure (PPI) Project Database (электронный ресурс). Режим доступа:<http://ppi.worldbank.org>.

5. Francis, G. et al (2004), Airports perspectives on the growth of lowcost airlines and the remodeling of the airport-airline relationship, *Tourizm Menagment*, 25(4), 507-514.
6. Freathy, P. (2004), The commercialisation of European airports: successful strategies in a decade of turbulence?, *Journal of Air Transport Management*, 10(3), 191-197
7. Graham, A. (2007) *Managing Airports-An international perspective*; Elsevier LTD., Butterworth-Heinemann.
8. Geuens, M. et al (2004), Deeloping a typology of air shoppers, *Tourism Management*, 25(5), 615-622.
9. Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно-частного партнёрства // Европейская экономическая комиссия ООН. Нью-Йорк, 2008.
10. Еремин В.Л., Крамаренко А.В. „Концессионный механизм как эффективное средство модернизации аэропортовой инфраструктуры”. журнал «ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика», №4 2010г
11. www.auditescort.ge/xelshekrulebebi/zogadi/frenshaizingi.doc

ნანა ციხისთავი

ისტორიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
აფილირებული ასოცირებული პროფესორი

ანი ოშიაძე

ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
ბიზნესის, სამართლისა და სოციალური მეცნიერებების
საერთაშორისო ურთიერთობების პროგრამის კურსდმთავრებული

კულტურათაშორისი დიალოგი თანამედროვე მსოფლიოს გამოწვევებისა და საფრთხეების საპირწონედ

ანოტაცია

გლობალური პანდემიის-კოვიდ 19-ის პროცესში, ფაქტობრივად, მსოფლიო ახალი ათვლის წერტილიდან იწყებს ფუნქციონირებას. ეს იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი, საზოგადოება, სახელმწიფო აბსოლუტურ სახეცვლილებას განიცდის და ახალ რეალობაში განაგრძობს სვლას. გამომდინარე აქედან, იცვლება საზოგადოებაში არსებული ადრინდელი მექანიზმები და ჩნდება ახალი. ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, გარემო ფაქტორების გავლენიდან გამომდინარე გაჩნდა. სწორედ ამიტომ, უპრიანია, დავფიქრდეთ მნიშვნელოვანი დარგის – კულტურისა და ტურიზმის განვითარების ტენდენციებზე.

კულტურის განათლება ახალი პრიორიტეტია, როგორც კულტურის, ისე განათლების სფეროში. ამ კუთხით ძალიან მნიშვნელოვანია ისტორიული წარსულითა და აწმყოთი განპირობებული კულტურის ფენომენი და მისი განვითარების შესაძლებლობები, მისი მრავალმხრივობა, მრავალპერსპექტიულობა, მისი მნიშვნელობა, გაიაზრონ კულტურის დარგების გავლენა საზოგადოებაზე, სწორი ორიენტირებისა და ღირებულებების ჩამოყალიბება და სამოქალაქო საზოგადოების კულტურული დონის ამაღლება. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია ჩვენი მატერიალური და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლა არა მარტო მოსახლეობის უმრავლესობისა, არამედ ეთნიკური ჯგუფების კულტურული მემკვიდრეობისაც კულტურული მრავალფეროვნების იდეის უზრუნველსაყოფად. ასევე ძალზედ აქტუალურია სამუზეუმო განათლების პრიორიტეტის წინა პლანზე წამოწევა და მისი დაკავშირება უნივერსიტეტებთან. სწორედ კულტურული ტურიზმი გვესახება ამ მნიშვნელოვანი საკითხის ხელშეწყობ ფაქტორად.

ინტერესი კულტურული მრავალფეროვნებისადმი სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება. კულტურული მრავალფეროვნება თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთი მთავარი დამახასიათებელი ნიშანი და თანამედროვე ცხოვრების რეალობაა. დღეს პრაქტიკულად წარმოუდგენელია ქვეყანა, სადაც თუნდაც ერთი კულტურული უმცირესობა არ არსებობდეს. კაცობრიობა არასდროს ყოფილა ერთგვაროვანი. დღესდღეობით კი გლობალიზაციის პროცესმა მჭიდროდ დააკავშირა ერთმანეთთან მსოფლიოს ცალკეული ნაწილები და ეს მრავალფეროვნება უფრო თვალსაჩინო გახადა. დღესდღეობით, მსოფლიოში ქვეყანათა უდიდესი უმრავლესობა არის კულტურულად მრავალფეროვანი.

დღეს, მრავალი გამოწვევის, კერძოდ, რელიგიური გამოწვევების ფონზე ძალიან მნიშვნელოვანია ახალგაზრდა თაობისათვის სწორი ორიენტირების მიცემა.

ინტერკულტურული დიალოგი კულტურული განათლების მნიშვნელოვანი ასპექტია. ინტერკულტურული

დიალოგის გაგებაზე დაფუძნებული განათლება არის პროცესი, რომელიც გულისხმობს სხვადასხვა კულტურისა და პოლიტიკური შეხედულებების მქონე პიროვნებებს, ჯგუფებსა და ორგანიზაციებს შორის ღია და პატივისცემით ურთიერთობას. მის მიზნებს შორისაა სხვადასხვა პერსპექტივებისა და პრაქტიკის ღრმა გააზრება; მონაწილეობის ზრდა და არჩევანის თავისუფლება და შესაძლებლობა; თანასწორობა და შემოქმედებითი პროცესების ხელშეწყობა.

კულტურის მემკვიდრეობის ახლებური ხედვა ერწყმის შერიგების, ტოლერანტობისა და პლურალიზმის დემოკრატიულ კულტურას. ასეთი დამოკიდებულება განაპირობებს ეროვნულ სიამაყესა და წარსულზე დაფუძნებული სისტემის ჩანაცვლებას უფრო შემრიგებლური და ტოლერანტული მიდგომით. ეს ხელს შეუწყობს დემოკრატიულ პროცესებს საზოგადოებაში. ამ მხრივ მაღალი მოქალაქეობრივი შეგნება, ასევე, ხელს შეუწყობს შემრიგებლურ პროცესებს ქვეყნებში, სადაც დღესაც ადგილი აქვს შიდა და გარე კონფლიქტებს, ანუ ნაცვლად გაღვივებისა – კონფლიქტების მოგვარებას.

საკვანძოსიტყვები: *კულტურათაშორისი დიალოგი, რასიზმი, ქსენოფობია, ეთნოცენტრიზმი, დისკრიმინაცია, კულტურული სხვაობები, ინტერკულტურული სწავლება, სტრეოტიპები, მულტიკულტურალიზმი, კულტურის განათლება.*

გლობალური პანდემიის-კოვიდ 19-ის პროცესში, ფაქტობრივად, მსოფლიო ახალი ათეულის წერტილიდან იწყებს ფუნქციონირებას. ეს იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი, საზოგადოება, სახელმწიფო აბსოლუტურ სახეცვლილებას განიცდის და ახალ რეალობაში განაგრძობს სვლას. გამომდინარე აქედან, იცვლება საზოგადოებაში არსებული ადრინდელი მექანიზმები და ჩნდება ახალი. ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, გარემო ფაქტორების გავლენიდან გამომდინარე გაჩნდა. სწორედ ამიტომ, უპრიანია, დავფიქრდეთ მნიშვნელოვანი დარგის – კულტურისა და ტურიზმის განვითარების ტენდენციებზე.

მრავალი საუკუნის მანძილზე სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლები ქედმაღლურად უყურებდნენ და არასრულფასოვნად მიიჩნევდნენ ერთმანეთს განსხვავებული ენის, რელიგიის, ტრადიციების, ჩაცმულობის, კანის ფერის და სხვა მახასიათებელთა გამო. ბევრ ენაში უცხოვს, განსხვავებულის აღმნიშვნელი სიტყვები, ხშირად, დამაკნინებელ, უარყოფით განწყობას გამოხატავს, ხაზს უსვამს საკუთარ უპირატესობას სხვასთან შედარებით. ამის ყველაზე ცნობილი მაგალითია „ბარბაროსი“, რომელსაც ძველი ბერძნები სხვა, მათთვის გაუგებარ ენაზე მეტყველ ხალხს უწოდებდნენ, ამავე დროს, აღნიშნავდნენ მათ „არაკულტურულობას“, „არაცივილიზებულობას“ და „ჩამორჩენილობას“. განსხვავებული კულტურის, ეთნოსის ან რასისადმი მტრული დამოკიდებულება რასიზმისა და ქსენოფობიის საფუძველია, რაც, თავის მხრივ, სხვადასხვა სახის დისკრიმინაციისა და კონფლიქტის მიზეზს წარმოადგენს. განსხვავებულის მიმართ შეუწყნარებლობა უმთავრესი დაბრკოლებაა სხვადასხვა კულტურის ადამიანთა მშვიდობიანი თანაარსებობისათვის.¹

ინტერკულტურული პრინციპები მოითხოვს კულტურული სხვაობების აღიარებას, მათ პატივისცემას, ტოლერანტობას, სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლებისთვის თანაბარი შესაძლებლობების მიცემას, დისკრიმინაციის აღმოფხვრას. სხვადასხვა კულტურულ იდენტობებს შორის კომუნიკაცია შესაძლოა პარადოქსული აღმოჩნდეს, რადგან კულტურათშორისი ურთიერთობა გულისხმობს იმის აღიარებას, რომ სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლები ჰგვანან ერთმანეთს და განსხვავდებიან კიდევ ერთმანეთისგან. ამ კონტექსტში, ოულეტის (1991) თანახმად, ინტერკულტურული სწავლება ხელს უწყობს: კულტურების უკეთ შეცნობას თანამედროვე საზოგადოებაში; სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლებს შორის კომუნიკაციის

დიდ შესაძლებლობებს; ღია დამოკიდებულებას კულტურული მრავალფეროვნებისადმი; სოციალურ ურთიერთობებში მონაწილეობის უკეთეს შესაძლებლობებს, კაცობრიობის საერთო მემკვიდრეობის აღიარებას.

ინტერკულტურული სწავლების მთავარი მიზანია, ადამიანებს შორის კომუნიკაციის და ურთიერთობების ხელშეწყობა. გუერას (1993) აზრით, ინტერკულტურული სწავლების არსებითი პრინციპებია: პლურალიზმის ცნების სწავლება ყველა საგანმანათლებლო დაწესებულებაში (მიუხედავად იმისა, სწავლობენ თუ არა აღნიშნულ დაწესებულებაში უმცირესობები) უმცირესობების მიერ საკუთარი კულტურული შტრიხების შენარჩუნება; ყველა კულტურის თანაბრად დაფასება; წარმატების მისაღწევად უმრავლესობის და უმცირესობებისთვის მხარდაჭერის იდენტურად უზრუნველყოფა.

ინტერკულტურული სწავლების ამოსავალი წერტილია “სხვა”. ინტერკულტურული სწავლება მუდმივად ეჭვის ქვეშ აყენებს სტერეოტიპებს და ხელს უწყობს სიახლის, უცხო და შეუცნობლის მიმართ ღია დამოკიდებულების ჩამოყალიბებას. ადამიანები ერთმანეთთან ურთიერთობის პროცესში მუდმივად ახალ აღმოჩენებს აკეთებენ, ურთიერთობის პროცესში ხდება ადამიანის პიროვნული, სოციალური და გლობალური თვითრეალიზაცია. საგანმანათლებლო სფერო მიზნად ისახავს გაიზარდოს ახალგაზრდების შესაძლებლობები საზოგადოებრივი ფუნქციების შესასრულებლად. ეფექტური ინტერკულტურული განათლებისთვის საკმარისი არ არის ამ ტერმინის განსაზღვრა და ჩამოყალიბება კანონმდებლობაში. ყველაზე მთავარი ის არის, რომ რეალურად განხორციელდეს ინტერკულტურული სწავლების პროცესი, განვითარდეს საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფების ტრენინგები აღნიშნულ სფეროში და საბოლოოდ, საზოგადოებაში მოხდეს გაცნობიერებული ცვლილება. აღნიშნული პროცესი, ფაქტობრივად, გადაუდებელ აუცილებლობას წარმოადგენს, რადგან მრავალკულტურულ საზოგადოებაში ადამიანებს უნდა შეეძლოთ ერთმანეთის მხარდაჭერა. ცნობილი ფრანგი პოლიტიკოსი ედგარ ფორი (1908–1988) გვახსენებს, რომ “სწავლება ნიშნავს ადამიანს დაეხმაროს ისწავლოს ცხოვრება”.

თუ საგანმანათლებლო საქმიანობით ადამიანებს დავანახებთ კულტურულ სხვაობებს და მსგავსებებს, ამავდროულად თუ დავარწმუნებთ, რომ ყველა კულტურას აქვს განვითარების უფლება, შედეგად მივიღებთ მოქალაქეთა აქტიურ მონაწილეობას საზოგადოებრივ საქმიანობაში. საგანმანათლებლო სისტემაში გამოირიცხული უნდა იყოს სეგრეგაცია და მაქსიმალურად უნდა განვითარდეს ახალი, ურთიერთპატივისცემაზე დაფუძნებული ცნობიერება. ინტერკულტურული განათლება საგანმანათლებლო სისტემის და მთელი საზოგადოების ნაწილი უნდა გახდეს, თუკი ჩვენს ინტერესებში შედის ყოველი ადამიანის შესაძლებლობების რეალიზაცია.²

ამრიგად, თქვენი ყურადღებას შევაჩერებთ დიალოგის როლსა და მნიშვნელობაზე, როდესაც ვეხებით ზოგადად კულტურის ფუნქციას, მის ხვედრით წილს თანამედროვე მსოფლიოს რთულ ვითარებაში.

კულტურული განსხვავებების ცოდნა გვაზღვევს ქსენოფობიური და რასისტული განწყობებისაგან, რაც არაერთხელ გამხდარა მსოფლიოს ყველაზე სისხლისმღვრელი და ტრაგიკული მოვლენების საფუძველი. თანამედროვე გლობალურ სამყაროში, როდესაც სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლები ყოველდღიურად ხვდებიან ერთმანეთს სწავლის, მუშაობისა თუ დასვენების დროს, ეს ცოდნა წარმატებული თვითდამკვიდრების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა. კულტურული მრავალფეროვნების, როგორც ფასეულობის, აღქმა უაღრესად მნიშვნელოვანია ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეებისათვის, რადგან საქართველო ყოველთვის იყო და დღესაც არის სხვადასხვა რელიგიისა და კულტურის მქონე ადამიანების სამშობლო.

კულტურული მრავალფეროვნების მნიშვნელობის აღიარება და მისი შენარჩუნების აუცილებლობა თანამედროვე სამყაროსთვის გამოწვევაა. დღეს, ტექნიკის სწრაფი განვითარებისა და გლობალიზაციის

გამო, აუცილებელია კულტურული მრავალფეროვნების შენარჩუნებაზე ზრუნვა. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ იუნესკომ მსოფლიო მრავალფეროვნებისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის მიზნით, შექმნა სპეციალური ნუსხა. 2001 წელს კი მიიღო უნივერსალური კულტურული მრავალფეროვნების დეკლარაცია. 2002 წელს გაერომ 21 მაისი კულტურული მრავალფეროვნების დღედ გამოაცხადა. მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანა ამ დღეს განსხვავებულად, თუმცა ერთნაირი პათოსით აღნიშნავს. კულტურულ მრავალფეროვნებას ხშირად მულტიკულტურალიზმსაც უწოდებენ. მულტიკულტურალიზმი ნიშნავს კულტურის მრავალფეროვნების აღიარებას, განსხვავებულის პატივისცემას, მის დაფასებასა და მხარდაჭერას.

კულტურა ადამიანისათვის ერთგვარი სათვალეა, რომლის საშუალებითაც ის უყურებს და აფასებს სხვებს. ძირითადად ადამიანი საკუთარ კულტურას აღიქვამს, როგორც ნორმას, წესს. შესაბამისად, სხვას – „არანორმალურად“ და „უწესოდ“ მიიჩნევს. ადამიანები ხშირად განსჯიან სხვებს იმიტომ, რომ მათგან განსხვავებულები არიან. ხშირია „კულტურული შოკი“ და კონფლიქტები. მულტიკულტურული საზოგადოებისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კულტურული მრავალფეროვნების აღიარება და დაფასება, რაც თანაცხოვრებისათვის აუცილებელია. ჩვენს საზოგადოებაში მრავალფეროვნებისადმი პოზიტიური დამოკიდებულების ერთ-ერთ მაგალითად ტრადიციული ქართული ხალხური მრავალხმიანი სიმღერა შეიძლება ჩაითვალოს.³

მსოფლიოს ხალხებმა, რომ იარსებონ, საჭიროა გამოავლინონ შემოქმედებითი ძალები და საუკუნეებს გადასცენ თავიანთი ისტორიის კვალი. კულტურული მემკვიდრეობა ეს ის ინსტრუმენტია, რომელიც უზრუნველყოფს ამ მიზნის მიღწევას, აერთიანებს რა წარსულს, აწყმოსა და მომავალს წარმოადგენს განვითარების საფუძველს. კულტურული ტურიზმი მოიცავს ტურიზმის ყველა იმ მიმართულებას, რომელიც დაკავშირებულია ერის ისტორიის, კულტურის, ეთნოგრაფიის, მატერიალური და სოციალური მემკვიდრეობის პოპულარიზაციასთან. თანახმად საერთაშორისო ტურიზმის ექსპერტთა დასკვნისა, საქართველოში ტურიზმის სახეების განვითარების კუთხით კულტურულ ტურიზმს ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უკავია. ტურიზმის ამ მიმართულების მიზანია ტურისტული ცენტრების, კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების მონახულება შემეცნებითი მიზნით. ტურისტული ინტერესის ობიექტებს კი წარმოადგენენ მუზეუმები, ბუნებრივი ძეგლები და ლამაზი ლანდშაფტები. კულტურული ტურიზმის მნიშვნელობა ხასიათდება რამდენიმე კომპონენტით, გარდა ეკონომიკური და სოციალური სარგებლისა იგი ახდენს ქვეყნის ტურისტულ იდენტიფიცირებას, ხელს უწყობს კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებას, ადამიანებს შორის ჰარმონიისა და ურთიერთგაგების ჩამოყალიბებას.

კულტურა ისტორიის მანძილზე აღიქმებოდა და განიხილებოდა, როგორც ელიტარული, განსაკუთრებული საზოგადოებრივი ფენის შემოქმედების ან მოხმარების სფეროდ და ნაკლებად იყო გააზრებული, როგორც ეკონომიკურად მომგებიანი საქმიანობა ან ბიზნესი. კულტურისადმი მსგავსი დამოკიდებულება დღესაც გრძელდება და ძირითადად შემოიფარგლება ესთეტიკური ღირებულების მინიჭებით და განსხვავებით დასავლეთის ქვეყნებისაგან მოკლებულია ეკონომიკურ ხედვას. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ცნება – კულტურა ეკონომიკური განვითარების დატვირთვისაც იქნეს.

კულტურის სფერო, როგორც ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი წყარო, განსაკუთრებულ ღირებულებას იძენს ისეთ ქვეყანაში, როგორც საქართველოა, სადაც ხელოვნება ისტორიის უძველესი პერიოდიდან დაწყებული, წარმოადგენს ქართული ეროვნულობის, ტრადიციულობის მახასიათებელს, მსოფლმხედველობის თუ ცნობიერების ერთ-ერთ განუყოფელ ნაწილს, სადაც დღესაც, კულტურული თვითმყოფადობა საზოგადოების ცნობიერების ორგანული ნაწილია.

კულტურულმა ტურიზმმა შეიძლება იარსებოს გარკვეულ სივრცით გარემოში, ადგილის ისტორიულ – კულტურული პოტენციალის გამოყენებისა და განვითარების ხარჯზე. მის ბაზაზე ჩამოყალიბებულ

პარტნიორობას კი ექნება ტერიტორიული, ადგილობრივი (ლოკალური), რეგიონთშორისი და ინტერნაციონალური ხასიათი.

კულტურის განათლება ახალი პრიორიტეტია, როგორც კულტურის, ისე განათლების სფეროში. ამ კუთხით ძალიან მნიშვნელოვანია ისტორიული წარსულითა და აწმყოთი განპირობებული კულტურის ფენომენი და მისი განვითარების შესაძლებლობები, მისი მრავალმხრივობა, მრავალპერსპექტიულობა, მისი მნიშვნელობა, გაიაზრონ კულტურის დარგების გავლენა საზოგადოებაზე, სწორი ორიენტირებისა და ღირებულებების ჩამოყალიბება და სამოქალაქო საზოგადოების კულტურული დონის ამაღლება. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია ჩვენი მატერიალური და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლა არა მარტო მოსახლეობის უმრავლესობისა, არამედ ეთნიკური ჯგუფების კულტურული მემკვიდრეობისაც კულტურული მრავალფეროვნების იდეის უზრუნველსაყოფად. ასევე ძალზე აქტუალურია სამუზეუმო განათლების პრიორიტეტის წინა პლანზე წამოწევა და მისი დაკავშირება უნივერსიტეტებთან. სწორედ კულტურული ტურიზმი გვესახება ამ მნიშვნელოვანი საკითხის ხელშეწყობ ფაქტორად.

კულტურათაშორისი კომუნიკაციის კონცეფცია შემოიღო 1950-იან წლებში ამერიკელმა კულტურულმა ანთროპოლოგმა ედვარდ ჰოლმა. ამ კონცეფციით „იდეალური მიზანი, რომლისკენაც ადამიანი უნდა იბრძოდეს, არის ის, რომ თავისი სურვილით მოერგოს მის გარშემო არსებულ სამყაროს მაქსიმალურად და რაც შეიძლება ეფექტურად“. იგი თავდაპირველად ინტერკულტურული კომუნიკაციის აღსაწერად გამოიყენებოდა, როგორც ე.წ. კულტურის კლასიკური გაგება. კულტურის დინამიური გაგება ფოკუსირებულია კულტურული სისტემის შეცვლის შესაძლებლობებზე, კონკრეტული სოციალური სიტუაციიდან გამომდინარე. კულტურათაშორისი კომუნიკაციის კვლევების მნიშვნელობა იბრძება გლობალიზაციის პროცესებთან, მათ შორის უფრო ინტენსიურ მიგრაციასთან დაკავშირებით. როგორც სამეცნიერო დისციპლინა, კულტურათაშორისი კომუნიკაცია საწყის ეტაპზეა და გამოირჩევა ორი დამახასიათებელი ნიშნით: გამოყენებითი ხასიათი, რომლის მიზანია, ხელი შეუწყოს კომუნიკაციას სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლებს შორის, შეამციროს კონფლიქტური პოტენციალი და ინტერდისციპლინურობა.⁴

ფაქტია, რომ კულტურა არის ადამიანის საქმიანობის სხვადასხვა ფორმის შერწყმა. ეს არის “კოდების” ერთგვარი კომბინაცია, რომელიც მეტწილად განსაზღვრავს ადამიანის ქცევას, მასზე მენეჯერულ გავლენას ახდენს. ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ განსხვავებული ეთნოსისა და ეროვნების ადამიანისათვის გასაგებად, პირველ რიგში, საჭიროა შეისწავლოს მისი ქვეყნის ან ეროვნების კულტურული მახასიათებლები.

ცნობილმა ფილოსოფოსმა – კანტმა თქვა, რომ თანაბრად მნიშვნელოვანია განათლების კულტურის გათვალისწინება. იგი სინანულით აღნიშნავდა, რომ სამეცნიერო და ტექნოლოგიური წინსვლა ნახტომივით მიმდინარეობს. მისი უკმაყოფილება ემყარება არა პროგრესის, როგორც ასეთის უარყოფას, არამედ იმ ფაქტს, რომ ზნეობა არ ეწინააღმდეგება მის განვითარებას.⁵

ამრიგად, კულტურა და კულტურათაშორისი კომუნიკაცია განუყოფლად არის დაკავშირებული ერთმანეთთან, რაც პრაქტიკაში ყოველთვის უნდა იქნას გათვალისწინებული.

ინტერესი კულტურული მრავალფეროვნებისადმი სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება. კულტურული მრავალფეროვნება თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთი მთავარი დამახასიათებელი ნიშანი და თანამედროვე ცხოვრების რეალობაა. დღეს პრაქტიკულად წარმოუდგენელია ქვეყანა, სადაც თუნდაც ერთი კულტურული უმცირესობა არ არსებობდეს. კაცობრიობა არასდროს ყოფილა ერთგვაროვანი. დღესდღეობით კი გლობალიზაციის პროცესმა მჭიდროდ დააკავშირა ერთმანეთთან მსოფლიოს ცალკეული ნაწილები და ეს მრავალფეროვნება უფრო თვალსაჩინო გახადა. დღესდღეობით მსოფლიოში ქვეყანათა უდიდესი უმრავლესობა არის კულტურულად მრავალფეროვანი. ბოლო შეფასებების მიხედვით, მსოფლიოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოები შეიცავს დაახლოებით 600 ცოცხალ ენათა ჯგუფს და 5000 ეთნიკურ ჯგუფს.

ძალიან მცირე რაოდენობის ქვეყნებში შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მოქალაქეები იზიარებენ ერთი და იმავე ენას, მიეკუთვნებიან ერთი და იმავე ეთნიკურ თუ ეროვნულ ჯგუფს. მნიშვნელოვანია, რომ მრავალფეროვნება ბადებს პოტენციურად განსხვავებულ კითხვების მთელ სერიას. უმცირესობები და უმრავლესობები სულ უფრო და უფრო მეტად უპირისპირდებიან ენობრივ უფლებებთან, რეგიონულ ავტონომიასთან, პოლიტიკურ წარმომადგენლობასთან, სასწავლო გეგმასთან დაკავშირებულ საკითხებში. მულტიკულტურალიზმთან დაკავშირებული პრობლემატიკა XX საუკუნის და ჩვენი თანამედროვეობის ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური სფეროა, რომელიც ინტერესს იმსახურებს. საერთაშორისო სისტემაზე ზედაპირული დაკვირვებაც კი საკმარისია იმის ნათელსაყოფად, რომ თანამედროვე ეპოქის სახელმწიფოთა უმრავლესობა კულტურულად ჰეტეროგენული. თანამედროვე პოლიტიკაში და პოლიტიკურ ფილოსოფიაში მულტიკულტურალიზმის იდეა მდგომარეობს შემდეგში: გავიგოთ თუ როგორ უნდა ვუპასუხოთ იმ გამოწვევებს, რომლებიც უკავშირდება კულტურულ და რელიგიურ მრავალფეროვნებას.

მულტიკულტურალიზმის ცენტრალურ იდეას წარმოადგენს მოსაზრება, რომ კულტურულად განსხვავებული ჯგუფები შესაბამის გარემოში აღიარებასა და პატივისცემას იმსახურებენ. მულტიკულტურული პოლიტიკის ორი ძირითადი ელემენტი: განსხვავებულობის დაფასება, ჯგუფური (კოლექტიური) უფლებების დაცვა და მულტიკულტურალიზმის პოლიტიკა საქართველოში მამორ პრინციპზე აგებული სამოქალაქო ინტეგრაციის კონცეფცია. მისი მთავარი ამოცანა კი არის დაძლიოს უმრავლესობა-უმცირესობის ურთიერთობებში გაუცხოებისა და უნდობლობის სინდრომი, გააფართოვოს თითოეული მოქალაქის ცნობიერი „კულტურული ჰორიზონტი“. მულტიკულტურალიზმი არამარტო იწონებს და ადასტურებს კულტურულ პლურალიზმს, არამედ ცდილობს ხელი შეუწყოს სხვა ეთნიკური და კულტურული ჯგუფების აღიარებასა და პატივისცემას კონკრეტულ სახელმწიფოში. ის გულისხმობს აქტიურ მხარდაჭერას კულტურული განსხვავებულობის და ეწინააღმდეგება მათ მიმართ გამოხატულ ყოველგვარ მტრობასა და უარყოფას, რათა მოხდეს მათი სრული ჩართვა საზოგადოებრივ სფეროში”.

მულტიკულტურალიზმი, როგორც პოლიტიკური ხედვა, წარმოადგენს ერთ-ერთ პასუხს კულტურული და რელიგიური მრავალფეროვნების გამოწვევაზე, რომლის წინაშე დადგნენ დასავლეთის ქვეყნები კოლონიალიზმის ეპოქის დასრულების შემდეგ. ეს ქვეყნები თავის დროზე მეტ-ნაკლები ეთნიკური ერთგვაროვნებით ხასიათდებოდა, პოსტკოლონიურ პერიოდში კი მიგრანტთა ტალღებმა ყოფილი კოლონიებიდან, შემდეგ - ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებიდან შეცვალა დემოგრაფიული სურათი, რომელიც კულტურათა მობიკის სახით ყალიბდებოდა.⁶

საქართველო მრავალეთნიკური, მრავალკულტურული და მრავალრელიგიური ქვეყანა, კულტურათა და ცივილიზაციათა გზაჯვარედინია. ესაა, ერთი მხრივ, ისტორიული გამოცდილება, ხოლო, მეორე მხრივ, კი თანამედროვე გამოწვევების ერთგვარი შედეგი. საქართველოს წარმატებული განვითარება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლთა ჰარმონიულ ურთიერთობაზე, კულტურის, როგორც საზოგადოებათა მსგავსებისა და განსხვავების საფუძვლის გააზრებაზე, ცოდნა - სტერეოტიპების დაძლევის, კულტურული მრავალფეროვნების, როგორც ფასეულობის დამკვიდრების, კულტურათაშორისი ურთიერთობის უნარის გამომუშავების საფუძველზე. კულტურულ მსგავსებებსა და განსხვავებებს მხოლოდ მაშინ „აღმოვაჩინო“, როცა საკუთარ კულტურას სხვას ვადარებთ. სწორედ ინტერკულტურული დიალოგია პროცესი, რომელიც გულისხმობს სხვადასხვა კულტურისა და რელიგიური აღმსარებლობის წარმომადგენელ ინდივიდებსა და ჯგუფებს შორის შეხედულებათა ღია, ურთიერთპატივისცემაზე დაფუძნებულ გაზიარებას, რასაც განსხვავებული მსოფლმხედველობის, ცხოვრების წესის გაგებასა და გააზრებამდე მივყავართ. ინტერკულტურული დიალოგის მეშვეობით გავიზარებთ კულტურათაშორისი ურთიერთობის სირთულეებს; ვაცნობიერებთ, რომ ქცევის წესები, ურთიერთობანი, წარმოდგენები სხვადასხვა კულტურაში სხვადასხვაგვარია; ვცდილობთ დავაყენოთ საკუთარი თავი „უცხო“ კულტურის წარმომადგენლის ადგილზე.

ამ კუთხით ძალიან სახასიათოა საქართველოში კულტურული დიალოგი: ქრისტიანული, ებრაული და მუსლიმური კულტურული მემკვიდრეობის შესწავლა თანამედროვე საქართველოში. ასევე ძალზედ უპრიანია ახალგაზრდობისთვის იმ კულტურის მემკვიდრეობის დაცვის სწავლება, რომელიც შეიძლება აღმოაჩინონ ყველა ოჯახში საკუთარი ოჯახების ჩათვლით. საგულისხმო იქნება თანამედროვე სამუზეუმო იდეის გაცნობაც, რომ მუზეუმი არ განიხილება მხოლოდ, როგორც განძთსაცავი და ის შეიძლება იყოს ახალგაზრდებისა და ზოგადად თემისთვის მნიშვნელოვანი იდეის ირგვლივ სოციალიზაციის ადგილიც.

დღესდღეობით, მრავალი გამოწვევის, კერძოდ, რელიგიური გამოწვევების ფონზე ძალიან მნიშვნელოვანია ახალგაზრდა თაობისათვის სწორი ორიენტირების მიცემა.

ინტერკულტურული დიალოგი კულტურული განათლების მნიშვნელოვანი ასპექტია. ინტერკულტურული დიალოგის გაგებაზე დაფუძნებული განათლება არის პროცესი, რომელიც გულისხმობს სხვადასხვა კულტურისა და პოლიტიკური შეხედულებების მქონე პიროვნებებს, ჯგუფებსა და ორგანიზაციებს შორის ღია და პატივისცემით ურთიერთობას. მის მიზნებს შორისაა სხვადასხვა პერსპექტივებისა და პრაქტიკის ღრმა გააზრება; მონაწილეობის ზრდა და არჩევნის თავისუფლება და შესაძლებლობა; თანასწორობა და შემოქმედებითი პროცესების ხელშეწყობა.

საერთოდ, კულტურა და ხელოვნება ტრადიციულად იყო პოლიტიკური ჩარევის, პროპაგანდისა და იდეოლოგიური დამუშავების საგანი. სამწუხაროდ, ძალიან ბევრი მაგალითი არსებობს, თუნდაც სულ ახლახანს, როგორ იყენებდნენ კულტურის მემკვიდრეობას პოლიტიკური მიზნებისათვის. კულტურის მემკვიდრეობის ახლებური ხედვა ერწყმის შერიგების, ტოლერანტობისა და პლურალიზმის დემოკრატიულ კულტურას. ასეთი დამოკიდებულება განაპირობებს ეროვნულ სიამაყესა და წარსულზე დაფუძნებული სისტემის ჩანაცვლებას უფრო შემრიგებლური და ტოლერანტული მიდგომით. ეს ხელს შეუწყობს დემოკრატიულ პროცესებს საზოგადოებაში. ამ მხრივ მაღალი მოქალაქეობრივი შეგნება შეუწყობს შემრიგებლურ პროცესებს ქვეყნებში, სადაც დღესაც ადგილი აქვს შიდა და გარე კონფლიქტებს, ანუ ნაცვლად გაღვივებისა – კონფლიქტების მოგვარებას.

ლიტერატურა:

1. ქ. კაკიტელაშვილი, გ. ნიჟარაძე, ნ. ჩიქოვანი, ი. ჩხაიძე, მ. ქვრივიშვილი, ი. წერეთელი, მსოფლიო კულტურა, თსუ. 2012, გვ. 39-40; კულტურათმორისი სწავლება – T-Kit – Coe, <https://fm.coe.int> > .. გვ. 21;
2. ქ. კაკიტელაშვილი, გ. ნიჟარაძე, ნ. ჩიქოვანი, ი. ჩხაიძე, მ. ქვრივიშვილი, ი. წერეთელი, მსოფლიო კულტურა, თსუ. 2012, გვ. 39-40;
3. <https://499c.ru/ka/v-chem-smysl-mezhkulturnoi-kommunikacii-mezhkulturnoe-obshchenie-formy/>;
4. <https://hkls.ru/ka/dizajner/yazyk-i-mezhkulturnaya-kommunikaciya-vazhnost-i-znachenie.html>;
5. Modood/მოდოდი. Multiculturalism, 2007, p.64;
6. კრისტინა ფარინა, კულტურული და შემოქმედებითი ინდუსტრიების განვითარება საქართველოში, თბ. 2017;
7. ნინო ბუჯიაშვილი, მულტიკულტურალიზმის კონცეფცია და კულტურული მრავალფეროვნების იდეის განხორციელება საქართველოში, თბილისი 2018;
8. Chikovani N. For the problems of intercultural and interreligious dialogue in contemporary Georgia. // Culture dialogue and civil consciousness. Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development. Tbilisi, 2010, p. 98-104.
9. Banks, J. (1998). Multiculturalism's Five Dimensions. Retrieved from October 1, 2016 from Banks, J. A. (1999). Multiethnic education. Allyn and Bacon, USA.

Nana Tsikhistavi

*New Higher Education Institute – NEWUNI,
Affiliated Associate Professor*

Ani Omiadze

*Graduate of New Higher Education Institute-NEWUNI,
Business, Law and Social Sciences International Relations Faculty*

INTERCULTURAL DIALOGUE AS A BALANCE TO THE CHALLENGES AND THREATS OF THE MODERN WORLD

Abstract

In the process of the global pandemic-Covid 19, the world is actually starting to function from a new starting point. This means that the individual, the society, the state is undergoing an absolute transformation and continues to move into a new reality. As a result, old mechanisms in society are changing and new ones are emerging. All this, of course, arose under the influence of environmental factors. That is why it is better to think about the development trends of important fields - culture and tourism.

Cultural education is a new priority in both culture and education. In this regard, it is very important the phenomenon of culture conditioned by the historical past and present and the opportunities for its development, its diversity, multidimensionality, its importance, to understand the impact of cultural fields on society, to establish correct orientations and values and to raise the cultural level of civil society. In this regard, it is important to study our tangible and intangible cultural heritage not only for the majority of the population but also for the cultural heritage of ethnic groups to ensure the idea of cultural diversity. It is also very important to prioritize museum education and connect it with universities. It is cultural tourism that is a contributing factor to this important issue.

Interest in cultural diversity is becoming more and more relevant. Cultural diversity is one of the main characteristics of the modern world and the reality of modern life. Today it is practically unthinkable for a country where not a single cultural minority exists. Humanity has never been homogeneous. Nowadays, the process of globalization has closely connected separate parts of the world and made this diversity more visible. The vast majority of countries in the world today are culturally diverse.

Nowadays, in the context of many challenges, in particular religious challenges, it is very important to give the right orientation to the younger generation.

Intercultural dialogue is an important aspect of cultural education. Education based on understanding intercultural dialogue is a process that involves open and respectful relationships between individuals, groups, and organizations with different cultures and political views. Its goals include an in-depth understanding of different perspectives and practices; Increase participation and freedom and opportunity to choose; Equality and fostering creative processes.

A new vision of cultural heritage merges with a democratic culture of reconciliation, tolerance and pluralism. Such an attitude leads to the replacement of a system based on national pride and the past with a more conciliatory and tolerant approach. This will contribute to the democratic processes in the society. In this regard, high civic awareness will facilitate reconciliation processes in countries where internal and external conflicts still occur, i.e., instead of stirring up conflict resolution.

Key words: Intercultural Dialogue, Racism, Xenophobia, Ethnocentrism, Discrimination, Cultural Differences, Intercultural Education, Stereotypes, Multiculturalism, Cultural Education

In the process of the global pandemic-cove 19, the world is actually starting to function from a new starting point. This means that the person, the society, the state is undergoing an absolute transformation and continues to move into a new reality. Therefore, the old mechanisms in the society are changing and new ones are emerging. All this, of course, arose under the influence of environmental factors. That is why it is better to think about the development trends of important fields - culture and tourism.

For many centuries, people from different cultures looked down on each other because of their different language, religion, traditions, attire, skin color, and other characteristics. In many languages, words denoting a stranger, often different, often express a derogatory, negative attitude, emphasizing one's own superiority over another. The most famous example of this is «Barbarossa», which the ancient Greeks called other people who spoke a language they did not understand, at the same time denoting their «unculturedness», «uncivilization» and «backwardness». Hostility towards different cultures, ethnos or races is the basis of racism and xenophobia, which in turn lead to various forms of discrimination and conflict. Intolerance of the different is the main obstacle to the peaceful coexistence of people of different cultures.[1]

Intercultural principles require the recognition of cultural differences, their respect, tolerance, equal opportunities for people from different cultures, and the elimination of discrimination. Communication between different cultural identities can be paradoxical because intercultural relationships involve recognizing that people from different cultures are similar to each other and even different from each other. In this context, according to Oulett (1991), intercultural learning contributes to: a better understanding of cultures in modern society; Great opportunities for communication between people from different cultures; An open attitude towards cultural diversity; Better opportunities for participation in social relations, recognition of the common heritage of mankind.

The main goal of intercultural learning is to promote communication and relationships between people. According to Guerra (1993), the essential principles of intercultural education are: teaching the concept of pluralism in all educational institutions (regardless of whether minorities study in the institution); Equal appreciation of all cultures; Provide identical support for majorities and minorities to succeed.

The starting point of intercultural teaching is “other”. Intercultural learning constantly challenges stereotypes and promotes an open attitude towards novelty, strangers and the unknown. People are constantly making new discoveries in the process of interacting with each other, in the process of interaction human personal, social and global self-realization takes place. The field of education aims to increase the capacity of young people to perform public functions. For effective intercultural education it is not enough to define and define this term in legislation. The most important thing is to actually implement the process of intercultural learning, to develop trainings for different groups of the community in this field, and finally, to bring about a conscious change in the community. This process is, in fact, an urgent need because people in a multicultural society need to be able to support each other. The famous French politician Edgar Faure (1908-1988) reminds us that “teaching means helping a person learn to live”.

If we show people cultural differences and similarities through educational activities, at the same time if we convince them that all cultures have the right to development, as a result we will get active participation of citizens in public activities. Segregation should be ruled out in the education system and a new, mutually respectful consciousness should be developed as much as possible. Intercultural education should become part of the education system and the whole society if it is in our interests to realize the potential of each person.[2]

Thus, we would like to draw your attention to the role and importance of dialogue when we talk about the function of culture in general, its role in the difficult situation of the modern world.

Knowledge of cultural differences insures us against xenophobic and racist attitudes, which have repeatedly become the basis of the world's most bloody and tragic events. In the modern global world, when people

from different cultures meet on a daily basis while studying, working or relaxing, this knowledge is one of the most important prerequisites for successful self-realization. In this regard, it is important to study our tangible and intangible cultural heritage not only for the majority of the population but also for the cultural heritage of ethnic groups to ensure the idea of cultural diversity. It is also very important to prioritize museum education and connect it with universities. It is cultural tourism that is a contributing factor to this important issue. Perception of cultural diversity as a value is extremely important for the citizens of our country, because Georgia has always been and still is the homeland of people of different religions and cultures.

Recognizing the importance of cultural diversity and the need to preserve it is a challenge for the modern world. Today, due to the rapid development of technology and globalization, it is necessary to take care of the preservation of cultural diversity. After the Second World War, UNESCO created a special list for the protection of world diversity and cultural heritage. In 2001, it adopted the Declaration of Universal Cultural Diversity. In 2002, the United Nations declared May 21 as Cultural Diversity Day. Different countries of the world celebrate this day differently, but with the same pathos. Cultural diversity is often referred to as multiculturalism. Multiculturalism means recognizing, respecting, appreciating, and supporting cultural diversity.

Culture is a kind of spectacle for a person through which he looks at and appreciates others. Basically, a person perceives his own culture as a norm, a rule. Accordingly, he considers others - "abnormal" and "irregular". People often judge others because they are different from them. "Cultural shock" and conflicts are frequent. It is especially important for a multicultural society to recognize and appreciate the cultural diversity that is essential for coexistence. One of the examples of a positive attitude towards diversity in our society can be considered a traditional Georgian folk polyphonic song. [3]

The peoples of the world, in order to exist, need to reveal their creative powers and pass on the traces of their history through the centuries. Cultural heritage is the tool that ensures the achievement of this goal, combining what is past, present and future is the basis of development. Cultural tourism includes tourism in all areas related to the promotion of the nation's history, culture, ethnography, material and social heritage. According to the conclusion of international tourism experts, cultural tourism occupies one of the main places in terms of the development of tourism in Georgia. The purpose of this direction of tourism is to visit tourist centers, cultural heritage sites for cognitive purposes. Objects of tourist interest are museums, natural monuments and beautiful landscapes. The importance of cultural tourism is characterized by several components, in addition to economic and social benefits it identifies the tourism of the country, contributes to the preservation of cultural heritage, the establishment of harmony and mutual understanding between people.

Culture has historically been perceived and regarded as an elite, special social stratum of creativity or consumption and was less understood as an economically viable activity or business. A similar attitude towards culture persists to this day and is largely limited to aesthetic value and, unlike Western countries, lacks an economic vision. In a market economy, the concept of culture also acquires the burden of economic development.

The field of culture, as one of the sources of economic development, acquires special value in a country like Georgia, where art, since the ancient period of history, is a feature of Georgian nationality, tradition, one of the integral parts of the worldview or consciousness. Where even today, cultural identity is an organic part of public consciousness.

Cultural tourism can exist in a certain spatial environment, at the expense of using and developing the historical-cultural potential of the place. The partnership formed on its basis will have a territorial, local (local), interregional and international character.

Cultural education is a new priority in both culture and education. In this regard, it is very important the phenomenon of culture conditioned by the historical past and present and the opportunities for its

development, its versatility, multifaceted Ness, its importance, to understand the impact of cultural fields on society, to establish correct orientations and values and to raise the cultural level of civil society. In this regard, it is important to study our tangible and intangible cultural heritage not only for the majority of the population but also for the cultural heritage of ethnic groups to ensure the idea of cultural diversity. It is also very important to prioritize museum education and connect it with universities. It is cultural tourism that is a contributing factor to this important issue.

The concept of intercultural communication was introduced in the 1950s by the American cultural anthropologist Edward Hall. According to this concept, «the ideal goal that a person should strive for is to voluntarily adapt to the world around him as much as possible and as effectively as possible.» It was originally used to describe intercultural communication as the so-called Classical understanding of culture. A dynamic understanding of culture focuses on the possibilities of changing the cultural system according to a particular social situation. The importance of intercultural communication studies is growing in relation to processes of globalization, including more intensive migration. As a scientific discipline, intercultural communication is at an early stage and is distinguished by two characteristic features: an applied character, which aims to facilitate communication between people from different cultures, reduce conflict potential and interdisciplinary.[4]

The fact is that culture is a fusion of different forms of human activity. It is a kind of combination of «codes» that largely determines a person's behavior, has a managerial influence on him. It is therefore not surprising that to understand a person of different ethnicity and nationality, it is first necessary to study the cultural characteristics of his or her country or nationality.

The famous philosopher-Kant said that it is equally important to take into account the culture of education. He noted with regret that scientific and technological advances are making great strides. His dissatisfaction is based not on the denial of progress as such, but on the fact that morality does not preclude its development. [5]

Thus, culture and intercultural communication are inextricably linked, which should always be taken into account in practice.

Interest in cultural diversity is becoming more and more relevant. Cultural diversity is one of the main characteristics of the modern world and the reality of modern life. Today it is practically unthinkable for a country where not a single cultural minority exists. Humanity has never been homogeneous. Nowadays, the process of globalization has closely connected separate parts of the world and made this diversity more visible. The vast majority of countries in the world today are culturally diverse. According to recent estimates, the independent states of the world contain about 600 living language groups and 5,000 ethnic groups. In a very small number of countries we can say that citizens share the same language, belong to the same ethnic or national group. Importantly, diversity raises a whole series of potentially different questions. Minorities and majorities are increasingly confronted with issues related to language rights, regional autonomy, political representation, and curriculum. Problems related to multiculturalism is one of the most relevant areas of the twentieth century and our modernity, which deserves interest. Even a cursory glance at the international system is enough to shed light on the fact that most of the states of the modern era are culturally heterogeneous. The idea of multiculturalism in modern politics and political philosophy is as follows: to understand how to respond to the challenges associated with cultural and religious diversity.

The central idea of multiculturalism is the notion that culturally diverse groups deserve recognition and respect in their respective environments. There are two main elements of multicultural policy: appreciation of diversity, protection of group (collective) rights and the policy of multiculturalism in Georgia 8 The concept of civic integration built on these two principles. Its main task is to overcome the syndrome of alienation and distrust in majority-minority relations, to expand the conscious «cultural horizon» of each citizen. Multiculturalism not only endorses and affirms cultural pluralism, but also seeks to promote the recognition and respect of other ethnic and cultural groups in a particular state. «It means actively supporting

cultural diversity and opposing all forms of hostility and rejection towards them in order to ensure their full inclusion in the public sphere.»

Multiculturalism as a political vision is one of the responses to the challenge of cultural and religious diversity that Western countries have faced since the end of the colonial era. These countries were more or less ethnically homogeneous in their time, and in the postcolonial period, waves of migrants from the former colonies, then from the countries of the former Soviet Union, changed the demographic picture, which took the form of a mosaic of cultures.[6]

Georgia is a multi-ethnic, multicultural and multi-religious country, a crossroads of cultures and civilizations. It is, on the one hand, a historical experience and, on the other hand, a kind of result of modern challenges. Georgia's successful development depends significantly on the harmonious relationship of different cultures, understanding of culture as the basis of similarities and differences between societies, knowledge - overcoming stereotypes, cultivating cultural diversity as a value, developing intercultural communication skills. Only then can we «discover» cultural similarities and differences, when we compare our own culture with another. Intercultural dialogue is a process that involves the open, mutually respectful sharing of views between individuals and groups from different cultures and religions, leading to an understanding and comprehension of different worldviews, lifestyles. Through intercultural dialogue we will understand the difficulties of intercultural relations; We realize that rules of conduct, relationships, perceptions are different in different cultures; We try to put ourselves in the place of a representative of a «foreign» culture.

In this regard, the cultural dialogue in Georgia is very characteristic: the study of Christian, Jewish and Muslim cultural heritage in modern Georgia. It is also very important for young people to learn about the cultural heritage that can be found in every family, including their own families. It will also be important to get acquainted with the modern museum idea that the museum is not only considered as a repository and it can also be a place of socialization around the idea that is important for young people and the community in general.

Nowadays, in the context of many challenges, in particular religious challenges, it is very important to give the right orientation to the younger generation.

Intercultural dialogue is an important aspect of cultural education. Education based on an understanding of intercultural dialogue is a process that involves open and respectful relationships between individuals, groups and organizations with different cultures and political views. Its goals include an in-depth understanding of different perspectives and practices; Increase participation and freedom and opportunity to choose; Equality and fostering creative processes.

In general, culture and art have traditionally been the subject of political interference, propaganda, and ideological elaboration. Unfortunately, there are too many examples, even more recently, of how cultural heritage has been used for political purposes. A new vision of cultural heritage merges with a democratic culture of reconciliation, tolerance and pluralism. Such an attitude leads to the replacement of a system based on national pride and the past with a more conciliatory and tolerant approach. It will promote democratic processes in society. In this regard, high civic awareness will facilitate reconciliation processes in countries where internal and external conflicts still occur, i.e., instead of stirring up conflict resolution.

References:

1. K. Kakitelashvili, G. Nizharadze, N. Chikovani, I. Chkhaidze, M. Kvrivishvili, I. Tsereteli, World Culture, TSU,2012,p.39-40;
2. Intercultural learning- T-Kit – Coe, <https://tm.coe.int> > .p.21;
3. K. Kakitelashvili, G. Nizharadze, N. Chikovani, I. Chkhaidze, M. Kvrivishvili, I. Tsereteli, World Culture, TSU,2012, p.39-40;
4. <https://499c.ru/ka/v-chem-smysl-mezhkulturnoi-kommunikacii-mezhkulturnoe-obshchenie-formy/>;
5. <https://hkls.ru/ka/dizajner/yazyk-i-mezhkulturnaya-kommunikaciya-vazhnost-i-znachenie.html>;
6. Modood. Multiculturalism, 2007, p.64;

7. Christina Farina, Development of Cultural and Creative Industries in Georgia, Tbilisi.2017;
8. Nino Bujashvili, The Concept of Multiculturalism and the Implementation of the Idea of Cultural Diversity in Georgia, Tbilisi2018;
9. Chikovani N. For the problems of intercultural and interreligious dialogue in contemporary Georgia. // Culture dialogue and civil consciousness. Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development. Tbilisi, 2010, p. 98-104;
10. Banks, J. (1998). Multiculturalism's Five Dimensions. Retrieved from October 1, 2016 from Banks, J. A. (1999). Multiethnic education. Allyn and Bacon, USA.

ნანა ციხისთავი
*ისტორიის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
აფილირებული ასოცირებული პროფესორი*

რას წარმოადგენს სამოქალაქო რელიგია აშშ-ში და როგორია მისი როლი ქვეყნის პოლიტიკურ, იდეოლოგიურ და ეკონომიკურ სფეროებში?

ანოტაცია:

განვითარებულ ქვეყნებს შორის აშშ ყველაზე რელიგიური სახელმწიფოა. მას შემდეგ, რაც რელიგიურ რეპრესიებს გაქცეულმა კოლონისტებმა ამერიკის დასახლება დაიწყეს და დღემდე, აშშ-ში განსხვავებული რელიგიისა და ტრადიციების მქონე თემებისთვის რელიგიის თავისუფლება ცენტრალურ საკითხად რჩება.

აშშ-ს მაღალ რელიგიურობასა და იქ არსებულ რელიგიის თავისუფლების კულტურაზე მეტყველებს რელიგიური თემების მრავალფეროვნება. გამუდმებით იქმნება ახალი რელიგიური ჯგუფები, ახალი რელიგიური მოძღვრებები, რაც ამ ქვეყანას მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებს შორის ყველაზე რელიგიურ სახელმწიფოდ აქცევს.

აშშ-ში, ევროპისაგან განსხვავებით, არ არსებობს სახელმწიფო ეკლესია, პირიქით, ამერიკაში სახელმწიფო და ეკლესია მკვეთრად ეროვნულად განსხვავებულია. სამოქალაქო რელიგია დიდ მნიშვნელობას იძენს დასავლეთში. ის გვევლინება, როგორც ამერიკული მოვლენა და მოქმედებს სოციალურ, ისევე პოლიტიკურ დონეზე. ამ თეორიის მიხედვით, სახელმწიფოს მეთაურები ხშირად იყენებენ სამოქალაქო რელიგიის პრინციპებს საერთო ეროვნული და სამოქალაქო ღირებულებითი ბაზისის ფორმირებისათვის, რამაც უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფოებრივი აზროვნება კერძო, სამოქალაქო და პოლიტიკურ სივრცეში. სამოქალაქო რელიგია დღეს ამერიკული კულტურის ყველაზე თვალსაჩინო განზომილებას წარმოადგენს. სამოქალაქო რელიგია, გარდა სახელმწიფოებრივი ცნობიერებისა, ამერიკული ეკონომიკური სისტემის გამართლების ელემენტებსაც შეიცავს. აქ საუბარია კაპიტალიზმის ლეგიტიმაციაზე, სადაც მრავლადაა პარალელები ეკონომიკურ პრინციპებსა და ბიბლიურ მოძღვრებებს შორის. „ქრისტიანობის ფუნდამენტური პრაქტიკული პრინციპი ასეთია: „მიეცი და მოგეცემა“, მაგრამ თუ კერძო საკუთრება არ გაქვს, ვერაფერს გასცემ.“ სოციალიზმი ქრისტიანობას ემტერება, ხოლო კაპიტალიზმი, თავისი არსით, არის ცხოვრების ისეთი ფორმა, რომელიც ძალიან ახლოს დგას რელიგიურ ჭეშმარიტებასთან.“ ამერიკა გლობალურ პასუხისმგებლობას არა მხოლოდ იმიტომ კი არ ატარებს, რომ ღვთის რჩეული ერია, არამედ იმიტომაც, რომ ის მდიდარია რესურსებით, პასუხისმგებელია მსოფლიოს უამრავ თანამედროვე პრობლემაზე და მსოფლიო თანამეგობრობის წევრია. აქედან გამომდინარე, ამერიკა მოვალეა თავისი წვლილი შეიტანოს სიძნელეების დაძლევის საქმეში. ლიბერალური სამოქალაქო რელიგიის ბირთვს არა ებრაულ-ქრისტიანული ტრადიციები, არამედ ადამიანის ფუნდამენტური უფლებები დგას.

განვითარებულ ქვეყნებს შორის აშშ ყველაზე რელიგიური სახელმწიფოა. მას შემდეგ, რაც რელიგიურ რეპრესიებს გაქცეულმა კოლონისტებმა ამერიკის დასახლება დაიწყეს და დღემდე, აშშ-ში განსხვავებული რელიგიისა და ტრადიციების მქონე თემებისთვის რელიგიის თავისუფლება ცენტრალურ საკითხად რჩება. რელიგიას გავლენა აქვს საზოგადოებრივი, ეკონომიკური და პოლიტიკური ცხოვრების მრავალ ასპექტზე.

პოლიტიკასა და რელიგიას შორის მჭიდრო კავშირზე ის ფაქტიც მიუთითებს, რომ აშშ-ს პრეზიდენტებისგან მხოლოდ 6 არიან ისინი, რომლებმაც თავს საკუთარი რელიგიური შეხედულებების ღიად დაფიქსირებას. თუმცა, არც ჯორჯ ბუშ უფროსის ინტერვიუ უნდა დავივიწყოთ, როდესაც მას ჟურნალისტი ვიეტნამის ომის დროს ორმხრივ ცეცხლში მოხვედრის ისტორიაზე ესაუბრებოდა. პრეზიდენტმა გაიხსენა როგორ ლოცულობდა, რომ გადარჩენილიყო და იქვე დაამატა, ვფიქრობდი რა კარგია, რომ ჩემს ქვეყანაში სახელმწიფოსა და ეკლესიის გამიჯვნა არისო. ეს დელიკატური ბალანსი რელიგიურობასა და სახელმწიფოს რელიგიისგან გამიჯვნის ინტერესებს შორის ამერიკის შეერთებული შტატების განმასხვავებელია სხვა დემოკრატიებისგან და მისთვის დამახასიათებელი რელიგიის თავისუფლების გასაღებად შიძლება მივიჩნიოთ.

აშშ-ს ჩრდილოეთ შტატების დასახლება ჯერ კიდევ მე-17 საუკუნემდე დაიწყო ევროპიდან დევნილმა რელიგიურმა უმცირესობებმა. როგორ უილიამსი, ენ ჰეჩინსონი, უილიამ პენი და სხვები ის რელიგიური ლიდერები არიან, რომელთაც აშშ-ს დამოუკიდებლობამდე ჩაუყარეს საფუძველი სახელმწიფოსა და ეკლესიის განცალკევების და რელიგიის თავისუფლების პრინციპებს კოლონიებში. მასაჩუსეტის, პენსილვანია, ვირჯინია, მერილენდი სწორედ რელიგიური თემების მიერ იყო დაფუძნებული და კონსტიტუციის მიღებამდე, ამ შტატებში რელიგიის თავისუფლების პრინციპები უკვე არსებობდა.

აშშ-ს მაღალ რელიგიურობასა და იქ არსებულ რელიგიის თავისუფლების კულტურაზე მეტყველებს რელიგიური თემების მრავალფეროვნება. გამუდმებით იქმნება ახალი რელიგიური ჯგუფები, ახალი რელიგიური მოძღვრებები, რაც ამ ქვეყანას მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებს შორის ყველაზე რელიგიურ სახელმწიფოდ აქცევს.

Pe. წ. “Research Center“-ის მიერ ჩატარებული კვლევების თანახმად, ქვეყნის მოსახლეობის 70%-ზე მეტი რელიგიურია და აქედან 10 შტატში 50%-ზე მეტი რეგულარულად იღებს მონაწილეობას რელიგიურ მსახურებაში და მხოლოდ ერთ შტატშია აქტიურ მორწმუნეთა რიცხვი 25%-ზე დაბალი. მსოფლიოში ყველაზე მეტი ქრისტიანი აშშ-ში ცხოვრობს. 10 მოქალაქიდან 7 ქრისტიანია და დანარჩენი სხვა რელიგიური ჯგუფის, დენომინაციისა თუ თემის წევრი.

რელიგიის თავისუფლების პრინციპს, როგორც სამართლით დაცულ ღირებულებას მერილენდის შტატის დამფუძნებელ დოკუმენტში ჩააყარა საფუძველი ლორდმა ბალტიმორმა. მას შემდეგ რელიგიის თავისუფლების იდეა გავრცელდა პენსილვანიაში და საბოლოოდ, 1791 წელს კონსტიტუციის ნაწილად იქცა. პირველი შესწორება რელიგიის თავისუფლების დაცვის და სახელმწიფოსა და ეკლესიის გამიჯვნის გარანტიაა. თომას ჯეფერსონი 1802 წელს დანბარის ბაპტიტური საზოგადოებისადმი მიწერილ წერილში წერს: „ვიზიარებ ამერიკელი ხალხის უზენაეს ნებას და კანონს, რომელიც აცხადებს, რომ: კანონმდებელმა „არ უნდა მიიღოს კანონი, რითაც მხარს დაუჭერს ან აკრძალავს რომელიმე რელიგიას“ და ამგვარად აღმართავს კედელს ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის“.¹

“God bless America” - ხშირად გვესმის ამერიკელი პოლიტიკოსების, ენტერპრინიორების, მუსიკოსების, სპორტსმენების, საზოგადოებისთვის ცნობილი ადმინანებისგან. გამოთქმა ძალიან კარგად გადმოსცემს ამერიკული საზოგადოების განწყობას, არ დაკარგოს რელიგია საჯარო სივრციდან, რაზეც საზოგადოებრივი აზრის კვლევებიც მიუთითებს. მიუხედავად რელიგიური შეხედულებების ცვლილებისა (ზრდასრული მოსახლეობის 40%-ს ერთხელ მაინც აქვს შეცვლილი რელიგიური შეხედულება, რწმენა) და მრავალფეროვნებისა, ამერიკელების 30%-ზე მეტი მხარს უჭერს ეკლესიების აქტიურობას პოლიტიკურ პროცესებში.²

კიდევ ერთხელ აღვნიშნავთ, რომ, თუ კარგად გავეცნობით ამერიკის შეერთებული შტატების საზოგადოებაში არსებულ შეხედულებებს რელიგიის თაობაზე, ასევე ამერიკელების რელიგიურ წარმოდგენებს, ადვილად მივხვდებით, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები რელიგიური სახელმწიფოა, გაცილებით რელიგიური, ვიდრე, მაგალითად გერმანია, ან ევროპის რომელიმე სახელმწიფო. ეს ასეა მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-

¹ <https://mythdetector.ge/ka/mithi-thithqos-amerikelebi-ebrdzvian-religias-usaphudzvloa/>

² <https://mythdetector.ge/ka/mithi-thithqos-amerikelebi-ebrdzvian-religias-usaphudzvloa/>

ში, ევროპისაგან განსხვავებით, არ არსებობს სახელმწიფო ეკლესია, პირიქით, ამერიკაში სახელმწიფო და ეკლესია მკვეთრად და ერთმანეთისაგან გამიჯნული. აშშ-ში რელიგია კომუნიკაციის ხელშემწყობი ფაქტორია. რელიგიური ინსტიტუტები და ჯგუფები შეხვედრებისა და საერთო მოქმედებების შესაძლებლობებს იძლევიან. რელიგიური კუთვნილება ბიძგს აძლევს ისეთი კავშირების შექმნას, რომელიც ფრიად სასარგებლოა ადამიანისათვის ოჯახში, სამსახურში, პოლიტიკასა თუ მოღვაწეობის სხვა სფეროებში. ამიტომ, არ უნდა გაგვივირდეს ის, რომ, მაგალითად, მნიშვნელოვან თანამშრომლებთან ურთიერთობის დამყარებისათვის ადამიანს ხშირად პროფესიულ წარმატებასთან შედარებით ეკლესია და სინაგოგა უფრო ეხმარება. რელიგია საზოგადოებას აშშ-ში ხშირად სხვადასხვა რელიგიებსა თუ დენომინაციებს შორის ურთიერთობებისათვის საუკეთესო შესაძლებლობებს სთავაზობს. მაგალითად, კალიფორნიის შტატში, ქალაქ ბერკლიში, ფუნქციონირებს კურსდამთავრებულ თეოლოგთა კავშირი (Graduate theological Union [www.gtu.edu]), რომელიც თეოლოგიური პროფილის მქონე საერთო საზოგადოებრივ-საგანმანათლებლო დაწესებულებაა, განკუთვნილი სასულიერო თუ ნებისმიერი დაინტერესებული პირისათვის. ეს ინსტიტუტი თანაბრად ხელმისაწვდომია კათოლიკეების (დომინიკანელების, ფრანცისკანელების, იეზუიტების), ლუთერელების, ანგლიკანების (ეპისკოპალური ეკლესია), პრესბიტერიანელების, ბაპტისტების, უნიატების, სხვა პროტესტანტების, მართლმადიდებელი ქრისტიანების, იუდეველებისა და ბუდისტებისათვის. აშშ-ში რელიგია კომუნიკაციისათვის დამაბრკოლებელიც შეიძლება აღმოჩნდეს. ბზარი რელიგიურ ლიბერალებსა და კონსერვატორებს შორის ძალზე დიდია. ფუნდამენტალიზმი და ევანგელიზმი, ერთი მხრივ, განხეთქილებას, მეორე მხრივ კი აგრესიულ მისიონერობას აძლევს ბიძგს. მსგავსი შეხედულებების მქონე ადამიანები ძალადობენ ყველაფერზე, რაც უდემოკრატიულად (მაგალითად, აბორტის კლინიკები) მიიჩნევათ. გარდა ამისა, ამერიკის შეერთებული შტატების ბევრ საჯარო ბიბლიოთეკასა და სკოლაში წააწყდებით ცენზურას, რაც უმეტეს წილად რელიგიური მოსაზრებებითაა განპირობებული. რელიგია აშშ-ში მეტად წინააღმდეგობრივ ფენომენს წარმოადგენს:

- თუ ამერიკა, ერთი მხრივ, რელიგიური მოსაზრებების გამო დევნილთა ნავსაყუდელი იყო, მეორე მხრივ, გულწრფელი ათეისტი ვერასოდეს გახდება ამ სახელმწიფოს პრეზიდენტი.
- თუ აშშ, ერთი მხრივ, წარმოდგენს ერთგვარ რელიგიურ სუპერმარკეტს-პოზიტიური თვალსაზრისით, მეორე მხრივ, ამ ქვეყანაში ფართო გასაქანი აქვს რელიგიურ შეზღუდულობას (მაგალითად ევოლუციონიზმის თეორიასთან მიმართებაში).
- თუ ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ერთი მხრივ, სახელმწიფო და ეკლესია რეალურადაა ერთმანეთისაგან გამიჯნული, მეორე მხრივ, ამერიკელი პოლიტიკოსები იყენებენ რელიგიას თავიანთი ინტერესებისათვის¹.

2010 წელს გამოქვეყნებული გამოკვლევის თანახმად, რელიგიურობის საკითხი შეერთებული შტატების მოსახლეობაში, მზარდ აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. აშკარა დაპირისპირება შეინიშნება რელიგიურად განწყობილ პირებსა და მათ შორის, ვინც რელიგიას მტრულად აღიქვამს. თუმცა, როგორც «ამერიკის ხმის» კორესპონდენტი ჯერომ სოკოლოვსკი ვაშინგტონიდან იუწყებოდა, გამოკვლევის შედეგებმა იმავდროულად ცხადყო ისიც, რომ ამერიკელებს შორის, ერთმანეთის მიმართ შემწყნარებლობის დონე უაღრესად მაღალია. ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი რობერტ პატნამი ამერიკულ აკადემიურ წრეებში ძალიან გავლენიან ფიგურად ითვლება. 1995 წელს მან გამოაქვეყნა ცნობილი ნაშრომი, რომელმაც ამერიკაში სამოქალაქო ცხოვრების აღქმა აბსოლუტურად გარდაქმნა. ნოტრ - დამის უნივერსიტეტის პროფესორთან, დევიდ კემპბელთან ერთად, პატნამმა ბოლო ნახევარი საუკუნის მანძილზე ამერიკის ცხოვრებაში რელიგიის როლის ყოვლისმომცველი გამოკვლევა გამოაქვეყნა. ყველა რელიგიური მიმდევრობისა და სოციალურ-ეკონომიკური სტატუსის 3,000 რესპონდენტის გამოკითხვის შედეგების საფუძველზე დაყრდნობით, მათ აღმოაჩინეს, რომ ამერიკულ საზოგადოებაში ე.წ. „რელიგიური განხეთქილება“ წარმოიქმნა. ძალიან რელიგიური ამერიკელები, როგორც წესი, რესპუბლიკელები არიან და მათ კონსერვატიული მსოფლმხედველობა ახასიათებთ. ხოლო საერო ფასეულობების მხარდამჭერი პირები პროგრესულ

¹ <https://sites.google.com/site/amerikatiko/religia>

შეხედულებებს იზიარებენ ან არჩვენების დროს ხმებს დემოკრატიულ პარტიას აძლევენ. პატნამი აღნიშნავს, რომ ამერიკულ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, რელიგიური განხეთქილება ახალ ფენომენს წარმოადგენს: „ყოველდღიურ პირად ცხოვრებაში რელიგიური შეხედულებების მიუხედავად, ამერიკელები ერთმანეთთან ღრმა, მჭიდრო და პირად კავშირებს აწარმოებენ“ – აღნიშნა პატნამმა. რით არის განპირობებული ამგვარი მდგომარეობა? პატნამს მიაჩნია, რომ თვით რელიგიურობის თემა გახდა დრეკადი. გამოკვლევის შედეგების თანახმად, ამერიკელების დაახლოებით ერთმა მესამედმა რელიგია შეიცვალა. აღსანიშნავია ისიც, რომ სხვადასხვა რელიგიური მიმდევრობების წარმომადგენლების შეუღლება ქორწინებების ერთ მესამედზე მეტს შეადგენს: „თითქმის ყველა ამერიკელს განსხვავებული რელიგიური მიმდევრობის წარმომადგენელი უყვარს – არა აქვს მნიშვნელობა იქნება ეს ცოლი, ქმარი თუ ახლო მეგობარი. ამდენად, რთულია ამა თუ იმ რელიგიის წინააღმდეგ გალაშქრება, როცა ამ მიმდევრობის წარმომადგენელი გიყვარს ან პირადად იცნობ“ – აღნიშნავს პატნამი. მეცნიერის ოჯახი გამოკვლევაში ნახსენებ დაკვირვებებს კარგად ასახავს. პატნამი პროტესტანტ-მეთოდისტთა ოჯახში დაიბადა და გაიზარდა. მოგვიანებით, მან ცოლად ებრაელი ქალი შეირთო და დაახლოებით 50 წლის წინ იუდაიზმი მიიღო. ამასობაში პატნამის და ცოლად კათოლიკეს გაჰყვა, მაგრამ მისი შვილები ევანგელისტი პროტესტანტები არიან.

გამოკვლევამ ცხადყო, რომ ამერიკელების 80 პროცენტს სჯერა, რომ „ბევრი რელიგიური მიმდევრობა ფუნდამენტურ ჭეშმარიტებას შეიცავს.“ ხოლო 89 პროცენტს მიაჩნია, რომ სხვა რელიგიების წარმომადგენლებიც სამოთხეში მოხვდებიან. პატნამი და კემპბელი აღნიშნავენ, რომ ამგვარი რელიგიური შემწყნარებლობა ძალიან მნიშვნელოვანია. სწორედ ამის გამო, ოქტომბერში გამოქვეყნებულ წიგნს მათ „**ამერიკული ლმობიერება**“ დაარქვეს. როდ დრეჰერი კონსერვატიული მიმომხილველია, რომელმაც რელიგია რამდენჯერმე გამოიცვალა. მეთოდისტ-პროტესტანტულ ოჯახში დაბადებულმა, მან მოგვიანებით კათოლიკური სარწმუნოება მიიღო. ხოლო ახლა კი მართმადიდებლური ეკლესიის წევრი გახლავთ. იგი გამოკვლევის ავტორების ოპტიმისტურ განწყობას არ ეთანხმება: „გფიქრობ, რელიგიური ტრადიციისგან დაშორება ტრაგედიაა, რადგან ჩვენს ქვეყანაში ხალხს ნებისმიერი რელიგიური მიმდევრობის არჩევა შეუძლია. ამგვარ არჩევანს არავითარი დატვირთვა არ გააჩნია, რადგან ყველაფერი პირადი არჩევანის გამოხატულებას უკავშირდება“ – დასძენს დრეჰერი.¹ საკუთარი შეხედულების დადასტურების მიზნით დრეჰერი აღნიშნავს, რომ გამოკვლევაში ნათქვამია, რომ 18–დან 29–წლამდე ასაკის კატეგორიაში ამერიკელების 30 პროცენტს არავითარი რელიგიური მსოფლმხედველობა არ გააჩნია, რაც 1990 წლის მაჩვენებელს თითქმის სამჯერ აღემატება.

სამოქალაქო რელიგია დიდ მნიშვნელობას იძენს დასავლეთში. ის გვევლინება, როგორც ამერიკული მოვლენა და მოქმედებს სოციეტალურ, ისევე პოლიტეტალურ დონეზე. ამ თეორიის მიხედვით, სახელმწიფოს მეთაურები ხშირად იყენებენ სამოქალაქო რელიგიის პრინციპებს საერთო ეროვნული და სამოქალაქო ღირებულებითი ბაზისის ფორმირებისათვის, რამაც უნდა უზრუნველყოს სახელმწიფოებრივი აზროვნება კერძო, სამოქალაქო და პოლიტიკურ სივრცეში.

სამოქალაქო რელიგია – ტერმინი ჯერ კიდევ ჟან-ჟაკ რუსომ გამოიყენა, ხოლო თანამედროვე ლექსიკაში ამერიკელმა სოციოლოგმა რობერტ ბელამ დაამკვიდრა. მან 1980 წელს გამოაქვეყნა სტატია, რომელშიც მოცემული იყო მისი ადრეული ნაშრომით გამოწვეული დისკუსიის ერთგვარი ანალიზი. ის აღიარებს, რომ “სამოქალაქო რელიგია” არის ცნება, რომელიც “უკვე ორი ათასი წელია გამუდმებით გაისმის ისტორიაში”. მორინ ჰენრი წიგნში “ძალაუფლებით თრობა” აღნიშნავს, რომ ისტორიულ-ფილოსოფიური ნარკვევი სამოქალაქო რელიგიის შესახებ ისევე ძველია, როგორც პოლიტიკური საზოგადოება. როგორც ჰენრი, ასევე ბელა აღნიშნავენ, რომ პირველადი ფორმა სამოქალაქო რელიგიებისა არსებობს საზოგადოებებში, სადაც წაშლილია ზღვარი რელიგიისა და საზოგადოების სხვა ინსტიტუტებს (იგულისხმება “პოლიტიკური ინსტიტუტებიც”) შორის. სამოქალაქო რელიგიის ეს ფორმა ყველაზე კარგად საზოგადოებრივი წყობილების “პრინციპულ”, “პირველად” ფორმებში ჩანს. სწორედ რელიგიასა და სხვა ინსტიტუტებს შორის მიჯნის ამგვარი არარსებობა გახდა მიზეზი ემილ დიურკჰეიმის შემდეგი დასკვნისათვის: სოციოლოგიური თვალსაზრისით

¹ <https://www.amerikishma.com/a/article>
<https://nsdelvalle.com/biblia/que-religion-tienen-los-americanos.html>

რელიგია არის საზოგადოების სიმბოლური რეპრეზენტაცია. თუმცაღა, ბელა მიიჩნევს, რომ სამოქალაქო რელიგიის ამგვარი ფორმა თავს იჩენს არა მარტო პირველად და არქაულ საზოგადოებებში, არამედ დღემდე არსებულ ზოგიერთ ერთობაშიც. მას მაგალითად თანამედროვე იაპონია მოჰყავს. მთავარი მახასიათებელი სამოქალაქო რელიგიისა არის ის, რომ იგი სოციალურად მთლიანად განიცდის ლეგიტიმურობას. მისი ადრეული ისტორიული ფორმები გვხვდება ძვ.წ. II ათასწლეულის მონარქიებში (რომელთაგანაც ზოგიერთმა ჩინეთისა და იაპონიის მსგავსად XX საუკუნემდე მოაღწია). ამ არქაულ მონარქიებში ვხედავთ მკაცრად ცენტრალიზებულ პოლიტიკურ სისტემებს, რომლებიც ლეგიტიმაციას განიცდიდნენ გაბატონებული რელიგიის მხრიდან, რომლის ცენტრში ხელისუფალი (გნებავთ, “მირონცხებული” მეფე) დგას და მისი მთავარი ფუნქცია შემოიფარგლება არსებული წესრიგის შენარჩუნებით, რიტუალების დარეგულირებითა და კოსმიური ჰარმონიის რესტიტუირებით. „მირონცხებული“ მმართველის წინააღმდეგ გამოსვლა კი ნიშნავდა „კოსმოსის“ წესრიგში „ქაოსის“ შეტანას და, ამდენად, ეშმაკთან თანაზიარობას. კულტურის ისტორიაში პოლიტიკური დარელიგიურისფერობის გამიჯვნის ყველაზე ადრეული მაგალითების ისტორიული რელიგიების წარმოშობასთანაა (ძველი წელთაღრიცხვის V საუკუნე) დაკავშირებული, რომელსაც ზოგიერთი მკვლევარი “ნაჯახის საუკუნესაც” უწოდებს. ეს ურთიერთგამიჯვნა კარგად გამოჩნდა ძველ ისრაელში, სადაც ამოს წინასწარმეტყველი და მისი მიმდევრები ცდილობდნენ პოლიტიკური მმართველობის გაკიცხვას იმის გამო, რომ მათ გადაუხვიეს რელიგიურად მისაღებ პოლიტიკურ და სოციალური ქცევის ნორმებს. სამოქალაქო რელიგიის ყველაზე მეტად თვითკმარი და დახვეწილი ფორმა ანტიკურ სამყაროში, რომის რესპუბლიკაში არსებობდა. სწორედ რომაულ სამოქალაქო რელიგიაში წარმოიშვა იდეა, რომელიც თანდათან დამკვიდრდა საზოგადოებრივი წყობის გვიანდელ ფორმებშიც, ეს იდეა ისტორიულ-ნაციონალური გამორჩეულობისა, რომელიც გარკვეულწილად ბუნდოვნად აირეკლა „ებრაელთა ღვთისაგან რჩეულობის” თეზაში. მსგავსი გრძნობა ისტორიული ბედგანსაზღვრულობისა მნიშვნელოვანი მახასიათებელი იყო მარქსიზმ-ლენინიზმისა და ნიშანდობლივი რევოლუციამდელი „რუსული მართლმადიდებლობისა”, რომელსაც ზოგიერთი დასავლელი მკვლევარი “მოსკოვურ იდეოლოგიადაც” მოიხსენიებს. დღეს როგორც ჩემთვის ცნობილია, ბევრ ადამიანს არა მარტო რუსეთში, არამედ დასავლეთშიც აღელვებს ე. წ. “რუსული იდეის” (მოდურად რომ ვთქვათ) ხელახალი დაბადება. ისტორიულობის ან “უდავო ბედგანსაზღვრულობის” ცნების აღორძინება (თავად ტერმინი პირველად გამოიყენა 1845 წელს ჯონ ო’სალივანმა, რათა გაემართლებინა აშშ-ის პრეტენზია მთელი ამერიკის კონტინენტის ფლობაზე,) მოხდა მთელი რიგი თანამედროვე ამერიკელი სოციოლოგების, პოლიტიკოსების, ქრისტიან-ევანგელისტების პუბლიკაციებშიც.¹

რამდენადაც ამერიკის კონტინენტზე ევროპიდან საცხოვრებლად ძირითადად მიდიდოდნენ პროტესტანტები და იუდეველები, ამერიკის სახელმწიფოს შემქმნელებმა და დამფუძნებელმა მამებმა გაითვალისწინეს ისტორიული გამოცდილება და შექმნეს იმ დროისთვის სახელმწიფოსა და რელიგიის დამოკიდებულების ახალი ფორმა. ეს იყო სახელმწიფოს და რელიგიის გამიჯვნა და რელიგიური თავისუფლება, რაც რელიგიურ პლურალიზმს გულისხმობდა.

იდეა სეკულარიზმი რელიგიის სპეციფიკურ სახეს წარმოადგენს, გამომდინარეობს იქედან, რომ, ისტორიულად, ის დასავლეთში წარმოიშვა.

აშშ-ის შემთხვევაში, თავდაპირველად, ჩამოყალიბებულ მსოფლმხედველობათა ან ღრმა მიზნებთა მთელი დიაპაზონი (პროტესტანტული) ქრისტიანობის ვარიაციებითა და დეისტების მცირე რაოდენობით იყო შემოსაზღვრული. შემდგომმა ისტორიამ გააფართოვა შეხედულებათა პალიტრა ჯერ ქრისტიანობის, შემდგომ კი რელიგიის მიღმა. მაგრამ საწყის სიტუაციაში ყველა **ტროუერი, ჯეიმზ. სამოქალაქო საზოგადოებისათვის: სახელმწიფო, იდეოლოგია, რელიგია და სამოქალაქო რელიგია რუსეთსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში // არჩევანი, №2, რელიგიური სკითხვების შემსწავლელი ცენტრი,—2007**

¹ <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=3057>;

პოზიცია, რომლის მიმართაც სახელმწიფო ნეიტრალური უნდა ყოფილიყო, რელიგიური იყო. ამიტომაც ამბობს პირველი შესწორება: „კონგრესის მიერ არ უნდა იქნას მიღებული არც ერთი კანონი, რომელიც დააკანონებს რომელიმე რელიგიას, ან ხელს შეუშლის მის თავისუფალ აღმსარებლობას“.¹

სიტყვა სეკულარიზმი არ გამოჩენილა ამერიკის პირველი ათწლეულების საჯარო ცხოვრებაში. მაგრამ ეს იმის ნიშანია, რომ ძირითადი პრობლემა ჯერაც არ დამდგარიყო. რაკი პირველი შესწორება სახელმწიფოსა და ეკლესიის გამიჯვნას ისახავდა მიზნად, მან შექმნა შესაძლებლობა რელიგიისთვის ისეთი ადგილის მინიჭებისა, როგორც დღეს არავისთვის იქნებოდა მისაღები. ამიტომაც, 1830-იანებში აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეს შეეძლო ემტკიცებინა, რომ, რადგან პირველი შესწორება კრძალავდა ფედერალური მთავრობის დაკავშირებას რომელიმე ეკლესიასთან და ყველა ეკლესია ქრისტიანული იყო (და, რეალურად, პროტესტანტულიც), შეიძლებოდა კანონის ინტერპრეტაციებისას ქრისტიანობის პრინციპების მოხმობა.

მოსამართლე ჯომეფ სთორის აზრით, პირველი შესწორება მიზნად ისახავდა, „გამოერიცხა ყოველგვარი ქიშპობა ქრისტიანულ სექტებს შორის“, მაგრამ მიუხედავად ამისა, „ქრისტიანობას უნდა მიეღო მხარდაჭერა სახელმწიფოს მხრიდან“. ქრისტიანობას ჰქონდა არსებითი მნიშვნელობა სახელმწიფოსთვის, რადგან „მომავალი ჯილდოებისა და სასჯელების“ რწმენა „არსებითია სამართლის განსახორციელებლად“. მეტიც, „შეუძლებელია, ვისაც ქრისტიანობის ჭეშმარიტების სჯერა, ეჭვი ეპარებოდეს, რომ სახელმწიფოს მოვალეობაა გააძლიეროს და მხარი დაუჭიროს მის გავრცელებას მოქალაქეებში“².

ქრისტიანობის ეს პრიმატი ნარჩუნდებოდა მეცხრამეტე საუკუნის გვიან პერიოდებამდეც კი. თვით 1890 წელს იმ დროს არსებული 42 შტატიდან 27 აღიარებდა ღვთის ავტორიტეტს თავისი კონსტიტუციის პრეამბულაში ან მის ტექსტში. 1892 წელს უზენაესი სასამართლოს წევრების სრული თანხმობით მიღებული დასკვნა აცხადებდა, რომ თუკი მავანს მოუნდებოდა აღეწერა „ამერიკული ცხოვრება გამოხატული მის კანონებში, მის საქმიანობებში, მის ჩვეულებებსა და საზოგადოებაში, ყველგან წააწყდებოდა ცხად გამოხატულებას ერთი ჭეშმარიტებისა... რომ ეს ქრისტიანული ერია“.³

ამავე საუკუნის მეორე ნახევარში დაიწყო ამ მოსაზრებისადმი წინააღმდეგობის ჩამოყალიბება, თუმცა 1863 წელს დაარსდა ეროვნული რეფორმების ასოციაცია (NRA) შემდეგი მიზნით: „ამ საზოგადოების მიზანი უნდა იყოს ამერიკულ მმართველობაში არსებული ქრისტიანული მახასიათებლების შენარჩუნება. შეერთებული შტატების კონსტიტუციაში ისეთი შესწორებების შეტანა, რომელიც განაცხადებს ქრისტეს მიმართ ერის ერთგულებას და აღნიშნავს, რომ ეს ქრისტიანი ერია და მიანიჭებს ჩვენი მმართველობის ყველაქრისტიანულ კანონს, ინსტიტუციას და გამოყენებას მყარ ლეგალურ საფუძველს ქვეყნის ფუნდამენტურ NRA კანონში. “1870 წლის შემდგომ ბრძოლას შეუერთდნენ, ერთი მხრივ, ამ ვიწრო თვალთახედვის მომხრეები და, მეორე მხრივ, ისინი, რომელთაც სურდათ, ეხილათ რეალური ღიაობა სხვა რელიგიებისადმი, აგრეთვე, არარელიგიებისადმი. ეს მოიცავდა არა მხოლოდ ებრაელებს, არამედ კათოლიკეებსაც, რომლებიც მიიჩნევდნენ (მართებულადაც), რომ N NRA -ს „ქრისტიანობა“ მათ გამორიცხავდა. სწორედ ამ ბრძოლის პროცესში ჩნდება სიტყვა სეკულარიზმი პირველად ამერიკულ სცენაზე, როგორც საკვანძო ტერმინი, ხშირად თავისი პოლემიკური მნიშვნელობით, როგორც არა ან ანტირელიგიური.⁴

¹ თარგმანი: არჩილ კობალაძე, სანდრო ბარამიძე. „ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუცია“, თბილისი, 1993

² Sidney R. Packard, Twelfth-Century Europe: An Interpretive Essay (Amherst: University of Massachusetts Press, 1973), 193–201; Thomas Molnar, “The Medieval Beginnings of Political Secularization,” in George W. Carey and James V. Schall, eds., Essays on Christianity and Political Philosophy (Lanham, Md.: University Press of America, 1985), 43.

³ Jonathan Sheehan, “Enlightenment, Religion, and the Enigma of Secularization,” American Historical Review 108, no.4 (October 2003): 1061–1080; David Sorkin, The Religious Enlightenment: Protestants, Jews, and Catholics from London to Vienna (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2009);

⁴ John Locke, “Of the Beginnings of Political Societies,” The Second Treatise on Government (New York: Cambridge University Press, 1960), 375.

სამოქალაქო რელიგიის აუცილებელი ნიშანია მისი რელიგიისთვის დამახასიათებელი ტრანსცენდენტური შემადგენელის მნიშვნელობის და საზრისის გაუფასურება. ეს შესაძლებელს ხდის რელიგიურ დომინაციათა განსხვავების შერბილებას და ღმერთის ბუნებაზე ამორფული შეხედულების ჩამოყალიბებას, რაც ყველასთვის მისაღები და გასაგებია და რელიგიის საზოგადოების და ადამიანის ყოველდღიური ცხოვრების წესის ელმენტებად აქცევს. ღმერთის ადამიანის ცხოვრებაში მონაწილეობის ნიშანს ხედავენ ადამიანის მატერიალურ მდგომარეობაში, ასევე ადამიანის ღმერთისადმი დამოკიდებულება უმთავრესად გამოხატება არა რელიგიური მოთხოვნების (მარხვა, ზნეობრივი ნორმების, რელიგიური სიწმინდეების თაყვანისცემა) მკაცრ დაცვაში.

სამოქალაქო რელიგია დღეს ამერიკული კულტურის ყველაზე თვალსაჩინო განზომილებას წარმოადგენს. პრეზიდენტობის კანდიდატების საარჩევნო კამპანიის დროს ცდილობენ ბრაუნი-ქრისტიანული ტრადიციებიდან ერთ-ერთის მიმართ თავიანთი ლოიალური დამოკიდებულების დემონსტრირება მოახდინონ. ამერიკის პრეზიდენტის ინაუგურაცია უფლისადმი თაყვანისცემის რიტუალია. დიდი პოლიტიკური მოვლენების დროს ამერიკელები ლოცვით შესთხოვენ უფალს კეთილდღეობასა და მშვიდობას. მიუხედავად კონსტიტუციით გათვალისწინებული შეზღუდვებისა, მნიშვნელოვან დღესასწაულებზე რელიგიური და პოლიტიკური სიმბოლოების დემონსტრირება იშვიათობას არ წარმოადგენს. სამოქალაქო რელიგია ამერიკელების, როგორც სხვა ხალხებთან შედარებით ღვთისმოშიშ და ამავე დროს რელიგიური თავისუფლებისათვის მებრძოლი ხალხის, იმიჯს აყალიბებს. მიუხედავად რელიგიური მრავალფეროვნებისა მოსახლეობის 97% ქრისტიანია. რელიგიურობის მნიშვნელობას ამერიკელობის განსაზღვრაში მიუთითებდა ცნობილი ფორმულა: ამერიკელობა ნიშნავდა W-A-S-P (White-Anglo-Saxon-protestant) თეთრკანიანი-ანგლო-საქსი-პროტესტანტი. მართლაც პროტესტანტს წარმოადგენს მოსახლეობის 59% კათოლიკეები 27% და მათი რაოდენობა განუხრელად იზრდება, რაც წარმოადგენს სერიოზულ რელიგიურ და პოლიტიკურ პრობლემას ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის. ზოგიერთი ავტორი წერს: „ერთი ქვეყანა და ორი კულტურა.“ კათოლიკეები გამოირჩევიან ღრმა რელიგიურობით და დოგმატიკის და რელიგიური წესების დაცვით. ამერიკელებს განსხვავებულად ესმით რელიგიური პლურალიზმი. იგი გულისხმობს, რომ ადამიანს შეუძლია თავისი ცხოვრების მანძილზე შეიცვალოს განსხვავებული რელიგიური აღმსარებლობა და ამ ცვლილების პრინციპია, თუ რამდენად ეხმარება ეს რელიგიური დომინაცია მას ცხოვრების წარმატებით წარმართვაში.

სამოქალაქო რელიგია ამერიკაში ძლიერ დანაწევრებულია. კონსერვატორების სამოქალაქო რელიგიას ძალიან ცოტა რამ აქვს საერთო ლიბერალების სამოქალაქო რელიგიასთან. ისინი საზოგადოებას მეტად განსხვავებულ შეხედულებებს სთავაზობს იმის თაობაზე, თუ როგორი შეიძლება (და უნდა) იყოს ამერიკა. კონსერვატორებისათვის ამერიკული ლეგიტიმურობა ეფუძნება „მითოსს ერის გენეზისის შესახებ“, რომლის მიხედვითაც, ამერიკის შეერთებული შტატები მსოფლიოს ღვთაებრივი მიზნების აღსასრულებლად მოეწონა. ისტორიის ამდაგვარი ინტერპრეტაცია ამერიკული სახელმწიფოს ლეგიტიმურობის საფუძველს წარმოადგენს. ფრენსის შეფერი თავის წიგნში „Scheaffer Francis A Christian Manifesto“ მამა-დამფუძნებლებზე წერს: „ამ ადამიანებმა მშვენივრად უწყოდნენ, რასაც აკეთებდნენ. მათ ნდობა გამოუცხადეს უზენაეს არსებას, შემოქმედს, აბსოლუტურ სინამდვილეს, რომლის გარეშეც უაზრობა იქნებოდა დამოუკიდებლობის დეკლარაცია და ყველაფერი, რაც მას შემდგომ უნდა მოჰყოლოდა.“ ითვლებოდა, რომ ამერიკული სახელმწიფოს ფუნდამენტური პრინციპები და ამერიკული ლეგიტიმურობის დღევანდელი ბიბლიური იდეალებისადმი ქვეყნის ერთგულებაზე დამოკიდებული. ჰერმან მელვილი თავის რომანში წელს „თეთრი მოსასხამი“. (1855) ამერიკას მოიხსენიებს, როგორც „ჩვენი დროის ისრაელს“. ამერიკელ ერს იგი უწოდებს „პოლიტიკურ მესიას“, რომელმაც „სამყაროს თავისუფლების კიდობანი უნდა აავოს“. ის, რომ ამერიკული სახელმწიფო ბიბლიურ პრინციპებს ეფუძნება, XIX საუკუნის ამერიკაში ყველაზე გავრცელებული შეხედულება იყო. მაშინაც კი, როდესაც ამერიკის ზოგიერთი პრეზიდენტის (ვაშინგტონი,

ფრანკლინი, ადამსი) პირადი რწმენა ამ სტანდარტებს არ ემთხვეოდა, ნებისმიერ შემთხვევაში მათთვის ამოსავალი წერტილი მაინც ბიბლია იყო.

კონსერვატიული სამოქალაქო რელიგია ევანგელისტებთან და ბაპტისტებთან ასოცირდება, ისინი საფრთხეს ხედავენ იმაში, რომ ერმა ებრაულ-ქრისტიანულ შეხედულებებს მატერიალისტურ-ჰუმანური მსოფლმხედველობა ანაცვალა, დარწმუნებული არიან, რომ ამერიკული სახელმწიფოს ფუნდამენტური პრინციპები არანაირ ცდომილებას არ შეიცავს, რომ ამერიკული ლეგიტიმურობის დღევანდელი ბიბლიური იდეალებისადმი ქვეყნის ერთგულებაზე დამოკიდებულია. ის, რომ ამერიკული სახელმწიფო ბიბლიურ პრინციპებს ეფუძნება, XIX საუკუნის ამერიკაში ყველაზე გავრცელებული შეხედულება იყო. მეტად პოპულარული გახდა ლოზუნგი: „ერთი ერი უფლის მფარველობის ქვეშ“ (One Nation under God), რომ ამერიკის კონსტიტუცია „უფლის მიერ იყო ნაკარნახევი“. ცხოვრების ამერიკული სტილის დამცველები ცდილობდნენ, ამერიკის ისტორიაში ღვთაებრივი ლეგიტიმურობის კონკრეტული ფაქტები აღმოეჩინათ.

ამერიკული სახელმწიფოს და პოლიტიკის იდეოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს მესიანიზმი. თავდაპირველად ამერიკა უფლის ჩანაფიქრს წარმოადგენდა, მოგვიანებით კი იგი ადამიანებმა უფლის განგებით რეალურად დააარსეს. კონსერვატიულ სამოქალაქო რელიგიაში ამერიკა ბიბლიურ რწმენასთანაა იდენტიფიცირებული. კონსერვატიული სამოქალაქო რელიგიის წარმომადგენელთა შორის ფართოდაა გავრცელებული აზრი, რომ ამერიკის მისიაა მსოფლიოს ევანგელიზაცია, ამერიკის კეთილდღეობა და ძლიერება უფლის მიერ ნაბოძები წყალობაა და ეს ქვეყანა უმნიშვნელოვანესი ღვთაებრივი ამოცანების შესრულებას ემსახურება.

სამოქალაქო რელიგია გარდა სახელმწიფოებრივი ცნობიერებისა, ამერიკული ეკონომიკური სისტემის გამართლების ელემენტებსაც შეიცავს. აქ საუბარია კაპიტალიზმის ლეგიტიმაციაზე, სადაც მრავლადაა პარალელები ეკონომიკურ პრინციპებსა და ბიბლიურ მოძღვრებებს შორის. „ქრისტიანობის ფუნდამენტური პრაქტიკული პრინციპი ასეთია: „მიეცი და მოგეცემა“, მაგრამ თუ კერძო საკუთრება არ გაქვს, ვერაფერს გასცემ.“ სოციალიზმი ქრისტიანობას ემტერება, ხოლო კაპიტალიზმი, თავისი არსით, არის ცხოვრების ისეთი ფორმა, რომელიც ძალიან ახლოს დგას რელიგიურ ჭეშმარიტებასთან.“ თავისუფალი უნივერსიტეტის პირველი პრეზიდენტის ბაპტისტ ჯერი ფალუელის თანახმად: „მე მჯერა კაპიტალიზმის, თავისუფალი ბაზრის და კერძო საკუთრების... ადამიანებს უნდა ჰქონდეთ კერძო საკუთრების ფლობის, შრომის, წარმატების მოპოვების, ფულის შოვნის და გამარჯვების უფლება,“ რადგან „უფალს უყვარს თავისუფლება, კერძო საკუთრება, კონკურენცია, სიბეჯითე, შრომა და მოგება. ყოველივე ეს ძველ და ახალ აღთქმაში უფლის სიტყვებითაა აღბეჭდილი.“ კონსერვატორული სამოქალაქო რელიგიის თანახმად, უპირატესობა კაპიტალიზმს უნდა მიენიჭოს, ვინაიდან „სულიერი თავისუფლება“ „ეკონომიკური თავისუფლების“ გარეშე ვერ იარსებებს.

ამერიკული სამოქალაქო რელიგიის ლიბერალური ვერსიის წარმომადგენლებს შორის კაპიტალიზმის რელიგიური აპოლოგია ტაბუირებულია. სამოქალაქო რელიგიის ლიბერალური ვერსია ამერიკაში სულ სხვა რელიგიურ ღირებულებით წარმოდგენებს ეფუძნება და სულ სხვაგვარად წარმოაჩენენ ამერიკელ ერს, ვიდრე კონსერვატორები. ლიბერალების აზრით, ამერიკა გლობალურ პასუხისმგებლობას არა მხოლოდ იმიტომ კი არ ატარებს, რომ ღვთის რჩეული ერია, არამედ იმიტომაც, რომ ის მდიდარია რესურსებით, პასუხისმგებელია მსოფლიოს უამრავ თანამედროვე პრობლემაზე და მსოფლიო თანამეგობრობის წევრია. აქედან გამომდინარე, ამერიკა მოვალეა თავისი წვლილი შეიტანოს სიძნელების დაძლევის საქმეში. ლიბერალური სამოქალაქო რელიგიის ბირთვს არა ებრაულ-ქრისტიანული ტრადიციები, არამედ ადამიანის ფუნდამენტური უფლებები წარმოადგენს.

ლიტერატურა:

1. <https://mythdetector.ge/ka/mithi-thithqos-amerikelebi-ebrdzvian-religias-usaphudzvloa/>;
2. <https://mythdetector.ge/ka/mithi-thithqos-amerikelebi-ebrdzvian-religias-usaphudzvloa/>;
3. <https://sites.google.com/site/amerikatiko/religia>;
4. <https://www.amerikishma.com/a/article>;
<https://nsdelvalle.com/biblia/que-religion-tienen-los-americanos.html>;
5. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=3057>; ტროუერი, ჯეიმზ. სამოქალაქო საზოგადოებისათვის: სახელმწიფო, იდეოლოგია, რელიგია და სამოქალაქო რელიგია რუსეთსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში //არჩევანი, №2, რელიგიური სკიოზების შემსწავლელი ცენტრი,—2007;
6. თარგმანი: არჩილ კობალაძე, სანდრო ბარამიძე. „ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუცია“, თბილისი, 1993;
7. Sidney R. Packard, *Twelfth-Century Europe: An Interpretive Essay* (Amherst: University of Massachusetts Press, 1973), 193–201; Thomas Molnar, “The Medieval Beginnings of Political Secularization,” in George W. Carey and James V. Schall, eds., *Essays on Christianity and Political Philosophy* (Lanham, Md.: University Press of America, 1985), 43.;
8. Jonathan Sheehan, “Enlightenment, Religion, and the Enigma of Secularization,” *American Historical Review* 108, no.4 (October 2003): 1061–1080; David Sorkin, *The Religious Enlightenment: Protestants, Jews, and Catholics from London to Vienna* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2009) ;
9. John Locke, “Of the Beginnings of Political Societies,” *The Second Treatise on Government* (New York: Cambridge University Press, 1960), 375 ;

Nana Tsikhistavi,
*Associate Professor of the New
Higher Education Institute
NEWUNI*

WHAT IS CIVIC RELIGION IN THE US AND WHAT KIND OF ROLE IT PLAYS IN THE POLITICAL, IDEOLOGICAL AND ECONOMIC SPHERES OF THE COUNTRY?

Abstract

The United States is the most religious country in the world. Religious freedom has remained a central issue for communities with different religions and traditions in the United States since colonists fleeing religious repression began to settle in the United States.

The high religiosity of the United States and the culture of religious freedom there are evidenced by the diversity of religious communities. New religious groups, new religious doctrines are constantly being created, which makes this world the most religious state among the developed countries of the world.

In the US, unlike in Europe, there is no state church, on the contrary, in America, the state and the church are sharply separated. Civil religion is gaining great importance in the West. It appears to be an American phenomenon and operates on a social as well as a political level. According to this theory, heads of state often use the principles of civic religion to form a common national and civic value base that should ensure state thinking in the private, civic, and political space. Civil religion is the most visible dimension of American culture today. Civil religion, in addition to state consciousness, also contains elements of justification for the American economic system. Here we are talking about the legitimacy of capitalism, where there are many parallels between economic principles and biblical doctrines. "The fundamental practical principle of Christianity is, 'Give and take,' but if you have no private property, I can give nothing. Socialism is hostile to Christianity, and capitalism, by its very nature, is a form of life very close to religious truth." Global responsibility lies because not only it is God's chosen people, but also because it is rich in resources, responsible for the world is many modern problems, and a member of the world community. Therefore, America owes its contribution to overcoming the difficulties. At the core of liberal civil religion lies not Jewish-Christian traditions but fundamental human rights.

Key words: Civic Religion, Tolerance, Diversity, Freedom of Religion, Conservative and Liberal Civic Religion

The United States is the most religious country in the world. Religious freedom remains a central issue for communities with different religions and traditions in the United States since colonists fleeing religious repression began in the United States. Religion has an impact on many aspects of public, economic, and political life. The close connection between politics and religion is also indicated by the fact that only six of the US presidents avoided openly expressing their own religious views. However, we should not forget the interview of George W. Bush when he was a journalist talking about the history of the two-way fire during the Vietnam War. The President recalled how he prayed to be saved and immediately added: "I thought it is good that there is a separation of state and church in my country. This delicate balance between the

religiosity and the interests of separating the state from religion distinguishes the United States from other democracies and can be seen as the key to religious freedom.”

Religious minorities displaced from Europe began settling in the northern United States as early as the 17th century. Roger Williams, Anne Hutchinson, William Penn, and others are the religious leaders who laid the foundations for the separation of state and church and the principles of religious freedom in the colonies before U.S. independence. Massachusetts, Pennsylvania, Virginia, Maryland were founded by religious communities, and before the Constitution was passed, the principles of freedom of religion already existed in those states.

The high religiosity of the United States and the culture of religious freedom there are evidenced by the diversity of religious communities. New religious groups, new religious doctrines are constantly being created, which makes this world the most religious state among the developed countries of the world.

According to a study by the Research Center, more than 70% of the country’s population is religious, with more than 50% regularly attending religious services in 10 states, and only one state has less than 25% of active believers. Most Christians in the world live in the US. 7 out of 10 citizens are Christians and the rest are members of other religious groups, denominations or communities.

Lord Baltimore founded the principle of freedom of religion as a legally protected value in the founding document of the State of Maryland. Since then the idea of religious freedom has spread to Pennsylvania and eventually, in 1791, became part of the Constitution. The First Amendment guarantees the protection of religious freedom and the separation of church and state. In a letter to the Baptist Society of Danbury in 1802, Thomas Jefferson wrote: “I share the supreme will and law of the American people, which states that the legislature” shall not pass a law endorsing or prohibiting any religion, “thus erecting a wall between church and state.”¹

“God bless America” - often heard from American politicians, entrepreneurs, musicians, athletes, and well-known people. The expression very well conveys the attitude of the American public not to lose religion from public space, as indicated by public opinion polls. Despite the change in religious beliefs (40% of the adult population has at least once changed their religious beliefs, beliefs) and diversity, more than 30% of Americans support the activism of the churches in the political process.²

Once again, if we take a good look at the views of American society on religion, as well as the religious beliefs of Americans, we can easily see that the United States is a religious state, much more religious than, say, Germany or any European country. This is despite the fact that in the US, unlike in Europe, there is no state church, on the contrary, in America the state and the church are sharply separated from each other. Religion is a contributing factor to communication in the United States. Religious institutions and groups provide opportunities for meetings and joint activities. Religious affiliation encourages the development of bonds that are beneficial to one’s family, At work, in politics or in other fields of activity. It should come as no surprise, then, that, for example, the church and the synagogue often help a person to build relationships with important employees rather than professionally. Religion often offers the public in the United States the best opportunities for relationships between different religions or denominations. For example, in the city of Berkeley, California, there is the Graduate Theological Union (www.gtu.edu), which is a general public-educational institution with a theological profile, intended for the clergy or any interested person. This institution is equally accessible to Catholics (Dominicans, Franciscans, Jesuits), Lutherans, Anglicans (Episcopal Church), Presbyterians, Baptists, Unions, other Protestants, Orthodox Christians, Jews, and Jews. In the US, religion can also be a barrier to communication. The rift between religious liberals and conservatives is huge. Fundamentalism and evangelism, on the one hand, give rise to division and, on the

¹ <https://mythdetector.ge/ka/mithi-thithqos-amerikelebi-ebrdzvian-religias-usaphudzvloa/>

² Ibid.

other hand, aggressive missionary work. People with similar views are violent about anything they consider ungodly (e.g., abortion clinics). In addition, you will encounter censorship in many public libraries and schools in the United States, mostly for religious reasons. Religion is a very controversial phenomenon in the United States:

- If America, on the one hand, was a haven for refugees for religious reasons, on the other hand, a sincere atheist could never become the president of that state.
- If the U.S., on the one hand, represents a kind of religious supermarket — in a positive sense, on the other hand, it has a wide range of religious restrictions (e.g., in relation to the theory of evolution).
- While in the United States, on the one hand, the state and the church are actually separated, on the other hand, American politicians use religion for their own interests.¹

According to a 2010 study, the issue of religiosity is causing growing differences among the population of the United States. An obvious controversy is observed between religious people and those who are hostile to religion. However, according to VOA's Jerome Sokolovsky in Washington, D.C., the study also found that Americans' tolerance for each other is extremely high. In 1995, he published a famous paper that completely transformed the perception of civic life in America. Together with David Campbell, a professor at the University of Notre Dame, Patnam published a comprehensive study of the role of religion in American life over the past half century. Based on the results of a survey of 3,000 respondents of all religious affiliations and socio-economic status, they found that in the American society, the so-called. A "religious schism" arose. Very religious Americans are usually Republicans and have a conservative worldview. Proponents of her case have been working to make the actual transcript of this statement available online. Patnam notes that in American public life, religious divisions are a new phenomenon. "Despite their religious beliefs in their daily lives, Americans are developing deep, close, and personal ties to one another," -said Patnam. What is the reason for such a situation? Patnam believes that the theme of religiosity itself has become resilient. According to a survey, about one-third of Americans have converted to religion. It is noteworthy that more than one-third of marriages between members of different religions are married: "Almost every American loves a member of a different religion - whether it is a wife, a husband or a close friend. It is so difficult to fight against this or that religion when you love or know a member of this sect," -said Patnam. The scientist's family reflects the observations mentioned in the study well. Patnam was born and raised in a Protestant-Methodist family. He later married a Jewish woman and converted to Judaism about 50 years ago. In the meantime he married a Catholic, but his children are evangelical Protestants.²

The survey found that 80 percent of Americans believe that "many religious denominations contain fundamental truths." Patnam and Campbell point out that this kind of religious tolerance is very important. That's why they called the book, published in October, "American Lobster."

Rod Dreher is a conservative commentator who has changed his religion several times. Born into a Methodist-Protestant family, he later converted to the Catholic faith. And now he is a member of the Orthodox Church. He disagreed with the optimistic attitude of the authors of the study: "I think the departure from the religious tradition is a tragedy, because in our country people can choose any religious order. "Such a choice has no bearing on it, because it all has to do with the expression of personal choice," Dreher added.³ "It is almost three times higher than in 1990.

Civic religion is gaining in importance in the West. It appears to be an American phenomenon and operates on a social as well as a political level. According to this theory, heads of state often use the principles

¹ <https://sites.google.com/site/amerikatiko/religia>

² <https://www.amerikiskhma.com/a/article>.

³ <https://nsdelvalle.com/biblia/que-religion-tienen-los-americanos.html>

of civil religion to form a common national and civic value base that should ensure state thinking in the private, civil, and political spheres.

Civil religion - the term was still used by Jean-Jacques Rousseau, and was introduced into modern vocabulary by the American sociologist Robert Bellah. He published an article in 1980 that provided some sort of analysis of the discussion caused by his earlier work. He acknowledges that “civic religion” is a concept that “has been heard in history for two thousand years.” Maureen Henry, in her book *Thought on Power*, notes that the historical-philosophical essay on civil religion is as old as political society. Both Henry and Bellah point out that the primary form of civil religions exists in societies where the line between religion and other institutions of society (including “political institutions”) is blurred. This form of civil religion is best seen in the “primitive”, “first” forms of social order. It was this lack of boundary between religion and other institutions that led to Emile Durkheim’s conclusion: From a sociological point of view, religion is a symbolic representation of society. Bellah, however, believes that this form of civil religion manifests itself not only in the first and archaic societies, but also in some of the unity that still exists today. He cites modern Japan as an example. The main characteristic of civil religion is that it experiences social legitimacy as a whole. Its earliest historical forms are found in BC. In the monarchies of the second millennium (some of which, like China and Japan, date back to the twentieth century). In these archaic monarchies we see strictly centralized political systems that have been legitimized by the dominant religion, centered on the government (you mean, the “myronized king”), whose main function is to maintain order, regulate rituals, and cosmic resurgence. To speak out against a “myronized” ruler was to bring “chaos” into the “cosmos” order and thus to partake of the devil. The earliest examples of the separation of the political and religious spheres in the history of culture are related to the origins of historical religions (5th century AD), which some scholars call the “ax age”. This separation was well manifested in ancient Israel, where the prophet Amos and his followers sought to rebuke political rule for their deviation from religiously acceptable political and social norms. The most self-sufficient and sophisticated form of civil religion existed in the ancient world, the Roman Republic. It was in Roman civil religion that the idea emerged, which was gradually established in later forms of social order, the idea of historical-national distinction, which was somewhat vaguely reflected in the thesis of “Jewish choice from God.” Such a sense of historical destiny was an important feature of Marxism-Leninism and of the notable pre-revolutionary “Russian Orthodoxy,” which some Western scholars refer to as “Moscow ideology.” Today, as far as I know, many people not only in Russia but also in the West are worried about so called the rebirth of the “Russian idea” (so to speak). The revival of the notion of historicity or “unquestionable destiny” (the term itself was first used by John O’Sullivan in 1845 to justify the US claim to ownership of the American continent) has also been published in a number of contemporary American sociologists, politicians, and Christian evangelicals.¹

Since Protestants and Jews from Europe lived mainly on the American continent, the founders and founding fathers of the American state took into account historical experience and created a new form of state and religion dependence at that time. It was the separation of state and religion and religious freedom, which implied religious pluralism.

The idea is that secularism is a specific form of religion, derived from the fact that, historically, it originated in the West.

In the case of the United States, the entire range of originally formed worldviews or profound causes was limited by variations of (Protestant) Christianity and a small number of deities. Subsequent history has expanded the palette of beliefs first beyond Christianity and then beyond religion. But in the initial situation all the positions towards which the state should have been neutral.

¹ <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=3057>; Trower, James. *For Civil Society: State, Ideology, Religion, and Civic Religion in Russia and the United States* // Choice, # 2, Center for Religious Studies, 2007;

It was religious. That is why the First Amendment says: “No law should be passed by Congress that would legitimize any religion or impede its free religion.”¹

The word secularism did not appear in American public life during the first decades. However, this is a sign that the main problem has not yet arisen. Since the First Amendment aimed to separate the state and the church, it created an opportunity to give religion a place that would not be acceptable to anyone today. Thus, in the 1830s, a U.S. Supreme Court justice could argue that because the First Amendment forbade the federal government from associating with any church, and all churches were Christian (and, indeed, Protestant), one could invoke the principles of Christianity in interpreting the law. According to Judge Joseph Story, the first amendment was intended to “exclude all divisions between Christian sects,” but nonetheless, “Christianity had to be supported by the state.” Christianity was essential to the state because the belief in “future rewards and punishments” was “essential to the administration of justice.”

Moreover, “It is impossible for those who believe in the truth of Christianity to doubt that it is the duty of the state to strengthen and support its spread among the citizens.”²

This primacy of Christianity was maintained even before the late nineteenth century. Even in 1890, 27 of the 42 states at the time acknowledged God’s authority in the preamble to its constitution or in its text. In 1892, with the full consent of the members of the Supreme Court, he stated that if Mavan wanted to describe “American life as expressed in its laws, its practices, its customs, and its society, everywhere it would encounter a clear expression of one truth ... that it is a Christian nation.”³

Opposition to this view began in the second half of the same century, but the National Reform Association (NRA) was formed in 1863 for the following purpose: Amendments to the United States Constitution that declare the nation’s allegiance to Christ, noting that it is a Christian nation and giving our Christian government all the law, institution, and application of a solid legal basis in the country’s fundamental NRA law. “After 1870, on the one hand, supporters of this narrow view joined the struggle, and on the other hand, those who wanted to see real openness to other religions, as well as non-religions. This included not only Jews but also Catholics who believed (rightly) that N NRA’s “Christianity” excluded them. It is in the process of this struggle that the word secularism first appears on the American scene as a key term, often with its polemical meaning as non-religious or anti-religious.”⁴

A necessary sign of civil religion is the devaluation of the meaning and meaning of the transcendental component characteristic of its religion. This makes it possible to mitigate the differences in religious dominance and to form an amorphous view of the nature of God, which is acceptable and understandable to all and becomes elements of the religious community and the daily life of man. The sign of God’s participation in human life is seen in the material condition of man, as well as man’s attitude towards God is mainly expressed in the strict observance of non-religious requirements (fasting, moral norms, worship of religious holiness).

Civic religion is one of the most visible dimensions of American culture today. Presidential candidates try to demonstrate their loyalty to one of the Jewish-Christian traditions during the election campaign. The inauguration of the President of the United States is a ritual of worship to the Lord. During major political

¹ Archil Kobaladze, Sandro Baramidze. “Constitution of the United States”, Tbilisi, 1993

² Sidney R. Packard, *Twelfth-Century Europe: An Interpretive Essay* (Amherst: University of Massachusetts Press, 1973), 193–201; Thomas Molnar, “The Medieval Beginnings of Political Secularization,” in George W. Carey and James V. Schall, eds., *Essays on Christianity and Political Philosophy* (Lanham, Md.: University Press of America, 1985), 43.

³ Jonathan Sheehan, “Enlightenment, Religion, and the Enigma of Secularization,” *American Historical Review* 108, no.4 (October 2003): 1061–1080; David Sorkin, *The Religious Enlightenment: Protestants, Jews, and Catholics from London to Vienna* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2009) ;

⁴ John Locke, “Of the Beginnings of Political Societies,” *The Second Treatise on Government* (New York: Cambridge University Press, 1960), 375.

events, Americans pray to the Lord for prosperity and peace.

Demonstrations of religious and political symbols on important holidays are not uncommon, despite constitutional restrictions. Civic religion shapes the image of Americans as a people of godliness compared to other peoples and at the same time a fighter for religious freedom. Despite their religious diversity, 97% of the population is Christian. The importance of religiosity in defining American's was indicated by a well-known formula: Americanism meant W-A-S-P (White-Anglo-Saxon-protestant) white-Anglo-Saxon-Protestant. True Protestants represent 59% of the population Catholics 27% and their number is steadily increasing which poses a serious religious and political problem for the United States. Some authors write: "One country and two cultures." Catholics are characterized by deep religiosity and adherence to dogma and religious rules. Americans understand religious pluralism differently. It implies that a person can change a different religious denomination during his or her lifetime, and the principle of this change is how much this religious domination helps him or her to lead a successful life.

Civil religion is strongly divided in America. Conservative civic religion has very little in common with liberal civil religion. They offer the public very different views on what America can (and should) be like. For the Conservatives, American legitimacy is based on the Myth of the Genesis of the Nation, according to which the United States appeared to fulfill the divine purposes of the world. Such an interpretation of history is the basis of the legitimacy of the American state. In his book *Schaeffer Francis a Christian Manifesto*, Francis Schaefer writes about the founding fathers: "They have expressed confidence in the Supreme Being, the Creator, the Absolute Reality, without which a declaration of independence and all that would follow would be meaningless." It was believed that the fundamental principles of the American state and the longevity of American legitimacy depended on the country's adherence to biblical ideals. Herman Melville, in his novel *The White Cloak* this year (1855), refers to America as the "Israel of our time." He calls the American nation the "political messiah" who "must build the ark of the freedom of the world." The fact that the American state is based on biblical principles was the most common view in nineteenth-century America. Even though the personal beliefs of some American presidents (Washington, Franklin, and Adams) did not meet these standards, the Bible was still their starting point.

Conservative civil religion is associated with evangelicals and Baptists, they see the danger in the nation replacing Judeo-Christian views with a materialistic-humane worldview, and they are convinced that the fundamental principles of the American state do not depend on any part of the country. The fact that the American state is based on biblical principles was the most common view in nineteenth-century America. The slogan "One Nation under God" that the American Constitution was "dictated by the Lord" became very popular. Defenders of the American way of life sought to discover concrete facts of divine legitimacy in American history.

Messianism is the ideological basis of the American state and politics. In the beginning, America was the idea of the Lord, but later it was actually founded by people by the will of the Lord. In the conservative civil religion, America is identified with the biblical faith. Serves to fulfill divine tasks. There is a widespread belief among the conservative civil religion that America's mission is to evangelize the world, America's prosperity and strength is a grace bestowed by the Lord, and that this country serves the most important divine tasks.

Civil religion, in addition to state consciousness, also contains elements of justification for the American economic system. Here we are talking about the legitimacy of capitalism, where there are many parallels between economic principles and biblical doctrines. "The fundamental practical principle of Christianity is, 'Give and it will be given, but if you do not have private property, I will not give you anything.'" According to Jerry Fallwell, Baptist's first president at the Free University: "I believe in capitalism, the free market,

and private property... Property, competition, diligence, labor and profit. All of this is imprinted in the Old and New Testaments with the words of the Lord. According to the conservative civil religion, capitalism should take precedence, since “spiritual freedom” cannot exist without “economic freedom”.

The religious apology of capitalism is taboo among members of the liberal version of American civil religion. The liberal version of civic religion in America is based on representations of a very different religious value and presents the American nation in a completely different way than the Conservatives. According to liberals, America bears global responsibility not only because it is God has chosen people, but also because it is rich in resources, responsible for many of the world’s modern problems, and a member of the world community. Therefore, America owes its contribution to overcoming the difficulties. At the core of liberal civil religion lies not Jewish-Christian traditions but fundamental human rights.

References:

1. <https://mythdetector.ge/ka/mithi-thithqos-amerikelebi-ebrdzvian-religias-usaphudzvloa/>.
2. <https://mythdetector.ge/ka/mithi-thithqos-amerikelebi-ebrdzvian-religias-usaphudzvloa/>.
3. <https://sites.google.com/site/amerikatiko/religia>.
4. <https://www.amerikiskhma.com/a/article>.
<https://nsdelvalle.com/biblia/que-religion-tienen-los-americanos.html>;
5. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=5&t=3057>; Trower, James. For Civil Society: State, Ideology, Religion, and Civic Religion in Russia and the United States // Choice, # 2, Center for Religious Studies, 2007.
6. Translation: Archil Kobaladze, Sandro Baramidze. United States Constitution, Tbilisi, 1993.
7. Sidney R. Packard, Twelfth-Century Europe: An Interpretive Essay (Amherst: University of Massachusetts Press, 1973), 193–201; Thomas Molnar, “The Medieval Beginnings of Political Secularization,” in George W. Carey and James V. Schall, eds., Essays on Christianity and Political Philosophy (Lanham, Md.: University Press of America, 1985), 43.
8. Jonathan Sheehan, “Enlightenment, Religion, and the Enigma of Secularization,” *American Historical Review* 108, no.4 (October 2003): 1061–1080; David Sorkin, *The Religious Enlightenment: Protestants, Jews, and Catholics from London to Vienna* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2009).
9. John Locke, “Of the Beginnings of Political Societies,” *The Second Treatise on Government* (New York: Cambridge University Press, 1960), 375.

ივანე ბალახაშვილი
აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის
სამართლის პროგრამის დოქტორანტი

საჯარო მომსახურების, როგორც ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების, ზოგადი თეორიის საფუძვლის რღვევა

ანოტაცია

საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის თანახმად, ადმინისტრაციული ხელშეკრულება არის სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულება, რომელიც იდება ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ საჯარო უფლებამოსილების განხორციელების მიზნით. მიუხედავად იმისა, რომ „საჯარო მომსახურება“ წარმოდგენილია, როგორც ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორიის ალფა და ომეგა, ქართულ დოქტრინაში დიდი ხანია გაჩნდა კითხვის ნიშნები მასთან დაკავშირებით.

სხვადასხვა კონკურენტი ლოგიკის (სახელშეკრულებო და კონკურენციული ლოგიკის) განვითარებას შედეგად მოჰყვა, რომ საჯარო მომსახურება ნაკლებად გამოიყენება ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებზე გამოსაყენებელი სპეციფიკური წესების არსებობის დასასაბუთებლად.

ამრიგად, საჯარო მომსახურება, როგორც ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ცნების საფუძველი შენარჩუნებულია მეტნაკლებად მკაფიო სახით – და მეტნაკლებად დამაჯერებლად – ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგად თეორიასთან დაკავშირებული წესების დიდი ნაწილისთვის. თუმცა, ამ წესების შესწავლა უკვე აჩვენებს, რომ საჯარო მომსახურება დიდწილად ხელოვნურ საფუძველს წარმოადგენს.

საკვანძო სიტყვები: ადმინისტრაციული ხელშეკრულება; საჯარო მომსახურება; კონტროლის უფლებამოსილება.

1. შესავალი

ადმინისტრაციული სახელშეკრულებო სამართლის ფარგლებში ახალი სხვადასხვა ლოგიკის განვითარებას თან ახლავს საჯარო მომსახურების, როგორც ზოგადი თეორიის საფუძვლის მზარდი გადასინჯვა. მაშინ, როცა კლასიკური მიდგომისას საჯარო მომსახურება წარმოადგენდა ზოგად დასაბუთებას ზოგადი თეორიის სხვადასხვა კომპონენტისთვის, ახლა საჯარო მომსახურების გამოყენება ამ სახით აღარ არის შესაძლებელი.

თუმცა კლასიკური მიდგომა სრულად არ გამქრალა. გრძელდება საჯარო მომსახურების გამოყენება ზოგადი თეორიის ზოგიერთი ისეთი ელემენტის დასასაბუთებლად, რომელიც ზოგადი თეორიის სიმბოლოს წარმოადგენს, თუმცა სინამდვილეში მისი გამოყენება ხშირად ატარებს ხელოვნურ ხასიათს. საჯარო მომსახურება, როგორც საფუძველი ხშირად ავტომატურად გამოიყენება, რომელსაც არ შეუძლია მეცნიერულად დაასაბუთოს ზოგადი თეორიის სხვადასხვა კომპონენტი. გარდა ამისა, ის აღარ გამოიყენება ამ თეორიის ყველა ელემენტის დასასაბუთებლად. მაშასადამე, საფუძვლის სახით მისი შენარჩუნება პირობითია.

სინამდვილეში, თანამედროვე საჯარო სახელშეკრულებო სამართალი ხსნის ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორიისადმი ახალ მიდგომას. ეს უკანასკნელი ეჭვქვეშ არ აყენებს

საჯარო მომსახურებას, მაგრამ მოითხოვს ახალ საფუძვლებს, რომლებიც ცვლის ან თან ახლავს საჯარო მომსახურებას ზოგადი თეორიის კომპონენტების დასაბუთებაში. მაშასადამე, საჯარო მომსახურება ჩნდება, როგორც ზღვარი ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების სამართლებრივი რეჟიმის გაანალიზებისათვის.

2. კლასიკური მიდგომის ნაწილობრივი შენარჩუნება: საჯარო მომსახურება, როგორც საფუძველი

საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის მე-2 მუხლის 1-ლი ნაწილის ზ) ქვეპუნქტის თანახმად, ადმინისტრაციული ხელშეკრულება არის სამოქალაქო-სამართლებრივი ხელშეკრულება, რომელიც იდება ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ საჯარო უფლებამოსილების განხორციელების მიზნით. საქართველოს სასამართლო პრაქტიკა საჯარო-სამართლებრივი და კერძო-სამართლებრივი ხელშეკრულების გამიჯვნისათვის არსებით მნიშვნელობას ანიჭებს ხელშეკრულების მიზანს, რომელიც არის საჯარო უფლებამოსილების განხორციელება [საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე №ბს-127 (გ-20), 2020 წლის 18 მარტი]. მიუხედავად იმისა, რომ „საჯარო მომსახურება“ წარმოდგენილია როგორც ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორიის ალფა და ომეგა, ქართულ დოქტრინაში დიდი ხანია გაჩნდა კითხვის ნიშნები. მაგალითად, მაია კოპალეიშვილის მიხედვით, საკითხი მარტივად არ დგას: „რა თქმა უნდა, ადმინისტრაციული გარიგებით საჯარო ინტერესის დაკმაყოფილება ამ სახის გარიგების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თავისებურებაა, მაგრამ არა გადაწყვეტი. ანუ კვლავ სადავოა - ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ დადებული ყველა გარიგება ისახავს თუ არა მიზნად საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი შედეგის მიღწევას, საჯარო ინტერესის დაკმაყოფილებას“ [კოპალეიშვილი, 2003: 21].

სხვადასხვა კონკურენტი ლოგიკის (სახელშეკრულებო და კონკურენციული ლოგიკის) განვითარებას¹ შედეგად მოჰყვა, რომ საჯარო მომსახურება სულ უფრო ნაკლებად არის წამოყენებული ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებზე გამოსაყენებელი სპეციფიკური წესების არსებობის დასაბუთებლად. ამრიგად, თუ ვივარაუდებთ, რომ ის კიდევ არსებობს, მაშინ ახლა რთული იქნება ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორია ავსსნათ საჯარო მომსახურების გამოყენებით. თუმცა, სიტუაცია არ არის ისეთი ერთმნიშვნელოვანი, როგორც გვგონია. ფაქტობრივად, გრძელდება საჯარო მომსახურების გამოყენება ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებზე ან სულ მცირე ზოგიერთ მათგანზე გამოსაყენებელი ზოგიერთი წესის განმარტებისთვის.

თუმცა, საუბარია საჯარო მომსახურების ზუსტ და შესაფერის გამოყენებაზე, რომელმაც არ უნდა დაირდილოს რეალობა. დემონსტრირების თვალსაზრისით, მისი გამოყენება სავსებით არადამაკმაყოფილებელია და ხსნის, რატომ უსწრებს წინ რეგულარულად საჯარო მომსახურებას მის განმარტებით ფუნქციაში სხვა საფუძვლები ან ივსება ამ სხვა საფუძვლებით.

2.1. ნაწილობრივ დადასტურებული თეორიული საფუძველი

გრძელდება საჯარო მომსახურების გამოყენება ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგად თეორიასთან ტრადიციულად დაკავშირებული ზოგიერთი წესისა და თეორიის ასახსნელად. მაშასადამე, გამოსაყენებელი წესების დასაბუთებლად სწორედ საჯარო მომსახურებასთან დაკავშირებული მოთხოვნების წამოყენება ხდება: უწყვეტობისა და ცვალებადობის ან ადაპტირებადობის პრინციპების წამოყენება

¹ სახელშეკრულებო ლოგიკა ისწრაფვის ადმინისტრაციული ხელშეკრულება გახადოს ბანალური, ჩვეულებრივი, სამოქალაქო ხელშეკრულების მსგავსი, ანუ წაართვას მას თავისებურება. კონკურენციული ლოგიკას არ აინტერესებს ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების სამართლებრივი რეჟიმის შესაძლო სპეციფიკურობები. კონკურენციული ლოგიკა ვლინდება როგორც უპირატესი ლოგიკა, რომელიც პრევალირებს საჯარო მომსახურების ტრადიციულ ლოგიკაზე.

ხდება ხელშეკრულების მონაწილე ადმინისტრაციისთვის მინიჭებული ზოგიერთი უფლებამოსილების აუცილებლობის ასახვად ან ხელშეკრულების შენარჩუნებისა და სიტუაციების მიმართ ადაპტაციის დასასაბუთებლად. საჯარო მომსახურების ეს გამოყენება არ შეეხება ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგად თეორიაში ჩართულ ყველა წესსა და თეორიას, არამედ – მათგან იმ წესსა და თეორიას, რომლებიც წარმოადგენს ზოგადი თეორიის სიმბოლოს. ესენია: ხელშეკრულების ცალმხრივი შეწყვეტისა და ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებები, სანქციის უფლებამოსილება, კონტროლის უფლებამოსილება, ასევე გაუთვალისწინებლობის თეორია.

ა) საჯარო მომსახურება, როგორც ხელშეკრულების ცალმხრივი შეწყვეტისა და ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებების საფუძველი. პირველ რიგში, საჯარო მომსახურება ტრადიციულად გამოიყენება ხელშეკრულების ცალმხრივი შეწყვეტისა და ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებების დასასაბუთებლად. ეს გამოყენება არ არის სუსტი, რამდენადაც ეს უფლებამოსილებები, რაღაც სახით, წარმოადგენს ზოგადი თეორიის საფუძველს. მაგალითად საფრანგეთში, Distillerie de Magnac-Laval-ის საქმეზე გადაწყვეტილებაში, ხელშეკრულების ცალმხრივი შეწყვეტის უფლებამოსილება „პირველია ადმინისტრაციის პრეროგატივებიდან, რომელიც კვალიფიცირებული იყო, როგორც ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებზე გამოსაყენებელი ზოგადი წესი“ [Conseil d’État, 2 mai 1958: 246]. ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილება უფრო გვიან განმტკიცდა, დოქტრინაში ხანგრძლივი დისკუსიის შემდეგ [Benoit, 1963: 1775]. ამჟამად ავტორები თვლიან, რომ ხელშეკრულების ცალმხრივი შეწყვეტის უფლებამოსილება წარმოადგენს „უდავოდ ადმინისტრაციის ყველაზე უფრო ორიგინალურ უფლებამოსილებას, საერთო ინტერესის მოტივით ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებასთან ერთად“ [Benoit, 1963: 1775]. სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლით განმტკიცებულია შემსყიდველი ორგანიზაციისთვის ხელშეკრულების ცალმხრივი შეწყვეტის უფლებამოსილება. თუმცა, დოქტრინაში ზოგიერთი თვლის, რომ „ადმინისტრაციის უფლებამოსილებების სფეროში, ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების საერთო რეჟიმი იბღუდება ხელშეკრულების შეცვლისა და შეწყვეტის უფლებამოსილებებით საერთო ინტერესის მოტივით“, რაც აიხსნება იმ ფაქტით, რომ „ეს წესები გამოდინარეობენ თავად ადმინისტრაციული სამართლის არსიდან... საერთო ინტერესის კერძო ინტერესებზე პრევალირების გარანტირებისთვის, ნებისმიერ დროს და ნებისმიერ გარემოებაში“ [Eckert, 2010: étude 9].

ხელშეკრულების შეწყვეტის უფლებამოსილებასა და საჯარო მომსახურებას შორის კავშირი ძველია. მაგალითად, ფრანგი ავტორების ადრინდელ სახელმძღვანელოებში ეს აღიარება ეფუძნება იდეას, რომ „თავად ხელშეკრულების დუმილის დროსაც, არსებობს ადმინისტრაციული შეწყვეტის უფლება კონტრაქტენტის ბრალის გარეშე, რომელიც შეიძლება გამოყენებული იყოს ადმინისტრაციის მიერ, როდესაც ხელშეკრულება გამოუსადეგარი გახდება საჯარო მომსახურებისათვის, არ შეესაბამება რა მის მოთხოვნებს“ [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 658]. ჯორჯ პეკინო კიდევ უფრო ზუსტია დასაბუთებისას, რომ ეს უფლებამოსილება „ადმინისტრაციის ერთ-ერთი ნაკლებ სადავო უფლებაა ჩვენს დარგში; ის არის შედეგი საჯარო მომსახურების იდეის, რომელიც დევს ადმინისტრაციული ხელშეკრულების საფუძველში: თუ ხელშეკრულების საგანი, მომსახურება ან მომსახურებაში თანამშრომლობა, ხდება იმდენად ძვირადღირებული, რომ საჯარო ინტერესი ითხოვს ასეთი დანახარჯის გაუქმებას, თუ ხელშეკრულების ძირეული მოდიფიცირება აუცილებელია საზოგადოებრივი საჭიროებების კორექტულად დაკმაყოფილების განხორციელებისთვის, თუ ხელშეკრულება წარმოადგენს დაბრკოლებას ადმინისტრაციის მიზნების განხორციელებისთვის, ის არ უნდა დარჩეს როგორც გადაულახავი წინააღმდეგობა. ადმინისტრაცია ფლობს დისკრეციულ უფლებამოსილებას აღმოფხვრას ეს წინააღმდეგობა“ [Péquignot, 1945: 391]. ამრიგად, სწორედ საჯარო მომსახურების ცვალებადობის ან ადაპტირების პრინციპი ტრადიციულად წამოყენებულია ადმინისტრაციის სასარგებლოდ ხელშეკრულების ცალმხრივი შეწყვეტის უფლებამოსილების მინიჭების

დასასაბუთებლად. თუმცა, გრძელდება ამ საფუძვლის გამოყენება პოზიტიურ სამართალში.

სინამდვილეში, შეიძლება წარმოიშვას კითხვა იმაზე, ხელშეკრულების ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილება ვრცელდება თუ არა ყველა ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებაზე და ხომ არ უნდა გამოირიცხოს ის ზოგიერთი ხელშეკრულებისთვის [Richer, Lichère, 2021: 251-252]. თუმცა, მაგალითად ფრანგულმა სასამართლომ არაორაზროვნად აღიარა ეს უფლებამოსილება საჯარო მომსახურების კონცესიური ხელშეკრულებებისთვის, მიუხედავად კონცესიონერის მიერ განხორციელებული გრძელვადიანი ინვესტიციებისა [Conseil d'État, 2 février 1987: 28]. საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ უძრავი ქონების პრივატიზაციის ხელშეკრულებებთან დაკავშირებით განმარტა, რომ „*უსაფუძვლოა კასატორების მითითება კეთილსინდისიერი შემძენის უფლებების დამცავი ნორმების დარღვევებზე... ადმინისტრაციული ხელშეკრულების ბუნებიდან გამომდინარე კეთილსინდისიერი შემძენის ინსტიტუტი არ გამოირიცხავს ხელშეკრულების ბათილად ცნობის შესაძლებლობას*“ [საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება საქმეზე №ბს-698-690 (2კ-2კს-15), 2020 წლის 6 მარტი]. ხელშეკრულების ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილების არსებობის საკითხი ასევე დაისვა იჯარის შესახებ გრძელვადიანი ადმინისტრაციული ხელშეკრულებისთვის, რამდენადაც მისი გამოყენება ინტერესს ართმევს ასეთ ხელშეკრულებებს, რაც საფრანგეთის სახელმწიფო საბჭომ დაადასტურა [Conseil d'État, 1er octobre 2013: 706]. ბოლოს, სასამართლომ აღიარა ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილების არსებობა ადმინისტრაციულ ორგანოებს შორის დადებული ხელშეკრულებების სფეროში [Conseil d'État, 21 décembre 2007: 534].

მიუხედავად ამისა, საჯარო მომსახურებასთან საჭირო კავშირი არ არის აუცილებლად მჭიდრო კავშირი. ფაქტობრივად, საფრანგეთის სასამართლომ არ დააკონკრეტა, ადმინისტრაციულ ორგანოებს შორის ხელშეკრულებების ფარგლებში, ხელშეკრულების ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილება მიეკუთვნება თუ არა ორივე ადმინისტრაციულ ორგანოს [Conseil d'État, 27 févr. 2015]. ვინაიდან არ არსებობს კონკრეტული ამ საკითხზე, ჩანს ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ერთ-ერთი ადმინისტრაციული ორგანო „*გამოდის, როგორც მომსახურების გამწვევი მეორე ადმინისტრაციისათვის... ანუ როგორც ჩვეულებრივი ეკონომიკური ოპერატორი*“ [Brenet, 2015]. „*ეკონომიკური ოპერატორის*“ სტატუსის მქონე ამ ადმინისტრაციული ორგანოსთვის, საჯარო მომსახურებასთან კავშირი ჩანს როგორც განსაკუთრებით დასუსტებული: ნამდვილად, რთულია ჩავთვალოთ, რომ ამ ადმინისტრაციული ორგანოს კავშირი საჯარო მომსახურებასთან უფრო ძლიერია, ვიდრე კერძო ოპერატორს ექნებოდა იმავე სიტუაციაში. თუმცა, ეს დასუსტებული კავშირი არ აფერხებს, რომ საჯარო მომსახურება გამოყენებული იყოს, როგორც სასამართლო პრაქტიკის ინსტრუმენტი, რომელიც საშუალებას იძლევა დავასაბუთოთ ხელშეკრულების ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილება, აღიარებული ყველა ადმინისტრაციული ორგანოს სასარგებლოდ ყველა ადმინისტრაციული ხელშეკრულებისთვის. გარდა ამისა, ადმინისტრაციული სასამართლო თვლის, რომ შეუძლებელია ხელშეკრულებით უარის თქმა ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილებაზე. ასე, Association Eurolat et Crédit foncier საქმეზე გადაწყვეტილებაში საფრანგეთის სახელმწიფო საბჭომ მკაფიოდ მიუთითა, რომ დებულებები, რომლებიც უარს ამბობს ხელშეკრულების შეწყვეტის უფლებამოსილებაზე „*შეუთავსებელია სახელმწიფო საკუთრების პრინციპებთან და საჯარო მომსახურების ფუნქციონირების საჭიროებებთან*“ და „*უნდა შეფასდეს, როგორც ბათილი*“ [Conseil d'État, 6 mai 1985: 141]. მაშასადამე, დგინდება მკაფიო კავშირი ხელშეკრულების ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილებასა და საჯარო მომსახურებას შორის.

საბოლოო ჯამში, ვინაიდან ხელშეკრულების ცალმხივი შეწყვეტის უფლებამოსილება ხელშეკრულების მხოლოდ ცალმხივი შეცვლის ფორმაა, რომელსაც მივყავართ მის შეწყვეტამდე, საჯარო მომსახურება ასევე გამოიყენება ხელშეკრულების შეცვლის უფლებამოსილების არსებობის დასასაბუთებლად.

ფაქტობრივად, „ეს მიზანი ამართლებს მის ორიგინალურ რეჟიმს, განსაზღვრულს ხელშეკრულების მუტაციურობით. ეს იძლევა საჯარო მომსახურების უწყვეტობის გარანტირების და საჯარო მომსახურების ადაპტირების საშუალებას ადმინისტრაციის, კლიენტურის საჭიროებებთან და ტექნიკის განვითარებასთან. ამრიგად, მაშინ, როცა სამოქალაქო სამართალში, ცვლილება არის სუბიექტური იურიდიული ტექნიკა, რომელიც საშუალებას აძლევს მხარეებს გააუმჯობესონ ხელშეკრულების სიცოცხლისუნარიანობა თავიანთი საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად, ადმინისტრაციულ სამართალში ეს არის ობიექტური ტექნიკა, რომლის გამოყენება გამართლებულია საჯარო მომსახურების საჭიროებებით“ [Hoepffner, 2019: 386]. ამრიგად, ხელშეკრულების შეცვლის უფლებამოსილება იწვევს „გარკვეულ დარტყმას ხელშეკრულების ხელშეუხებლობაზე“, იცავს რა იმავდროულად მის სავალდებულო ძალას [Ubaud-Bergeron, 2022: 320-321]. საჯარო მომსახურებასთან კავშირი არ აფერხებს ფართო მოქმედების სფერო მიენიჭოს ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებას: საუბარია ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებზე გამოსაყენებელ ზოგად წესზე, მიუხედავად იმისა, ზემოთმოხსენიებული ხელშეკრულებების უშუალო მიზანი არის თუ არა საჯარო მომსახურება [Conseil d'État, 2 février 1983] ან მხოლოდ დისტანციური კავშირი აქვთ მათ საჯარო მომსახურებასთან.

ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებას საფრთხეს უქმნის სახელმწიფო შესყიდვების კანონმდებლობის მოთხოვნათა განვითარება და ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებში მოტანილი მზარდი ცვლილებები, რომელიც დაკავშირებულია სახელმწიფო ურთიერთობებზე გადასვლასთან. ფაქტობრივად, „პრაქტიკაში, ადმინისტრაცია ამცირებს ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილების გამოყენებას, უპირატესობას ანიჭებს რა ხელი შეუწყოს მის კონტრაქტებთან თანამშრომლობას“ დამატებითი შეთანხმებების დადებით [Hoepffner, 2009: 164]. მაშასადამე, პრაქტიკაში სახელმწიფო ურთიერთობა, როგორც წესი, დომინირებს ცალმხრივობაზე, რომელიც გამომდინარეობს საჯარო მომსახურების უწყვეტობისა და ადაპტირების პრინციპებიდან. თუმცა, ამ ორმაგი მოძრაობის მიუხედავად, ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილება რჩება ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებში გამოსაყენებელ ზოგად წესად, რომლის გამოყენებასაც არ ერიდება სასამართლო [Conseil d'État, 27 oct. 2010]. ამ უკანასკნელმა დააბუსტა, რომ „საჯარო მომსახურების უწყვეტობის ან მისი სათანადო ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად, სასწრაფო საკითხებზე გადაწყვეტილების მიმღებ მოსამართლეს შეუძლია შეუფარდოს ადმინისტრაციის კონტრაქტებს არამხოლოდ ისტაბილური, რომელიც გამომდინარეობს მხარეების მიერ დასაწყისში ხელმოწერილ ხელშეკრულებაში გათვალისწინებული ვალდებულებებიდან, არამედ – ასევე ის, რომელიც გამომდინარეობს ადმინისტრაციის მიერ ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილების განხორციელებიდან“ [Conseil d'État, 25 Juin 2018]. მიუხედავად ყველაფრისა, ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებასა და საჯარო მომსახურებას შორის კავშირი ზოგჯერ არის უკიდურესად სუსტი. რამდენადაც საუბარია ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებში გამოსაყენებელ ზოგად წესზე, ზოგიერთი გადაწყვეტილება აღიარებს ამ უფლებამოსილების არსებობას ხელშეკრულებებისთვის, რომლებიც „უშუალოდ არ შეეხებიან საჯარო მომსახურების გამოყენებას და რომელთათვისაც საჯარო მომსახურების მუტაციურობის პრინციპი“ რეალურად არ გამოიყენება [Brenet, 2011: 247]. ეს განსაკუთრებით ეხება ხელშეკრულებებს, რომლებიც უფლებას აძლევენ კერძო პირებს ისარგებლონ საჯარო სივრცით. მაგალითად, საფრანგეთის ადმინისტრაციული სასამართლო უშვებს ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილების განხორციელებას სახელმწიფო საკუთრებით სარგებლობის შეთანხმების ფარგლებში, რომელიც უფლებას აძლევს პორტის სანაპირო მიწის ნაკვეთის მესაკუთრეებს დაიკავონ მათ ზღვისპირა საკურორტო კომპლექსში მდებარე პორტის წყლის ზედაპირის ნაწილი [Conseil d'État, 5 mai 2010]. რასაკვირველია, როგორც გაბრიელ ეკერტი აღნიშნავს თავის კომენტარში, ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილება აქ ნახულობს „თავის საფუძველს სახელმწიფო საკუთრების რეჟიმში“ [Eckert, 2010, étude 9]. თუმცა, ეს აჩვენებს, რომ საჯარო

მომსახურება არ არის საკმარისი ყველა ადმინისტრაციული ხელშეკრულებისათვის ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილების დასასაბუთებლად. ანალოგიურად, საჯარო მომსახურება არ იძლევა საფუძველს ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებისათვის სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ ბევრ ხელშეკრულებაში, მაშინაც კი როცა ეს უფლებამოსილება აღიარებულია სასამართლოს მიერ. მაგალითად, საფრანგეთის სახელმწიფო საბჭო უშვებს ხელშეკრულების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილების გამოყენებას მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულება არ შეეხება საჯარო მომსახურების განხორციელებას [Conseil d'État, 25 Juin 2018]. მაშასადამე, მაშინაც კი თუ გრძელდება საჯარო მომსახურების შენარჩუნება, როგორც საფუძვლის ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ცალმხრივი შეცვლის უფლებამოსილებისთვის, ისმის კითხვა, ხომ არ არის ეს საფუძველი ხელოვნური.

ბ) საჯარო მომსახურება, როგორც სანქციის გამოყენების უფლებამოსილების საფუძველი. მსგავსი მსჯელობა გვხვდება სანქციის უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით. ფაქტობრივად, საჯარო მომსახურება ტრადიციული სახით ასევე გამოიყენება სანქციის უფლებამოსილების დასასაბუთებლად, რომელიც ადმინისტრაციას მინიჭებული აქვს კონტრაქტის მიერ თავისი სახელშეკრულებო ვალდებულებების შესრულების უზრუნველყოფისათვის. ავტორები კლასიკურად განმარტავენ, რომ სამოქალაქო სამართალსა და ადმინისტრაციულ სამართალს შორის განსხვავება ამ საკითხში განპირობებულია იმით, რომ „*ადმინისტრაციული სახელშეკრულებო სანქციების მიზანი არ არის მხოლოდ სახელშეკრულებო დარღვევების შეკავება, არამედ – ასევე საჯარო მომსახურების ფუნქციონირების უზრუნველყოფა, რისთვისაც ხელშეკრულების შესრულება სასარგებლოა*“ [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 102]. თუმცა, ჯორჯ პეკინო მას განიხილავს, როგორც „სანქციის უფლებას“. მისი აზრით, მაშინ როცა სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით გარიგებები უნდა შესრულდეს კეთილსინდისიერად, მხარეების მიერ ნაკისრი ვალდებულებები ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ფარგლებში იძენენ „სრულიად განსაკუთრებულ ძალას ადმინისტრაციის სასარგებლოდ“, ვინაიდან ეს ვალდებულებები ხდებიან „განსაკუთრებულად შესამჩნევნი“ ხელშეკრულების საჯარო მომსახურების მიზნის გამო [Péquignot, 1945: 320]. საუბარი არაა მხოლოდ ხელშეკრულების სათანადო შესრულების არარსებობისას სანქციონირებაზე, სანქციის ეს უფლება ასევე იძლევა სანქციონირების საშუალებას „საჯარო მომსახურების წინააღმდეგ შეცდომის“, ვინაიდან კონტრაქტის მიერ თავისი ვალდებულებების სათანადო შეუსრულებლობა არღვევს საჯარო მომსახურების „შეუფერხებელ ფუნქციონირებას“ [Péquignot, 1945: 320].

ახლა სანქციის დაკისრების უფლებამოსილება, როგორც წესი, გათვალისწინებულია ხელშეკრულებაში. ამრიგად, ის წარმოადგენს ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორიის სახელშეკრულებო ურთიერთობებზე გადასვლის მოძრაობის ნაწილს. მაგრამ, ამ უფლებამოსილების არსებობა სახელშეკრულებო დებულებების გარეშე ვარირებს შესაბამისი სანქციების კატეგორიის შესაბამისად. ამრიგად, „*ჯარიმებს აქვთ სახელშეკრულებო ხასიათი... და წინასწარ განსაზღვრული*“, რაც ნიშნავს, რომ ისინი შეიძლება დაკისრებული იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გათვალისწინებულია ხელშეკრულებით [Hoepffner, 2019: 334]. პირიქით, სანქციის დაკისრების უფლებამოსილება არსებობს ხელშეკრულების დუმილის დროსაც, როგორც მაიძულებელი სანქციებისთვის, ისე ხელშეკრულების შეწყვეტის გამომწვევი სანქციებისთვის [Conseil d'État, 30 septembre 1983]. სანქციის ამ უფლებამოსილების საჯარო მომსახურებასთან დაკავშირების საკითხი მაინც ისმება. მაშინ, როცა კლასიკური დოქტრინა ნათლად გამოხატავდა იდეას, რომლის მიხედვითაც სანქციის უფლებამოსილება აუცილებელი იყო საჯარო მომსახურების უწყვეტობისთვის, თანამედროვე ავტორები არ ჩერდებიან ამ საკითხზე. მაშასადამე, შესაძლებელი ჩანს სანქციის ამ უფლებამოსილების დაკავშირების გაგრძელება საჯარო მომსახურებასთან, როდესაც ის აღიარებულია ნორმატიული ტექსტის გარეშე, მაგრამ აქ ისევ წამოიჭრება საკითხი განსახილველ ხელშეკრულებასა და შესაბამის საჯარო მომსახურებას შორის კავშირის ფართო გაგებაზე. მაშასადამე, საჯარო მომსახურება შეიძლება იყოს შესაფერისი საფუძველი მხოლოდ სერიოზული ალტერნატივის

არარსებობისას.

გ) საჯარო მომსახურება, როგორც კონტროლის უფლებამოსილების საფუძველი. კლასიკოს ავტორებთან საჯარო მომსახურება ასევე წამოყენებულია კონტროლის უფლებამოსილების დასასაბუთებლად. მათთვის, კონტროლის უფლებამოსილების არსებობა დაკავშირებულია საჯარო მომსახურების მიზანთან, რომელსაც ისახავს ადმინისტრაციული ხელშეკრულებები. ამ ხელშეკრულებების მიზანია, კონტრაქტისთვის განსაზღვრული ამოცანების მინდობა, რომლებიც ხელს უწყობენ საჯარო მომსახურების სათანადო ფუნქციონირებას. თუმცა, როგორც ლეონ ბლუმი ხაზს უსვამს თავის დასკვნებში *Compagnie générale française des tramways* საქმეზე გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით: „სახელმწიფო რჩება მომსახურების განხორციელების გარანტიად მოქალაქეთა წინაშე“ [Amilhat, 2019: 35]. ჯორჯ პეკინო აქედან ასკვნის, რომ სწორედ საჯარო მომსახურების უწყვეტობის პრინციპი ამართლებს კონტროლის ამ უფლებამოსილებას, ვინაიდან „სწორედ ადმინისტრაცია, საბოლოო ჯამში, რჩება ვალდებული უზრუნველყოს უწყვეტი და რეგულარული სახით მომსახურება და ამისთვის ის აღჭურვილია გადაჭარბებული უფლებამოსილებებით თავისი კონტრაქტის მიმართ. ამიტომ, მას არ შეუძლია ეს უფლებამოსილებები განახორციელოს ეფექტური კონტროლის გარეშე“ [Péquignot, 1945: 307]. იგივენაირად, გასტონ ჯეზი განმარტავს, რომ „კონტროლის უფლებამოსილება არსებობს თავად საჯარო მომსახურების არსებობის ფაქტის წყალობით. მაშასადამე, სწორედ საჯარო მომსახურების იურიდიული ბუნება წარმოადგენს კონტროლის უფლებამოსილების იურიდიულ საფუძველს“ [Jèze, 1932: 366]. ზოგიერთი ფრანგი ავტორი უფრო ფრთხილია საკონტროლო უფლებამოსილებების საფუძველთან დაკავშირებით: ისინი თვლიან, რომ „უნდა დავუშვათ, რომ ასეთი უფლებამოსილება ავტომატურად არსებობს ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებში“, მაგრამ ისინი მას პირდაპირ არ უკავშირებენ საჯარო მომსახურებას [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 386]. ამ მომენტიდან კონტროლის უფლებამოსილების, როგორც ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებში გამოსაყენებელი ზოგადი წესის არსებობა მეტად საკამათოა [Roblot-Troizier, 2007: 990]. ფაქტობრივად, თანამედროვე ავტორები ეყრდნობიან რა სასამართლო პრაქტიკას, უთითებენ, რომ ეს უფლებამოსილება არსებობს არა ყველა ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებაში. ზოგიერთ გადაწყვეტილებაში იმის განსაზღვრისათვის, არსებობს თუ არა და გამოიყენება თუ არა მოცემული კონტროლის უფლებამოსილება განსახილველი ხელშეკრულებისადმი, აუცილებელია სახელშეკრულებო პუნქტებისა თუ ნორმატიული ტექსტების არსებობა, მაგრამ არცერთი გადაწყვეტილება არ განამტკიცებს მოცემულ უფლებამოსილებას ზოგადი სახით [Amilhat, 2019: 36]. სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ საქართველოს კანონი წერტილს არ უსვამს ამ დისკუსიებს, ვინაიდან მისი მე-7 მუხლის 1-ლი პუნქტის დ) ქვეპუნქტი გვთავაზობს კონტროლის უფლებამოსილების არაერთმნიშვნელოვან განმტკიცებას, უთითებს რა, რომ შემსყიდველი ორგანიზაცია უფლებამოსილია „განახორციელოს კონტროლი და გედამხედველობა მიმწოდებლის მიერ ხელშეკრულების პირობების შესრულებაზე“. მიუხედავად ამისა, თუნდაც ეს არ არის ზოგადი წესი, რომელიც გამოიყენება ადმინისტრაციულ ხელშეკრულებებზე, კონტროლის უფლებამოსილებასა და საჯარო მომსახურებას შორის კავშირი შენარჩუნებულია. ფაქტობრივად, *Commune de Douai*-ს საქმეზე გადაწყვეტილებაში, საფრანგეთის სახელმწიფო საბჭო მკაფიოდ აცხადებს, „რომ თავად საჯარო მომსახურების დელეგირების პრინციპებიდან გამომდინარეობს, რომ ლიცენზიარმა კონტრაქტმა მას უნდა შეატყობინოს ყველა საჭირო ინფორმაცია დელეგირების სიკეთებზე“ [Conseil d’État, 21 déc. 2012]. მაშასადამე, ამ განცხადებით სასამართლო აღნიშნავს, რომ საჯარო მომსახურების მიზანი ამართლებს კონტროლის უფლებამოსილების არსებობას. ამრიგად, შეიძლება ჩავთვალოთ, რომ კონტროლის უფლებამოსილება ყოველთვის დაფუძნებულია საჯარო მომსახურების მიზანზე, თუნდაც მინიმალურად ყველა ხელშეკრულებისთვის, რომელთა მიზანია ასეთი მომსახურების განხორციელება.

დ) საჯარო მომსახურება, როგორც გაუთვალისწინებლობის თეორიის საფუძველი. ბოლოს, გრძელდება საჯარო მომსახურების როგორც საფუძვლის გამოყენება – სულ მცირე ნაწილობრივ –

გაუთვალისწინებლობის თეორიისთვის¹. აქ სიტუაცია იგივეა, რაც კონტროლის უფლებამოსილებასთან. ნამდვილად, კლასიკოსი ავტორები უდავოდ აკავშირებენ გაუთვალისწინებლობის თეორიას საჯარო მომსახურებასთან. ამრიგად, პეკინოსთვის „ამ თეორიას არ აქვს არავითარი სხვა საფუძველი, გარდა მომსახურების მკაფიო ინტერესისა“ [Péquignot, 1945: 269]. ფაქტობრივად, საჯარო მომსახურების უწყვეტობის პრინციპი გულისხმობს, რომ ადმინისტრაციას შეუძლია „აღმოუჩინოს დახმარება“ თავის კონტრაჰენტს, როდესაც გაუთვალისწინებელი მოვლენები საფრთხეს უქმნიან მომსახურების უწყვეტობას [Péquignot, 1945: 269]. ადმინისტრაციისთვის ნაწილი მიდის იგივე მიმართულებით აღნიშნავენ რა, რომ გაუთვალისწინებლობის თეორია ეყრდნობა საჯარო მომსახურების უწყვეტობის პრინციპს: ეს არის მოცემული თეორიის „დომინანტი“ იდეა, მაშინაც, თუ ის არ არის „ექსკლუზიური“ [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 563]. ეს მიდგომა ასახავს პოულობს თანამედროვე დოქტრინაში, რომლის თანახმადაც „გაუთვალისწინებლობის თეორია უპირველეს ყოვლისა დაფუძნებულია საჯარო მომსახურების უწყვეტობის პრინციპზე“ [Richer, Lichère, 2021: 280]. მოხსენიებული მიდგომა ეყრდნობა საჯარო მომსახურებასთან კავშირის ფართო გაგებას: არ არის აუცილებელი, რომ ხელშეკრულების მიზანი იყოს საჯარო მომსახურების მართვის მინდობა, საკმარისია, რომ ის დადებული იყოს „საჯარო მომსახურების საჭიროებებისთვის“ [Clouzot, 2010: 937]. თუმცა, ეს ფართო მიდგომა არ იძლევა საშუალებას დავასკვნათ, რომ გაუთვალისწინებლობის თეორია შეიძლება გამოყენებული იყოს ყველა ადმინისტრაციული ხელშეკრულებისადმი. ფაქტობრივად, ეკლექტური სასამართლო პრაქტიკის [Amilhat, 2019: 37] საფუძველზე, რომელიც უარს ამბობს დოქტრინის გამოყენებაზე, ითვლება, რომ თეორიის გამოყენებისთვის აუცილებელია დავადგინოთ საჯარო მომსახურებასთან საკმარისი კავშირი [Maugüé, Roussel, 2019: 213]. ნებისმიერ შემთხვევაში, გრძელდება საჯარო მომსახურება – უწყვეტობის პრინციპის მეშვეობით – დარჩეს, როგორც საფუძველი გაუთვალისწინებლობის თეორიისთვის.

3. დასკვნა

ამრიგად, საჯარო მომსახურება, როგორც საფუძველი შენარჩუნებულია მეტნაკლებად მკაფიო სახით – და მეტნაკლებად დამაკერებლად – ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგად თეორიასთან დაკავშირებული წესების დიდი ნაწილისთვის. თუმცა, ამ წესების შესწავლა უკვე აჩვენებს, რომ საჯარო მომსახურება დიდწილად ხელოვნურ საფუძველს წარმოადგენს.

მიუხედავად იმისა, რომ გრძელდება საჯარო მომსახურების გამოყენება ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორიის ზოგიერთი წესის ჩამოსაყალიბებლად, საჯარო მომსახურებას არ შეუძლია დაასაბუთოს ყველა სიტუაცია, რომელიც ავლენს ზოგადი თეორიის ამ წესების განხორციელებას. თუმცა, საჯარო მომსახურების ეს გამოყენება აიხსნება მისი განსაკუთრებით ძლიერი ფესვებით კლასიკურ დოქტრინაში. ეს გასაკვირი არ არის იმდენად, რამდენადაც ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორია შემუშავდა ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების გარკვეულ კატეგორიაზე გამოსაყენებელი წესების განზოგადებით.

თუმცა, საჯარო მომსახურებასთან კავშირის ფართო გაგება, რომელიც ნაწილობრივ შენარჩუნებულია ზოგადი თეორიის ზოგიერთი წესის დასაბუთებლად, აღარ არის დამაკმაყოფილებელი. მით უმეტეს, რომ ეს ფართო გაგება ეწინააღმდეგება იმავე კავშირის უკიდურესად მკაცრ და შეზღუდულ კონცეფციას, როდესაც საქმე ეხება ადმინისტრაციული ხელშეკრულების ცნებას.

დაფიქსირებული შეუსაბამობა და ზოგადი თეორიის საფუძველად საჯარო მომსახურების გამოყენების

¹ გაუთვალისწინებლობის თეორია არის სამართლებრივი თეორია, რომელიც ითვალისწინებს, რომ ხელშეკრულების შესრულების ფარგლებში ხელშეკრულების წონასწორობის ზოგადმა ცვლილებამ გარემოებების ცვლილებასთან დაკავშირებით, რომელთა გათვალისწინება შეუძლებელი იყო მისი დადების მომენტში, შეიძლება მივიყვანოს სასამართლო მიერ მის გადასინჯვამდე იმ მხარის სასარგებლოდ, რომელიც დაზარალდა გარემოებათა ცვლილებისგან.

არარელევანტურობა ხსნის იმას, თუ რატომ მუშავდება თანდათან ახალი მიდგომა ადმინისტრაციული ხელშეკრულებების ზოგადი თეორიის საფუძვლის მოძებნის მიზნით.

ლიტერატურა

1. კობალეიშვილი მ. ადმინისტრაციული გარიგება, თბილისი, 2003;
2. საქართველოს კანონი „ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი“;
3. საქართველოს კანონი „სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ“;
4. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება საქმეზე №ბს-698-690 (2კ-2კს-15), 2020 წლის 6 მარტი;
5. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის განჩინება საქმეზე №ბს-127 (გ-20), 2020 წლის 18 მარტი;
6. Amilhat, M. Pour une nouvelle théorie générale des contrats publics, Mémoire, 2019;
7. Benoît, F.-P. De l'inexistence d'un pouvoir de modification unilatérale dans les contrats administratifs, JCP G 1963, I;
8. Brenet, F. Les contrats administratifs, en Traité de droit administratif, en P. Gonod, F. Melleray, P. Yolka, Traité de droit administratif, Dalloz 2011, t. 2;
9. Brenet, F. Suite et fin de l'affaire Béziers, note sous CE, 27 févr. 2015, N 357028, Commune de Béziers;
10. Clouzot, L. La théorie de l'imprévision en droit des contrats administratifs: une improbable désuétude, RFDA 2010;
11. Conseil d'État, 2 mai 1958, Distillerie de Magnac-Laval;
12. Conseil d'État, 2 février 1987, Société TV6 et a.;
13. Conseil d'État, 1er octobre 2013, N 349099, Sté Espace Habitat Construction;
14. Conseil d'État, 21 décembre 2007, Région du Limousin;
15. Conseil d'État, 27 févr. 2015, N 357028, Commune de Béziers;
16. Conseil d'État, 6 mai 1985, Association Eurolat et Crédit Foncier;
17. Conseil d'État, 27 oct. 2010, N 318617, Syndicat intercommunal des transports publics de Cannes Le Cannet Mandelieu La Napoule;
18. Conseil d'État, 2 février 1983, Union des transports publics urbains et régionaux;
19. Conseil d'État, 25 Juin 2018, N 418493, ADEME;
20. Conseil d'État, 5 mai 2010, N 301420, Bernard;
21. Conseil d'État, 30 septembre 1983, SARL Comexp, N 26611;
22. Conseil d'État, 21 déc. 2012, N 342788, Commune de Douai;
23. De Laubadère, A. Moderne, F. Delvolvé, P. Traité des contrats administratifs, LGDJ, 2e éd. 1984, t. 2;
24. Eckert, G. Les pouvoirs de l'Administration dans l'exécution du contrat et la théorie générale des contrats administratifs, Contrats-Marchés publ. 2010, étude 9;
25. Hoepffner, H. Droit des contrats administratifs, Dalloz, 2019;
26. Hoepffner, H. La modification du contrat administratif, LGDJ 2009, bibl. de droit public, t. 260;
27. Jèze, G. Les contrats administratifs de l'Etat, des départements, des communes et des établissements publics, LGDJ 1932, t. 2;
28. Maugué, C. Roussel, S. La codification de la jurisprudence dans le code de la commande publique: jusqu'où?, RFDA 2019;
29. Péquignot, G. Théorie générale du contrat administratif, Paris, Pédone, 1945;
30. Richer, L. Lichère, F. Droit des contrats administratifs, LGDJ, 2021;
31. Roblot-Troizier, A. Retour sur le pouvoir de contrôle de l'administration à l'égard de son cocontractant, RFDA, 2007;
32. Ubaud-Bergeron, M. Droit des contrats administratifs, LexisNexis, 2022.

Ivane Balakhashvili

PhD Student of East European University

DISRUPTION OF PUBLIC SERVICE AS BASIS OF GENERAL THEORY FOR ADMINISTRATIVE CONTRACTS

Abstract

According to general administrative code of Georgia, an administrative contract is legal-civil contract that is concluded by administrative body targeted to implement public authority. In spite of “public service” is represented as Alpha and Omega of general theory for administrative contracts, questions have been appeared related to it in Georgian doctrine for a long time ago.

As a result of development various competitive logics (contractual and competitive logics) public service is less used to substantiate existence of specific rules in administrative contracts.

Thus, public service as a conceptual principle of administrative contract is more or less preserved evidently - and more or less persuasive - for the large amount of rules related to general theory of administrative contract. Though, studying these rules already shows that public service mainly represents an artificial principle.

Key words: administrative contract, public service, control authority

1. Introduction

In the framework of administrative contract law development of latest various logics is accompanied with growing revision of administrative service as a principle of general theory. Whereas, in a classical approach public service represented general substantiation for the various components of general theory. Nowadays applying public service in that way is not available.

Though, classical approach has not completely disappeared. Using of public service still lasts to substantiate certain units of general theory that represents main symbol of general theory. In fact, using of it often has artificial character. Public service as a principle is often automatically used, that cannot scientifically prove various components of general theory. Besides, it is not used to prove all elements of this theory. Therefore, its maintenance as a principle is conditional.

In fact, Contemporary public contractual law explains latest approach towards general theory of administrative contracts. The latter does not call into question public services, but demands latest principles, that change or accompany public service to prove components of general theory. Therefore, public service appears as a margin for banalization legal regime of administrative contracts.

2. Partial preservation of classical approach: public service as a basis

According to the General Administrative Code of Georgia (Article 2; part I; sub-paragraph Z) administrative contract is legal-civil contract that is concluded by the administrative body targeted to implement public authority. Case law of Georgia grants essential importance to the aim of contract while separation public-legal and private-legal agreements. This is implementation of public authority [Judgment #BS-127 (G-20) of chamber of administrative cases of Supreme Court of Georgia March, 18, 2020]. In spite of “public service” is represented as Alpha and Omega of general theory for administrative contracts, questions have

been appeared related to it in Georgian doctrine for a long time ago. For example, according to Maya Kopaleishvili the issue is not simple: „Definitely, to satisfy public interest through the administrative negotiation is one of the important peculiarities of this type of negotiation, but not determined. It is still disputable –whether all negotiations concluded by administrative body intend to achieve socially significant result or not. [Kopaleishvili, 2003: 21].

As a result of development¹ various competitive logics (contractual and competitive logics) public service is less used to substantiate existence of specific rules in administrative contracts. Thus, if we assume that it still exists, now it should be difficult to explain general theory of administrative contracts through using of public service. Though, situation is not as unequivocally as we suppose. In fact, administrative contracts are composed through public services or at least for some of them to explain certain rules applicable for them.

Though, the statement is about accurate and appropriate application of public service that should not impact reality. Through the demonstration view its application is totally unsatisfactory and explains why explanatory function of public service is regularly ahead with other principles or fill in with these principles.

1.1 Partially proved theoretical basis

Application of public service lasts for general theory of administrative contracts to explain certain rules and theory. Therefore, demands related to public service are stated to prove application rules: submission of principles for continuity and variability or adaptability occurs to explain necessity of certain authorities granted to participant administration or to prove adaptation towards situations and contract preservation. This application of public service does not refer to all rules and theory that are involved in general theory of administrative contract. But also – the rule and theory from them, that represents the symbol of general theory. They are: authorities of unilateral termination and unilateral amendment of contract, authority of sanction, authority of control, also the theory of contingency.

A) Public service as a basis of authorities for unilateral termination and unilateral amendment of contract First of all, public service is traditionally applied to prove authorities of unilateral termination and unilateral amendment of the contract. This application is not weak as for these authorities somehow represent basis of general theory. For example, in France while making verdict on the case of Distillerie de Magnac-Laval, the authority of the unilateral termination of the contract “Is the first from the administrative prerogatives that was qualified as the applied general rule of administrative contracts” [Conseil d’État, 2 mai 1958: 246].

Authority of the unilateral amendment of the contract was strengthened later after long discussion in the doctrine [Bénoit, 1963: 1775]. Nowadays the authors consider that the authority of the termination of unilateral contract represents “undoubtedly the most indigenous authority of the administration, for the common intension, simultaneously with the authority of unilateral amendment of the contract” [Bénoit, 1963: 1775]. According to the 7th article of the Georgian law about state procurement, authority of unilateral termination of the contract for the purchaser organization is strictly determined. Though, it is supposed in the doctrine, that “in the field of administrative authorities, common approach of administrative contracts is restricted with authorities of termination and amendment of the contract for the common interest reason”, that is explained through the fact that “these rules are derived from the concept of administrative law... to guarantee common interest prevalence over private interest, in any time and any environment” [Eckert, 2010: étude 9].

Connection between the authority of contract termination and public service is aged. For example, in ancient

¹ Contractual logic aspires to make administrative contract banal, ordinary, like civil contract, to seize its peculiarity. Competitive logics do not care possible specifications of legal regime for administrative contracts. Competitive logic reveals as priority logic that prevails on traditional logics of public service.

books of French authors this acknowledgment is based on an idea that “even during the contract silence, the authority of administrative termination exists without *contrahent’s* charge, that can be applied by the administration when the contract would be useless for public service as it does not match its requirements [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 658]. George Peccino is much more accurate while proving that this authority “is one of the less doubtable authority of the administration in our field; it is the result of the concept of public service that lays in the basis of administrative contract: If the subject of agreement, service or service cooperation worth so expensive that public interest demands to cancel such expenditure; If the initial modification of the contract is obligatory to implement correct satisfaction of public necessities; if the contract represents obstacle to implement administrative targets, it should not be invincible resistance. Administration possesses discretionary authority to eradicate this resistance [Péquignot, 1945: 391]. Thus, principle of adaptation and variability of public service is traditionally raised in favor of administration to prove granted authority while unilateral termination of the contract. Though, applying of this basis proceeds in positive law.

In fact, a question can be raised whether authority of termination unilateral contract is spread to all administrative contracts or not, and whether it should be excluded for certain contracts [Richer, Lichère, 2021: 251-252]. Though, French court admitted ambiguously this authority for concessional contracts of public service despite the implemented long-term investments by the concessionaire. Supreme Court of Georgia explained related to privatization of real estate that “cassators’ indication is unreasonable about violations of protective norms for conscientious purchaser... According to the character of administrative contract the institute of conscientious purchaser does not exclude the ability of annulment of contract” [Decision of the Administrative Case Chamber of the Supreme court of Georgia N#BS-698-690 (2K-2KS-15), 6th March, 2020 year]. Existence of authority for unilateral termination of contract was also stated for the long-term administrative contract about rent, because its application seizes interest to such agreements, that was confirmed by the State Council of France. [Conseil d’État, 1er octobre 2013: 706]. Finally, the court admitted existence of unilateral termination of contracts that were concluded among administrative bodies. [Conseil d’État, 21 décembre 2007: 534].

Despite this, the necessary connection with public service is not definitely tight connection. Actually, French court did not specify whether authority of unilateral termination of contracts belongs to both administrative bodies or not in the framework of agreements between administrative bodies. [Conseil d’État, 27 févr. 2015]. As concreteness does not exist for this issue, it seems that this is the case when one of the administrative bodies “appears as service provider for another administration... as an ordinary economical operator [Brenet, 2015]. “connection with the public service appears significantly weak for this administrative body with the status of “economical operator”: definitely, it is difficult to suppose, that connection with the public service for this administrative body is stronger than it would be for the private operation in the same situation. Though, this weakened connection does not delay application of public service as an instrument of court practice that give opportunity to prove the authority of unilateral termination of contract, admitted in favor of all administrative bodies for all administrative contracts. Besides, for administrative court that it is impossible to refuse authority of unilateral termination through contract. So, on the case decision of “Association Eurolat et Crédit foncier” the State Council of France clearly indicated, that regulations that refuse to authority of contract termination “are incompatible to the principles of State property and function necessities of public service” and “must be assessed as void” [Conseil d’État, 6 mai 1985: 141]. Therefore, obvious connection between authority of unilateral termination of contract and public service is identified.

To sum up, as authority of unilateral termination of contract is only unilateral amendment type of contract that faces to its termination public service is also applied to prove existence of authority of contract amendment. In fact, “This target justifies its initial regime, identified through mutability of contract. It provides continuity of public service and ability of adaptation for administration, necessities of customers

and development of techniques. Thus, meanwhile amendment is subjective legal technique in civil law that allows sides to improve vitality of the contract to satisfy their necessities. In administrative law this is subjective techniques, and its application is justified through necessities of public service. [Hoepffner, 2019: 386]. Thus, authority of contract amendment causes “certain impact over contract inviolability”, at the same time protects its compulsory power [Ubaud-Bergeron, 2022: 320-321]. Connection with public service does not delay that authority of unilateral amendment of contract shall be granted as wide scope field: the subject is the general rule applied for administrative agreements, whether direct target of above-mentioned contracts is public service or not [Conseil d’État, 2 février 1983] or they have only distance connection to public service.

Development of legislative demands of state procurement and growing amendments modified in administrative contracts endanger authority of unilateral amendment of contract, that are linked to move on contractual relationships. In fact, “In practice, administration decreases application of authority for unilateral amendment, gives preference to collaborate its cooperation with contrahents” through concluding additional agreements [Hoepffner, 2009: 164]. Thus, in practice, contractual relationship as usual dominates over unilaterality that derives from the principles of adaptation and continuity of public service. Though, despite of this double movement, authority of unilateral amendment of contract remains as an applied general rule in administrative agreements. The court does not hesitate to apply it [Conseil d’État, 27 oct. 2010]. The court précised that “to provide continuity of public service or its relevant functioning, the judge who is charge of urgent cases has right to sentence administrative contrahent not only the action that derives from the considered obligations in the initially signed agreement by the sides, but also, the other action, that derives from the authority implementation of unilateral amendment of contract by the administration” [Conseil d’État, 25 Juin 2018]. Regardless, connection between authority of unilateral amendment of contract and public service is sometimes extremely weak. As far as the topic is applied general rule in administrative agreements, some of decisions admit existence of this authority for contracts, that “directly do not refer to application of public service and mutative principle of public service do not apply in reality” [Brenet, 2011: 247]. Especially, it refers to contracts, that allow private entities to use public space. For example, Administrative court of France allows implementation of authority of unilateral amendment of contract in the framework of agreement about using state property that allows owners of port land plot to use the surface part of the water of port that is situated in the resort complex near the sea. [Conseil d’État, 5 mai 2010]. Surly, as Gabriel Eckert indicates in his comment, authority of unilateral amendment of contract finds “its basis in regime of state property” [Eckert, 2010, étude 9]. Though, it highlights that public service is not enough to prove authority of unilateral amendment to all administrative agreements. Similarly, public service does not provide basis for authority of unilateral amendment of contract in many agreements about state procurement even then this authority is recognized by the court. For example, State Council of France allows application of authority of unilateral amendment of contract regardless the contract does not refer implementation of public service [Conseil d’État, 25 Juin 2018]. Therefore, even if public service is preserved as a basis of authority of unilateral amendment of administrative contracts, the question arises, whether this basis is artificial.

B) public service, as a basis of authority to apply the sanction. Similar discussion can be found to the authority of the sanction. In fact, public service with its traditional manner can be applied to prove authority of sanction that is granted to the administration by the contrahent to ensure execution of its contractual obligations. Authors give classical definitions, that the difference between civil law and administrative law is determined through “the target of administrative contractual sanctions is not only to restrain contractual violations, but also – to ensure functioning of public service, for which execution of the contract is useful” [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 102]. Though, George Péquignot discusses it as “right of sanction”. In his opinion, meanwhile, in accordance with the Civil Code negotiations should be executed conscientiously, liabilities of the sides in the framework of administrative contracts bear “quite

especial power in favor of administration”, whereas these liabilities turn into “particularly noticeable” because of target of public service agreement [Péquignot, 1945: 320]. This refers to not only the sanction while absence of appropriate execution of contract, this right of sanction also allows ability to sanctioning “miscarriage against public service”, because non - execution of liabilities properly by the contrahent violates “uninterrupted functioning” of public service” [Péquignot, 1945: 320].

Nowadays authority of sanctioning as a rule is considered in the contract. Thus, it represents the part of movement of contractual relationships of general theory for administrative contracts. But Existence of this authority without contractual regulations varies in accordance with the appropriate category of sanctions. Thus „penalties have contractual character... and predetermined”, it means, that they might be charged only if they are considered via the contract [Hoepffner, 2019: 334]. Conversely, authority of charging sanction is available while muting the contract as a forcible mechanism for sanctions and also for sanctions that cause termination of the contract [Conseil d’État, 30 septembre 1983]. The issue of authority of this sanction related to public service is still stated. Meanwhile classical doctrine clarified an idea and according to this idea authority of sanction was necessary for continuity of the public service, contemporary authors do not emphasize on this issue. Therefore, it seems possible to continue connection between authority of this sanction and public service, when it is recognized without normative context, but here an issue will arise about broad conception of connection between discussing contracts and appropriate public service. Therefore, public service can be relevant basis only for absence of serious alternative.

C) Public service as a basis of control authority. According to classical authors, public service is also introduced to prove control authority. For them, existence of control authority is linked to the aim of public service that is targeted by the administrative contracts. The purpose of these agreements is to confide determined tasks for the contrahent. These tasks collaborate proper functioning of public service. Though, As Leon Bloom underlines in his conclusions related to the case of “Compagnie générale française des tramways”: The state remains as a guarantee for service implementation towards its citizens” [Amilhat, 2019: 35]. In accordance with all it, George Péquignot concludes that principle of continuity of public service justifies this control authority, as “finally, exactly administration remains obligated to provide regular and continuous service, and it has excessive authority towards its contrahent. So it is not eligible to implement these authorities without effective control” [Péquignot, 1945: 307]. In the same way, Gaston Jèze explains, that “control authority exists through existence of public service itself. Therefore, legal character of public service represents legal basis of control authority “[Jèze, 1932: 366]. Some of French authors are more careful with the basis of control authority: They consider, that “We should suppose that such authority automatically exists in the administrative contracts”, but they do not relate to this authority directly public service [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 386]. From that moment, control authority as existence of applied general rule in administrative contracts is more controversial [Roblot-Troizier, 2007: 990]. In fact, contemporary authors rely on court practice, they also indicate, that this authority exists in not every administrative contract. To identify in some decisions whether authority of submitted control exists and applies or not, existence of contractual paragraphs and normative context is necessary, but none of the decisions strengthen submitted authority in general manner [Amilhat, 2019: 36]. Law of Georgia about State procurement does not accomplish these discussions. According to its sub paragraph D of 1st paragraph of 7th article unequivocal strengthen of control authority is offered. It also indicates that purchaser organization is eligible “to implement control and supervision how supplier executes contract conditions”. Despite this is not general rule, that is used for administrative contracts, connection between control authority and public service is preserved. In fact, in the verdict on the case of Commune de Douai, State Council of France declares that “According to the delegation principles of public service, licensee contrahent should inform it with all necessary information about delegation endowments [Conseil d’État, 21 déc. 2012]. Thus, through this statement the court declares that the aim of public service justifies the existence of control authority. Thus, it can be considered, that control authority is always based on the target of public service, even

minimally for all agreements, that purpose to implement such service.

D) public service as basis of contingency theory. Finally, applying public service as a basis still continues – at least for partially-contingency theory¹. The situation is the same as it was with control authority. Definitely, classical authors undoubtedly link contingency theory to public service. Thus, for Péquignot “this theory does not have any other basis except the explicit interest of service” [Péquignot, 1945: 269]. In fact, principle of continuity of public service defines, that administration has ability “to assist” to its contractant, when contingency circumstances threaten service continuity [Péquignot, 1945: 269]. Part of administrative persons have the same direction, they consider, that contingency theory is based on the principle of continuity of public service: this is the “dominant” idea of submitted theory, even then if it is not “exclusive” [De Laubadère, Moderne, Delvolvé, 1984: 563]. This approach appears in contemporary doctrine. According to it “Initially, contingency theory is based on the principle of continuity of public service” [Richer, Lichère, 2021: 280]. Above-mentioned approach is based on broad conception of connection to the public service: it is not necessary, that the target of the contract should be management trust of public service. Concluding a contract “for the necessities of public service” is sufficient [Clouzot, 2010: 937]. Though, this broad conception does not allow concluding, that contingency theory can be applied for all administrative contracts. In fact, on the basis of eclectic court practice [Amilhat, 2019: 37], that denies using of doctrine, it is considerable, that for applying theory it is necessary to identify sufficient connection to the public service [Maugüé, Roussel, 2019: 213]. In any case, public service is on – through the principle of continuity – remains as a basis for contingency theory.

3. Conclusion

Thus, Public service as a basis is more or less preserved evidently – and more or less convincing – for the large amount of agreements of rules related to general theory of administrative contracts. Though, studying these rules already shows, that public service represents mainly artificial basis.

Despite continuing public service to form certain rules of general theory, public service is unable to prove all situations that reveal implementation of rules of general theory. Though, this application of general service is explained with its extremely strong roots in classical doctrine. It is not surprising, because general theory of administrative contracts was collaborated through generalization of rules applied to certain category of administrative contracts.

Though, broad conception of connection to the public service, that is partially preserved to prove certain rules of general theory, is not satisfied. Moreover, this broad conception contradicts extremely severe and limited conception of the same relationship, when the case concerns conception of administrative contract.

Identified inconsistency and irrelevance of applying public service as a basis of general theory, explains why a new approach is being proceeded constantly as a target to find basis of general theory of administrative contracts.

¹ Contingency theory is a legal theory, considering that in the framework of contract execution general amendment of contract maintenance related to changing circumstances, and their consideration was impossible in the process of contract conclusion, may lead to review it by the court in favor of the side, that was affected through changing circumstances.

References:

1. Kopaleishvili M. Administrative Transaction, Tbilisi, 2003
2. Law of Georgia “General Administrative Code”
3. Law of Georgia on “State Procurement”
4. Decision of the Administrative Case Chamber of the Supreme court of Georgia N#BS-698-690 (2K-2KS-15), 6th March, 2020
5. Judgment #BS-127 (G-20) of chamber of administrative cases of Supreme Court of Georgia, 18th March, 2020
6. Amilhat, M. Pour une nouvelle théorie générale des contrats publics, Mémoire, 2019;
7. Bénéoit, F.-P. De l’inexistence d’un pouvoir de modification unilatérale dans les contrats administratifs, JCP G 1963, I;
8. Brenet, F. Les contrats administratifs, en Traité de droit administratif, en P. Gonod, F. Melleray, P. Yolka, Traité de droit administratif, Dalloz 2011, t. 2;
9. Brenet, F. Suite et fin de l’affaire Béziers, note sous CE, 27 févr. 2015, N 357028, Commune de Béziers;
10. Clouzot, L. La théorie de l’imprévision en droit des contrats administratifs: une improbable désuétude, RFDA 2010;
11. Conseil d’État, 2 mai 1958, Distillerie de Magnac-Laval;
12. Conseil d’État, 2 février 1987, Société TV6 et a.;
13. Conseil d’État, 1er octobre 2013, N 349099, Sté Espace Habitat Construction;
14. Conseil d’État, 21 décembre 2007, Région du Limousin;
15. Conseil d’État, 27 févr. 2015, N 357028, Commune de Béziers;
16. Conseil d’État, 6 mai 1985, Association Eurolat et Crédit Foncier;
17. Conseil d’État, 27 oct. 2010, N 318617, Syndicat intercommunal des transports publics de Cannes Le Cannet Mandelieu La Napoule;
18. Conseil d’État, 2 février 1983, Union des transports publics urbains et régionaux;
19. Conseil d’État, 25 Juin 2018, N 418493, ADEME;
20. Conseil d’État, 5 mai 2010, N 301420, Bernard;
21. Conseil d’État, 30 septembre 1983, SARL Comexp, N 26611;
22. Conseil d’État, 21 déc. 2012, N 342788, Commune de Douai;
23. De Laubadère, A. Moderne, F. Delvolvé, P. Traité des contrats administratifs, LGDJ, 2e éd. 1984, t. 2;
24. Eckert, G. Les pouvoirs de l’Administration dans l’exécution du contrat et la théorie générale des contrats administratifs, Contrats-Marchés publ. 2010, étude 9;
25. Hoepffner, H. Droit des contrats administratifs, Dalloz, 2019;
26. Hoepffner, H. La modification du contrat administratif, LGDJ 2009, bibl. de droit public, t. 260;
27. Jèze, G. Les contrats administratifs de l’Etat, des départements, des communes et des établissements publics, LGDJ 1932, t. 2;
28. Maugué, C. Roussel, S. La codification de la jurisprudence dans le code de la commande publique: jusqu’où?, RFDA 2019;
29. Péquignot, G. Théorie générale du contrat administratif, Paris, Pédone, 1945;
30. Richer, L. Lichère, F. Droit des contrats administratifs, LGDJ, 2021;
31. Roblot-Troizier, A. Retour sur le pouvoir de contrôle de l’administration à l’égard de son cocontractant, RFDA, 2007;
32. Ubaud-Bergeron, M. Droit des contrats administratifs, LexisNexis, 2022.

ზვიად გოგრიჭიანი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი,

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლექტორი

ორგანიზებული ჯგუფის საკითხი სისხლის სამართალში

ანოტაცია

ორგანიზებული ჯგუფის საკითხი რომ ერთ-ერთი პრობლემური საკითხია სისხლის სამართლებრივ კანონმდებლობაში, წარმოდგენილ სტატიაშიც ნათლად იკვეთება. მეცნიერთა შორის ხანგრძლივი დისკუსია ამ საკითხზე, რასაც სტატიაში, უნდა ითქვას, დიდი ადგილი აქვს დათმობილი, წარმოაჩენს ამ საკითხის პრობლემურობას. ორგანიზებული ჯგუფი დღესაც საკმაოდ მტკივნეული თემაა, სადაც ასევე გადაჭრით არაფერია ნათქვამი. უნდა აღინიშნოს, რომ სტატიაში საფუძვლიანად გააზრებულია – საზღვარ-გარეთის ქვეყნები ამ საკითხს განსხვავებულად უყურებენ: იტალიის კანონმდებლობა განსხვავებულია რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლებრივი კანონმდებლობისაგან, რა თქმა უნდა, ორგანიზებული ჯგუფის ნაწილში, რაც სტატიაში ნათლად იგონდება. ასევე, მეტად საყურადღებოა გამოჩენილი მეცნიერების არგუმენტები განსაკუთრებით იმ ნაწილში, სადაც თურმე 1947 წლიდან სიმყარის ნიშანი ყალბად არის გაგებული და ეს საკითხი კარგად იყო დამუშავებული რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში. — შემდგომ ორგანიზებული ჯგუფის და „შაიკის“ ცნებები ერთმანეთშია აღრეული, რასაც უდევს პოლიტიკური და არა მეცნიერული სარჩული. არავითარ დავას არ იწვევდა პლენუმის ცნობილ დადგენილებამდე ორგანიზებული ჯგუფის საკითხი, არ შეიძლება განისაღვროს სიმყარის ნიშნით, რაც სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დღევანდელი პრობლემაა. წარმოდგენილ სტატიაში გარკვევით არის ხაზგასმული 2006 წლის სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში შესულ ცვლილებებზე, რაც უშუალოდ ორგანიზებული ჯგუფს შეეხება, რამაც ენობრივი უზუსტობა გამოიწვია კანონმდებლობაში და ამავე დროს პრობლემის წინაშე დააყენა კანონშემფარდებელი. მაშასადამე, როცა ორგანიზებული ჯგუფის საკითხს ვეხებით, სიმყარის ნიშანი მისთვის დამახასიათებელი არაა. იგი შეიძლება შეიქმნას ერთი დანაშაულის ჩასადენადაც, რაც სტატიაში ნათლადაა აღნიშნული.

საკვანძო სიტყვები: ორგანიზებული დანაშაული, სისხლის სამართალი, ორგანიზებული ჯგუფი.

ორგანიზებული ჯგუფია შკარად განსხვავდება წინაორი დანაშაულებრივი ჯგუფისაგან ამ შემთხვევაში, სახეზეა პირთა ჯგუფის ორგანიზებული კავშირი – ჯგუფის ორგანიზება დროში წინ უსწრებს დანაშაულის ჩადენას, რამდენადაც ჯგუფის შექმნა და ორგანიზება ერთბაშად, როგორც წესი, შეუძლებელია. პროფ. გ. ნაჭყებია აღნიშნავს ჯგუფის შექმნიდან და ორგანიზებიდან ამ ჯგუფის მიერ დანაშაულის ჩადენამდე არსებული დროის მონაკვეთი ფარდობითია და დამოკიდებულია მთელ რიგ ობიექტურ და სუბიექტურ გარემოებებზე. მათ შორის იმ დანაშაულზე ან დანაშაულებზე, რომელთა ჩადენას ეს ორგანიზებული ჯგუფი აპირებს. თუმცა ზოგჯერ ორგანიზებული დანაშაული ჯგუფის შექმნის მომენტიდანვე დამთავრებულია სახელდობრ ბანდიტიზმი რაც დამთავრებული დანაშაულია ჯგუფის შექმნის მომენტიდანვე, განსხვავებით იმ ორგანიზებული ჯგუფისაგან რომელიც შეიძლება შეიქმნას, რომელიმე კომერციული ბანკის გაძარცვის მიზნით და ეს გაძარცვის სქემა თუ გეგმა მუშავდებოდეს ერთი თვის განმავლობაში. რომც არ განახორციელოს ორგანიზებულმა ჯგუფმა

დანაშაულებრივი საქმიანობა მინც დამთავრებული დანაშაულისათვის აგებენ პასუხს მისი წევრები, ორგანიზებული ჯგუფი, როგორც წესი, იქმნება რამდენიმე მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩასადენად, მაგრამ არაა გამორიცხული ამგვარი ორგანიზაციის შექმნა ერთი დანაშაულის ჩასადენად,¹ მაგ საქართველოს პრეზიდენტზე ან სხვა პოლიტიკურ თანამდებობის პირზე ან მისი ოჯახის წევრზე თავდასხმა (საქ სსკ 325-ე მუხლი) შეიძლება მყარად იყოს ორგანიზებული, იმის მიუხედავად რომ არსებითად ერთი დანაშაულის ჩასადენად იყოს გამიზნული ამ დანაშაულის ჩადენა, როგორც პროფ. გ.ნაჭყებია მიუთითებს, მტკიცე ორგანიზაციის გარეშე არ დაიგეგმება, რამდენადაც პრეზიდენტს დაცვის საკმაოდ ძლიერი დაცვის სამსახური ახლავს თან. თავისთავად ცხადია, რომ ორგანიზებულმა ჯგუფმა რომელიც მზადაა ერთი ან რამდენიმე მძიმე დანაშაულის ან გასაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩასადენად, განსაკუთრებული საშიშროებით გამოირჩევა, მით უმეტეს თუ ორგანიზებულმა ჯგუფმა წინასწარ დაგაგეგმილი დანაშაული უკვე ჩაიდინა ამიტომაც, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ხშირადაა მითითებული ორგანიზებული ჯგუფის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ და ორგანიზებული ჯგუფის ცნების ეს განსაზღვრება უნდა გამოვიყენოთ კოდექსის კერძო ნაწილის იმ მუხლებში, სადაც „ორგანიზებული ჯგუფი დანაშაულის მაკვალიფიცირებელი ნიშანია“..

არ არის გამორიცხული, რომ ორგანიზებული ჯგუფი შეიქმნას ერთი დანაშაულის ჩასადენად მაგ., ვინმემ ორგანიზაცია გაუკეთოს ჯგუფს განზრახ მკვლელობის მიზნით. მკვლელობა მოხდა შურისძიების მოტივით ამ მოტივით მკვლელობის შემდეგ ჯგუფი დაიშლება და აღარ გააგრძელებს დანაშაულებრივ საქმიანობას.

პროფ. ო.გამყრელიძე ხაზს უსვამს ჯგუფის ყველა მონაწილის ქმედება დაკვალიფიცირდება ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი დანაშაულის ნიშნით, თუკი მან იცოდა, რომ ასეთი ჯგუფის წევრი იყო. იმ შემთხვევაში, თუკი რომელიმე დანაშაულის ჩამდენი არ ყოფილა ორგანიზებული ჯგუფის წევრი, მაშინ მისი ქმედება ამ ნიშნით არ დაკვალიფიცირდება.² მართებულია პროფ. ო.გამყრელიძე, როცა აღნიშნავს სასამართლო პრაქტიკაში ორგანიზებული ჯგუფის საკითხში ხშირია შეცდომები ქ. თბილისის საოლქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სააპელაციო პალატის 2003წლის 28 თებერვლის განაჩენით უ.აფრიაშვილს ა. კრტიანს რ.ლიაშენკოს გელაშვილს და ნ.ხმალაძეს საქ. სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილის ა და ბ და გ პუნქტებით და მე-3 ნაწილის“ გ“ დაედოთ მსჯავრი.

მსჯავრდებულები წინასწარი შეთანხმებით მოქმედებდნენ, მათ ოთხი ქურდობა ჰქონდათ ჩადენილი ამიტომ ამ ნაწილში მათი ქმედებები წინასწარი შეთანხმებთ ჯგუფის მიერ ჩადენილ ქურდობათ დაკვალიფიცირდა ეს კვალიფიკაცია არა სწორია აღნიშნავს ო.გამყრელიძე სასამართლომ, როგორც ჩანს, წინასწარი შეთანხმების ფაქტს მიაქცია ყურადღება და არ შეაფასა ის გარემოება, რომ დამნაშავეთა ჯგუფმა ოთხი ქურდობა ჩაიდინა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მყარ დანაშაულებრივ ჯგუფთან გვაქვს საქმე. ამიტომ დამნაშავეთა 177-ე მუხლის იმ ნაწილით უნდა დაკვალიფიცირებულიყო, რომლითაც გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ქურდობისათვის (27-ე მუხლის მე-3 ნაწილი). ქურდობით ქონების უკანონო დაუფლების შემთხვევაში ამგვარი დანაშაულებრივი დაჯგუფების თავისებურება ვლინდება ჯგუფის შედარებით ხანგრძლივ დანაშაულებრივ საქმიანობაში, მის კრიმინალურ სპეციალიზაციაში მონაწილეთა ფუნქციების ბუსტ განსაზღვრაში მკაცრი შინაგანი დისციპლინის არსებობაში დროის ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე სხვადასხვა დანაშაულებრივი საქმიანობის დაგეგმვასა და განხორციელებაში მართალია სხვადასხვა ორგანიზებულ ჯგუფებში ეს ნიშნები სხვადასხვაგვარად ვლინდება. ორგანიზებული ჯგუფის რიგითი მონაწილის პასუხისმგებლობისათვის საკმარისი არ არის ამ დაჯგუფების სხვა წევრების მიერ ჩადენილი დანაშაულის ფაქტის ცოდნა, საჭიროა მასში უშუალო მონაწილეობა. ჯგუფის წევრი პასუხს აგებს მხოლოდ იმ დანაშაულისათვის, რომლის ჩადენაში იგი მონაწილეობდა, რაც შეეხება ორგანიზებული ჯგუფის შექმნის ან ხელმძღვანელობისათვის პასუხისმგებლობა, ყველა შემთხვევაში, იმ ჯგუფის შემქმნელს

¹ სისხლის სამართალი ზოგადი ნაწილი გამოქვეყნდა მერიდიანი 2016 ავტორთა ჯგუფი რედ. გ.ნაჭყებია ნ.თოდუა გვ 291-ე

² ო. გამყრელიძე საქ.სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება თბილისი 2005 გვ 210-ე

ან მის ხელმძღვანელს დაეკისრება. ჯგუფის შემქმნელი პასუხს აგრეთვე ამ ჯგუფის წევრის მიერ ჩადენილი დანაშაულსათვის, თუ ეს დანაშაული მოცული იყო მისი განზრახვით. ჯგუფის ყველა მონაწილის ქმედება დაკვალიფიცირდება ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი დანაშაულის ნიშნით, თუკი მან იცოდა, რომ ის ასეთი ჯგუფის წევრი იყო. იმ შემთხვევაში, თუკი რომელიმე დანაშაულის ჩამდენი არ ყოფილა ორგანიზებული ჯგუფის წევრი მაშინ მისი ქმედება ამ ნიშნით არ დაკვალიფიცირდება, როგორც ვხედავთ, ორგანიზებული ჯგუფი დანაშაულის ჩასადენად აშკარად განსხვავდება წინა ორი დანაშაულებრივი ჯგუფისაგან ჯერ ერთი იგულისხმება, რომ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში სახეზეა პირთა ჯგუფის ორგანიზებული კავშირი. ეს ორგანიზებული კავშირი აგებულია მკაცრ სამემსრულებლო დისციპლინაზე, მეტნაკლები ხარისხის როლების მკვეთრ განაწილებაზე, მასში მონაწილე პირთა სუბორდინაციაზე ჯგუფის ორგანიზებისა და ხელმძღვანელობის თვალსაზრისით არ არის გამორიცხული რომ ჯგუფის შექმნას ერთმა პირმა, ყოველნაირად მოამზადოს იგი დანაშაულის ჩასადენად, ხოლო დანაშაულის ჩადენას უხელმძღვანელოს მეორემ. გარდა ამისა, შესაძლებელია ჯგუფის შიგნითაც გამოიყოს პირი ან პირები, რომლებიც ამა თუ იმ ხერხით განამტკიცებენ ჯგუფის წევრთა შორის კავშირს და ამ გზით ორგანიზებულ ხასიათს ანიჭებენ მას. ორგანიზებული ჯგუფი, როგორც წესი, ჩვეულებრივი საყოფაცხოვრებო გარემოებისაგან მკაცრად გამიჯნულია, რათა ამ ჯგუფის საქმიანობა სხვა შემთხვევითი პირებისათვის უცნობი დარჩეს ან მასში არ შემოაღწიოს შემთხვევითმა პირებმა, რომლებმაც ჯგუფის დემორგანიზაცია შეიძლება გამოიწვიოს.¹ ეს კეთდება მკაცრი კონსპირაციის მიზნით. რათა ჯგუფის დანაშაულებრივი ქმედება უსაფრთხო აღმოჩნდეს ე.ი. ამგვარი დანაშაულებრივი დაჯგუფების თავისებურება ვლინდება ჯგუფის შედარებით ხანგრძლივ დანაშაულებრივ საქმიანობაში დროის ხანგრძლივ პერიოდის მანძილზე სხვადასხვა დანაშაულებრივი საქმიანობის დაგეგმვასა და განხორციელებაში კოდექსის 27-ე მუხლიდან გამომდინარე სს პასუხისგებლობა დაეკისრება ორგანიზებული ჯგუფის მოწყობისა და ხელმძღვანელობისათვის დაეკისრება იმას, ვინც შექმნა ორგანიზებული ჯგუფი ან ხელმძღვანელობდა მას. მაშასადამე, დანაშაულებრივი ორგანიზაციის ორგანიზატორი და ხელმძღვანელი პასუხს აგებს, როგორც ამსრულებელი, რაც ჩადენილია პირთა ჯგუფის მიერ, მიუხედავად იმისა, მონაწილეობდა თუ არა იგი უშუალოდ მათ ჩადენაში, მაგრამ თუ ამას მოიცავდა მისი განზრახვა ამავე დროს ორგანიზებული ჯგუფის რიგითი მონაწილის პასუხისგებლობისათვის საკმარისი არ არის ამ დაჯგუფების სხვა წევრების მიერ ჩადენილი დანაშაულის ფაქტის ცოდნა, სჭირთა მასში უშუალო მონაწილეობა.

როგორც ვიცით, ჯგუფურ დანაშაულში ყველა თანაამსრულებელია პირველ და მეორე ნაწილები, თუმცა მეორე ნაწილში საკამათოა ხოლო თუ ორგანიზებული ჯგუფია 27-ე მუხლის მესამე ნაწილი აქ ადგილი აქვს გამონაკლისს, კერძოდ მასში ამსრულებელთან ერთად იგულისხმება ორგანიზებული ჯგუფის ყველა წევრი, მათ შორის თანამონაწილე ორგანიზატორი, რომელიც ორგანიზებული ჯგუფის წევრია შეიძლება ზოგიერთი ამსრულებელი და თანამონაწილე ორგანიზებული ჯგუფის წევრი იყოს, ზოგიერთი არა ამ შემთხვევაში ეს მაკვალიფიცირებელი ნიშანი მხოლოდ იმ პირს შეეარაცება ბრალად, ვინც ასეთი ორგანიზებული ჯგუფის წევრია. ორგანიზებული ჯგუფის მიერ დანაშაულის ჩადენას, როგორც მაკვალიფიცირებელ გარემოებას ითვალისწინებს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის ბევრი მუხლი ასევე კოდექსი იცნობს ორგანიზებული დანაშაულის სპეციალურ შემადგენლობას მაგ., ბანდიტიზმი თუმცა ბანდიტიზმი სსკ224-ე მუხლი და ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი დანაშაული სსკ 27-ე მუხლის 3-ე ნაწილი არ არის იდენტური ცნებები ბანდისაგან განსხვავებით ორგანიზებული ჯგუფი შეიძლება არ იყოს შეიარაღებული. პროფ მ.ტურავა აღნიშნავს: ორგანიზებული ჯგუფი, ისევე როგორც ბანდა, შეიძლება შეიქმნას ერთი ან რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად, რაც, რა თქმა უნდა, არ არის მართებული, რომელზეც საუბარი გვექნება. თუკი ამ მოსაზრებას გავიზიარებთ გამოდის, რომ ბანდაც შეიძლება ერთი დანაშაულის ჩასადენად შეიქმნას ასეთი მოსაზრება ხშირად გვაფიქრებინებს ეს იმის გავლენით ხომ არ გაჩნდა, როცა კანონმდებელმა 27-ე

¹ სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი თ.ს. უ. გამომცემლობა რედ გ.ტყეშელიძე გ. ნაჭყებია თბილისი 2004 გვ 217-ე

მუხლის 3-ე ნაწილში სიტყვა რამდენიმეს დაუმატა“ ერთი ან „ აქვე უნდა აღვნიშნოთ ეს პრობლემა ასევე იდგას კოდექსის პროექტზე მუშაობის დროსაც, აღნიშნავს პროფ. ო. გამყრელიძე. მაშინ კომისიამ „ერთი ან „ პროექტიდან ამოიღო და მაშინ მივიღეთ“ რამდენიმე“, რაც გახდა სს კოდექსის თავდაპირველი ვარიანტი, რაც გამართლებული ფორმულირება იყო, თუმცა ამ ფორმულირებას ჰქონდა ნაკლი იმ გაგებით, რომ ორგანიზებული ჯგუფი ყოველთვის არ შეიძლება იყოს მყარი. ¹ აქვე მოვიყვანოთ ო. გამყრელიძის მოსაზრებას არ არის გამორიცხული, რომ ორგანიზებული ჯგუფი შეიქმნას ერთი დანაშაულის ჩასადენად. მაგ., ვინმემ ორგანიზაცია გაუკეთოს ჯგუფს განზრახ მკვლელობის მიზნით მკვლელობა მოხდა შურისძიების მოტივით. ცხადია, რომ ამ მოტივით მკვლელობის შემდეგ ჯგუფი დაიშლება და აღარ გაგრძელებს დანაშაულებრივ საქმიანობას. პროფ. გ. ნაჭყებია 2004 წლის თსუ გამოცემულ სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში გვ. 220-ე აღნიშნავს სს კოდექსის 27-ე მუხლის შესახებ ნაწილში უნდა ჩაემატოს დებულება ერთი დანაშაულის ჩასადენად ორგანიზებული ჯგუფის შექმნის შესაძლებლობის შესახებ თუმცა, იქვე აღნიშნავს ეს არ ეხება ბანდიტიზმს, რომელიც შექმნილია რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად .

აუცილებელია იმის გარკვევა, თუ რა ამოძრავებდა კანონმდებელს, როცა ასეთი ფორმულირება შეჰქონდა 27-ე მუხლში გაეძლიერებინა პასუხისმგებლობა ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ და ხომ არ აიხსნება იმით რომ ორგანიზებული ჯგუფი დიდი საზოგადოებრივი საშიშროებით აიხსნება და მხედველობაში ჰქონდა სწორედ მისი მომეტებული საშიშროება ეს გარემოება გვაფიქრებინებს ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილ დანაშაულად ჩაეთვალა არა მარტო ისეთი ორგანიზებული ჯგუფი, რომელიც რამდენიმე დანაშაულის ჩასადენად იყო შექმნილი, არამედ ისეთიც, რომელიც იქმნებოდა მხოლოდ ერთი აღებული დანაშაულის ჩასადენად. თუკი ორგანიზებული ჯგუფი შექმნილი იყო ერთი დანაშაულის ჩასადენად, მაშინ ჯგუფის წევრის მოქმედება დაკვალიფიცირდებოდა ჩვეულებრივ ჯგუფურ დანაშაულად, პროფ. დონჯაშვილი საქართველოს სისხლის სამართალი 207-ე გვ. აღნიშნავს სხვაგვარად ესმით“ სიმყარე“ რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში ორგანიზებულ ჯგუფის სიმყარეში – ნათქვამია რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის 35-ე მუხლის განმარტებაში იგულისხმება მუდმივი კავშირები ჯგუფის წევრთა შორის და საქმიანობის სპეციფიკური მეთოდები ერთი ან რამდენიმე დანაშაულის მომზადების ან ჩადენისათვის სიმყარის ცნების ასეთი განსაზღვრება დიდად გაართულებდა პრაქტიკაში ამ ცნების დაგენას მაშინ როცა კოდექსის 27-ე მუხლით ორგანიზებული ჯგუფის დადგენა ძალიან ადვილია თუ ჯგუფის ფორმულირებისათვის საკმარისი იქნებოდა სიტყვა რამდენიმე.

ერთი სიტყვა, რომელიც ამ ტექსტს დაემატა 2006 წლის 25 აგვისტოს კანონით რა იყო ამის ზუსტი მიზეზი ძნელი სათქმელია და რუსეთის ფედერაციის კანონმდებლობის მსგავსად და ხომ არ მივიღეთ ენობრივი უაზრობა. პროფ. ო. გამყრელიძე აღნიშნავს საქმე ის არის, რომ ერთი და რამდენიმე აქ ერთმანეთის გამომრიცხველი სიტყვებია, რადგან ერთი თავისთავად გულისხმობს რამდენიმეს ² თუკი ორგანიზებულ ჯგუფად ჩათვლება დამნაშავეთა ისეთი ჯგუფი, რომელიც ერთი დანაშაულის ჩასადენადაა შექმნილი, მით უმეტეს ჩათვლება ასეთი ჯგუფი ორგანიზებულად, როცა მას რამდენიმე დანაშაულის ჩადენა აქვს განზრახული, ამიტომ სიტყვა“ ერთის“ შემოტანით კანონმდებელს სიტყვა „რამდენიმე“ უნდა ამოეღო ტექსტიდან, მაგრამ მაშინ სიტყვა ერთიც დაკარგავდა თავის მნიშვნელობას, რადგან ისე გამოვიდოდა, რომ ორგანიზებული ჯგუფი მხოლოდ მაშინ გვექნებოდა, როცა ჯგუფი მარტო ერთი დანაშაულის ჩადენას ითვალისწინებდა ორგანიზებული ჯგუფის ცნებაც ამით გაბუნდოვანდა.

ორგანიზებული ჯგუფი მყარი ჯგუფია, ხოლო სიმყარე ნიშნავს იმას რომ ჯგუფი ერთზე მეტი დანაშაულის ჩასადენადაა შექმნილი. ჯგუფი მყარია იმიტომ, რომ ერთი დანაშაულის ჩადენის შემდეგ იგი არ იშლება და დანაშაულებრივ საქმიანობას აგრძელებს თ. დონჯაშვილი თავის სახელმძღვანელოში აღნიშნავს: ორგანიზებული ჯგუფი იქმნება, როგორც წესი, რამდენიმე დანაშაულის ჩადენისათვის, მაშინ, როცა ბანდა

¹ ო. გამყრელიძე სისხლის სამართლის პრობლემები 3-ე ტომი გამომცემლობა მერიდიანი თბილისი 2013 გვ. 77-ე

² სამეცნიერო პრაქტიკული ჟურნალი (თებერვალ-მარტი N-1) ცხოვრება და კანონი თბილისი 2009 გვ. 23-ე

შეიძლება შეიქმნას მხოლოდ ერთი თავდასხმისათვის. ბანდას როცა ეხება, ავტორს მხედველობაში აქვს საქართველოს სს კოდექსის 224-ე მუხლით აღწერილი ბანდიტიზმის შემადგენლობა. მან მხედველობიდან გამოტოვა თუ ორგანიზებული ჯგუფი“ მყარი ჯგუფია „ ასეთივე მყარი შეიარაღებული ჯგუფია ბანდა. მაგრამ აღსანიშნავია, როცა ზ.დონჯაშვილი ორგანიზებული ჯგუფის ცნებას ეხება თავდაპირველად სიმყარეს განმარტავს, როგორც დანაშაულთა განუსაზღვრელი რაოდენობის ჩასადენად მაშასადამე თუ სიმყარე ორგანიზებული ჯგუფისათვის ნიშნავს ჯგუფის შექმნას დანაშაულთა განუსაზღვრელი რაოდენობის ჩასადენად მაშინ სიმყარე რატომღაც სხვაგვარად განმარტებული, ორგანიზებული ჯგუფი და ბანდა სიმყარის ნიშნით არ განსხვავდება, განსხვავება შეიარაღებაშია და, რასაკვირველია, ეს ორი ცნება ერთმანეთისაგან კიდევ სხვა ნიშნით განსხვავდება 224-ე მუხლით ბანდის შექმნა უკვე დამთავრებული დანაშაულია, მაშინ როცა ორგანიზებული ჯგუფის შექმნა ქურდობის ან სხვა დანაშაულის ჩასადენად დანაშაულის მომზადებათ დაკვალიფიცირდება და კიდევ ორგანიზებული ჯგუფის მეტი საშიშროება ჩვეულებრივ ჯგუფთან შედარებით შეიძლება გამოიხატოს ორგანიზებული ჯგუფის მიერ დანაშაულის ჩადენა, თუნდაც რომ შემადგენლობის ობიექტური მხარე უშუალოდ მისმა ერთმა წევრმა შეასრულოს, შესაძლოა უფრო მეტი უმართლობის ხარისხითაც ხასიათდება, ვიდრე თანაამსრულებლობის ზოგიერთი შემთხვევა. საინტერესოა, რომ დანაშაულებრივი ორგანიზაციის ყველა წევრი შესაძლებელია ამსრულებელი იყოს, მაგრამ მეტწილად მათ შორის როლები განაწილებულია იმგვარად, რომ ერთნი დანაშაულის ამსრულებლები არიან, ე.ი. უშუალოდ სჩადიან დანაშაულს, ხოლო დანარჩენები საერთო დანაშაულებრივი მიზნის მისაღწევად სხვა ფუნქციებს ასრულებენ. დანაშაულის ჩასადენად ასეთ ორგანიზაციაში წევრები გაერთიანებული არიან დიდი რაოდენობით, თუმცა არ არის გამორიცხული მასში ორი პირის მონაწილეობა და ამავე დროს ჯგუფის სიმყარე შეიძლება იყოს ჯგუფიდან არ ხდება წევრთა თავისუფალი დენადობა მაგ., ბანდაში მონაწილეობა დამთავრებულია მაშინ, როცა პირი გაწევრიანდება მასში, თუნდაც არ ჰქონდეს რაიმე ქმედება ჩადენილი.

ახლა ყურადღება შევაჩეროთ ერთ მნიშვნელოვან საკითხზე რაზეც შესაძლებელია ბევრი კამათი ყოფილა იურიდიულ საზოგადოებაში და ეს შეეხება ბანდიტიზმის და ორგანიზებული ჯგუფის გამიჯვნის საკითხს, ჩვენ ვიცით, თუკი ორგანიზებული ყაჩაღური ჯგუფი, თუნდაც შეიარაღებული, თუკი ორგანიზდება, რომ ჩაიდინოს ერთი დანაშაული ეს გასაგებია, რომ ასეთი ორგანიზებული ჯგუფი ვერ მოგვცემს ბანდიტობის კვალიფიკაციას და, ბუნებრივია, ასეთი ქმედება დაკვალიფიცირდება, ყაჩაღობა ჩადენილი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ, მიუხედავად იმისა, როგორი შეიარაღებით იყო აღჭურვილი, მაგრამ არის მეორე შემთხვევა, ორგანიზებული ყაჩაღური ჯგუფი რამდენჯერმე ახორციელებს თავდასხმას ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღების გამოყენებით, საერთო გეგმით მათ განხორციელებული აქვთ ექვსი ყაჩაღური თავდასხმა – ასეთი თავდასხმა არის ბანდიტობა, ყაჩაღური თავდასხმა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ. ამდენად, სახეზეა პირთა მყარი ჯგუფი, რომელიც შეიარაღებულია და გამიზნული აქვს რამდენიმე ყაჩაღური თავდასხმის განხორციელება. პროფ. გ.მამულაშვილი აღნიშნავს: ყაჩაღობის¹ მიზანია სხვისი მოძრავი ნივთის დაუფლება თავდასხმის გზით, ხოლო ბანდიტებს მიზნად შეიძლება ჰქონდეთ არა მარტო სხვისი ნივთის დაუფლება თავდასხმით, არამედ სხვა აგრესიული დანაშაულის ჩადენაც (მაგ., სქესობრივი დანაშაულის, ადამიანის უკანონო თავისუფლების აღკვეთა და სხვა სს სამართლის კერძო ნაწილი წიგნი 1-ლი 2011 539-ე) თანაც ორგანიზებული ჯგუფის მიერ ჩადენილი ყაჩაღობა შესაძლებელია არ იყოს შეიარაღებული, ხოლო თუ შეიარაღებულია არ უნდა იყოს მყარი ჯგუფი, წინააღმდეგ შემთხვევაში სახეზეა ბანდა. პირველი შემთხვევა გასაგებია, რასაც პროფ. გ. მამულაშვილი აღნიშნავს, მართლაც შესაძლებელია ორგანიზებულ ყაჩაღურ ჯგუფს ამოძრავებდეს არა მარტო ქონებრივი ანგარებითი დანაშაული, არამედ მათ მიზნად ჰქონდეთ უკანონო თავისუფლების აღკვეთა და ამას მივცეთ ბანდიტიზმის კვალიფიკაცია თუ ყაჩაღობასთან ერთად ასეთი ქმედება გამიკვეთა, ასევე იოლი გასამიჯნია თუ ყაჩაღური ორგანიზებული ჯგუფი არ იქნება შეიარაღებული და განახორციელებს თავდასხმებს არა ცეცხლსასროლი იარაღით, არამედ საყოფაცხოვრებო

¹ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი(წიგნი 1, მეოთხე გამოცემა) გამოცემლობა „მერიდიანი“ თბილისი 2011 რედ. გ. მამულაშვილი გვ 539-ე

იარაღით, რაც არ განეკუთვნება ცივი იარაღთა კატეგორიას და ასეთმა ჯგუფმა რამდენი თავდასხმაც გინდა განახორციელოს მისი პასუხისმგებლობა განისაღვრება ყაჩაღობით, ხოლო თუ შეიარაღებულია და მყარია სახეზე ბანდა, რაც სცდება ორგანიზებული ყაჩაღობის ფარგლებს, რაც შეიძლება ითქვას ბუნდოვანობას იწვევს. დაუშვათ ერთი თეორიული ვარიანტი მართლაც შეიარაღებულმა ორგანიზებულმა ჯგუფმა განახორციელა ორი ყაჩაღური თავდასხმა ერთ თავდასხმაში არ გამოიყენა ცეცხლსასროლი იარაღი, ხოლო მეორე შემთხვევაში გამოიყენა ცეცხლსასროლი იარაღი, მაგრამ სახეზეა მყარი მყარი ჯგუფი, ჩვენ ხომ ხაზგასმით აღვნიშნავთ შეიარაღება არის არა მარტო ბანდის დამახასიათებელი ნიშანი, არამედ ბანდიტური თავდასხმის ნიშანიც სწორედ ეს ნიშანი ხდის ბანდიტურ თავდასხმას განსაკუთრებით საშიშს, თუმცა ზოგჯერ არ იყოს იარაღის გამოყენების საჭიროება, მაგ., შეიარაღებული ბანდა თავს დაესხა მოქალაქის საცხოვრებელ სახლს, მაგრამ ვინაიდან ოჯახის წევრები ძლიერ სიმთვრალის გამო უგრძობ მდგომარეობაში იყვნენ მათ იარაღის გამოყენება არ დასჭირდათ, მაგრამ იარაღი თან ჰქონდათ შესაძლო საჭიროებისათვის.

მოყვანილ მაგალითში შეიძლება ვინმეს შედავების საფუძველი გაუჩნდეს შეიძლება პირველ შემთხვევაში იარაღი არ ჰქონდა ორგანიზებულ ჯგუფს და შეიძინა მეორე თავდასხმის შემდეგ. მაგრამ ხომ შეიძლება პირველი თავდასხმის დროს გამოიყენოს, ხოლო მეორე თავდასხმის დროს აღარ გამოიყენოს შეიარაღებულიც არის და მყარიც, მაგრამ მეორე თავდასხმის დროს მათ არ გამოიყენეს ცეცხლსასროლი იარაღი და გამოიყენეს საყოფაცხოვრებო დანიშნულების იარაღი, რაც განეკუთვნება არა ცივ იარაღთა კატეგორიას, რაც უნდა ყოფილიყო თავდასხმის ნიშანი არ იქნა გამოყენებული თავდასხმის დროს. მართალია, ბანდა შექმნის მომენტიდანვე დამთავრებულია მაგრამ რეალიზებული არ იქნა თავდასხმა ბანდისათვის დამახასიათებელი ნიშნით ამან შესაძლებელია საკამათო გახადოს თუ რითი უნდა დაკვალიფიცირდეს აღნიშნული დანაშაული, ერთი მხრივ, ეს არის ორგანიზებული ყაჩაღობა, მეორე მხრივ, ეს არის ბანდიტობა. ბანდიტობა არის იმიტომ ჯგუფი მყარია შექმნის მომენტიდანვე უკვე დამთავრებულია, მაგრამ რეალიზებული არ იქნა ბანდისათვის დამახასიათებელი ნიშნებით. ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს ორგანიზებული ჯგუფის ყაჩაღობად, მხოლოდ მეორე შემთხვევა თუ თავდასხმების მთელი ციკლი, ვფიქრობთ, რომ უმჯობესია სასამართლო პრაქტიკამ დახვეწოს ზოგადი და სპეციალური ნორმის ურთიერთმიმართებით და სპეციალურის უპირატესობის გადაწყვიტოს.

ახლა ამ თემაში მინდა შევეხო იმ საკითხს,¹ რომელიც რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის კოდექსის პროექტს ეხება, რომლის 30-ე მუხლი ორგანიზებული ჯგუფის ცნებას განსაზღვრავს “ ორგანიზებული ჯგუფი „ ნათქვამია ჩათვლება დანაშაულის თანამონაწილეობა იმ პირებისა, რომლებიც წინასწარ გაერთიანდნენ მყარ ჯგუფად. პროფ. ო. გამყრელიძე აღნიშნავს: აქ ერთმანეთშია არეული ორგანიზებული ჯგუფისა და შაიკის ცნებები, რადგან სიმყარე დამახასიათებელია მხოლოდ შაიკისათვის, რომელიც დანაშაულებრივ ორგანიზაციას წარმოადგენს უცხოური (იტალიური) სიტყვა “ბანდა,, რუსულ ტერმინს „შაიკას“ შეესატყვისება, რომელიც ორგანიზებული ჯგუფისაგან სწორედ სიმყარის ნიშნით განსხვავდება, ეს საკითხი თურმე კარგად იყო დამუშავებული რევოლუციამდელ რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში და 1947 წლამდე არავითარ დავას არ იწვევდა პირველად აღნიშნავს პროფ. ო. გამყრელიძე ორგანიზებული ჯგუფისა და შაიკის ცნებათა აღრევა, რასაც პოლიტიკური სარჩული ედო და არა მეცნიერული მოხდა საბჭოთა კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1947 წ. 4 ივნისის ცნობილ დადგენილებაში ამ საკითხის ისტორია მ. კოვალიოვის წიგნში.

როგორც ჩანს, პროექტის ავტორებს ნათლად არა აქვთ წარმოდგენილი ჯგუფის სიმყარის შინაარსი “სიმყარე,, ნიშნავს იმას, რომ ჯგუფი შეიქმნა არა ერთი დანაშაულის ჩასადენად, რომლის შემდეგ ის დაიშლება, არამედ დანაშაულებრივი საქმიანობისათვის, ე. ი. ის გააგრძელებს ამ საქმიანობას მეტად თუ ნაკლებად ხანგრძლივი დროის განმავლობაში. სიმყარე ჯგუფისა, წერს პროფ. ო. გამყრელიძე, პოულობს თავის გამოხატულებას იმით, რომ მისი მონაწილენი ვარაუდობენ არა ცალკეული დანაშაულის დანაშაულებრივი ხელყოფის ჩადენას,

¹ თ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინტიტუტი მაცნე 2006 N-1 გვ. 140-ე

რომლის შემდეგ ჯგუფმა უნდა შეწყვიტონ თავისი არსებობა, არამედ მათ გამიზნული აქვთ მუდმივად ან დროებით განახორციელონ საქმიანობა, რომელიც გაანგარიშებულია დანაშაულებრივ მოქმედებათა არაერთგზისობაზე. პროფ. ო. გამყრელიძე აგრძელებს პროექტის კრიტიკას და ამბობს ორგანიზებული ჯგუფისათვის სიმყარე დამახასიათებელი არ არის ის შეიძლება შეიქმნას ერთი დანაშაულის ჩასადენად, რომლის შემდეგ ჯგუფი იშლება. ორგანიზებული ჯგუფი ეს არის ჩვეულებრივი დანაშაულებრივი ჯგუფი, რომელიც თანამონაწილეობისაგან წინასწარი შეთანხმებით რაიმე არსებითი ნიშნით არ განსხვავდება. პროფ. ო. გამყრელიძე კიდევ ერთ მომენტს აქცევს ყურადღებას პროექტის თანახმად „სიმყარის ნიშანი „დამახასიათებელია არა მარტო ორგანიზებული ჯგუფისათვის, არამედ შეიარაღებული ბანდისათვის შექმნა ბანდისა ე.ი. მყარი შეიარაღებული ჯგუფისა – ვკითხულობთ პროექტში საწარმოებზე, დაწესებულებებზე ორგანიზაციაზე ან ცალკეულ პირებზე თავდასხმის მიზნით, მაგრამ პრაქტიკაში ახსნილი არ არის სიმყარის შინაარსი, ის თუ რა იგულისხმება ამ ნიშანში. 1947 წლიდან, აღნიშნავს ო. გამყრელიძე, სიმყარის ნიშანი ყალბად არის გაგებული სასამართლო პრაქტიკაში პრაქტიკოს იურისტთა უმრავლესობას მიაჩნია, რომ ბანდა შეიძლება შეიქმნას ერთი დანაშაულის ჩასადენადაც, რომლის შემდეგ ჯგუფი იშლება რუსეთის სასამართლოს გეგავლენით – ასე წყდებოდა ეს საკითხი საქართველოს სასამართლო პრაქტიკაში (ამის მაგალითია 1984 წლის 18 აგვისტოს განაჩენი თვითმფრინავების გამტაცებელთა მიმართ). ორგანიზებული ჯგუფის მიერ დანაშაულის ჩადენა ყოველთვის უფრო ძვირად ითვლება ეტყობა პროექტის ავტორები სიმყარეს უფრო მეტად დამამძიმებელ მნიშვნელობას ანიჭებენ ვიდრე წინასწარ შეთანხმებას. პროექტის 150-ე მუხლის მე-2 ნაწილით ქურდობის ერთ-ერთ მაკვალიფიცირებელი ნიშანი ორგანიზებული ჯგუფის მიერ დ. ა. შ. შ.

წინასწარი შეთანხმების ნიშანი აუცილებელია ორგანიზებული ჯგუფისათვისაც ასე, რომ ამის შემდეგ უნდა ვიკვლიოთ, იყო თუ არა ჯგუფი მყარი აქ პრაქტიკოსი დიდი სირთულის წინაშე აღმოჩნდება პროფ. ო. გამყრელიძე განმარტავს ორგანიზებული ჯგუფის სიმყარის ნიშნით განსაღვრა არაფრით გამართლებული არ უნდა იყოს, მით უმეტეს, რომ ეს ნიშანი მისთვის დამახასიათებელი არ არის. ორგანიზებული ჯგუფის ნაცვლად პროექტში, სასურველია, შემოტანილი იქნას მაკვალიფიცირებელ ნიშნად დანაშაულის ჩადენა შაიკის მიერ, რომელიც მყარ დანაშაულებრივ ჯგუფს წარმოადგენს.

ლიტერატურა:

1. სისხლის სამართალი (სახელმძღვანელო) ზოგადი ნაწილი ავტორთა ჯგუფი რედაქტორები გ. ნაჭყებია ნ. თოდუა გამომცემლობა მერიდიანი 2016 წ.
2. თ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი მაცნე 2006 N-1
3. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი (წიგნი 1 მეოთხე გამოცემა) რედ. გ. მამულაშვილი გამომცემლობა მერიდიანი 2011 წ.
4. სამეცნიერო პრაქტიკული ჟურნალი (თებერვალ-მარტი N-1) ცხოვრება და კანონი თბილისი 2009 წ.

Zviad Gogrichiani

*Doctoral Student of Iv. Javakhishvili State University, Faculty of Law
Lecturer at Samtskhe-Javakheti State University*

THE ISSUE OF ORGANIZED GROUP IN CRIMINAL LAW

Annotation

The issue of an organized group is one of the most problematic issues in the article presented in the criminal law. The long discussion between the scholars on this issue, which should be given a lot of place in the article, shows the problem. Should be part of an organized group which is clearly felt in the article. The article also highlights the arguments of prominent scientists, especially in the part where it turns out that the sign of solidity has been misunderstood since 1947, and this issue has been well addressed in the Russian legal literature. No dispute was caused by the issue of the group organized before the well-known resolution of the Plenum can not be determined on the basis of solidity which is the current problem of criminal law. The presented article clearly emphasizes the change in the criminal law of 2006, which directly concerns the organized group, which caused linguistic nonsense in the legislation and at the same time raised the issue of the legislator. Therefore, when we touch on the issue of an organized group, the sign of solidity is not typical for it, it can be created to commit a single crime, which is clearly stated in the article.

Key words: criminal law, organized group, legal literature.

Organized group is clearly different from the previous two criminal groups. In this case, there is an organized connection of a group of persons. Organizing a group precedes committing a crime. It is usually impossible to create and organize a group at once. And depends on a number of objective and subjective circumstances including the crime or crimes that this organized group intends to commit. However, sometimes organized crime ends with the so-called banditry from the moment it is formed, which is a crime that ends with the moment a group is formed, unlike an organized group that can be set up to rob a commercial bank and have a robbery scheme or plan worked out within a month. Even if the organized group does not carry out criminal activities, its members are still responsible for the crime. An attack (Article 325 of the Criminal Code of Georgia) can be firmly organized, even though it is essentially intended to commit one crime, as Prof. G. Nachkebia points out. That an organized group that is ready to commit one or more serious crimes or a particularly serious crime is particularly dangerous, especially if the organized group has already committed a premeditated crime. The Code of Justice often refers to the commission of a crime by an organized group. And this definition of the notion of organized group should be used in the articles of the private part of the Code where “organized group is a qualifying mark of crime”

It is not possible for an organized group to be formed to commit a single crime, for example, someone to organize a group for the purpose of premeditated murder. The Murder for revenge motive after the murder for this motive, the group will disband and will no longer continue its criminal activities.

Prof. O. Gamkrelidze emphasizes that the actions of all members of the group will be qualified as a crime committed by an organized group, if he knew that he was a member of such a group. If the perpetrator of any crime was not a member of an organized group, then his action will not be qualified under this sign.

Prof. O. Gamkrelidze is right when he mentions that in the case of a group organized in court practice, mistakes are frequent. According to the judgment of the Criminal Appeals Chamber of the Tbilisi District Court of February 28, 2003, U. Afriamashvili, A. Krtiani, R. Liashenko, Gelashvili and N. Khmaladze were sentenced to life imprisonment. To be convicted under Article 177, Part 2, Paragraphs A and B and C and Part 3, C.

The convicts acted with prior agreement, they had committed four thefts so in this part their actions were qualified as theft committed by a group with prior agreement. This qualification is incorrect. O. Gamkrelidze notes that the court seems to have paid attention to the fact of the preliminary agreement and did not assess the fact that a group of criminals committed four thefts.

This means that we are dealing with a solid criminal group, so the perpetrators should be qualified by the part of Article 177 which provides for liability for theft by an organized group (Article 27 chetper 3 part 3) in case of illegal possession of stolen property. In the criminal activity, in the precise definition of the functions of the participants in his criminal specialization, in the presence of strict internal discipline in the planning and implementation of various criminal activities over a long period of time, it is true that these signs are manifested differently in different organized groups.

Knowledge of the fact of a crime committed by other members of this group is not enough for the ordinary member of the organized group to be responsible, it requires direct participation in it. A member of the group shall be liable only for the offense for which he or she participated in the creation or management of the organized group. The actions of all members of the group will qualify as an offense committed by an organized group if he knew he was a member of such a group. If the perpetrator of any crime was not a member of an organized group then his action will not be qualified under this sign, as we see an organized group committing a crime is clearly different from the previous two criminal groups.

This organized union is built on strict executive discipline, a sharp distribution of the same quality roles, and the subordination of its participants. In addition, it is possible to single out a person or persons within the group who in one way or another strengthen the bond between the members of the group and thus give it an organized character.

In addition, it is possible to single out a person or persons within the group who in one way or another strengthen the bond between the members of the group and thus give it an organized character.

An organized group is usually strictly separated from ordinary household circumstances so that the activities of this group remain unknown to other random persons or are not infiltrated by random persons, which may lead to disorganization of the group.

This is done for the purpose of strict conspiracy. In order for the criminal action of the group to be safe, e.g. The peculiarity of such criminal gangs is manifested in the relatively long criminal activity of the group in the planning and execution of various criminal activities over a long period of time under Article 27 of the Code. Criminal Law responsibility for organizing and leading an organized group rests with the person who created or led the organized group.

Therefore, the organizer and leader of a criminal organization is liable as an executor for what was committed by the group of persons, regardless of whether he was directly involved in their commission, but if his intentions were not sufficient for the ordinary member of the organized group to be held liable by other members of that group. Knowledge of the fact requires direct participation in it.

As we know, in a group crime all accomplices are the first and second parts, but in the second part it is controversial, and if it is an organized group, the third part of Article 27 is an exception. And the participant to be a member of an organized group, some not in this case this qualifying mark will only be charged to the person who is a member of such an organized group.

Many articles of the private part of the Criminal Code also provide for the commission of an organized crime as a qualifying circumstance. The Code also recognizes the special composition of organized crime, e.g. Banditry. However Banditry Article 224 of the Criminal Code and the crime committed by an organized group Article 27 3 3 of the Criminal Code are not identical concepts. Unlike a gang, an organized group may not be armed. Prof. M. Turava notes that an organized group can be created as a gang again for one or more crimes. To insert what is certainly not correct which we will be talking about.

If we share this opinion, it turns out that even a gang can be created to commit a single crime. The time is also mentioned by Prof. O. Gamkrelidze then the commission “removed one or” from the project and then we got “several” which became the original version of the JSC Code which was a justified wording but this wording lacked in the sense

that an organized group can not always be solid. To set up an organized group to commit a single crime e.g. Someone to organize a group for the purpose of premeditated murder was carried out with the motive of revenge. G. Nachkebia, in the general part of the criminal law published by TSU in 2004, p. 220, states that in the third part of Article 27 of the Criminal Code, a provision should be added on the possibility of forming an organized group to commit one crime. On the possibility of forming an organized group, however, he notes that this does not apply to banditry, which is designed to commit several crimes. It is necessary to find out what motivated the legislature when such a wording was introduced in Article 27 to strengthen the responsibility against organized crime and whether it is explained by the fact that the organized group is explained by great public danger and its increased danger. It was considered not only an organized group that was created to commit several crimes, but also one that was created to commit only one crime. Donjashvili Criminal Code of Georgia p. 207 states otherwise understand “firmness” in the strength of a group organized in the Russian legal literature - Article 35 of the Criminal Code of the Russian Federation defines permanent ties between group members and specific methods of activity Such a definition of a concept would greatly complicate the definition of this concept in practice when it is very easy to identify a group organized under Article 27 of the Code if a few words would suffice to formulate a group.

The word one that was added to this text by the law of August 25, 2006 What exactly was the reason for this is difficult to say and like the legislation of the Russian Federation and whether we got linguistic nonsense Prof. O. Gamkrelidze notes the point is that one and several are mutually exclusive words here because one implies If an organized group is considered to be a group of criminals created to commit one crime, especially such a group is considered organized when it intends to commit several crimes, so by introducing the word “one” the legislator should remove the word “several” from the text but then the word one lost its meaning. , Because it would turn out that we would have an organized group only when the group intended to commit only one crime, the notion of an organized group was thus obscured.

An organized group is a solid group, and solidity means that a group is made to commit more than one crime. A group is solid because after one crime it does not disintegrate and continues criminal activities. T. Doijashvili notes in his textbook that an organized group is formed, usually for several crimes. A gang can be formed for only one attack. The gang, when referring to the author, has in mind the composition of banditry described in Article 224 of the Criminal Code of Georgia. But it is noteworthy that when Z. Donjashvili refers to the concept of organized group, he first defines solidity as committing an indefinite number of crimes. The two concepts differ from each other in another way. Article 224 Creating a gang is an already finished crime, while creating an organized group is qualified as preparing a crime for theft or other crime, and even more dangers of an organized group than a normal group can be expressed by an organized group. The objective side to be performed directly by one of its members may also be characterized by a greater degree of inaccuracy than some cases of co-execution. It is interesting that all members of a criminal organization can be executors, but for the most part the roles are distributed among them in such a way that the perpetrators of one crime are e.g. They commit a crime directly, while the others perform other functions to achieve a common criminal goal. The members of such an organization are united in large numbers, although the participation of two people is not excluded, and at the same time the strength of the group may be. Participation in a gang ends when a person joins it, even if they have not committed any action.

Now let us turn our attention to one important issue which may have been much debated in the legal community and that was the separation of banditry and organized group. Will be qualified, robbery committed by an organized group regardless of what weapons they were equipped with, but there is a second case, organized robbery group carries out attacks several times using automatic firearms, they have carried out six robbery attacks such an attack is bandit organized by a gang

Thus in the face of a solid group of individuals who are armed and intend to carry out several robbery attacks Prof. G. Mamulashvili notes that the purpose of robbery is to seize someone else’s movable property through an attack, while bandits may aim not only to seize another person’s property by attack, but also to commit other aggressive crimes (e.g., sexual offenses, unlawful deprivation of liberty and other private part of the law. 2011 539-e) Moreover, robbery committed by an organized group may not be armed, and if it is armed, it should not be a solid group, otherwise the gang is in the face. The first case is clear. Mamulashvili notes that it is indeed possible for an organized gang to be driven not only by property crimes but also to be imprisoned illegally and given the status of banditry. Which does not belong to the category of cold steel and how many attacks such a group wants to carry out its responsibility will be

determined by robbery and if armed and solid in the face of a gang that goes beyond organized robbery can be said to be ambiguous. Used firearms and in the second case used firearms but in the face of a solid solid group we emphasize that the weapons are not only This is a sign of a gang, but also a sign of a bandit attack. This sign makes a bandit attack especially dangerous, but sometimes there is no need to use a weapon. For example, an armed gang attacked a citizen's house, but because the family members were in a state of insomnia, they did not need to use a weapon. Had for a possible need.

In the example above, someone may have a reason to argue. In the first case, the group did not have a weapon and bought it after the second attack. But it can be used during the first attack and no longer used during the second attack. It is both armed and solid. It is over from the moment but the attack on the gang was not carried out on a characteristic basis. Banditry is because the group is solid from the moment it was formed but has not been realized. Action with the characteristics of a gang should be qualified as robbery of an organized group only in the second case or the whole cycle of attacks, we think it is better Judicial practice to refine the relationship between general and special norm and to decide on the preference of the special.

Now, in this topic, I would like to touch upon the issue related to the draft Criminal Code of the Russian Federation, Article 30 of which defines the concept of an organized group. It is said that the complicity of the crime will be considered by the persons who were previously united as a solid group Prof. Otar Gamkrelidze points out that the concepts of organized group and "Shaika" are confused here because solidity is characteristic only for "Shaika" which is a criminal organization. "Criminal organization is a foreign (Italian) word" gang "The Russian term corresponds to the term Shaika, which differs from an organized group in terms of solidity.

This issue was well dealt with in the pre-revolutionary Russian legal literature and did not cause any controversy until 1947. Prof. Gamkrelidze mentions for the first time the confusion of the notions of an organized group and a shaykh, which was politically motivated and not a scientific one. The history of this issue was mentioned in the famous resolution of the Presidium of the Supreme Soviet of the Soviet Union on June 4, 1947 in M. Kovalev's book

It seems that the authors of the project do not have a clear idea of the content of the group. "Stability" means that the group was created not to commit a single crime, after which it will be disbanded, but for criminal activities.

For example, he will continue this activity for more or less a long time. The strength of the group, writes Prokhorov, finds its expression in the fact that its participants suggest not committing a particular crime after which the group should cease to exist but they have foreseen to carry on this work permanently or for above mentioned time, which is calculated on the recurrence of criminal acts.

Professor Otar Gamkrelidze carries on the critics of project and says that the sustainability of organized group is not strength it may be created for ne crime and then it should be destroyed.

Organized group, This is an ordinary criminal group, which does not differ from complicity in any significant way by prior agreement. Prof. O. Gamkrelidze draws attention to another point according to the project "Sign of solidity" Solid-armed group - we read in the project to attack enterprises, institutions, organizations or individuals, but in practice there is no explanation for the meaning of solidity in what is meant by this sign. Since 1947, O. Gamkrelidze is a sign of solidity is misunderstood in the case law. The commission of a crime is always more severely punished It seems that the authors of the project attach more importance to stability than to prior agreement. Article 150, Part 2 of the draft stipulates one of the qualifying signs of theft organized by a group of D. A sign of prior agreement is necessary for an organized group as well so after that we have to investigate whether the group was solid here the practitioner will face great difficulty Prof. O. Gamkrelidze explains that defining an organized group as a sign of solidity should not be justified in any way, especially since this sign is not typical for him.

References:

1. Blood Law (textbook) General Part Authors Group Editors G. Nachkebia N. Todua Meridian Publishing House 2016
2. T. Tsereteli Institute of State and Law Herald 2006 N-1
3. Private Part of Criminal Law (Book 1 Fourth Edition) Ed. G. Mamulashvili Meridian Publishing House 2011
4. Scientific-Practical Journal (February-March N-1) Life and Law Tbilisi 2009

ეკონომიკისა და ზიზნის ადინისტრირების შივარტიკა

მარინა ლუარსაბიშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
აფილირებული
ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს საინვესტიციო გარემოს გამონვივები კოვიდ-პანდემიის პერიოდში

ანოტიკა

ნაშრომში ასახულია ახალი კორონავირუსის Covid-19 - ის გავლენა საქართველოს საინვესტიციო გარემოზე. გაანალიზებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების როლი საქართველოში, როგორც ეკონომიკის ერთ-ერთი სექტორის, რომელიც წარმოადგენს ეკონომიკის ზრდისა და ინდუსტრიალიზაციის მთავარ მასტიმულირებელ ძალას. საუბარია უცხოური კაპიტალის მოზიდვაზე, რომელიც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისთვის. წარმოდგენილია საქართველოში საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების მიზნით დასახული ამოცანები: ახალი რეფორმების გატარება; მცირე და საშუალო სექტორის გაძლიერება; ახალი ტექნოლოგიების განვითარების ხელშეწყობა; სამართლიანი და მიუკერძოებელი მართლმსაჯულების სისტემის არსებობა.

Marina Luarsabishvili
*Academic Doctor of Economy; Affiliated Professor of
New Higher Education Institute*

CHALLENGES OF GEORGIA'S INVESTMENT ENVIRONMENT DURING THE COVID-PANDEMIC PERIOD

Abstract

The article reflects the impact of the novel coronavirus Covid-19 on the investment environment in Georgia. The role of foreign direct investment in Georgia as one of the sectors of the economy, which is the main driving force of economic growth and industrialization, is analyzed. We are talking about attracting foreign capital, which is vital for developing and transitional economies. The goals set to improve the investment environment in Georgia are presented: implementation of new reforms; Strengthening small and medium sectors; Promoting the development of new technologies; Existence of a fair and impartial justice system.

კოვიდ-პანდემია რთული გამოწვევა აღმოჩნდა მსოფლიოსთვის და მნიშვნელოვან საფრთხედ იქცა არა მხოლოდ ჯანდაცვისთვის, არამედ გლობალური ეკონომიკისთვის. საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მომზადებული კვლევები არაერთგვაროვნად აფასებს პანდემიის გავლენას ეკონომიკაზე, თუმცა ეს გავლენა განსაკუთრებით რთული იქნება განვითარებადი ქვეყნებისთვის, მათ შორის საქართველოსთვისაც.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვან საკითხს ეკონომიკის განვითარებისთვის წარმოადგენს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, როგორც ეკონომიკის ერთ-ერთი სექტორი, რომელიც მაღალი ეკონომიკური გამტარობით ხასიათდება. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (FDI) წარმოადგენს გლობალიზაციის, ეკონომიკური ზრდისა და ინდუსტრიალიზაციის მთავარ მასტიმულირებელ ძალას. უცხოური კაპიტალის მოზიდვა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისთვის. საერთაშორისო კვლევებისა და პრაქტიკული გამოცდილების მიხედვით, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისთვის მიმზიდველია ქვეყნის კარგი საინვესტიციო კლიმატი, როგორც პოლიტიკურად, ასევე ეკონომიკურად სტაბილური გარემო. [1]

საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კლება 2020 წელს და პანდემიის პერიოდში არ დაწყებულა, თუმცა 2020 წელი კოვიდ-პანდემიის გამო ახალი საინვესტიციო გამოწვევების პერიოდად იქცა, როგორც მსოფლიოსთვის, ასევე საქართველოსთვის. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მიხედვით პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები მთელს მსოფლიოში შემცირდა 30%. [2]

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ბოლო ათი წლის მონაცემების თანახმად, საქართველო 2010-2014 წლებში ინვესტიციების ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. მიუხედავად იმისა, რომ 2015 წლიდან ინვესტიციებმა ვარდნა დაიწყო, 2017 წელს ფიქსირდება ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი და ინვესტიციების ოდენობამ საქართველოს ისტორიულ მაქსიმუმს თითქმის 2 მილიარდ დოლარს მიაღწია. 2018 წლიდან კი ინვესტიციები კვლავ იწყებს შემცირებას და 2014 წლის მაჩვენებელზე ბევრად ნაკლებ მოცულობით ფიქსირდება.

საქსტატის მონაცემების მიხედვით (2019 წელი), საქართველოში შემოსული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების უმნიშვნელოვანესი ნაწილი ევროკავშირზე მოდის. ევროკავშირიდან შემოსული ინვესტიციები სრული ინვესტიციების 47,2%-ს უტოლდება. ამერიკიდან შემოსული ინვესტიციები სრული ინვესტიციების 7,8%-ია, ხოლო ჩინეთიდან შემოსული ინვესტიციები - 3,2%. 2019 წლის მონაცემებით, 15 ყველაზე მნიშვნელოვან ინვესტორებს შორის არიან აშშ, ჩინეთი და იაპონია. არსებულ ქვეყნებში ვირუსული აფეთქების ეკონომიკური ეფექტი, ცხადია, გავრცელდა საქართველოზეც. ინვესტიციების შემცირების ტენდენცია ბოლო წლების მანძილზე ისედაც მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენდა საქართველოს ეკონომიკისთვის. კორონავირუსის ეპოქა ინვესტიციების მაჩვენებელზე კიდევ უფრო უარყოფითად აისახა და 2020 წელს 42%-იანი კლება დაფიქსირდა. [3]

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკის ანალიზის დროს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მის წილს ქვეყნის მთლიან შიდა პროდუქტში. ამ მხრივ ყველაზე არასახარბიელო მაჩვენებელი 2012-2013 წლებში დაფიქსირდა, როდესაც ინვესტიციებმა მშპ-ს (მთლიანი შიდა პროდუქტი) 5,8% შეადგინა. ასევე აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ, ეროვნული ვალუტის გაუფასურების გამო 2015-2016 წლებში დოლარში გამოსახული მშპ შემცირდა და ამან თავის მხრივ ხელი შეუწყო ინვესტიციებთან ფარდობის ზრდას და 2019 წელს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წილმა მშპ-სთან მიმართებით 7,1% შეადგინა.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის წინასწარი მონაცემებით, საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 2021 წლის 1 კვარტალში 125,4 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა, რაც 2020 წლის 1 კვარტლის წინასწარ მონაცემებზე 28,3 პროცენტით ნაკლებია. [4]

ოფიციალური წყაროები პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კლების შემდეგ მიზეზებს ასახელებენ: ინვესტორთა მფლობელობაში არსებული რამდენიმე მსხვილი საწარმო გადავიდა საქართველოს რეზიდენტის საკუთრებაში, ასევე, არარეზიდენტი პირდაპირი ინვესტიციების მიმართ შემცირდა ვალდებულებები (სასესხო დავალიანების დაფარვა), თუმცა ამ მიზეზების გარდა, შემცირების მთავარი გამომწვევი იყო მაგისტრალური გაზსადენის მშენებლობის პროექტის დასრულება. შაჰ-დენიზის პროექტის დასრულებამ აზერბაიჯანიდან მიღებული ინვესტიციების თითქმის განახევრება გამოიწვია. ქვეყანაში ახალი დიდი საინვესტიციო პროექტები აღარ დაწყებულა და ვერც ეკონომიკა იზრდება იმ ტემპით, რომ დამატებითი ინვესტიციები მოიზიდოს, შედეგად კი მივიღეთ ინვესტიციების კლება.

2021 წლის I კვარტალში ყველაზე მეტი პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია საფინანსო სექტორში განხორციელდა და 93,9 მლნ. აშშ დოლარს მიაღწია, რაც მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 74,9 პროცენტია. მეორე ადგილზე იმყოფება ენერჯეტიკის სექტორი – 35,5 მლნ. აშშ დოლარით (28,3 პროცენტი), ხოლო მესამე – დამამუშავებელი მრეწველობის სექტორი 27,9 მლნ. აშშ დოლარით (22,2 პროცენტი). [5]

საქართველოში განსაკუთრებით შემცირდა ინვესტიციები ტურიზმისა და ტრანსპორტის სექტორში, რომლებიც ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი საინვესტიციო დარგებია. 2019 წლის პირველ კვარტალთან შედარებით ეს შემცირება 2020 წელს 76%-ს შეადგენდა, ტრანსპორტის სფეროში იგივე მაჩვენებელი ასევე 76%-ის ტოლი იყო. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ინვესტიციები 3%-ით გაიზარდა ჯანდაცვისა და სოციალური დახმარების სექტორში. [6]

პანდემიამ, ერთი მხრივ, იმოქმედა ერთობლივი მოთხოვნის მხარეს ტურისტული მომსახურების ექსპორტის კლების, ხოლო, მეორე მხრივ, მობილობის შემცირების გამო შეაფერხა სამომხმარებლო პროდუქტების მიწოდების არხები, რამაც პანდემიის გავრცელების საწყის ეტაპზე ინფლაციის ზრდა გამოიწვია. ანალოგიური ტენდენცია იყო მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში. მოგვიანებით, ივნისი-ივლისიდან, მოთხოვნის შემცირების ეფექტმა გადააჭარბა მიწოდების ეფექტს. შედეგად ინფლაციის მაჩვენებელმა შემცირება დაიწყო. თუმცა 2021 წლის მარტში მოხდა წლიური ინფლაციის მნიშვნელოვანი ზრდა 3,6 პროცენტიდან 7,2 პროცენტამდე. აღნიშნული მკვეთრი ზრდა იყო განპირობებული ზოგიერთ პროდუქტზე მთავრობის სუბსიდირების პროგრამის შეწყვეტით. მაღალი ინფლაცია დაფიქსირდა 2021 წლის შემდგომ თვეებშიც: აპრილი 7,2 პროცენტი, მაისი 7,7 პროცენტი, ივნისი 9,9 პროცენტი, ივლისი 12,8 პროცენტი. მოცემული მაღალი ინფლაცია ძირითადად განპირობებულია სასურსათო პროდუქტისა და ტრანსპორტირების ფასების ზრდით, რომლებიც გამოწვეულია მსოფლიო ბაზრებზე სურსათისა და ნავთობის ფასების გაზრდით. წლიურ ინფლაციაზე აღმავალი ზეწოლა დამოკიდებულია მსოფლიო სასოფლო-სამეურნეო ბაზრებზე გაზრდილი ფასებისა (მათ შორის ნავთობის ფასები) და წინა პერიოდში გაცვლითი კურსის გაუფასურებაზე, რაც ზრდის ინფლაციის მაჩვენებელზე იმპორტული საქონლისა და სურსათის ფასების გავლენას. [7]

საქართველოში საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების მიზნით არ უნდა შეჩერდეს რეფორმების გატარება. საქართველოს გააჩნია დიდი პოტენციალი განავითაროს და გააძლიეროს მცირე და საშუალო სექტორი, რაც მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს ინვესტიციების მოზიდვაში. ხელი უნდა შეუწყოს ახალი ტექნოლოგიების განვითარებას, რაც სტიმულს მისცემს ადგილობრივ და უცხოურ სტარტაპებს განახორციელონ ტექნოლოგიებზე და ინოვაციებზე დაფუძნებული ბიზნეს პროექტები. საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების თვალსაზრისით ასევე აუცილებელია ქვეყანაში არსებობდეს სამართლიანი და მიუკერძოებელი მართლმსაჯულების სისტემა, რაც სტიმულს მისცემს ინვესტორებს ახალი საინვესტიციო პროექტების წამოწყებაში. [8]

ლიტერატურა:

1. <http://geoeconomics.ge/> - Covid-19-ის გავლენა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკაზე;
2. <https://www.kas.de/documents/> - (2020). Covid 19-ს ეპოქა და საინვესტიციო პერსპექტივები;
3. <http://conferenceconomics.tsu.ge/> - კორონავირუსის ეპოქა და საინვესტიც. პერსპ.;
4. <https://www.kas.de/documents/> - კორონავირუსის ეპოქა და საინვესტიც. პერსპ. საქართველოში;
5. <https://www.geostat.ge/> - პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (2021 წელი);
6. <https://www.mof.ge>
7. <https://www.kas.de> - კორნად აღენაუერის ფონდი (KAS) და ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი (EPღ) - კოვიდ-19-ის ეპოქა და საინვესტიციო გარემო;
8. <http://geoeconomics.ge> საქართველოს ეკონომიკა - საინვესტიციო გარემო საქართველოში 2021წ.

Marina Luarsabishvili

*Academic Doctor of Economy; Affiliated Professor of
New Higher Education Institute*

CHALLENGES OF GEORGIA'S INVESTMENT ENVIRONMENT DURING THE COVID-PANDEMIC PERIOD

Abstract

The article reflects the impact of the novel coronavirus Covid-19 on the investment environment in Georgia. The role of foreign direct investment in Georgia as one of the sectors of the economy, which is the main driving force of economic growth and industrialization, is analyzed. We are talking about attracting foreign capital, which is vital for developing and transitional economies. The goals set to improve the investment environment in Georgia are presented: implementation of new reforms; Strengthening small and medium sectors; Promoting the development of new technologies; Existence of a fair and impartial justice system.

The Covid pandemic has turned out to be a serious test for the whole world and has become a serious threat not only to health, but also to the global economy. Studies prepared by international organizations provide mixed estimates of the impact of the pandemic on the economy, although this impact will be especially severe for developing countries, including Georgia.

One of the most important issues of economic development is foreign direct investment as one of the sectors of the economy characterized by high economic productivity. Foreign direct investment (FDI) is the main driver of globalization, economic growth and industrialization. Attracting foreign capital is vital for developing countries and countries with economies in transition. According to international studies and practical experience, a good investment climate in the country is attractive for foreign direct investment, both politically and economically stable environment. [1]

The decline in foreign direct investment in Georgia did not begin in 2020 and during the pandemic, however, 2020 became a period of new investment challenges due to the Covid pandemic for both the world and Georgia. According to the Organization for Economic Cooperation and Development, foreign direct investment worldwide has fallen by 30%. [2]

According to the data of the National Statistical Office of Georgia over the past ten years, Georgia is characterized by a trend of increasing investment in 2010-2014. Although investment began to decline in 2015, the highest rate was recorded in 2017, and the amount of investment reached Georgia's all-time high of almost \$2 billion. From 2018, investment will begin to decline again and will be much lower than in 2014.

According to Geostat (2019), the most important part of FDI in Georgia comes from the European Union. Investments from the EU account for 47.2% of the total investment. Investments from the US account for 7.8% of the total investment, while investments from China account for 3.2%. As of 2019, the 15 most important investors are the US, China and Japan. The economic impact of the virus outbreak in existing countries has apparently extended to Georgia. The downward trend in investment in recent years has posed

a serious threat to the Georgian economy. The coronavirus era has had an even more negative impact on investment, with investment down 42% in 2020. [3]

When analyzing the dynamics of foreign direct investment, great importance is attached to their share in the country's GDP. The most unfavorable indicator in this regard was observed in 2012-2013, when investments amounted to 5.8% of GDP (GDP). It is also noteworthy that due to the devaluation of the national currency, GDP in dollars decreased in 2015-2016, which in turn contributed to an increase in the share of investment, and in 2019 the share of foreign direct investment in GDP was 7.1%.

According to preliminary data from the National Statistical Office of Georgia, the volume of foreign direct investment in Georgia in the first quarter of 2021 amounted to \$125.4 million. USA. dollars, which is 28.3 percent less than the preliminary data for the 1st quarter of 2020. [4]

Official sources name the following reasons for the decline in foreign direct investment: several large enterprises owned by investors were transferred to the ownership of Georgian residents, and non-residents' direct investment obligations (repayment of credit debt) were reduced. The completion of the Shah Deniz project almost halved the investments received from Azerbaijan. New major investment projects have not been launched in the country, the economy is not growing at such a pace as to attract additional investment, as a result, we are seeing a decrease in investment.

In the first quarter of 2021, the largest foreign direct investment was made in the financial sector and amounted to \$93.9 million. Reached US dollar which is common 74.9 percent of foreign direct investment. Energy is in second place - 35.5 million US dollars (28.3 percent), and the third is the manufacturing sector - 27.9 million US dollars. In US dollars (22.2 percent). [5]

Investments in the tourism and transport sectors, which are among the largest investment sectors, have declined, especially in Georgia. Compared to the first quarter of 2019, this decrease was 76%, in 2020 the same indicator in the transport sector was also 76%. However, it should be noted that investments in the health and social protection sector increased by 3%. [6]

The pandemic, on the one hand, affected the decrease in the export of tourism services on the part of the general demand, and on the other hand, disrupted the supply chains of consumer goods due to reduced mobility, which led to inflation in the early stages of the pandemic. This trend was observed in almost all countries of the world. Later, from June to July, the demand reduction effect outweighed the supply effect. As a result, inflation rates began to decline. However, in March 2021, there was a significant increase in annual inflation from 3.6 percent to 7.2 percent. Such a sharp increase was associated with the termination of the state program to subsidize certain goods. High inflation was also recorded in the following months of 2021: April 7.2 percent, May 7.7 percent, June 9.9 percent, July 12.8 percent. Given the high inflation, this is mainly due to rising food and transport prices, which are driven by rising food and oil prices on world markets. Upward pressure on annual inflation is driven by rising global agricultural prices (including oil prices) and previous depreciation in the exchange rate, which amplifies the impact of import and food prices on inflation. [7]

Reforms should not stop to improve the investment environment in Georgia. Georgia has great potential for the development and strengthening of the small and medium sector, which will play an important role in attracting investment. Should promote the development of new technologies that will stimulate local and foreign startups to implement technological business projects and innovations. In terms of improving the investment environment, it is also necessary to have a fair and impartial justice system in the country, which will give investors incentives to launch new investment projects. [8]

References:

1. <http://gocioeconomics.ge/> - Impact of Covid-19 on the dynamics of foreign direct investment;
2. <https://www.kas.de/documents/> - (2020). Covid 19 era and investment prospects;
3. <http://conferenceconomics.tsu.ge/> - Coronavirus era and investment. Persp;
4. <https://www.kas.de/documents/> - Coronavirus era and investment too. Persp. in Georgia;
5. <https://www.geostat.ge/> - Foreign direct investments (2021);
6. <https://www.mof.ge>
7. <https://www.kas.de> - Cornad Adenauer Foundation (KAS) and Economic Policy Research Center (EPRC) - Covid-19 era and investment climate;
8. <http://gocioeconomics.ge> Georgian Economy - Investment Environment in Georgia 2021.

ასმათ შამუგია

*ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
აფილირებული ასისტენტ პროფესორი*

**21-ე საუკუნის ორგანიზაცია,
როგორც სტრატეგიული მართვის ობიექტი**

ანოტაცია

დღევანდელი „ცოდნის ეპოქა“, როდესაც ქვეყნის წარმატება ყველაზე მეტად იმაზეა დამოკიდებული, თუ რაოდენ განათლებულები არიან მისი მოქალაქეები და რამდენად შეესაბამება მათი უნარ-ჩვევები გლობალიზებული სამყაროს მოთხოვნებს, ცხადია, თანამედროვე ორგანიზაციის მენეჯერებს ინოვაციურ გამოწვევებს სთავაზობს. კადრები ყოველი კომპანიისთვის უმნიშვნელოვანესი რესურსია, სწორედ ამიტომ ადმინისტრაციის მიერ მათი მუდმივი განვითარებისათვის სათანადო პირობების შექმნაა საჭირო.

წინამდებარე სტატია ეყრდნობა თეორიული და ემპირიული კვლევის საფუძვლებს. აღსანიშნავია, რომ საბაზრო ურთიერთობების განვითარებასთან ერთად სულ უფრო პოპულარული ხდება ცნებები „სტრატეგია“ და „სტრატეგიული მენეჯმენტი“.

სტატიაში ასახულია სტრატეგიის რეალიზების პროცესში თანამშრომელთა მოტივაციის მნიშვნელობა. აგრეთვე ჩამოყალიბებულია ტერმინების „სტრატეგიული მართვა“, „სტრატეგიული აზროვნება“, „სტრატეგიული ხედვა“, „სტრატეგიული ქცევა“ და „პროგრამა“ ავტორისეული განმარტებები. ერთმანეთისგან მკვეთრად გამიჯნულია ცნებების: „სტრატეგიული მართვა“ და „სტრატეგიული დაგეგმვა“ არსი.

XXI საუკუნეში „სტრატეგიული აზროვნება“ და „სტრატეგიული ხედვა“ საჭიროა საფუძვლად ედოს საზოგადოების სასარგებლო საქმიანობის ნებისმიერ სფეროს. სტრატეგია და სტრატეგიული მართვა, მისი მრავალფეროვანი ბერკეტებით ფართოდ გამოიყენება მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. „სტრატეგიული მართვა“ გულისხმობს, რომ ორგანიზაციას, რომელიც ზრუნავს გახდეს წარმატებული, უნდა გააჩნდეს განვითარებისა და ამ უკანასკნელის შესაბამისი „სტრატეგიული გეგმა“, რომლის ჰორიზონტი შეიძლება იყოს 10-15, 5-7 და 2-3 წელი, მისი სპეციფიცირება და ასახვა ყოველწლიურად ხდება კომპანიების განვითარების შედეგებით უფრო მოკლევადიან გეგმებში – საშუალოვადიან პერიოდში.

საკვანძო სიტყვები: სტრატეგია, თანამშრომლები, მართვა, მოტივაცია, ორგანიზაცია.

დღეს სტრატეგიული მენეჯმენტი ფართოდ გამოიყენება, როგორც კერძო, ისე საჯარო სექტორში. სტრატეგიული გეგმა არის ნებისმიერი ორგანიზაციის განვითარების ყველაზე მნიშვნელოვანი კომპონენტი, რომელიც ასახავს, რისი მიღწევა სურს მას და როგორ აპირებს ამის გაკეთებას. სტრატეგიული გეგმა უნდა მოიცავდეს ორგანიზაციის მისიას, თუ რა ღირებულების გამავრცელებელია კომპანია, ასევე მიზნებს, რომლის მიღწევაც მას სურს და, ცხადია, საჭიროა გაწერილი იყოს, როგორ მიაღწევს ორგანიზაცია ამ შედეგებს. სტრატეგიის შემუშავების დროს, მნიშვნელოვანია ყურადღება გამახვილდეს შემდეგ სამ ფაქტორზე: პირველი – გარემოს ანალიზი, რადგან ნებისმიერი ორგანიზაცია მოქმედებს გარემოში და საჭიროა გარემო ფაქტორების გათვალისწინება; მეორე – აუცილებელი კომპონენტია შიდა გარემოს

ანალიზი, რადგან სტრატეგია უნდა ესადაგებოდეს ფირმის შიდა სტრუქტურას და ორგანიზაციულ კულტურას; მესამე – რაც ასევე მნიშვნელოვანი ფაქტორია, არის რეალიზება. რასაკვირველია, სტრატეგია იქმნება იმისთვის, რომ განხორციელდეს და მოხდეს იმ მიზნების მიღწევა, რომლებიც გაწერილია მასში. იმისათვის, რომ მიღწეულ იქნეს სასურველი შედეგი, პირველ რიგში, უნდა განისაზღვროს მიზანი, მოხდეს გარემოს გააანალიზება და ჩამოყალიბდეს ის გზები, რომლითაც განხორციელდება მიზნების მიღწევა. გარდა მიზნებისა და მათი მიღწევის გზების იდენტიფიცირებისა, უაღრესად მნიშვნელოვანია სტრატეგიის რეალიზებისას უზრუნველყოფილ იქნეს მიღწეული შედეგების გამოძევა, რათა გამოირიცხოს სტრატეგიიდან გადახვევა [გრძელიშვილი ნ., 2020: 27–30].

როგორც ცნობილია, „სტრატეგია“ გამოიყენება ყოველი ტიპის ორგანიზაციის ფუნქციური მიმართულებების მართვაშიც. ზოგადად სიტყვა „სტრატეგია“ ორგანიზაციის ძირითად მიმართულებით პრობლემას ანიჭებს პერსპექტიულ ხასიათს, ე.ი. წინა ხაზზე წამოიწევა კომპანიის განვითარების სტრატეგიების შემუშავება, განახლება და გარემოს ცვლილებებთან მათი შესაბამისობის უზრუნველყოფა. ორგანიზაციის სტრატეგია უნდა იყოს მიმართული არა ერთადერთი სტრატეგიული ასპექტის მიღწევაზე, არამედ რამდენიმე მათგანზე ერთად. სტრატეგია იძენს თავის სიმძლავრეს არა მხოლოდ გრძელვადიან პრობლემებზე ფოკუსირებიდან, მოკლევადიან შედეგებსა ან პროცესის ხელახლა დაპროექტებაზე, ე.ი. ვარიანტებიდან „ან ის, ან სხვა“, არამედ ისეთი ტიპის მიდგომებიდან, რომლებიც გულისხმობს „იმასაც და სხვასაც“, საპირისპირო მოვლენების ძლიერი გაერთიანებიდან. თავისი არსით „სტრატეგია“ არის გადაწყვეტილების მიღების წესების ერთობლიობა, რომლითაც ორგანიზაცია ხელმძღვანელობს საკუთარი მიზნების მისაღწევად.

„სტრატეგიული ქცევა“ ორგანიზაციის გარემოსთან ურთიერთობის პროცესია, რომელსაც თან ახლავს მისი შიდა კონფიგურაციის ცვლილება და დინამიკური განვითარება. სწორედ ასეთი სტრატეგიის საფუძველზე ხორციელდება დასახული მიზნების მიღწევის გზების ძიება. იგი მოიცავს გადაწყვეტილებების მიღების ნორმებსა და წესებს, რომლებითაც ორგანიზაცია ხელმძღვანელობს თავის საქმიანობაში. სხვა სიტყვებით, სტრატეგია იძლევა იმის გაწონასწორების შესაძლებლობას, რასაც ითხოვს ორგანიზაციის გარემოს მდგომარეობა, რაც სურს და სჭირდება სტრატეგიული მართვის ობიექტს. აღნიშნული მსჯელობიდან შეიძლება განისაზღვროს ზოგადად სტრატეგია, როგორც ეფექტიანი საქმიანობის კონცეფცია. იგი უნდა შეივსოს რეალური მოქმედებების ერთიანობით, რომლებსაც შეუძლიათ მიიყვანონ კონკრეტული კომპანია კონკურენტულ უპირატესობამდე და უზრუნველყონ ასეთი მდგომარეობის შენარჩუნება გრძელვადიან პერსპექტივაში.

მაშასადამე, „სტრატეგია“ წარმოადგენს მოქმედების გენერალურ პროგრამას და ავლენს ძირითადი მიზნების მიღწევის პრიორიტეტებსა და რესურსებს. ის იმგვარად აყალიბებს მთავარ მიზნებს და მათი მიღწევის ძირითად გზებს, რომ საწარმო იღებს განვითარების ერთიან მიმართულებას. პროგრამა ორგანიზაციის საქმიანობის ან ნაბიჯების შესახებ განცხადებაა, რომელიც აუცილებლად უნდა შესრულდეს ცალკეული გეგმის მიღწევის გზით.

„სტრატეგიული მართვა“ გულისხმობს გადაწყვეტილებების მიღებისა და რეალიზაციის პროცესს, რომლის ცენტრალური რგოლია „სტრატეგიული არჩევანი“, დაფუძნებული ორგანიზაციის რესურსების პოტენციალის შესაძლებლობების და გარე გარემოს საფრთხეების შედარებაზე, რომელშიც იგი საქმიანობს.

ნებისმიერი კომპანიის საფუძველს და ძირითად სიმდიდრეს წარმოადგენს ადამიანი (კადრი). ამიტომ თითოეული თანამშრომელი თანამედროვე ორგანიზაციისთვის გახდა არა მარტო გადაწყვეტი, არამედ განვითარების ძვირადღირებული ფაქტორი. აღნიშნული მიუთითებს იმაზე, რომ ყოველი კომპანია მუდმივად უნდა ცდილობდეს, პირველ რიგში, ადამიანური რესურსების ეფექტიანად გამოყენებას, ქმნიდეს ყველა პირობას იმისათვის, რომ მაქსიმალურად შეუწყოს ხელი პერსონალის პოტენციალის ინტენსიურ განვითარებას. სწორედ ეს მიმართულება წარმოადგენს კადრისა და ორგანიზაციის ურთიერთქმედების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს, თუმცა აქვე მიუთითებენ ამ ურთიერთქმედების მეორე მხარის

არსებობასაც, რომელიც ასახავს, თუ როგორ უყურებს ადამიანი ორგანიზაციას, რა როლს თამაშობს ის მის ცხოვრებაში, რას აძლევს კომპანია მას და როგორ მნიშვნელობას ანიჭებს ინდივიდი ორგანიზაციასთან თავის ურთიერთობას.

სტრატეგიული მართვისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია ორგანიზაციისა და ადამიანის ზემოთ აღნიშნული ორივე მიმართულება. როგორც ფართოდაა აღიარებული, სტრატეგიული ამოცანების მიღწევის (სტრატეგიული პერიოდის ყველა მონაკვეთში) ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს პერსონალის ჰარმონიული და ეფექტიანი ჩართვა ორგანიზაციის ცხოვრებაში. ამისათვის აუცილებელია სწორად აიგოს ადამიანისა და ორგანიზაციული გარემოს ურთიერთქმედება, რაც ითხოვს დიდ ძალისხმევასა და სპეციალურ ცოდნას. თუ ვიხელმძღვანელებთ ორგანიზაციის თეორიაში ფართოდ აღიარებული დებულების მიხედვით, მაშინ ადამიანისა და ყოველი კომპანიის ურთიერთქმედების განხილვაში ამოსავალი ფაქტორი არის ინდივიდი, ეს პროცესი კი შეიძლება განისაზღვროს შემდეგნაირად:

- ადამიანი, რომელიც შედის ორგანიზაციულ გარემოსთან ურთიერთქმედებაში, მისგან იღებს წამახალისებელ ზემოქმედებას;
- ინდივიდი ამ ორგანიზაციული გარემოს მხრიდან მიღებული წამახალისებელი სიგნალების გავლენით ახორციელებს გარკვეულ მოქმედებებს;
- მოქმედებები, რომლებიც ხორციელდება ადამიანის მიერ, იწვევს მისი მხრიდან გარკვეული სამუშაოების შესრულებას და ერთდროულად გავლენას ახდენს ორგანიზაციულ გარემოზე. ასეთი განხილვის შემთხვევაში ორგანიზაციულ გარემოში ხდება იმ ელემენტების ჩართვა, რომლებიც ურთიერთქმედებენ ადამიანთან. წამახალისებელი ზემოქმედება მოიცავს შესაძლებელი სტიმულების მთელ სპექტრს (სიტყვიერი, წერილობითი და სხვ.).

მოტივაცია ადამიანის მიერ საკუთარი თავის წაქეზების ერთგვარი პროცესია საზოგადოებრივი საქმიანობის ყველა სფეროში. რასაკვირველია, მოტივაციანობა დამოკიდებული კომპანიების ეფექტიანი ფუნქციონირება. შეიძლება ორგანიზაციას ჰქონდეს საუკეთესო სტრუქტურა, მაგრამ არ იყოს შედეგიანი იმის გამო, რომ მენეჯმენტს არ შეუძლია დასაქმებული კადრების სწორი მიმართულებით წაყვანა დასახული მიზნისკენ. მაშასადამე, ხელმძღვანელობამ უნდა მოახდინოს სამუშაოს კოორდინაცია და დაინტერესოს პერსონალი იშრომონ სათანადო დონეზე. შესაბამისად, მენეჯერი ფაქტობრივად არის პრაქტიკაში მოტივაციის პრინციპების გამტარებელი.

მოტივაციის მიზანია, თანამშრომლების ქცევის კონტროლი და რეგულირება. შრომის შედეგების შეფასება პერსონალის მოქმედების მოტივაციის განმსაზღვრელი საშუალებაა. მაღალი შრომითი მიღწევებისათვის, შესაბამის მატერიალურ სტიმულირებასთან ერთად, მნიშვნელოვანია თანამდებობრივი წინსვლა და რუტინული სამუშაოების ხარისხიანი შესრულების სხვადასხვა ფორმით წახალისება: მაღლობის გამოცხადება, დაწინაურება და ა.შ. ჩამოთვლილი და ყველა სხვა ამ მიმართულებით მოქმედი წახალისებები დადებით გავლენას ახდენს ადამიანებზე და უბიძგებს მათ უკეთესად მუშაობისკენ. შრომის შედეგების შეფასება პერიოდულად უნდა განხორციელდეს. პერიოდულობას განსაზღვრავს სამუშაოს ხასიათი და გუნდში არსებული ფსიქოლოგიური კლიმატი. მონიტორინგის პროცესში მნიშვნელოვანია გამოვლინდეს ყოველი წარმატება, თითოეული წინგადადგმული ნაბიჯი და, რაც მთავარია, კონკრეტულ შემთხვევაში შედეგს აუცილებელია მოჰყვეს სათანადო რეაგირება მენეჯმენტის მხრიდან. ყველა ორგანიზაციაში საჭიროა ფუნქციონირებდეს კვალიფიკაციის ამაღლებისა და სრულყოფის შიდა ინსტიტუტები [შამუგია ა., 2014: 25-27].

მოტივაციის, როგორც მართვის ფუნქციის, რეალიზება ხდება სტიმულირების სისტემის მიხედვით. ამდენად, ყველა ქმედობას გააჩნია თავისი პოზიტიური და ნეგატიური შედეგი, მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების თვალსაზრისიდან გამომდინარე. კადრების შესწავლა სამუშაოებს მისცემს ხელმძღვანელს შექმნას მოტივაციური სტრუქტურა.

დღეს თანამშრომლების ეფექტიანი სტიმულირების სისტემის ორგანიზება წარმოადგენს ზოგადი მენეჯმენტის ერთ-ერთ რთულ თეორიულ და პრაქტიკულ პრობლემას. პერსონალის მართვის ფილოსოფია (მისია) გულისხმობს კადრების ქცევის, განწყობისა და ინტერესების სფეროს თანხვედრას ორგანიზაციის მიზნებისა და განვითარების სტრატეგიასთან.

იმისათვის, რომ ადამიანმა კეთილსინდისიერად და ხარისხიანად შეასრულოს მასზე დაკისრებული სამუშაო და ვალდებულებები, ის მაქსიმალურად უნდა იყოს დაინტერესებული, ე.ი. მოტივირებული.

ყოველი ორგანიზაციის (მიუხედავად მათი განსხვავებულობისა) კადრების მართვის სისტემაში მოტივაცია განიხილება, როგორც პროცესი, რომელიც უნდა მოიცავდეს თანამშრომლების მოტივების აქტივიზაციასა (შინაგანი მოტივაცია) და სტიმულირების შემუშავებას (გარეგანი მოტივაცია) ერთობლივი მოქმედების ეფექტიანობის მისაღწევად. მოტივაციის მიზანს, როგორც ზემოთ ითქვა, წარმოადგენს ისეთი პირობების ერთობლიობა, რომლებიც უბიძგებს ორგანიზაციაში დასაქმებულ კადრს სასურველი მიზნის მიღწევისაკენ. დღეისათვის მოტივაციის თეორიებთან მიმართებაში უამრავი გამოკვლევა არსებობს, რომლებიც ტრადიციულად ორ დიდ ჯგუფად იყოფა: პირველში შედის მოტივირების შინაარსობრივი, ხოლო მეორეში – პროცესუალური თეორიები.

მოტივაციის თანამედროვე შინაარსობრივი თეორიების განვითარება ძირითადად დაკავშირებულია **აბრაჰამ მასლოუს, დუგლას მაკ-გრეგორის, ფრედერიკ ჰერცბერგის და კლეიტონ ალდერფერის** სახელებთან.

მოტივაცია პერსონალის ცნობისმოყვარეობისათვის აუცილებელი პირობაა და ის ხელს უწყობს კადრს სამუშაოს მიმართ პოზიტიური დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაში.

ალსანიშნავია, რომ მოტივაცია ინდივიდუალურია, ე.ი. ადამიანები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან როგორც მისი აღმძვრელი ფაქტორების, ისე მოტივაციის ხარისხის, სიძლიერის თვალსაზრისით. ის, რაც კარგია ერთისთვის, მეორისთვის ცუდია ან პირიქით.

თანამშრომლებში მოტივაციის აღძვრა, დროის ინვესტიციის განხორციელება და სულ მცირეოდენი ბიუჯეტი ქმნის დივიდენდს პროდუქტიულობის გაზრდის, ეფექტიანობისა და მორალური ასპექტების შენარჩუნების ფორმით. მიუხედავად ტექნოლოგიური თუ კულტურული განვითარებისა, პერსონალი რჩება ნებისმიერი ორგანიზაციის ძირითად მამოძრავებელ ძალად [<http://marketer.ge/motivaciis-gazrda>].

მოტივაცია არის უაღრესად მნიშვნელოვანი ასპექტი ყოველდღიური ცხოვრებისათვის, ის არსებობს და მოქმედებს ყოველთვის, იმისგან დამოუკიდებლად, ვალიარებთ და ვგრძნობთ თუ არა ჩვენ მის ზემოქმედებას.

კადრის შრომითი საქმიანობის მატერიალური წახალისების ხარისხი ჩვენი დაკვირვებით მჭიდრო კავშირშია „იდეასთან“. ამიტომ შეიძლება დავასკვნათ, რომ თანამშრომლისთვის არ არსებობს მოტივაცია იდეის გარეშე და იდეა, თავის მხრივ, სასიკვდილოდაა განწირული მოტივაციის გარეშე. არც ერთი ადამიანი არაფერს არ აკათებს იდეისა თუ მოტივაციის გარეშე. თანამედროვე დასაქმებული ორგანიზაციაში მუშაობს მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ მოტივირებული და მოწოდებულია ამ საქმით სარჩო—საბადებელი იშოვოს, იდეა საზრდოობს და იკვებება უდიდესწილად მოტივაციით და განხორციელებას მით უფრო მალე აღწევს, რაც მეტად დიდი და მძლავრია ამ მოტივაციის ხარისხი.

აქედან გამომდინარე, საუკეთესო მდგომარეობა მაშინ უდგას მოტივაციის წარმოშობას, როდესაც მას თან ახლავს ინდივიდუალური საწყისი პირობები და ის არ არის თავს მოხვეული ერთი სუბიექტის მხრიდან მეორეზე (თუმცა ამ დროსაც შეიძლება პოზიტიური შედეგის მიღება). ერთ შემთხვევაში, როდესაც კადრს მეტი შეუძლია, ვიდრე პროფესიული გარემო მოითხოვს მისგან, იგი კარგავს ინტერესს სამსახურის მიმართ და მას მოუსვენრობა იპყრობს. ეს იმ გამოთავისუფლებული ენერჯის შედეგია, რომელიც მან ვერ მოახმარა საკუთარ საქმიანობას, გამოუყენებელი პოტენცისა, რომელიც მასში ძევს; ხოლო მეორე შემთხვევაში

მუშაკმა მოტივირებული შრომით უნდა უზრუნველყოს თავისი სიცოცხლისუნარიანობა. საერთო ჯამში, შესრულებული სამუშაო საჭიროა აკმაყოფილებდეს მატერიალურ და მორალურ მოთხოვნებს.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი მეთოდი კარგავს თავის მნიშვნელობას, თუ ქვეყანაში მოუწესრიგებელია საბაზრო ურთიერთობები. საბაზრო პირობებში მართვის ეკონომიკური მეთოდები თავისთავად პოულობს განვითარებას, იზრდება მატერიალური სტიმულების მოქმედება, რაც უფლებას აძლევს თითოეულ დასაქმებულს და ორგანიზაციას – შეიქმნას ისეთი ეკონომიკური პირობები, რომელთა დროსაც უფრო მობილიზდება პირადი ურთიერთობები სამუშაო მიზნის მისაღწევად. ამასთან, გადაჭარბებული ყურადღება მხოლოდ ეკონომიკურ ფაქტორებზე, მოადუნებს სოციალურ-ფსიქოლოგიური მოტივაციის განვითარებას, რაც უაღრესად მნიშვნელოვანია კადრების შინაგანი მოტივაციისათვის.

სტრატეგიული გადაწყვეტილება მმართველობითი გადაწყვეტილებაა, რომელიც ორიენტირს იძლევა მომავალზე და ქმნის ოპერატიული გადაწყვეტილებების მიღების საფუძველს, დაკავშირებულია არაკონტროლირებადი გარე ფაქტორების მნიშვნელოვან გაურკვევლობებთან, რაც ზემოქმედებას ახდენს ორგანიზაციის საქმიანობასა და რესურსების მოზიდვაზე. სტრატეგიის ფორმულირება (მას ზოგჯერ სტრატეგიულ დაგეგმვას უწოდებენ) წარმოადგენს შესაძლებლობებისა და საფრთხეების ეფექტიანი მართვის გრძელვადიანი გეგმის შემუშავებას ორგანიზაციის ძლიერი და სუსტი მხარეების გათვალისწინებით. „სტრატეგიული მართვა“ უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე „წინასწარგანჭვრეტა“. იგი მოიცავს მიზნის შერჩევას, ასევე განვითარებისა და დასახული მიზნის მიმართულების წინსვლის ტრაექტორიის დადგენას.

„სტრატეგიული მართვა“ „სტრატეგიული დაგეგმვისაგან“ განსხვავებით წარმოადგენს ქმედით, ორიენტირებულ სისტემას, რომელიც მოიცავს სტრატეგიის რეალიზაციის პროცესის განხილვას, შეფასებას და კონტროლს. ამასთანავე, სტრატეგიის რეალიზაცია არის სტრატეგიული მართვის სენთიანი (ანუ გასაღები, საკვანძო ელემენტი), რადგან სტრატეგიული გეგმის განხორციელების მექანიზმების არ არსებობის შემთხვევაში იგი რჩება მხოლოდ ფანტაზიად. ამრიგად, სტრატეგიის რეალიზაცია წარმოადგენს პროცესს, რომლის მიხედვითაც ყალიბდება ორგანიზაციის ფუნქციონირების საბოლოო შედეგი [შამუგია ა., 2014: 28-29]. თანამედროვე ეტაპზე კომპანიებს საქმიანობა უწევთ მეტისმეტად რთულ გარემოში, რომელსაც ახასიათებს გლობალიზაცია, კონკურენციის გამწვავება, ტექნოლოგიური ინოვაციები და სხვ. ყოველივე ამის გავლენით ადამიანური რესურსების მენეჯმენტში გამოიკვეთა შემდეგი ახალი ტენდენციები: კადრების მართვის ინოვაციური სისტემის კონცეფციური მოდელი, რომელიც HRM გუნდის თანამედროვე განვითარების კიდევ ერთი ახალი ტენდენციაა. ის აერთიანებს მიზნების მიხედვით მართვას, მართვას მოტივაციის მეშვეობით, დელეგირების საფუძველზე მართვას, პარტისიპატიულ მართვას და ა.შ.

მიზნების მიხედვით, მართვა არის ხელმძღვანელობის დეცენტრალიზებული ორგანიზების პირობებში მოწყობილი მართვის სისტემა, როდესაც კომპანიის მოგების ცენტრებს შედეგებს უგეგმავენ. ამ დროს ხდება დავალებების დელეგირება სამუშაო ჯგუფებზე და განისაზღვრება კონკრეტული ეფექტების მიღწევა. ამგვარ სისტემას ახასიათებს შედეგების დაწესების, მათი გაზომვის და კონტროლის განსხვავებული ეტაპები. მიზნობრივი მართვა ძირითად აქცენტს აკეთებს ადამიანური რესურსების მოტივაციაზე, კოლექტივის ყველა წევრს შორის თანამშრომლობის უზრუნველყოფაზე, კადრების განვითარებასა და შრომითი საქმიანობის მუდმივად „გამდიდრებაზე“. ამგვარად, მიზნების მიხედვით მართვა შეგვიძლია ვუწოდოთ დასახული ამოცანებისა და შედეგების მიღწევაზე ორიენტირებულ პროცესს, რომელშიც: დაგეგმვის ეტაპის მეშვეობით დროის სხვადასხვა ინტერვალში განისაზღვრება ორგანიზაციისა და მისი წევრების მისწრაფებები; გეგმების განხორციელებას საფუძველს უმაგრებს საქმის, ადამიანებისა და გარემოს ყოველდღიური შეგნებული მართვა; შედეგები ფასდება იმ გადაწყვეტილებების მისაღებად, რომლებიც მომდევნო ღონისძიებების გატარებას საჭიროებენ.

ტისიპატიული მართვა შემდეგ წინაპირობას ეყრდნობა: თუ კადრი მონაწილეობს ორგანიზაციის საქმეებში და მის მართვაშიცაა ჩართული, მაშინ ის უფრო ნაყოფიერად და მეტი ინტერესით მუშაობს. ამ ტიპის მართვის თავისებურებებია: თანამშრომლები დამოუკიდებლად იღებენ გადაწყვეტილებებს თავიანთი შრომითი საქმიანობის დაგეგმვასა და ამოცანების გადაწყვეტის ტექნოლოგიების ნაწილში; ხელმძღვანელობა მათ იწვევს რესურსების გამოყენების, შრომის ანაზღაურების ფორმების, სამუშაო გრაფიკის და ა.შ. საკითხების მომზადების პროცესში საკუთარი პოზიციის დასაფიქსირებლად; პერსონალს ეძლევა პროდუქციის ხარისხის კონტროლისა და საბოლოო შედეგებზე პასუხისმგებლობის დაწესების უფლება; ამასთანავე, კადრები მონაწილეობენ ინოვაციურ, სამეწარმეო საქმიანობაში და იღებენ სხვადასხვა ფორმის ჯილდოს.

ადამიანური რესურსების მართვის მეთოდოლოგიის თვალსაზრისით თანამშრომლები მართვის ობიექტიდან მართვის ისეთ სუბიექტად გარდაისახებიან, რომელიც დამოუკიდებლად წყვეტს ორგანიზაციის განვითარების პრობლემებს. თვითმმართველობის საფუძველზე კადრი ახდენს თავისი მოთხოვნილებების (თვითგამოხატვა, აღიარება და თანამონაწილეობა) რეალიზებას, ხოლო ორგანიზაცია აღწევს უფრო დიდ წარმატებებს და პროდუქციის გაცილებით მაღალ ხარისხს.

გადაწყვეტილებათა მიღებისა და დავალებების განაწილების პროცესში ხელმძღვანელმა უნდა გაითვალისწინოს არა მარტო კომპანიის რესურსები და მის გარეთ არსებული ფაქტორები, არამედ ხელქვეითთა ხასიათი და უნარებიც. მენეჯერი ყველა შემთხვევაში კოორდინირებას უწევს რესურსების რაციონალურად გამოყენებას, რისი ერთ-ერთი საშუალებაც მართვის პროცესია.

ორგანიზაციის პერსონალთან მუშაობის პრინციპების ცვლილება გულისხმობს ტრადიციული ექსტენსიური მეთოდებიდან (ადმინისტრაციული მართვა ან კადრების განყოფილების მუშაობა) ისეთ ახალ საკადრო პოლიტიკაზე გადასვლას, რომელიც ადამიანური რესურსების განვითარებასა და პერსონალის მართვის ამოცანების გადაჭრაზეა ორიენტირებული და ბიზნესის განვითარების სტრატეგიას უკავშირდება. ადამიანური რესურსების მართვაზე, როგორც მართვის სპეციფიკურ დარგზე, გარკვეულ წარმოდგენას ვკაძლევს ამ სფეროში მოღვაწე მენეჯერთა საქმიანობის თავისებურებათა დახასიათება.

აღიარებულია, რომ გლობალიზაციის ძალები, რომლებიც მოქმედებენ ერთობლივად, ახალი ტექნოლოგიები, ეკონომიკის გარდაქმნების დერეგულირება და ა.შ. აქცევს სტრატეგიას და სტრატეგიულ აზროვნებას მართვის ძლიერ იარაღად კომპანიების ხელში. არსებობს დაუწერელი შეთანხმება იმის შესახებ,

რომ დღეს ცვლილებებზე რეაგირება უნდა ხდებოდეს მათი მიმდინარეობის შესაბამისი ტემპით. გარემოში მიმდინარე ცვლილებები ითხოვს სტრატეგიის მიმართულების რადიკალურ შეცვლას და უმნიშვნელოვანესი მახასიათებლების ტრანსფორმაციის (წარმოება, სტრუქტურა და ურთიერთობები) გააზრებას [შამუგია ა., 2014: 20-25].

HRM გუნდის მიერ წარმართული საქმიანობის, ერთი მხრივ, გართულებისა და გამდიდრების, ხოლო, მეორე მხრივ, ამ საქმიანობის შესწავლის შედეგად თანამედროვე ლიტერატურაში შემოღებულია პერსონალის მართვის სხვადასხვაგვარი განმარტებები. ყველა ისინი რამდენიმე ჯგუფში შეიძლება გავაერთიანოთ: მოტივაციური, დესკრიპტიული (აღწერილობითი), ტელეოლოგიკური (მიზნებიდან და ამოცანებიდან გამომდინარე) და დესკრიპტიულ-ტელეოლოგიკური. მათი შესწავლის საფუძველზე, ადამიანური რესურსების მართვა შეგვიძლია განვმარტოთ, როგორც ის საქმიანობა, რომელიც ორგანიზაციას სათანადო კვალიფიკაციის მქონე კადრების ოპტიმალური რაოდენობით უზრუნველყოფს და მათი მოტივირებით აღწევს ეკონომიკური და სოციალური ეფექტიანობის ამაღლებას. ამ ტიპის საქმიანობის შინაარსი უფრო დეტალურად ჩანს მის ფუნქციებში, რომლებიც მმართველობითი საქმიანობის ცალკეულ სახეებად შეგვიძლია განვიხილოთ. ის კომპანია, რომელიც დიდ სახსრებს აბანდებს ახალი პროდუქტების შექმნაში, ერთდროულად ორგვარ საქმიანობაში (ორ ბიზნესში) არის ჩართული: ორგანიზაციის მიზნებით განსაზღვრულ და საბაზრო მოთხოვნათა დაკმაყოფილებისკენ მიმართულ ძირითად საქმიანობაში, აგრეთვე არაძირითად სამეცნიერო-ტექნიკურ ბიზნესში, რომლის შედეგსაც ახალი ტექნიკა და ტექნოლოგია წარმოადგენენ. ამ საქმიანობას, მართალია, კომერციული ღირებულება გააჩნია, მაგრამ სშირად იგი კომპანიის მიზნებთან არაა კავშირში. მეორე შემთხვევაში საქმიანობის კომერციული ღირებულება დოკუმენტაციის, ლიცენზიების, ნოუ-ჰაუსა და ინჟინერინგული მომსახურების გაყიდვის მეშვეობით შეიძლება იყოს რეალიზებული. ცალკეულ შემთხვევებში მიღებული შედეგების საფუძველზე შესაძლოა ადგილი ჰქონდეს კომპანიის საქმიანობის დივერსიფიცირებას.

დღეს ყველაზე უფრო ფართოდ იყენებენ ინოვაციური საქმიანობის შემდეგ ორგანიზაციულ სტრუქტურებს: მართვას დისციპლინების მიხედვით, პროექტების მართვას, პროდუქტის მიხედვით ორგანიზებას, მატრიცულ ორგანიზაციასა და ვენჩურულ მართვას. გუნდად მუშაობის ორგანიზება ერთ-ერთი რთული ამოცანაა, რადგან ადამიანები ერთმანეთისგან განსხვავებულად მუშაობენ და გადაწყვეტილებებსაც ასე იღებენ. ამიტომ პროექტისა და ადამიანური რესურსების ეფექტიანად მართვა გუნდში მათი სწორად შერჩევით იწყება [Grdzelishvili N., Khalvashi Sh., 2017:148-151]. გუნდის წევრების შერჩევის დროს მენეჯერი შემდეგი მოთხოვნებით ხელმძღვანელობს: პროფესიონალიზმში (გამოცდილება, კვალიფიკაცია); სხვა ადამიანებთან ერთობლივად მუშაობის უნარი; ამასთანავე, ის დამატებითი მოთხოვნებიც, რომლებიც პროექტის სპეციფიკითაა ნაკარნახევი. აგრეთვე, ერთობლივი მუშაობის ორგანიზება გუნდური მმართველობითი კულტურის საფუძველზე.

დასკვნა:

ამრიგად, ყოველი ორგანიზაციის წინაშე დასახული მიზნების მისაღწევად საჭიროა არა მარტო სტრატეგიის ჩამოყალიბება, არამედ მისი ეფექტიანი რეალიზაცია. სტრატეგიის რეალიზაცია კი გულისხმობს პროცესს, რომლის მიხედვითაც ყალიბდება ორგანიზაციის ფუნქციონირების საბოლოო შედეგი.

ბიბლიოგრაფია:

1. გრძელიშვილი ნ., „რეგიონი – ეკონომიკა, პოლიტიკა, მართვა“, 27-30 გვ. თბ., 2020
2. ზალდასტანიშვილი თ., „გლობალიზაცია – ვარიანტები საქართველოსათვის“, International scientific conference – FORMATION OF MODERN ECONOMIC AREA: BENEFITS, RISKS, IMPLEMENTATION MECHANISMS, თბილისი, 2016

3. ლუარსაბიშვილი მ., „საწარმოთა კონკურენტუნარიანობა გლობალური ეკონომიკის პირობებში“, საერთაშორისო ჟურნალი „ეკონომიკა“, თბ., 2020
4. შამუგია ა., „მატერიალური სტიმულირების ფორმებისა და მეთოდების სრულყოფის მიმართულებები საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემის საკადრო პოლიტიკაში“, მონოგრაფია, დაისტამბა ი. მ. „თემურ ჩოხელი“, თბ., 2014
5. Grdzelishvili N., Khalvashi Sh., “Globalization of economy and international service operations management,” 2nd International Scientific Conference: Challenges of Globalization in Economics and Business. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, 148-151pp., TB., 2017
6. ინფორმაცია სელმისაწვდომია - <http://marketer.ge/motivaciis-gazrda>

Asmat Shamugia
*Academic Doctor of Economics,
Affiliated Assistant Professor of
New Higher Education Institute - Newuni*

AN ORGANIZATION OF 21ST CENTURY AS AN OBJECT OF STRATEGIC MANAGEMENT

Abstract

In today's "knowledge epoch", when a nation's success primarily depends on how well-educated its people are and how well their abilities match the demands of the globalized globe, presents managers of contemporary enterprises with a number of novel issues. Every business relies heavily on its staff, thus an administration must foster the ideal environment for their continuing

This article is based on the basics of theoretical and empirical research. It is noteworthy that with the development of market relations, the concepts of "strategy" and "strategic management" are becoming increasingly popular.

An article demonstrates the significance of employee motivation in the process of realizing a strategy. In addition to being defined by an author's explanations, the terms "Strategic Management," "Strategic Thinking," "Strategic Vision," "Strategic Behavior," and "Program" are also well-established ideas. The terms "Strategic Management" and "Strategic Planning" have different meanings from one another.

In 21st century, "strategic thinking" and "strategic vision" need to form the basis of any area of useful activity in society. Strategy and strategic management, with its diverse leverage, is widely used in all countries of the world. "Strategic management" means that an organization that cares to become successful must have a development and the corresponding "strategic plan" of latter, the horizon of which can be 10-15, 5-7 and 2-3 years, it is specified and reflected annually by companies. In relatively short-term development plans - in the medium term.

Keywords: Strategy, Employees, Management, Motivation, Organization.

Today, strategic management is widely used in both the private and public sectors. A strategic plan is the most important component of any organization's development that outlines what it wants to achieve and how it intends to do so. The strategic plan should include the mission of the organization, what value the company is spreading, as well as the goals it wants to achieve and, obviously, it is necessary to describe how the organization will achieve these results. When developing a strategy, it is important to focus on the following three factors: First, the analysis of the environment, because any organization operates in an environment and needs to take environmental factors into account; The second, essential component is the analysis of the internal environment, as the strategy must be tailored to the firm's internal structure and organizational culture; The third, which is also an important factor, is sales. Of course, a strategy is created to implement and achieve the goals set out in it. In order to achieve the desired result, first of all, the goal must be defined, the environment must be analyzed and the ways in which the goals will be achieved must be established. In addition to identifying the goals and the ways to achieve them, it is extremely important to ensure the measurement of the results achieved during the implementation of the strategy, in order to exclude deviations from the strategy [Grdzlishvili N., 2020: 27-30].

As it is known, “strategy” is also used to manage the functional directions of each type of organization. In general, the word “strategy” gives the problem a perspective character with the main governance of the organization. The front line is to develop, update and adapt the company’s development strategies to changes in the environment. The strategy of the organization should be focused not on achieving a single strategic aspect, but on several of them together. Strategy gains its power not only by focusing on long-term problems, short-term outcomes, or redesigning the process, from the options of “either it or the other”, but also from the type of approach that implies “both and the other”, from a strong combination of opposite events. At its core, a “strategy” is a set of decision-making rules that guide an organization to achieve its goals.

“Strategic behavior” is the process of the organization’s relationship with the environment, accompanied by a change in its internal configuration and dynamic development. It is on the basis of such a strategy that the search for ways to achieve the set goals is carried out. It includes the decision-making norms and rules by which the organization is guided in its activities. In other words, strategy provides the opportunity to balance what the state of the organization environment requires, what the strategic management object wants and needs. From this reasoning, strategy in general can be defined as the concept of effective activity. It should be complemented by a set of real actions that can lead a particular company to a competitive advantage and ensure that such a position is maintained in the long run.

Therefore, the “strategy” is a general program of action and reveals the priorities and resources for achieving the main goals. It sets out the main goals and the main ways of achieving them in such a way that the enterprise takes a unified direction of development. A program is a statement about the activities or steps of an organization that must be accomplished by achieving a separate plan.

Strategic management:

“Strategic management” refers to the process of decision-making and implementation, the central link of which is “strategic choice”, based on a comparison of the potential resources of the organization and the threats to the external environment in which it operates.

The basis and the main wealth of any company is a person (staff). Therefore, each employee has become not only a crucial but also a costly factor of development for a modern organization. This indicates that every company should constantly strive to use human resources efficiently in the first place, to create all the conditions to maximize the intensive development of staff potential. This direction is one of the most important aspects of the interaction between the staff and the organization, but it also indicates the existence of the other side of this interaction, which reflects how a person views the organization, what role he plays in his life, what the company gives him and how important the individual is to the organization relationship.

Both of the above directions of the organization and the person are very important for strategic management. As is widely acknowledged, one of the most important tools for achieving strategic goals (in all parts of the strategic period) is the harmonious and effective involvement of staff in the life of the organization. To do this, it is necessary to properly construct the interaction between the person and the organizational environment, which requires a great deal of effort and special knowledge. If we are guided by a widely accepted proposition in the theory of organization, then the starting point in considering the interaction between an individual and each company is the individual, and this process can be defined as follows:

- The person who interacts with the organizational environment receives encouraging influence from it;
- The individual performs certain actions under the influence of incentive signals received from this organizational environment;
- Actions performed by a person cause him / her to perform certain tasks and at the same time affect the organizational environment. In the case of such a discussion, the elements that interact with the person

are included in the organizational environment. Incentive effects include the full range of possible stimuli (verbal, written, etc.).

Motivation:

Motivation is a kind of process of self-motivation by person in all spheres of public activity. Of course, the effective functioning of companies depends on motivation. The organization may have the best structure, but it may not be effective because the management is not able to steer the employees in the right direction towards the set goal. Therefore, the management should coordinate the work and make the staff interested in working at the appropriate level. Consequently, the manager is in fact the implementer of the principles of motivation in practice.

The goal of motivation is to control and regulate employee behavior. Evaluating labor outcomes is a means of determining staff motivation for action. For high-level job achievements, along with appropriate material incentives, it is important to advance in the position and be encouraged in various ways to perform quality routine work: giving thanks, being promoted, and so on. The incentives listed and all other in this area have a positive impact on people and push them to work better. Evaluation of labor outcomes should be carried out periodically. Periodicity is determined by the nature of the work and the psychological climate within the team. In the monitoring process, it is important to identify every success, every step forward and, most importantly, in a particular case, the outcome must lead to an appropriate response from management. All institutions need to have internal institutions for professional development and improvement [Shamugia A., 2014: 25-27].

Motivation as a management function is realized according to the stimulation system. Thus, every action has its positive and negative consequences in terms of meeting the needs. Staff training will allow the supervisor to create a motivational structure.

Organizing an effective employee incentive system today is one of the most difficult theoretical and practical problems in general management. Personnel management philosophy (mission) implies the alignment of personnel behavior, attitudes and interests with the goals and development strategy of the organization.

In order for a person to perform the work and responsibilities imposed on him in good faith and with quality, he should be as interested as possible, motivated.

Personnel management of each organization (despite their differences) in whose system motivation is seen as a process that should involve activating employee motivations (internal motivation) and developing incentives (external motivation) to achieve effective joint action. The goal of motivation, as mentioned above, is a set of conditions that push the staff employed in the organization to achieve the desired goal. There are numerous studies on motivational theories today that have traditionally been divided into two broad groups: the first includes the content of motivation and the second the procedural theories.

Development of modern content theories of motivation is mainly related to the names of **Abraham Maslow**, **Douglas McGregor**, **Frederick Herzberg** and **Clayton Alderfer**.

Motivation is a necessary condition for staff curiosity and it helps the staff to develop a positive attitude towards work.

It should be noted that motivation is individual, people differ from each other both in terms of its motivating factors and the degree of motivation, strength. What is good for one is bad for another, or vice versa.

Motivating employees, investing time and at least a budget creates dividends in the form of increasing productivity, efficiency and maintaining moral aspects. Regardless of technological or cultural development,

staff remains the main driving force of any organization [<http://marketer.ge/motivaciis-gazrda>].

Motivation is an extremely important aspect of daily life, it exists and acts always, regardless of whether we acknowledge and feel its impact.

Motivation and Idea:

In our observation, the degree of material incentives for the work of the staff is closely related to the “Idea”. We can therefore conclude that there is no motivation for an employee without an idea and the idea, in turn, is deadly destined without motivation. No person can do anything without an idea or motivation. A modern employee works in an organization only because he / she is motivated and committed to earn a living by this work, the idea is nourished and nurtured by the greatest motivation and the realization is achieved the sooner the greater and stronger the quality of this motivation.

Therefore, the best condition is the motivation when it is accompanied by individual initial conditions and it does not turn from one subject to another (although even then a positive result can be obtained). In one case, when a staff member can do more than the professional environment demands of him, he loses interest in the job and he becomes restless. It is the result of the liberated energy which he has failed to expend in his own activity, of the unused potential which lies within him; And in the second case the worker must ensure his viability through motivated labor. In general, the work done needs to meet material and moral needs.

strategic decision is a managerial decision that focuses on the future and forms the basis for operational decisions, related to significant uncertainties of uncontrollable external factors that affect the performance of the organization and the attraction of resources.

Strategy formulation (sometimes it called strategic planning) is the development of a long-term plan for the effective management of opportunities and threats, taking into account the strengths and weaknesses of the organization. “Strategic management” is a broader concept than “foresight”. It includes the selection of the goal, as well as the development trajectory of the development and the direction of the set goal.

“Strategic management”, unlike “strategic planning”, is an effective, focused system that includes review, evaluation and control of the strategy implementation process. At the same time, the implementation of the strategy is a key to strategic management (a key element), because in the absence of mechanisms for the implementation of the strategic plan, it remains only a fantasy. Thus, the implementation of the strategy is the process by which the final result of the functioning of the organization is formed [Shamugia A., 2014: 28-29]. At the present stage, companies operate in an extremely difficult environment, which is characterized by globalization, intensification of competition, technological innovations, etc. Under the influence of all this, the following new trends have emerged in human resource management: The conceptual model of an innovative personnel management system, which is another new trend in the modern development of the HRM team. It combines goal management, motivation management, delegation management, party-Sympathetic management, etc.

Goal management is a management system arranged in a decentralized management organization, when the company’s profit centers plan the results. This is when assignments are delegated to working groups and determined to achieve specific effects. Such a system is characterized by different stages of setting results, measuring them and controlling them. Targeted management focuses on human resource motivation, collaboration between all team members, staff development and continuous “enrichment” of work activities. The aspirations of the organization and its members; The day-to-day conscious management of business, people and the environment strengthens the implementation of plans; Results are evaluated to make decisions that require further action.

Participatory management is based on the following premise: If the staff is involved in the affairs of the organization and is involved in its management, then it works more productively and with more interest. The peculiarities of this type of management are: employees make decisions independently in the planning of their work activities and part of the technologies of task solving; Leadership leads them to use resources, forms of pay, work schedules, and so on. To state one's position in the process of preparing issues; Personnel are given the right to control the quality of products and take responsibility for the final results; In addition, the staff participates in innovative, entrepreneurial activities and receives various forms of awards.

Findings: In terms of human resource management methodology, employees are transformed from a management facility into a management entity that independently solves organizational development problems. Self-employed staff realize their needs (self-expression, recognition and participation) while the organization achieves greater success and much higher quality products.

In the decision-making and assignment process, the manager must consider not only the company's resources and external factors, but also the nature and skills of the subordinates. In all cases, the manager coordinates the rational use of resources, one of which is the management process.

Changing the principles of working with the organization means moving from traditional methods of extension (administrative management or staffing) to a new staffing policy that focuses on human resource development and personnel management tasks and business development strategies. Human resource management as a specific field of management gives us some idea of the characteristics of the activities of managers working in this field.

It is recognized that the forces of globalization acting together, new technologies, deregulation of economic transformations, and so on turns strategy and strategic thinking into powerful management tools in the hands of companies. There is an unwritten agreement that today changes should be responded to at the appropriate pace of their progress. Ongoing changes in the environment require a radical change in the direction of the strategy and an understanding of the transformation (production, structure, and relationships) of the most important characteristics [Shamugia A., 2014: 20-25].

Various definitions of personnel management have been introduced into the modern literature as a result of the study of pagan activities by the HRM team, on the one hand, complication and enrichment, and, on the other hand, the study of these activities. All of them can be combined into several groups: motivational, descriptive, teleological (depending on the goals and objectives) and descriptive-teleological. Based on their study, human resource management can be defined as an activity that provides the organization with an optimal number of properly qualified staff and motivates them to achieve economic and social efficiency. The content of this type of activity is seen in more detail in its functions, which can be considered as separate types of managerial activity. A company that invests a lot of money to create new products is involved in two activities (two businesses) at the same time: the person activities defined by the goals of the organization and meeting the market demands, as well as non-basic scientific and technical business, which results in new equipment and technology. This activity has commercial value, but often it is not related to the goals of the company. In the second case, the commercial value of the activity can be realized through the sale of documentation, licenses, know-how, and engineering services. In some cases, the company may diversify its operations based on the results obtained.

Today, the most widely used organizational structures after innovative activities are: management by disciplines, project management, product organization, matrix organization and venture management. Organizing teamwork is one of the most difficult tasks because people work differently from each other and make decisions that way. Therefore, effective project and human resource management in a team begins with their proper selection [Grdzlishvili N., Khalvashi Sh., 2017: 148-151]. When selecting team members, the manager is guided by the following requirements: professionalism (experience, qualifications); Ability

to work together with other people; In addition, there are additional requirements that are dictated by the specifics of the project. Also, organizing joint work based on team management culture.

Conclusion:

Thus, in order to achieve the goals set for each organization, it is necessary not only to formulate a strategy, but also to implement it effectively. The implementation of the strategy implies the process by which the final result of the functioning of the organization is formed.

References:

1. Grdzlishvili N., "Region - Economy, Politics, Management", 27-30 p. Tb., 2020
2. Zaldastanishvili T., "Globalization - Options for Georgia", International scientific conference - FORMATION OF MODERN ECONOMIC AREA: BENEFITS, RISKS, IMPLEMENTATION MECHANISMS, Tbilisi, 2016
3. Luarsabishvili M., "Enterprise Competitiveness in the Global Economy", International Journal "Economy", Tbilisi, 2020
4. Shamugia A., "Directions for improving the forms and methods of material incentives in the personnel policy of the general education system of Georgia", monograph, published by "Temur Chokheli," Tbilisi, 2014
5. Grdzlishvili N., Khalvashi Sh., "Globalization of economy and international service operations management," 2nd International Scientific Conference: Challenges of Globalization in Economics and Business. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, 148-151pp., TB., 2017
6. <http://marketer.ge/motivaciis-gazrda>

ნაირა ყირიმლიშვილი,
ეკონომიკის დოქტორი,
სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის (საბაუნი)
აფილირებული პროფესორი

მაია გელაშვილი,
ეკონომიკის დოქტორი,
ახალი უმაღლესი სასწავლებლის
ასოცირებული პროფესორი

კოვიდპანდემია და მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისა და ფისკალური სტაბილურობის შესაძლებლობები საქართველოში

ანოტაცია

ახალი კორონა ვირუსით (COVID 19) გამოწვეული კრიზისის პირობებში საჭირო გახდა საქართველოს მთავრობის მიერ რადიკალური გადაწყვეტილებების მიღება და სწრაფი განხორციელება. შემუშავებულ იქნა და 2020 წლის მეორე ნახევრიდან ამოქმედდა ანტიკრიზისული გეგმა, რომლის ფარგლებში საგადასახადო ადმინისტრირების გამართვებასა და საგადასახადო შეღავათებთან ერთად გათვალისწინებული იყო ბიზნესის მხარდაჭერის ღონისძიებები.

2020-2021 წლებში COVID-19 პანდემიასთან დაკავშირებული საქართველოს მთავრობის ანტიკრიზისული გეგმით გათვალისწინებულ ღონისძიებებზე მთლიანობაში დაიხარჯა 7.7 მლრდ ლარი, რომელიც ჯანმრთელობისა და მოსახლეობის სოციალური დაცვას, ბიზნესის მხარდაჭერას, ეკონომიკის ხელშეწყობ ღონისძიებებს, ასევე, ზედმეტად გადახდილი გადასახადის (დღგ-ის) დაბრუნებას მოხმარდა. შედეგად, 2021 წლის მარტი-აპრილის თვეებიდან, როგორც ეკონომიკური ზრდის, ისე ფისკალური პარამეტრები, როგორც 2020 წელთან, ისე კოვიდპანდემიამდელ, ანუ 2019 წელთან შედარებით მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა.

საქართველოს მთავრობის მიერ შემუშავებულია სტრატეგიული მნიშვნელობის ეკონომიკური და ფისკალური პოლიტიკა, რომელიც ორიენტირებულია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების სწრაფ და ეფექტიან მოგვარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ფისკალური პოლიტიკა, ანტიკრიზისული გეგმა, მდგრადი ეკონომიკა, კოვიდპანდემია, სტაბილურობა.

ახალი კორონა ვირუსით (COVID 19) გამოწვეულმა კრიზისმა საქართველო, ისევე როგორც მთლიანად მსოფლიო, მძიმე გამოწვევების წინაშე დააყენა. კოვიდპანდემიამ მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლენა მოახდინა საქართველოს ეკონომიკური ზრდის ტემპზე, ფისკალური სფეროს განვითარებასა და მოსახლეობის მდგომარეობაზე.

საქართველოში 2020 წელს წინა წელთან შედარებით მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ-ს) რეალურმა კლებამ 6.8 პროცენტი, ხოლო საშუალო წლიურმა ინფლაციამ 5.2 პროცენტი შეადგინა; 52.9 პროცენტით შემცირდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა; ლარის გაცვლითი კურსი აშშ დოლარის

მიმართ 14.3 პროცენტით გაუფასურდა¹; საქონლით საგარეო სავაჭრო ბრუნვა 14.6 პროცენტით შემცირდა, საიდანაჯ შემცირდა ექსპორტი 12.0 პროცენტით, ხოლო იმპორტი - 15.6 პროცენტით; ვიზიტორების რაოდენობა 81.3%-ით, ხოლო ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები - 83.4%-ით შემცირდა.

ეკონომიკური მდგომარეობის ასეთმა ცვლილებამ ასახვა ჰპოვა ფისკალური პარამეტრების გაუარესებაშიც. კერძოდ, 2020 წელს საქართველოს ნაერთი ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლები 2019 წელთან შედარებით შემცირდა 4%-ით, გაიზარდა საქართველოს ერთიანი ბიუჯეტის უარყოფითი მთლიანი სალდო (დეფიციტი) და შეადგინა მშპ-ის 9%, ხოლო საქართველოს მთავრობის ვალმა მიაღწია მშპ-ს 60.1%-ს, მაშინ, როდესაც საქართველოს კანონმდებლობით (საქართველოს ორგანული კანონით „ეკონომიკური თავისუფლების შესახებ“) განსაზღვრული ბიუჯეტის დეფიციტისა და მთავრობის ვალის ზედა ზღვრები შესაბამისად 3% და 60%-ია.

ასეთ პირობებში, გაუარესდა არა მხოლოდ მოსახლეობის სოციალური პირობები, არამედ საფრთხე შეექმნა იმ რეფორმებისა და პრიორიტეტების რეალიზაციას, რომელიც გათვალისწინებული იყო საქართველოს მთავრობის სამთავრობო პროგრამით 2021-2024 წლებისთვის „ევროპული საქართველოს მშენებლობისთვის“. საჭირო გახდა რადიკალური გადაწყვეტილებების მიღება და სწრაფი განხორციელება. ქვეყნაში COVID-ით გამოწვეული ეკონომიკური რეცესიის პირობებში მნიშვნელოვანი იყო მთავრობის მიერ ისეთი ეფექტიანი ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება, რომელიც ორიენტირებული იქნებოდა ბიზნესის, განსაკუთრებით მცირე ბიზნესის, გადარჩენასა და განვითარების ხელშეწყობაზე, და, ასევე, ბიუჯეტის შევსებაზე. საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა და უკვე 2020 წლის მეორე ნახევრიდან სრულად ამოქმედდა ანტიკრიზისული გეგმა. ამ გეგმის ფარგლებში განსაზღვრული იყო მაკრო-ფისკალური ჩარჩო და მისი რეალიზაციის ინსტრუმენტი, რომელშიც საგადასახადო ადმინისტრირების გამარტივებასა და საგადასახადო შეღავათებთან ერთად გათვალისწინებული იყო ბიზნესის მხარდაჭერის მიზნით, კონკრეტული ოდენობის საბიუჯეტო სახსრების ხარჯვის მექანიზმი. კერძოდ, იგი იურიდიული პირებისა და თვითდასაქმებულთა ბიზნესის დახმარების მიზნით, მოიცავდა ფულის ბრუნვასთან, მუშახელის დაკარგვასთან, მიმწოდებლებისთვის დროებით გადახდის უუნარობასა და, უარეს შემთხვევებში, ბიზნესის დახურვას ან გაკოტრებასთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარების ღონისძიებებს.

კორონავირუსის მასობრივი გავრცელების პირობებში ეკონომიკური საქმიანობის განმახორციელებელი პირებისათვის საგადასახადო შეღავათების დაწესების მიზნით, „საქართველოს საგადასახადო კოდექსში“ განხორციელდა შესაბამისი ცვლილებები. კერძოდ, გადასახადის გადამხდელებს მიეცათ დამატებითი დრო დეკლარირების, გადახდის ვადების გადავადების, ჯარიმებისა და სანქციების მოხსნის, დავალიანების გადახდის გრძელვადიან გეგმებზე ადვილად წვდომისა და ვადის გახანგრძლივების, დავალიანების ამოღების შეჩერების, გადასახადის გადამხდელებისათვის ზედმეტად გადახდილი თანხების დაბრუნების ნაწილში და ა.შ. ცვლილებები გაწერილი იყო 2020-2021 წლების კონკრეტული პერიოდებისთვის.

კოვიდპანდემიის პირობებში ეკონომიკური პარამეტრების გაუარესების შედეგად, ასევე, გადასახადებში დაწესებული შეღავათების გამო, 2020 წლის ნაერთი ბიუჯეტის შემოსავლებს მნიშვნელოვანი თანხები დააკლდა. აუცილებელი გახდა დამატებითი რესურსების მოძიება, როგორც ბიზნესის, ისე მოქალაქეების პირდაპირი სახელმწიფო დახმარებებისთვის, ასევე, ეპიდემიის გავრცელების პრევენციისა და დაავადებულთა მკურნალობისთვის საჭირო ხარჯების დასაფინანსებლად², რამაც განაპირობა ახალი ვალდებულებების აღება და მოხდა ქვეყნის სახელმწიფო ვალის ზრდა.

¹ <https://mof.ge/5411>, „საქართველოს 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების წლიური ანგარიში“, თავი 2, 2020 წლის მაკროეკონომიკური მიმოხილვა, გვ. 4

² <https://mof.ge/5261>, საქართველოს 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტის განმარტებითი ბარათი, გვ. 2;

ანტიკრიზისული გეგმის შესაბამისად, საქართველოს 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში შევიდა ცვლილებები და განისაზღვრა: კოვიდპანდემიის მართვასთან დაკავშირებული ჯანმრთელობის დაცვისა და საკარანტინო სივრცეებით მომსახურების ხარჯები; დასაქმებულთა და სამუშაო ადგილების შენარჩუნების მიზნით დამსაქმებელთა ხელშეწყობის ღონისძიებების დაფინანსების სახსრები; მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფებისათვის სოციალური დახმარებები (მათ შორის კომუნალური ხარჯების სუბსიდირება, ბავშვების დახმარება¹; ფულადი დახმარება/კომპენსაციები სოციალურად დაუცველი ოჯახებისათვის, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისათვის, დაქირავებით მომუშავე ფიზიკური პირებისათვის, ინდივიდუალური მეწარმეებისა და გადასახადის გადამხდელი ფიზიკური პირებისათვის; ერთჯერადი სოციალური დახმარება უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სოციალურად დაუცველი სტუდენტების სწავლის საფასურის დასაფინანსებლად.

მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს ანტიკრიზისულ გეგმაში გათვალისწინებული *ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნით სხვადასხვა პროგრამების და ფინანსური ინსტრუმენტებისათვის* რესურსის საჭიროების შესახებაც. ეს იყო საშემოსავლო გადასახადის შეღავათი, ტურიზმის სექტორის საგადასახადო შეღავათი, მცირე, საშუალო და საოჯახო სასტუმრო/სარესტორნო ინდუსტრიის ხელშეწყობი ღონისძიებების განხორციელება, საკრედიტო-საგარანტიო სქემა, სამშენებლო სექტორის ხელშეწყობა, მიკრო და მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობა – მცირე გრანტები, სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერა.²

2020-2021 წლებში COVID-19 პანდემიასთან დაკავშირებული საქართველოს მთავრობის ანტიკრიზისული გეგმით გათვალისწინებულ ღონისძიებებზე მთლიანობაში მიმართული იქნა 7.7 მილიარდი ლარის რესურსი³, საიდანაც 2.9 მილიარდ ლარზე მეტი დაიხარჯა ჯანმრთელობის დაცვისა და მოსახლეობის სოციალური დაცვის მიმართულებებზე, 1.1 მილიარდ ლარზე მეტი – ბიზნესის მხარდაჭერის მიმართულებაზე, 3.6 მილიარდი ლარი ეკონომიკის ხელშეწყობის ღონისძიებებს, საიდანაც 3.0 მილიარდ ლარამდე ზედმეტად გადახდილი გადასახადის (დღგ-ის) დაბრუნებას მოხმარდა.

საქართველოს მთავრობის მიერ შემუშავებული და განხორციელებული ანტიკრიზისული გეგმის ხელშეწყობით 2021 წლის უკვე მარტი-აპრილის თვეებიდან ეკონომიკური აქტივობის ზრდის შედეგად მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა ეკონომიკური და ფისკალური პარამეტრები. ამასთან, ეკონომიკური ზრდის, ასევე, ბიუჯეტის გადასახადებიდან მიღებული შემოსავლების პარამეტრები გაუმჯობესდა არა მხოლოდ 2020 წელთან შედარებით, არამედ კოვიდპანდემიამდელ ანუ 2019 წელთან შედარებითაც.

საქართველოში 2021 წელს წინა წელთან შედარებით მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ-ს) რეალურმა ზრდამ 10.4 პროცენტი შეადგინა; პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა 101.6 პროცენტით გაიზარდა; ლარის გაცვლითი კურსი აშშ დოლარის მიმართ 5.5 პროცენტით გამყარდა⁴; საქონლით საგარეო სავაჭრო ბრუნვა წინა წელთან შედარებით 25.7 პროცენტით გაიზარდა, საიდანაც ექსპორტი გაიზარდა 26.9 პროცენტით, ხოლო იმპორტი – 25.2 პროცენტით; 7.7 პროცენტით გაიზარდა ვიზიტორების რაოდენობა, ხოლო ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლები – 129.8 პროცენტით.

2021 წელს წინა წელთან შედარებით საქართველოს ნაერთი ბიუჯეტის საგადასახადო შემოსავლები გაიზარდა 22%-ით; საქართველოს ერთიანი ბიუჯეტის მთლიანმა სალდომ შეადგინა მშპ-ს 6.2 პროცენტი ნაცვლად 2020 წლის 9 პროცენტისა, ხოლო მთავრობის ვალი შემცირდა მშპ-ს 49.4 პროცენტამდე და

¹ იქვე.
² <https://netgazeti.ge/news/446340/>
³ <https://mof.ge/5411>, „საქართველოს 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების წლიური ანგარიში“, საქართველოში ახალი კორონავირუსის COVUD-19 გავრცელება და მასე ფისკალური პოლიტიკის პასუხი, გვ. 7-8; <https://mof.ge/5521> საქართველოში ახალი კორონავირუსის (COVUD-19) პანდემიის გავრცელებასთან დაკავშირებული ღონისძიებების შესახებ ინფორმაცია, გვ. 5;
⁴ <https://mof.ge/5521>, „საქართველოს 2021 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების წლიური ანგარიში“, თავი 2, 2021 წლის მაკროეკონომიკური მიმოხილვა, გვ. 4; გვ. 6.

მნიშვნელოვნად ჩამორჩა საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ ზედა ზღვარს – 60 პროცენტს.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ხელისუფლების მიერ შემუშავებული ანტიკრიზისული გეგმის რეალიზაციის პოზიტიური შედეგების შემდგომი გაუმჯობესების კონკრეტული მიმართულებები განსაზღვრულია საქართველოს მთავრობის სამთავრობო პროგრამით 2021–2024 წლებისთვის „ევროპული საქართველოს მშენებლობისთვის“. კერძოდ, პროგრამაში განსაზღვრულია, როგორც ძირითადი მიზანი – პანდემიით შექმნილი კრიზისის სწრაფი დაძლევა, ეკონომიკის აღდგენა და სწრაფი განვითარება, ისე მისი მიღწევის გზები – ფისკალური დისციპლინის, სახელმწიფოს მიერ დაზარალებული ეკონომიკური სექტორების ხელშეწყობის, ქვეყნის მოსახლეობის მსყიდველუნარიანობის მხარდაჭერისა და სოციალური დაცვის სისტემის ეფექტიანობის ეტაპობრივი გაუმჯობესების ღონისძიებები¹. კონკრეტულადაა გაწერილი საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის, როგორც მოკლევადიანი პრიორიტეტი (სწრაფი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა), ისე საშუალოვადიანი პერიოდის მთავარი პრიორიტეტები (ქვეყნის რევიონული და საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის გაუმჯობესება; კონკურენტუნარიანი ადგილობრივი წარმოებისა და ექსპორტის ხელშეწყობა; შიდა და უცხოური ინვესტიციების ხელშეწყობა)².

აღნიშნულის მისაღწევად, პროგრამაში შემოთავაზებულია, ასევე, ისეთი სტაბილური მაკროეკონომიკური ჩარჩოს შემუშავება, რომლის ფარგლებშიც მთავრობა კვლავაც უზრუნველყოფს გაუმჯობესებულ ფისკალურ დისციპლინას, ბიუჯეტის დეფიციტისა და სახელმწიფო ვალის ეტაპობრივ შემცირებას, ფასების სტაბილურობას, მონეტარული პოლიტიკის დამოუკიდებლობას. საქართველოს მთავრობას აქვს კონკრეტული გეგმა – მის ხელთ არსებული ყველა ინსტრუმენტის გამოყენებით დაეხმაროს ქართულ ეკონომიკასა და ბიზნესს³. ამ მიზნით, წარმატებით იქნება გამოყენებული ფისკალური პოლიტიკის ისეთი მიმართულებები, როგორცაა ფისკალური კონსოლიდაცია და ფისკალური დისციპლინის გაუმჯობესება, კერძოდ, გაგრძელება საბიუჯეტო ხარჯების ოპტიმიზაციის პროცესი, მათ შორის, დაფინანსება მხოლოდ მაღალი ეკონომიკური და სოციალური ეფექტის მქონე პროექტების საჯარო ინვესტიციების მართვის (PIM) ინსტრუმენტის ფართოდ დანერგვის გზით⁴; თანდათანობით დაუბრუნდება კანონმდებლობით განსაზღვრულ ნიშნულს ბიუჯეტის დეფიციტი, მოხდება მთავრობის ვალის მთლიან შიდა პროდუქტთან პროცენტული თანაფარდობის სტაბილურ დონეზე დაბრუნება; ქვეყნის ეკონომიკური საჭიროებების შესაბამისად მოხდება კაპიტალური პროექტების მკაცრი პრიორიტეტიზაცია; სამეწარმეო და საინვესტიციო საქმიანობის ხელშეწყობის უზრუნველსაყოფად სახელმწიფო გააგრძელებს ბიზნესთან ინტენსიურ კომუნიკაციას; ბიზნესთან კონსულტაციით მოხდება ახალი რეგულაციების მიღება; შენარჩუნდება ხელსაყრელი საგადასახადო გარემო, უფრო კონკურენტული გარემოს შესაქმნელად გადაიხედება არსებული საგადასახადო შეღავათების სისტემა, გაუმჯობესდება საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემა, არ გაიზრდება საგადასახადო ტვირთი; სამეწარმეო და საინვესტიციო საქმიანობაში კრიზისის დაძლევის მიზნით ლიკვიდობის პრობლემების მაქსიმალურად დასაძლევად სხვადასხვა ინსტრუმენტის გამოყენებით ხელმისაწვდომი გახდება ფინანსური რესურსები; ახლებურად დაიგეგმება ქვეყნის საინვესტიციო პოლიტიკა⁵ და ა.შ.

საქართველოს მთავრობის შეფასებით, 2023 წლისა და 2024–2026 წლების საშუალო ვადიანი პერიოდის განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდება ქვეყნის მაკროეკონომიკური პარამეტრები, როგორც 2021 წლის ფაქტიურ, ისე 2022 წლის მოსალოდნელ მაჩვენებლებთან შედარებით. კერძოდ, 2026 წლისთვის მშპ-ის რეალური ზრდის საპროგნოზო მაჩვენებელი განსაზღვრულია 5%-ით, საქართველოს ნაერთი ბიუჯეტის გადასახადებიდან მიღებული შემოსავლები 2021 წლის ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარებით გაიზრდება 66%-ით, ერთიანი ბიუჯეტის დეფიციტი მშპ-ის მიმართ პროგნოზირებულია 2.1%-ის, ხოლო მთავრობის ვალი – 41.4%-ის დონეზე.

ამრიგად, საქართველოს მთავრობის მიერ საგადასახადო კანონმდებლობისა და საგადასახადო

¹ https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf,

² https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf, გვ. 20

³ იქვე, გვ. 20

⁴ იქვე, გვ. 21

⁵ https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf, გვ. 25

ადმინისტრირების გამარტივებისა და ლიბერალიზაციის, ფისკალური კონსოლიდაციისა და საბიუჯეტო ასიგნებების რაციონალიზაციის მიზნით მიღებული გადაწყვეტილებები არის სტრატეგიული მნიშვნელობის და გათვლილია გრძელვადიან პერიოდზე, რაც ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის, მოსახლეობის დასაქმებისა და მათი შემოსავლების ზრდის კვალობაზე ხელს შეუწყობს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების სწრაფად და რეალურად მოგვარებას.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს მთავრობის სამთავრობო პროგრამა 2021-2024 წლებისთვის „ევროპული საქართველოს მშენებლობისთვის“, დეკემბერი, 2020 წ.;
2. „ინფორმაცია ძირითადი მაკროეკონომიკური პროგნოზებისა და საქართველოს სამინისტროების ძირითადი მიმართულებები 2023-2026 წლებისათვის“, საქართველოს მთავრობა, თბილისი, 2022;
3. „საქართველოს კანონი „საქართველოს 2022 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“, თბილისი, 17 დეკემბერი, 2021 წ.;
4. საქართველოს მთავრობის ანგარიში „საქართველოს 2021 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების წლიური ანგარიში“, თბილისი, 2022;
5. საქართველოს მთავრობის ანგარიში „საქართველოს 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესრულების წლიური ანგარიში“, თბილისი, 2021;
6. საქართველოს კანონი „საქართველოს საგადასახადო კოდექსი“, თბილისი, 2010 წ. 17 სექტემბერი.
7. www.mof.ge;
8. <https://netgazeti.ge/news/446340/>
9. https://idfi.ge/public/upload/EU/Final%20-%20overview_of_the_anti-crisis_plan.pdf

Naira Kirimlishvili,

*Doctor of Economics, Affiliated Professor of
Sulkhan-Saba Orbeliani University (Sabauni)*

Maya Gelashvili,

*Doctor of Economics, Associate Professor of
New Higher Education Institute (Newuni)*

THE COVID-19 PANDEMIC AND OPPORTUNITIES FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT AND FISCAL STABILITY IN GEORGIA

The crisis caused by the new corona virus (COVID 19) has put Georgia, as well as the whole world, in front of severe challenges. The pandemic had a significant negative impact on the rate of economic growth of Georgia, the development of the fiscal sphere and the state of the population.

In 2020 the real decrease of the gross domestic product (GDP) was 6.8 percent, and the average annual inflation was 5.2 percent - compared to the previous year; The volume of direct foreign investments decreased by 52.9 percent; The exchange rate of the Lari against the US dollar depreciated by 14.3 percent¹; Foreign trade turnover with goods decreased by 14.6 percent, from which export decreased by 12.0 percent, and import decreased by 15.6 percent; The number of visitors decreased by 81.3%, and the income from tourism decreased by 83.4%.

Such a change in the economic situation was also reflected in the deterioration of fiscal parameters. Particularly, in 2020 the tax revenues of the consolidated budget of Georgia decreased by 4% compared to 2019, the negative total balance (deficit) of the consolidated budget of Georgia increased and made up 9% of GDP, and the debt of the Georgian government reached 60.1% of GDP - when the upper limits of the budget deficit and the government debt determined by the Georgian legislation (by the Organic Law of Georgia “On Economic Freedom”) are 3% and 60%, respectively.

In such circumstances, not only the social conditions of the population worsened, but also the realization of the reforms and priorities envisaged by the government program - “for the construction of European Georgia” - of the Government of Georgia for the years 2021-2024 was threatened. It was necessary to make radical decisions and implement them quickly. In the conditions of the economic recession caused by Covid-19 in the country, it was important for the government to develop and implement such an effective economic policy, which would be focused on promoting the survival and development of businesses, especially small businesses, as well as replenishing the budget. The Government of Georgia developed and fully implemented the anti-crisis plan during the second half of 2020. Within this plan, a macro-fiscal framework and a tool for its realization were defined, in which, together with the simplification of tax administration and tax benefits, a mechanism for spending a specific amount of budget funds was provided for the purpose of business support. Namely, it included measures to help legal entities and self-employed

¹ <https://mof.ge/5411>, „2020 State Budget Execution Annual Report of Georgia“, chapter 2, macroeconomic review 2020, p.4

businesses deal with problems related to cash flow, loss of manpower, temporary insolvency for the suppliers and, in worst cases, business closure or bankruptcy.

Due to the mass spread of the coronavirus, appropriate changes were made to the “Tax Code of Georgia” in order to establish tax benefits for persons engaged in economic activities. In particular, taxpayers were given additional time for declarations, postponement of payment terms, removal of fines and sanctions, easy access to long-term debt payment plans and extension of terms, suspension of debt collection, refund of overpaid amounts to taxpayers and etc. The changes were foreseen for specific periods of 2020-2021.

As a result of the deterioration of economic parameters under the conditions of the covid pandemic, as well as due to tax incentives, the revenues of the consolidated budget of 2020 were reduced by significant amounts. It became necessary to find additional resources for direct state aid to both businesses and citizens, as well as to finance¹ the expenses necessary for the prevention of the spread of the epidemic and the treatment of patients, which led to making new commitments and an increase in the national debt of the country.

According to the anti-crisis plan, changes were made to the 2020 state budget of Georgia and the following were determined: costs of health care and quarantine space services related to the management of the pandemic; Funds for financing employers promotion in order to maintain employees and jobs; Social assistance for various groups of the population (including subsidizing utility costs, child support², cash assistance/compensation for socially vulnerable families, persons with disabilities, self-employed individuals, individual entrepreneurs and tax-paying individuals; one-time social assistance for socially vulnerable students of higher educational institutions to finance tuition fees.

It is important to note the need of resources for the various programs and financial instruments, provided by the anti-crisis plan, with the aim of promoting business. These were income tax relief; tourism sector tax relief; small, medium and family hotel/restaurant industry promotion measures; credit-guarantee scheme; promotion of construction sector; micro and small entrepreneurship promotion - small grants; support for agriculture³.

In 2020-2021, a total of 7.7 billion GEL⁴ resources were directed to the measures provided by the anti-crisis plan of the Government of Georgia related to the COVID-19 pandemic, of which more than 2.9 billion GEL was spent on health care and social protection of the population; more than 1.1 billion GEL - on business support; 3.6 billion GEL on the economy assistance measures, of which up to 3.0 billion GEL was used to refund overpaid tax (VAT).

With the support of the anti-crisis plan, developed and implemented by the Government of Georgia, as a result of the increase in economic activity from the months of March-April 2021, the economic and fiscal parameters have significantly improved. In addition, the parameters of economic growth, as well as revenues from budget taxes, have improved not only compared to

¹ <https://mof.ge/5261>, Explanatory note of the 2020 State Budget Draft Law of Georgia

² <https://mof.ge/5261>, Explanatory note of the 2020 State Budget Draft Law of Georgia

³ <https://netgazeti.ge/news/446340/>

⁴ <https://mof.ge/5411>, State Budget Execution Annual Report 2020 of Georgia⁴, chapter 2, macroeconomic review 2020, Spread of the new coronavirus (COVID-19) and the fiscal policy response to it, p. 7-8; <https://mof.ge/5521> Information about measures related to the spread of the new coronavirus (COVID-19) pandemic, p.5;

2020, but also compared to the year before the Covid-19 pandemic, i.e. 2019.

In 2021, compared to the previous year, the real growth of the gross domestic product (GDP) in Georgia amounted to 10.4 percent; The volume of direct foreign investments increased by 101.6 percent; The exchange rate of the Lari against the US dollar strengthened by 5.5 percent¹; Foreign trade turnover with goods increased by 25.7 percent compared to the previous year, from which exports increased by 26.9 percent, and imports by 25.2 percent; The number of visitors increased by 7.7 percent, and the income from tourism increased by 129.8 percent.

In 2021, compared to the past year, the tax revenues of the consolidated budget of Georgia increased by 22%; The total balance of the consolidated budget of Georgia amounted to 6.2 percent of GDP instead of 9% in 2020, and the government debt decreased to 49.4 percent of GDP and was significantly below the upper limit of 60 percent, defined by Georgian legislation.

It should be noted that the specific directions for further improvement of the positive results of the implementation of the anti-crisis plan developed by the Georgian government are determined by the government program - “for the construction of European Georgia” - of the Georgian government throughout the years 2021-2024. In particular, the program defines both the main goal - rapid overcoming the crisis created by the pandemic, the recovery and rapid development of the economy, as well as the ways of achieving it - the measures of fiscal discipline, promotion of economic sectors affected (damaged) by the state, support of the purchasing power of the country’s population and gradual improvement of the effectiveness of the social protection system². Both the short-term priority of the Georgian government’s economic policy (ensuring rapid economic growth) and the main priorities of the medium-term period (improving the country’s regional and international competitiveness; promoting competitive local production and exports; promoting domestic and foreign investments)³ are specifically outlined.

To achieve mentioned, the program also proposes the development of such a stable macroeconomic framework, within which the government will continue to ensure improved fiscal discipline, gradual reduction of the budget deficit and public debt, price stability, and monetary policy independence. The Government of Georgia has a concrete plan - to help the Georgian economy and business⁴ by using all the available tools. For this purpose, directions of fiscal policy such as fiscal consolidation and improvement of fiscal discipline will be successfully used. In particular, the process of optimizing budget expenditures will continue, including financing only projects with high economic and social impact through the widespread implementation of the Public Investment Management (PIM) tool⁵; The budget deficit will gradually return to the level determined by the law, the ratio of the government debt to the gross domestic product (Debt-to-GDP) will return to a stable level; Strict prioritization of capital projects will be done in accordance with the country’s economic needs; To ensure promotion of entrepreneurial and investment activities, the state will continue intensive communication with business; New regulations will be adopted throughout consultations with business; A favorable tax environment will be maintained, the existing system

¹ <https://mof.ge/5521>, „State Budget Execution Annual Report 2021 of Georgia“, chapter 2, macroeconomic review 2021, p.4 and 6.

² https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf,

³ https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf, p. 20

⁴ https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf, p. 20

⁵ https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf, p.21

of tax benefits will be revised to create a more competitive environment, the tax administration system will be improved and the tax burden will not increase; In order to overcome the crisis in entrepreneurial and investment activities, financial resources will become available by using various tools to get over liquidity problems as much as possible; The country's investment policy will be planned in a new way¹ and etc.

According to the assessment of the Government of Georgia, during the medium-term period of 2023 and 2024-2026, the macro-economic parameters of the country will improve significantly compared to the actual indicators of 2021 and the expected indicators of 2022. Particularly, by 2026, the real GDP growth forecast is set at 5%, the revenues received from the taxes of the consolidated budget of Georgia will increase by 66% compared to the similar indicators of 2021, the consolidated budget deficit in relation to GDP is projected at 2.1% and the government debt - at the level of 41.4%.

Therefore, the decisions taken by the Government of Georgia for the purpose of simplification and liberalization of tax legislation and tax administration, fiscal consolidation and rationalization of budget allocations are of strategic importance and are designed for a long-term period, which with the creation of new jobs, employment of the population and the growth of their incomes will contribute to solving the socio-economic problems of the country quickly and realistically.

¹ https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf, p. 25

References:

1. The government program of the Government of Georgia throughout the years 2021-2024 "For the construction of European Georgia", December, 2020;
2. "Information about the main macroeconomic forecasts and the main directions of the ministries of Georgia for 2023-2026", Government of Georgia, Tbilisi, 2022;
3. Law of Georgia "On the State Budget of Georgia for 2022", Tbilisi, December 17, 2021;
4. Report of the Government of Georgia "Annual Report on Implementation of the State Budget of Georgia for 2021", Tbilisi, 2022;
5. Report of the Government of Georgia "Annual report on the execution of the state budget of Georgia for 2020", Tbilisi, 2021;
6. Law of Georgia "Tax Code of Georgia", Tbilisi, 2010 September 17;
7. www.mof.ge.
8. <https://netgazeti.ge/news/446340/>
9. https://idfi.ge/public/upload/EU/Final%20-%20overview_of_the_anti-crisis_plan.pdf

ნინო მღვდელაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

ბუღალტრული აღრიცხვის თავისებურებები მეურნეობრიობის თანამედროვე პირობებში

ანოტაცია

თანამედროვე კომპიუტერიზაციის პირობებში ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაციის როლი არა მხოლოდ იცვლება, არამედ იზრდება კიდევ. ბუღალტრული კონტროლის ცალკეული ელემენტები არააქტიური ხდება, თუმცა, იხვეწება და ჩნდება ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაციის ახალი მიმართულებები, რაც ხელს უწყობს შიდა კონტროლის სისტემის ფუნქციების გაძლიერებას.

საკვანძო სიტყვები: ბუღალტრული აღრიცხვა, ფინანსები, აღრიცხვა, მეურნეობრიობა.

საქართველოში საბაზრო ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბება და მისი ეკონომიკური განვითარება საჭიროებს სამეურნეო სუბიექტებში ბუღალტრული აღრიცხვის სწორ ორგანიზაციას. საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, ბუღალტრული აღრიცხვა მიზნად ისახავს სისტემატიზებული, დოკუმენტურად დამოწმებული და შესაბამისად ობიექტური და სანდო ინფორმაციის ფორმირებას.

თანამედროვე პირობებში მსხვილი კომპანიების ბუღალტრული აღრიცხვის ფინანსური ანგარიშგებისათვის დამახასიათებელია ცალკეული მაჩვენებლების გაშიფრვა, რომელთაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვთ საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის შესაფასებლად, ანუ ინფორმაციას უფრო დეტალურად წარმოადგენენ, რასაც საჯაროობის ხასიათი გააჩნიათ.

საშუალო და მცირე ბიზნესის წარმომადგენელ საწარმოებს არ გააჩნიათ საჯარო ანგარიშვალდებულება. ისინი მხოლოდ ასაჯაროებენ ფინანსურ ანგარიშგებას გარე მომხმარებლისათვის.¹ ამგვარად, ნებისმიერ შემთხვევაში, ნებისმიერი ანგარიშგება, მათ შორის ბუღალტრული აღრიცხვა ემსახურება ინფორმაციის მომხმარებელთა სხვადასხვა ჯგუფის დაკმაყოფილებას, ხოლო ინფორმაციის საჯაროობა კიდევ ერთხელ ადასტურებს ბუღალტრული აღრიცხვის სწორი ორგანიზაციის მნიშვნელობას და აუცილებლობას.

ეკონომიკური საქმიანობის ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოების აუცილებლობა განისაზღვრება „ბუღალტრული აღრიცხვის შესახებ“ საქართველოს კანონით. იმისათვის, რომ საწარმოს ხელმძღვანელობამ შეძლოს ბუღალტრული აღრიცხვის სათანადო სისტემის ფუნქციონირება, რომელიც აუცილებელია საწარმოს საქმიანობის შედეგების შესახებ ობიექტური და სანდო ინფორმაციის მისაღებად, საჭიროა ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაციასთან დაკავშირებული მთელი რიგი საკითხების განსაზღვრა, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია მისი საკონტროლო ფუნქცია, ანუ საწარმოს სამეურნეო საქმიანობის პროცესების ფაქტებზე მიმდინარე და საანგარიშგებო მაჩვენებლების სისრულესა და სანდოობაზე ქმედითი კონტროლის განხორციელების აუცილებლობა. გამომდინარე აქედან, აუცილებლად გვესახება ეკონომიკურ ლიტერატურაში ბუღალტრული აღრიცხვის პრინციპების მკაცრად დაცვა და მათზე კონტროლი.² სააღრიცხვო ეკონომიკური საქმიანობა ხორციელდება სხვადასხვა პირველადი დოკუმენტაციის საფუძველზე: ნორმატიული, სამართლებრივი, ორგანიზაციულ-ადმინისტრაციული და სხვ. სააღრიცხვო პროცედურები

¹ საბაური ლ., კვატაშიძე ნ., სრესელი ნ., ფინანსური ანგარიშგების მომზადების და წარდგენის სრულყოფის გზები მცირე და საშუალო ბიზნესის საწარმოებში., თბ., 2017. გვ. 28

² ხარაბაძე ე., ბუღალტრული აღრიცხვის საფუძვლები. თბ. 2018, 230 გვ.

იწყება პირველადი სააღრიცხვო დოკუმენტების წინასწარი დამუშავებით, რომლებიც შედგენილია ქალაქდღმე ან ელექტრონულ მედიაზე.

საბუღალტრო სამუშაოების შინაარსი მოიცავს დოკუმენტების შემოწმებას, დამუშავებას და არქივში გადაცემას, მათ განზოგადებას სააღრიცხვო რეგისტრებში და ანგარიშგების ფორმებში, მომხმარებლისათვის ინფორმაციის მიწოდებას. დოკუმენტების გადამოწმება იყოფა შემდეგ სახეებად: ფორმალური (ფორმის, გაფორმების სისრულის, რეკვიზიტების მიხედვით); არითმეტიკული (აქტუალური რჩება მხოლოდ პირველადი დოკუმენტების ხელით შედგენის პირობებში); არსებითი, მოიცავს სამეურნეო საქმიანობის ფაქტის განხორციელების კანონიერებას.

პირველადი სააღრიცხვო დოკუმენტების დამუშავება მოიცავს შემდეგი სახის სამუშაოებს: ტაქსირება (ფასის დადება და თანხის დადგენა); კონტირებას (წარმოშობილია იტალიური სიტყვისაგან “conto”, რაც ნიშნავს „ანგარიში“ და მოიცავს დოკუმენტში საკორესპოდენციო ანგარიშის ჩაწერას); მიღებული ინფორმაციის დაჯგუფება ანალიტიკური და სინთეზური აღრიცხვის რეგისტრებში.

შემდგომ, ბუღალტრულმა აპარატმა უნდა განახორციელოს საბუღალტრო გამოთვლები, შეაჯამოს სააღრიცხვო ინფორმაცია შიდა (მმართველობითი) და გარე (ოფიციალური ფინანსები) საბუღალტრო ანგარიშგებებში. მაგრამ, ყველაფერი ასე მარტივი არ არის. პრაქტიკაში ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაციის და წარმოების საკითხები წყდება აღრიცხვის პროცესის სხვადასხვა ეტაპზე. **ბუღალტრული აღრიცხვის პროცესი ითვალისწინებს:**

- საწარმოს ბუღალტრული აღრიცხვის სფეროში შიდა ორგანიზაციულ-განკარგულებითი დოკუმენტების შემუშავებას (დებულება ბუღალტერიის შესახებ, მომუშავეთა თანამდებობრივი ინსტრუქცია, ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაციის და წარმოების შიდა კონტროლის და ბუღალტრული ანგარიშგების შედგენის მარეგულირებელი სხვა დოკუმენტები);
- აღრიცხვის პირველადი დოკუმენტების ნუსხას, რომელსაც ამტკიცებს სამეურნეო სუბიექტის ხელმძღვანელი და წარედგინება თანამდებობის პირს, რომელსაც ევალება ბუღალტრული აღრიცხვის წაარმოება მათი შენახვის ვადების მითითებით;
- ეკონომიკური საქმიანობის ფაქტების შესახებ მონაცემთა დამუშავების კონტროლისა და მოწესრიგების მიზნით კრებსითი სააღრიცხვო დოკუმენტების შედგენის წესს;
- დოკუმენტბრუნვის გრაფიკის შედგენას;
- დებულებებს, რომლებიც აფიქსირებენ მთავარი ბუღალტრის (ბუღალტრის) მოთხოვნებს სამეურნეო ოპერაციების გაფორმებასა და აუცილებელი დოკუმენტების და ცნობების ბუღალტერიაში წარდგენაზე;
- ბუღალტრული აღრიცხვის სამსახურის ურთიერთობას სხვა სტრუქტურულ განყოფილებებთან, მათ შორის, ფილიალებთან, ორგანიზაციის წარმომადგენლებთან (დებულება ფილიალების შესახებ);
- შიდა კონტროლის სისტემის ორგანიზებას, ფინანსური შეცდომების, საჯარიმო სანქციების და სხვა სახის დამახინჯებების რაოდენობის შესამცირებლად;
- ქონების და ფინანსური ვალდებულებების ინვენტარიზაციის პერიოდულად ჩატარების წესს;
- სააღრიცხვო ინფორმაციის დამუშავების ტექნოლოგიის განსაზღვრას, რომელიც მოიცავს ტექნიკური საშუალებების, პროგრამული პროდუქტების, აღრიცხვის ფორმებისა და რეგისტრების აღწერას.

დღეს შეუძლებელია ბუღალტრული აღრიცხვა წარმოვიდგინოთ მონაცემების დამუშავება ავტომატიზირებული სისტემის გარეშე. საქართველოში ბუღალტრული აღრიცხვის და ანგარიშგების სფეროში გავრცელებული ინოვაციური პროგრამები მოიცავს, როგორც ქართული წარმოების, ისე უცხოური წარმოების პროგრამებს, მათ შორის:¹ დარუქსი, Account-bot, ორისი, ბალანსი, აპექსი, SuperFini, იოტა+, Infoსაწარმო, Info ბუღალტერი, და სხვ. ამასთან, საშუალო და მცირე საწარმოების სააღრიცხვო რეგისტრების ფორმირებისათვის გამოიყენება Excel-ის ელექტრონული ცხრილები, რომლებსაც სწორედ საწარმოს ხელმძღვანელი ამტკიცებს ბუღალტრული აღრიცხვის რეგისტრის ფორმებს ქალაქდღმე და ელექტრონულ

¹ www.ka.wikipedia.org/wiki

მედიაზე იმ თანამდებობრივი პირის წარდგინებით, რომელსაც ევალეზა ბუღალტრული აღრიცხვა. ზოგადად, კონკრეტული საწარმოს მიერ გამოყენებული სააღრიცხვო რეესტრების სისტემა იძლევა სამეურნეო ოპერაციების ფაქტების თანმიმდევრულად აღრიცხვას და ზრდის საანგარიშო ინფორმაციის სანდოობას ოპერატიული კონტროლის განხორციელებისას.

პროფესიონალურ სტანდარტებში „ბუღალტერი“ საქართველოს კანონით „ბუღალტრული აღრიცხვა-ანგარიშგების და აუდიტის შესახებ“ არის პირი, რომელიც დაკავშირებულია დოკუმენტირებული სისტემატიზებული ინფორმაციის ფორმირებასთან, რომლის საფუძველზეც ადგენს ფინანსურ ანგარიშგებას, რითაც ასაჯაროებს ინფორმაციას სამეურნეო სუბიექტის ფინანსური მდგომარეობის შესახებ საანგარიშო თარიღისათვის, მისი საქმიანობის ფინანსური შედეგისა და ფულადი ნაკადების შესახებ საანგარიშო პერიოდისათვის, რაც აუცილებელია ამ ანგარიშგების მომხმარებლებისათვის ეკონომიკური გადაწყვეტილებების მისაღებად. საწარმოს ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზებისა და წარმოების, ასევე ანგარიშგების შედგენის წესების ერთ-ერთი მთავარი დოკუმენტია სააღრიცხვო პოლიტიკა, რომელიც, როგორც წესი, მოიცავს ორგანიზაციულ, ტექნიკურ და მეთოდოლოგიურ ასპექტებს.

ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების თანახმად, (ბასს) სააღრიცხვო პოლიტიკა არის კომპანიის მენეჯმენტი, რომელიც მიზნად ისახავს ფინანსური ანგარიშგება მომხმარებელს მიაწოდოს ყველაზე სანდო მონაცემებით. ბუნებრივია, რომ გონივრულად გააზრებული სააღრიცხვო პოლიტიკა მიზნად ისახავს საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებაში წარმოდგენილი საფინანსო-სამეურნეო საქმიანობის ობიექტური და სანდო ინდიკატორების ფორმირებას. სააღრიცხვო პოლიტიკის შემადგენლობაში შედის:

1. ფირმის პირველადი დოკუმენტები;
2. სააღრიცხვო რეესტრები;
3. შიდა ბუღალტრული დოკუმენტების ფორმები;
4. ინვენტარიზაციის ჩატარების წესი;
5. აქტივების და ვალდებულებების შეფასების მეთოდები;
6. დოკუმენტების ნაკადის პროცედურე, სააღრიცხვო ინფორმაციის დამუშავების ტექნოლოგია;
7. ბიზნეს ოპერაციების მონიტორინგის წესი;
8. ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაციაზე გავლენის სხვა ელემენტები და პრინციპები.

ბუღალტრული სამუშაოების მოცულობიდან გამომდინარე, ბუღალტრული აღრიცხვის პოლიტიკაში დგინდება, თუ ვინ განახორციელებს აღრიცხვას მოცემულ ორგანიზაციაში. ბუღალტრული აღრიცხვა ევალეზა მთავარ ბუღალტერს ან დადოს ხელშეკრულება მომსახურების გაწევის შესახებ ბუღალტრული აღრიცხვის მესამე პირის ორგანიზაციასთან (სპეციალისტთან). საწარმოს ხელმძღვანელი ვალდებულია ბუღალტრული საკითხები დაავალოს მთავარ ბუღალტერს, ხოლო ორგანიზაციებში, რომლებიც იყენებენ აღრიცხვისა და ანგარიშგების გამარტივებულ მეთოდებს, ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოება შეიძლება განახორციელოს ხელმძღვანელმა. ამრიგად, ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაცია დამოკიდებულია საქმიანობის სახეზე, სააღრიცხვო ინფორმაციის მოცულობაზე, სააღრიცხვო პროცესის ტექნიკური აღჭურვილობის დონეზე და სხვა ფაქტორებზე. ყველაზე ხშირად, ბუღალტერია არის იერარქიული სტრუქტურა, რომელიც აგებულია ვერტიკალურ კავშირებზე, ზედა დონე (მთავარი ბუღალტერი და მისი მოადგილეები) იღებენ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც სავალდებულოა ქვედა საფეხურებისათვის. რაც უფრო დიდია საწარმო, მით უფრო განშტოებულია ბუღალტრული აღრიცხვის განყოფილების სტრუქტურა. სააღრიცხვო პოლიტიკის დოკუმენტები, ეკონომიკური სუბიექტის შიდა სტანდარტები, ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზებასა და წარმოებასთან დაკავშირებული სხვა დოკუმენტები (მათ შორის, ელექტრონული დოკუმენტების რეპროდუცირების უზრუნველყოფის საშუალებები, ასევე ელექტრონული ხელმოწერების ავთენტურობის შემოწმება), საქართველოს მინისტრის 2010 წლის 31 მარტის 72 ბრძანების შესაბამისად ინახება არანაკლებ ექვსი წლისა, იმ წლის გასვლიდან, როდესაც ისინი გამოიყენეს ბუღალტრული ანგარიშგების შედგენისათვის.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე მიგვაჩნია, რომ ბუღალტრული აღრიცხვის ორგანიზაცია არის სააღრიცხვო პროცესის ელემენტა სისტემა, რომლის მიზანია საწარმოს სამეურნეო საქმიანობის ფინანსური მდგომარეობის, ფინანსური შედეგების, ფულადი ნაკადების შესახებ, ასევე ქონების რაციონალური გამოყენების კონტროლზე ვალდებულებების დაფარვასა და სხვათა შესახებ სანდო და

დროული ინფორმაციის ფორმირება და მიღება.

შესაბამისად, ბუღალტრული აღრიცხვის სწორად ორგანიზება და მოწყობა, ასევე ბუღალტრულ საქმიანობაში საინფორმაციო სისტემების და საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენება, მათ შორის, ციფრული ეკონომიკის პირობებში თანამედროვე საბუღალტრო პროგრამების გამოყენება ხელს უწყობს სამეურნეო პროცესებზე და ოპერაციებზე ქმედითი კონტროლის განხორციელებას, რითაც სამეურნეო სუბიექტების მესაკუთრეები და ხელმძღვანელები შეძლებენ დროულად მიიღონ ინფორმაცია საწარმოს ფინანსური მდგომარეობისა და სამეურნეო ოპერაციების შედეგების შესახებ.

ლიტერატურა:

1. საბაური ლ., კვატაშიძე ნ., სრესელი ნ., ფინანსური ანგარიშგების მომზადების და წარდგენის სრულყოფის გზები მცირე და საშუალო ბიზნესის საწარმოებში, თბ. 2017. 366 გვ;
2. ხარაბაძე ე., ბუღალტრული აღრიცხვის საფუძვლები, გამომც. „მერანი“, 2018 წ. 230 გვ;
3. www.ka.wikipedia.org/wiki.
4. საქართველოს „ბუღალტრული აღრიცხვის ანგარიშგებისა და აუდიტის შესახებ“, № 5386 – III, 2016 წ.;
5. ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტი
6. სააღრიცხვო პოლიტიკა, ცვლილებები სააღრიცხვო შეფასებებში და შეცდომები;
7. საქართველოს მინისტრის ბრძანება №72, 31 მარტი 2010, „დაწესებულებების საქმიანობის პროცესში შექმნილი ტიპობრივი მმართველობითი დოკუმენტების ნუსხა (მათი შენახვის ვადების მითითებით) დამტკიცების შესახებ“;

Nino Mgvdeladze
*Doctoral Student of the State
Technical University*

FEATURES OF ACCOUNTING IN BUSINESS ENTITIES IN MODERN CONDITIONS

Summary

In modern computerized accounting the role of the organization is not only changing but also growing. Certain elements of accounting control become inactive, however, new directions of the accounting organization are being clarified and emerging, which contributes to strengthening the functions of the internal control system.

The creation of a market infrastructure in Georgia and its economic development requires the correct organization of accounting in business entities. According to the legislation of Georgia, the goal of accounting is the formation of systematic, documented and, accordingly, objective and reliable information. In modern conditions, the financial statements of accounting of large companies are characterized by the decoding of certain indicators that are of particular importance in assessing the financial condition of an enterprise, that is, more detailed information is of a public nature. ...

Small and medium-sized enterprises are not responsible to society. They only disclose financial statements to external clients.¹ Thus, in any case, any reporting, including accounting, serves the satisfaction of various groups of information users, and the publicity of information once again confirms the importance and necessity of the correct organization of accounting.

The need for accounting for economic activities is determined by the Law of Georgia on Accounting. In order for the management of the enterprise to be able to work with a proper accounting system, which is necessary to obtain objective and reliable information about the results of the enterprise's activities, it is necessary to identify a number of issues related to the accounting organization, including its control function. Therefore, it is necessary to strictly adhere to and control the principles accounting in the economic literature. Accounting of economic activities² is carried out on the basis of various primary documents: regulatory, legal, organizational and administrative, etc. Accounting procedures begin with preliminary processing of primary accounting documents drawn up on paper or electronic media.

Accounting work includes checking, processing and archiving documents, summarizing them in accounting records and reporting forms, providing information to the user. Verification of documents is divided into the following types: formal (in form, completeness of registration, details); Arithmetic (relevant only in the case of manual compilation of primary documents); Essential, includes the legality of the fact of economic activity.

Processing of primary accounting documents includes the following types of work: taxation (pricing and determination of the amount); quotation (derived from the Italian word "conto", which means "account"

¹ Sabauri L., Kvatashidze N., Sreseli N. Ways to improve the preparation and delivery of financial statements at small and medium-sized businesses, Tbilisi. 2017.366 p.

² Kharabadze E. Fundamentals of accounting / Ed. Merani, 2018. 230 p.

and includes the entry of the correspondent account in the document); group the information received in the registers of analytical and synthetic accounting.

Further, the accounting department must perform accounting calculations, summarize accounting information in the internal (management) and external (official finance) accounting statements. But not everything is so simple. In practice, the issues of organizing and maintaining accounting are resolved at different stages of the accounting process. The accounting process includes:

- Development of internal organizational and administrative documents in the field of enterprise accounting (accounting regulations, job descriptions of employees, other documents regulating internal control of production and accounting and preparation of financial statements);
- The list of primary accounting documents, approved by the head of the business entity and submitted to the accounting official, indicating their storage time;
- Rules for drawing up consolidated accounting documents in order to control and regulate the processing of data on the facts of economic activity;
- Creation of a document flow schedule;
- Provisions fixing the requirements of the chief accountant (accountant) to the performance of business transactions and the submission of the necessary documents and information to the accounting department;
- Relationship of the accounting service with other structural divisions, including branches, representative offices of the organization (Regulations on branches);
- Organize an internal control system to reduce financial errors, fines and other distortions;
- Procedure for periodic inventory of property and financial liabilities;
- Determination of the technology for processing accounting information, which includes descriptions of equipment, software products, accounting forms and registers.

Today it is impossible to imagine the processing of accounting data without an automated system. Innovative programs in the field of accounting and reporting in Georgia include both Georgian and foreign production programs, including: Darux, Account-bot, Oris, Balance, Apex, SuperFini, Iota +, Info Enterprise, Info Accountant,¹ and others ... In addition, Excel spreadsheets are used to compile the accounting registers of small and medium-sized enterprises, which are approved by the head of the enterprise. In general, the system of accounting registers used at a particular enterprise ensures consistent accounting of the facts of business transactions and increases the reliability of reporting information in the implementation of operational control.

According to the Law of Georgia “On Accounting and Auditing”, a professional accountant is a person who participates in the formation of documented systematic information, on the basis of which he / she compiles financial statements, thereby disclosing information on the financial condition of economic activities for the reporting period necessary for the adoption economic decisions by users of data reports. One of the main documents of the rules for organizing and maintaining the accounting of an enterprise, as well as drawing up reports, is an accounting policy, which usually includes organizational, technical and methodological aspects.

According to International Financial Reporting Standards (IFRS), the accounting policy is the management of the company, which seeks to provide financial statements with the most reliable data. Naturally, a reasonable accounting policy is aimed at establishing objective and reliable indicators of financial and economic activities presented in the financial statements of the enterprise. Accounting policies include:

1. Initial documents of the company;
2. Accounting registers;

¹ www.ka.wikipedia.org/wiki.

3. Forms of internal accounting documents;
4. Rules for conducting an inventory;
5. Methods for assessing assets and liabilities;
6. The order of document circulation, technologies for processing accounting information;
7. Rules for the control of business transactions;
8. Other elements and principles of influence on the accounting organization.

Depending on the volume of accounting work, accounting policy determines who will keep records in a given organization. Accounting is the responsibility of the chief accountant or conclude an agreement for the provision of services with a third-party accounting organization (specialist). The head of the enterprise is obliged to entrust accounting issues to the chief accountant, and in organizations using simplified accounting and reporting methods, the head can conduct accounting.

Thus, the organization of accounting depends on the type of activity, the volume of accounting information, the level of technical equipment of the accounting process and other factors. Most often, accounting is a hierarchical structure built on vertical links, where the upper level (the chief accountant and his deputies) makes decisions that are binding on the lower levels. The larger the enterprise, the more ramified the structure of the accounting department.

Thus, the organization of accounting depends on the type of activity, the volume of accounting information, the level of technical equipment of the accounting process and other factors. Most often, accounting is a hierarchical structure built on vertical links, where the upper level (the chief accountant and his deputies) makes decisions that are binding on the lower levels. The larger the enterprise, the more ramified the structure of the accounting department. By order 3172 of March 31, they are stored for at least six years from the year in which they were used to compile accounting records.

Based on the foregoing, we believe that an accounting organization is a system of elements of the accounting process, which is aimed at providing reliable and timely information about the financial condition, financial results, cash flows of an enterprise, as well as obligations to control the rational use of property, etc.

Accordingly, the correct organization and procedure for conducting accounting, as well as the use of information systems and information technologies in accounting, including the use of modern software for accounting in the digital economy, contributes to effective control over economic processes and operations. On the financial condition and the results of business operations.

References:

1. Sabauri L., Kvatashidze N., Sreseli N. Ways to improve the preparation and delivery of financial statements at small and medium-sized businesses, Tbilisi. 2017.366 s;
2. Kharabadze E. Fundamentals of accounting / Ed. Merani, 2018.230 p.;
3. www.ka.wikipedia.org/wiki.
4. Law on Accounting and Auditing of Georgia, No. 5386 - IIs, 2016;
5. International Accounting Standard 8.
Accounting policies, changes in accounting estimates and errors;
6. Order of the Minister of Georgia No. 72 of March 31, 2010 "On approval of the list of standard management documents created in the course of the activities of institutions (indicating the storage period)";

დამკავალონებელი
ნანა დუმბაძე

დიზაინერი
ირაკლი უშვერიძე

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. პოლიტუკოსუაის ქ. 4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: gamomcemlobauniversali@gmail.com; universal505@ymail.com;

9 17724491265005